

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mardi 10 Avril 1945 Երեքշաբթի 10 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année № 4373 -Նոր շրջան թիւ 2 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՆՃԱՆԱՉԵԼԻ ԵՒՐՈՊԱՆ

Պիտի գտնուի՞ հանճար մը, բանաստեղծ, վիպագիր, նկարիչ կամ գիտուն, որ համարձակի, որ կարենա՛յ պատկերացնել ներկայ Զարհուրանքը — Աշխարհամա՛րտ: Այսօր: Վաղը: Թերեւս տարիներ վերջը:

Մտածումն անգամ գլխու պտոյտ կը պատճառէ, սարսելով մարդկային երեւակայութիւնը:

Ցնդեցին գանկիս ճիգերը յետին — Ուղեղս կարծես արդէն իմը չէր:— Եւ պար բռնեցին երկինք ու գետին: (Ե. Չարենց):

Պիտի ծնի՞ նոր Տանթէ մը: Նոյն ինքն գերման Ռըմարքը քանի՞ հարիւր անգամ թափ, ուժ պիտի կրնար տալ իր մտքի սլացքին, նկարագրելու համար այն քստմնելի «Նորութիւնները» որ աւելի քան հինգ տարիէ ի վեր կը թաւալին արեւմտեան — եւ արեւելեան — ճակատին վրայ, խորտակելով բոլոր սահմաններն ու օրէնքները:

Ամբողջ Եւրոպան ռազմադաշտ, ամէնէն չորչորղուն, չառաչուն, դիւային գիւտերով: Անհամար միլիոններ իրենց կարգին մահացու, մսացու մեքենաներու վերածուած Հիւսիսային սառուցեալ գօտիներէն մինչեւ Միջերկրականի տաքուկ աւազանները: Եւ դեռ աւելի հեռուն,— մինչեւ Խաղաղական (ի՛նչ հեգնութիւն):

Բանակներէն զատ, անոնց ճամբուն վրայ, անոնց առջեւէն կամ ետեւէն, աւելի քան հարիւր յիսուն միլիոն մարդկային խլեակներ, փողոցները թափած, լեռները կամ նկուղները ապաստանած: Եւ կամ, փռուած անծայրածիր տարածութեանց վրայ: Տարուբեր պատերազմի յորձանքին մէջ, ինչպէս հովէն ուռած ալիքներ: Անտուն եւ անտէր: Աւելի անտէր քան լքեալ զոյգ մը: Աւելի զանցառելի քան դէզ մը յարդն ու տաշեղը: Աւելի թշուառ քան գիշատիչ գայլերու փոհմակի մը հանդիպած ոչխարներու հօտը:

Եւ՜ դեռ ուրիշ միլիոններ — կ՚ըսեն՝ 17—20 միլիոն — Եւրոպայի բոլոր ժողովուրդներէն կալանաւորուելով տարագրուած դէպի Գերմանիա, Լեհաստան կամ այլուր: Ա՛յս գրաւեալ երկիրէն միւսը: Ու փոխադարձաբար: Իբրեւ հասարակ ճորտեր, 1940ի «յաղթական»ին զինարուեստը կատարելագործելու, բազմապատկելու, անոր մթերքը անսպառելի քանակութեան մը վերածելու համար: Անոր արտերը վարելու եւ ցորենի շտեմարանները լեցնելու համար: Անոր բեռները կրելու եւ աշխատանքի չուկան բանեցնելու համար:

Ապա նաեւ միլիոնաւոր գերիները անհաշիւ արգելարաններու մէջ, շրջապատուած փշաթելերու ելեկտրահոս ցանցերով, դաժան պահակներու չիլ աչքերուն տակ:

Եւ մահերը անվկայ, որոնց համրանքը ոչ մէկը պիտի կրնար ճշդել: (Իրազեկներ կը հաշուեն թէ 1941ի ձմեռը օրական 7—800 հոգի կը մեռնէր Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի ռուս գերիներուն մէջ, անօթութենէ, համաճարակներէ եւ տանջանքներէ: Հայ զոհերուն թիւը, այն ատեն, կը հաշուէին աւելի քան ութ հազար...):

Ու վերջապէս քաղաքական կալանաւորները — «կասկածելինե՛ր»— որոնք հարիւրներով կ՚իյնային գնդացիրներու կրակին տակ, միջնադարեան, յաճախ անտիպ մեթոտներով կամ թրքավարի նրբութիւններով: (Միայն Ֆրանսան 175,000 կը հաշուէ այս կարգի զոհերուն թիւը):

Եւ ժողովուրդներ, ժողովուրդնե՛ր, ամբողջ ցեղեր ու ազգեր գետին զամուած կամ տեղահան, մահուան սարսուռներու մէջ: Ամէն օր եւ ամէն ժամ: (Լեհաստան տասը միլիոն կը հաշուէ իր կորուստը, — սպաննուած, ջարդուած, սովամահ կամ վիրաւոր: Իսկ ո՞վ համրեց Նորվեկիայէն Ուկրայնա, Յունաստանէն եւ Պալքաններէն մինչեւ ռուսական տափաստանները եւ Կովկասի դուռները փռուած լեռնակուտակ դիակները):

Այս բոլորը՝ Եւրոպայի սրտին եւ լանջերուն վրայ: Գլուխէն մինչեւ ոտքերը:

Ճանչցա՞ք այս Եւրոպան: Պիտի ճանչնա՞ք վաղը: Անճանաչելի՛ն:

Այդ Եւրոպային մաս կը կազմենք նաեւ մենք: Նուազագոյն կորուստով ազատած՝ այստեղ: Իսկ այլո՞ւր: Ժամանակն է որ պիտի ճշդէ այդ ողբերգութեան ընդհ. պատկերը, երբ յարաբերութիւնները վերահաստատուին կամ կանոնաւորուին:

Շ.

ՏԵՍԱԿ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐ

(ԽԱՌՆ Ի ԽՈՒՌՆ)

28 Յունիս 1941.— Անբուժելին Քլոտ Ֆառէր իր մէկ վէպին՝ «L'Homme qui assassina»ի մէջ կը սահեցնէ հետեւեալ ցնդաբանութիւնը, իբրեւ թէ Իսլամի մը բերնով.

«— Ալլահը ստեղծեց բոլոր ժողովուրդները: Ցետոյ ուզելով որ անոնք արդարեւ ուղղամիտ ըլլան, պարկեշտութիւնը եփել տուաւ աղուոր պտուկի մը մէջ: Եօթը տարի վերջը, պարկեշտութիւնը լաւ մը եփեցաւ: Աստուած զայն պէտք եղածին պէս խառնած էր իր խոշոր ոսկի դգալով (չերեփ): « Հիմա գնա՛, ըսաւ Հրեշտակապետին եւ քովս բեր իմ արարածներս»: Հրեշտակապետը գնաց աշխարհ փնտռելու զանոնք: Առաջին անգամ եկան Հաւատացեալները, որովհետեւ աւելի մօտ կը բնակէին Աստուծոյ: «Ահա ձեզի համար, հաւատարիմ մարդիկ, ըսաւ Աստուած եւ առանց չափելու լման դգալ մը լեցուց թանկագին դեղէն: Եւ անոնք ելան գացին, պարկեշտ ու յաւէտ: Ֆրանկներն ալ եկան իրենց կարգին: «Ահաւասիկ ձեզի համար», ըսաւ Ալլահ: Եւ լեցուց երկրորդ բաժին մը, նոյնքան խոշոր որքան առաջինը: Վերջապէս եկան Կռապաշտները: «Այս ալ ձեզի համար, թշուա՛ռ մարդիկ»: Եւ պարպուեցաւ երրորդ դգալը:

Այլեւս շատ բան չէր մնացած սանին մէջ... «Տէ՛ր, Տէ՛ր, աղաղակեց յանկարծ Հրեշտակապետը, ահա Հրեաները եւ Պարսիկները զոր մոռցեր էինք»: Ալլահ նեղը մնալով շրջեց սանը, բայց նոյն իսկ տակը քերելով եւ եզերքները չփելով հազիւ կրցաւ լեցնել միակ եւ վերջին դգալ մը: « Զայն գլխուդ, ըսաւ, Հրեաները եւ Պարսիկները իրենց միջեւ պիտի բաժնեն անիկա»: Եւ Հրեաներն ու Պարսիկները ելան գացին, կէս առ կէս աւելի նենգ եւ գող քան Կռապաշտները, Ֆրանկները եւ Հաւատացեալները:

Այլեւս կաթիլ մը պարկեշտութիւն չէր մնացած սանին մէջ: Եւ այն ատեն էր որ, ափսո՜ս, հասան Հայերը, ողբալի կերպով ուշ մնացած»:

... Տարիներ ու տարիներ մեր ոտքը դետնէն կտրեցին «հայասիրական» չոյանքներն ու փառաբանութիւնները: Եթէ բանասէր մը բան գործ ընէր հաւաքել եւ թարգմանել գոնէ վերջին երկու հարիւր տարիներուն մեր հասցէին ուղղուած քսութիւնները, բանսարկութիւնները, վարկաբեկումները, լուտանքները, եւ կամ կարգ մը աղի - լեղի ճշմարտութիւններ, թերեւս աւելի չուտ արթննար մեր ինքնապաշտպանութեան բնազդը, որ ահա կը հալի օտարապաշտութեան, ինքնուրացման, կազմալուծման պտուկին մէջ:

9 Սեպտ. 1941.— Քանի պատմութիւն կը կարդամ, այնքան կը ցաւիմ կորսուած ժամանակին համար:

Ի վերջոյ իրականութիւն չէ՞ որ մեր ժամանակակից պատմութիւնը մեծ մասով կը բաղկանայ հում նիւթերէ, մենագրութիւններէ եւ յուշերէ, կամ վարդապետներու եւ վարժապետներու կողմէ շարադրուած հաւաքածոներէ:

Ո՞ւր է, օրինակ, ամբողջական, քննական պատմութիւնը մեր ազատագրական շարժումներուն:

Ո՞ւր է փաստացի յիշատակարանը մեր քաղաքական պատմութեան, որ այնքան արիւն եւ արցունք արժեց:

Չունինք, նոյն իսկ, ամբողջական պատմութիւնը Հայաջինջ Սարսափներուն, սկիզբէն (առաջին ջարդէն) մինչեւ մեր օրերը: Լեռնակուտակ ձեռագիրներ թաղուած են փոշիներու տակ: 1915էն ի վեր յուշեր կը տպուին ցիրուցան, բոլոր հայկական գաղութներուն մէջ: Միայն թերթերու հաւաքածոները մատենադարան մը կրնային կազմել: «Հայրենիք» ամսագիրը անսպառ գանձարան մը՝ հում նիւթերու:

18 Հոկտ.— «Հայրենիք»էն կ՚իմանամ թէ Արշէն Միքայէլեանի մարմինն ալ հրկիզած են:

Նրբութիւն մը, այս առթիւ,— մինչ Սեպուհի մարմինը հրկիզուած է բոլորովին մերկ, Արշէնի մարմինը վառած են շապիկով մը:

Ի՞նչ է տարբերութիւնը, պիտի ըսէք:

Է՛հ, թերեւս թեթեւ սփոփանք մը ողջ մնացողներուն համար, որպէսզի շատ չյուզուին: Երկուքէն ալ ափ մը մոխիր կը մնայ, սափորի մը մէջ, որ տանին առարկայի մը տպաւորութիւնը պիտի գործէ, մինչդեռ գերեզմանը ուրի՛շ բան է, նոյն իսկ առանց մահարձանի:

Բայց կը մոռնամ որ այս ճրագները, ինչպէս ուրիշներ, մարեցան օտար ափերու վրայ եւ թէ սափորը աւելի դիւրաւ կը փոխադրուի երկիր քան գերեզմանը...

1 Նոյ. 1941.— Ցո՛ւրտ է, կծու, խշխշուկ ցուրտ մը, տասը օրէ ի վեր: Ոչ կեդրոնական ջերմութիւն, ոչ ալ ծխնելոյզ մը, քանի մը կտրած աթոռ վառելու համար: Ցուրտին աստիճանը չեմ գիտեր, բայց ես որ մսկոտ չեմ, իրապէս կը նեղուիմ: Կարելի չէ վրայէ վրայ կէս ժամ նստիլ, կարդալ կամ գրել:

«— Խոհանոց գնա, կազը կը վառի, կերակուրը կ՚եփի, կը տաքնաս. բայց նայէ որ կերակուրը չայրի. ես չուկայ կ՚երթամ»:

Թուղթ գրիչ ժողվելով փոխադրուեցայ խոհանոց: Կազին տաքութիւնը, կերակուրի հոտին, խոհանոցին փոքրութիւնը բաւական օգնեցին, քանի մը էջ բան մրոտելու: Չորս անգամ ալ սանին բերանը բացի, տաք ջուր լեցուցի, որպէսզի կերակուրը չայրի:

Զա՛ր սատանայ, հինգերորդին ուշ մնացեր էի եւ երբ կափարիչը բացի, սխտոր ջուրը քաշած, այրիլ սկսած էր:

Իսկ անդին, պատերա՞զմը...

2 Հոկտ. 1942.— Պերճ Պռօշեանցի « Բղդէ » վէպին մէջ, հերոսը, Բղդէ, արծաթամոլ անբան մը, այսպէս կը պատմէ Ջրհեղեղը իր տղուն.

— « ... Աստուած կեանք տայ փալան կարող Նոյ պապին:— Ի՞նչ արեց — Փալանը դէն ձգեց, մախաթն առաւ, Մասիսի գլուխը բարձրացաւ ու երկնքի ճղուածքը պինդ կարեց. ա՛յ, տեսնո՞ւմ էք, էն մանր աստղերը մախաթի ծակած տեղերն են»:

Ի՛նչ գրող - բրող Բղդէներ ունինք այս Լոյս քաղաքին մէջ ալ, որ կրնան ստուեր ձգել Պռօշեանցի թշուառ տիպարին վրայ...

9 Փետր. 1944.— Փարիզի բոլոր պատերուն փակցուած գրգռիչ ազդերը չէին բաւեր, ահաւասիկ հրատարակութիւն մը եւս նոյն հարցի մասին, — «L'Armée du Crime»: Կողքին վրայ՝ նահատակ Մանուշեանի պատկերը: Ներսով դուրսով բանսարկու, մոլեռանդ օտարատեաց:

Ինչպէս կ՚երեւայ, ատեն մըն ալ այս «մարտական» եղանակը պիտի լսենք:

Երէկուան անթելով ոմն Ռոպէռ Պօփլան կ՚ազդարարէր, թէ «պատերազմէն վերջը միջոցներ ձեռք պիտի առնեն, օտարականները քշելու համար»: Les Nouveaux Tempsն ալ խմբագրականով մը (Les Parasites) նոյնհարցը կը շօշափէ եւ բազմազգի «խառնիճաղանճ»ին հետ կը խառնէ «հայկական վիլայէթներու խաժամուժը: «Անխնայ արտաքսեցէք, կամ բնաջինջ ըրէք, երբ անոնք կը սպաննեն»: Անշուշտ ուրիշ թերթեր ալ պիտի ձայնակցին...

Իսկ ժողովուրդը ինք տեսակ մը խանդաղատանքով կը նայի այս պատկերազարդ ազդերուն վրայ: Եւ բերնէ բերան շշուկներ, խորհրդաւոր շարժուձեւեր որոնք շատ աւելի պերճախօս են քան կրակոտ ճառ մը:

ՎԱՀԷ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Կատաղի կռիւներ Ամէն ճակատի վրայ

Վերջին լուրերու համաձայն, Դաշնակիցները Պրէմէնի արուարձանները հասած են արդէն: Ֆրանսական (մարոքեան) զօրքը գրաւած է Ռատիօ — Շթութկարտը, որ հաստատուած է քաղաքէն 200 քիլոմեթր հեռու եւ որուն միջոցաւ փախստական տը Պրինոն եւ Ժան Լիւշէր լուրեր կը հաղորդէին:

Միւս բոլոր ճակատներուն վրայ եւս Դաշնակիցները շօշափելի յաջողութիւններ շահած են: Չորս հազար ֆրանսացի գերի սպաներ ազատուած են Վեսթֆալիոյ մէջ: Հոլանտան զինուորական գործողութեանց կեդրոնն է արեւմտեան ճակատին վրայ: Անգլ. բանակը վճռած է խզել գերման զօրքին նահանջի գիծը: Միւս կողմէ անգլ. զօրքը յառաջ կը խաղայ դէպի Պալթիկ ծով, պաշարելու համար Նորվեկիոյ գերման բանակը:

Արեւելեան ճակատին վրայ, կարմիր բանակը ընդհ. յարձակողականի ձեռնարկած է Քէօնիկսպէրկի դէմ: Արդէն գրաւուած են քաղաքին հինգ թաղերը: Ուրիշ զօրամասեր ալ գրաւած են գլխաւոր կայարանը եւ նաւահանգիստը: 15000 հոգի գերի բռնուեցան մէկ օրուան մէջ:

Կռիւները կը շարունակուին Վիէննայի փողոցներուն մէջ: Զօր. Տիթրիխ, Վիէննայի պաշտպանը եւ Էս-Էսներու հրամանատարը սպաննուեցաւ տարճանակի հինգ հարուածներով, երբ անթելի կայանը կ՚երթար, յայտարարութիւն մը ուղղելու համար ժողովուրդին:

Մառէշալ Տոլպուխին կոչ մը ուղղելով Վիէննայի ժողովուրդին, կ՚ազդարարէ թէ կարմիր բանակը Վիէննա մտած է արդէն, թէ ո՛ր եւ է հող կցելու նպատակ չունի եւն.: Եւ կը հրաւիրէ ժո-

ղովուրդը գործի ձեռնարկել, գերման բանակին շարժումները ջլատելու համար: Անոնք որ քաղաքէն կը հեռանան, մեծ վտանգներու կ՚ենթարկուին:

Մառէշալը պատրաստութիւններ կը տեսնէ դէպի Զաղրէպ, Ադրիական եւ Իտալիա յառաջանալու համար: Մառէշալ Ժուկով ալ կը պատրաստուի Պերլինը զարնելու:

Պատերազմի ոճրագործները

Պատերազմի ոճրագործներու առաջին ցանկ մը կազմուած ըլլալով Միացեալ Ազգերու մասնաւոր յանձնախումբին կողմէ, ղրկուեցաւ անդամակից 16 ազգերու: Մինչեւ հիմա հինգ ցանկեր պատրաստուած են: Անունները գաղտնի կը պահուին առայժմ, որպէսզի ենթակաները խոյս չտան: Յետոյ, եթէ անունները այժմէն հրատարակուին, ամբաստանեալները կրնան վրէժ լուծել: Ցանկերը կը պարունակեն այն ամբաստանեալները որոնց դէմ անվիճելի փաստեր կան: Յանձնաժողովը սկիզբէն իսկ այն տեսակէտն ընդունած է թէ պետութեանց գլուխները անձեռնմխելի չեն եւ թէ վերին հրամաններ գործադրած ըլլալը ինքնին արդարացում չի կազմեր: Առաջին ցանկը կը բաղկանայ գերման ամբաստանեալներէ, երկրորդը՝ Իտալացիներէ: Երրորդ ցանկը կը պարունակէ դարձեալ գերման ոճրագործներ, չորրորդը՝ Ճափոնցիներ, հինգերորդը՝ Ալպանացիներ, Պուլկարներ, Հունգարներ, նորէն Իտալացիներ եւ Ռումանացիներ::

Անդամակից 16 ազգերէն իւրաքանչիւրը ունի պատերազմի ոճիրներու գրասենեակ մը որ փաստեր կը հաւաքէ եւ մասնաւոր յանձնաժողովին կը հաղորդէ: Այս դրութեամբ, այլեւս հարկ չի մնար որ միջազգային յանձնաժողով մը պաշտօնական ոստիկանութեան պարտականութիւնն ստանձնէ իւրաքանչիւր ազգի համար:

Մոսկուայի խորհրդաժողովին Յայտարարութեան համաձայն, այն ոճրագործները որոնք մասնակցած են վայրագութեանց, պիտի փոխադրուին այն երկիրները ուր գործեցին իրենց ոճիրները եւ հոն պիտի դատուին այդ երկիրներու դատարաններուն կողմէ: Գլխաւոր ոճրագործներու մասին որոշում պիտի տրուի յառաջիկային: Ոճրագործներու ցանկերը կազմուելէ եւ պատկան կառավարութեանց յանձնուելէ վերջը, պիտի հաղորդուին յատուկ յանձնաժողովէն անկախ եւ կառավարութեանց ենթակայ մարմնի մը, որպէսզի ամբաստանեալները կարենան ձերբակալուիլ եւ պատկան ազգին յանձնուիլ:

Գլխաւոր ամբաստանեալներէն միայն Հիթլէրի անունը յայտնուած է մինչեւ հիմա:

Եթէ այս տեսակ Յանձնաժողով մըն ալ 1915—1921ի սարսափներու կազմակերպիչներուն համար հաստատուած ըլլար, արեւելեան կողմն աշխարհի…

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԵԱՆ յանցանքով Մարտի ընթացքին ամբողջ Ֆրանսայի մէջ դատուած են 2701 հոգի: Մահուան դատապարտուած են 317 հոգի, ցկեանս թիապարտութեան՝ 87 հոգի: Անպարտ արձակուած են 450 հոգի: Ֆրանսայի ազատագրումէն ի վեր դատուած են 16,831 հոգի, մահուան դատապարտուած՝ 996 հոգի:

ԿՈՉ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԵՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Մոսկուայի անթէլը մասնաւոր ազդարարութեամբ մը հրաւիրեց Աւստրիոյ ժողովուրդը աջակցիլ Միացեալ Ազգերու պայքարին, հիթլէրական Գերմանիոյ դէմ: Իրենց երկրին ճակատագիրը այս աջակցութենէն կախում պիտի ունենայ: «Ապըստամբական պատերազմ հռչակեցէք, թոյլ մի տաք որ հիթլէրական զօրքը երկրորդ Փէշթա մը դարձնէ Վիէննան: Մի՛ կռուիք կարմիր բանակին դէմ: Աւստրիացինե՛ր, հասած է ձեր ազատագրութեան մեծ օրը»:

Նոյն անթէլը կոչ մըն ալ ուղղած է Պերլինի ժողովուրդին, որպէսզի անմիջապէս զէնք վերցնէ նացի իշխանութեանց դէմ: «Ժամանակը կարճ է, որովհետեւ դաշնակից բանակները գերման մայրաքաղաքին կը մօտենան զանազան կողմերէ: Պերլին ոչ մէկ յոյս ունի դիմադրելու: Յաջորդ իյնալիք մեծ քաղաքը Վիէննան է, բայց անմիջապէս վերջը կարգը Պերլինի պիտի գայ: Թէեւ բազմաթիւ նացի երեւելիներ հեռացած են Պերլինէն, բայց գերման մայրաքաղաքը միշտ կը մնայ խորհրդանշանը դիմադրութեան: Պերլինցիները պէտք է ամբողջ Գերմանիոյ ցուցնեն իր հետեւելիք ճամբան: Պերլինցիներ, օգնեցէք մեզի ոչնչացնելու նացիները: Բարի օրինակ եղէ՛ք»:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ Վատիկանի անթէլն ալ կոչ մը ուղղած է Գերմաններուն որպէսզի վար դնեն զէնքերը: Անգլիական անթէլը քանի մը անգամ կրկնեց այս կոչը, որ ապահովաբար լսուած է հազարաւոր Գերմաններու կողմէ:

× Տեղի անձկութեան պատճառով, ստիպուած ենք ազդերը վերածել նուազագոյն չափին: Պայմանները կը ծանուցանենք յառաջիկային:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Ես սիրում եմ քո ամէն մի թիզ հողը,
Որն արիւնով, քրտինքով ենք լուացել
Որտեղ կեանքն է արմատ նետել, թերթ բացել,
Որտեղ ծնուեց երգիս ամէն մի տողը:
Այդ հողում չէն՝ համայնական ի՜նչ հերկեր,
Տիտանական ի՜նչ հասկներ վերելուն,
Ջրեր խորունկ, բարձրաթռիչ լեռներ լուրթ,
Յաղթանակի հզօրաշունչ ի՜նչ երգեր,
Ի՜նչ ցնծութիւն, ի՜նչ բերկրանք է քերթողին,
Զաւակ լինել, երգել փառքը այդ հողին:

ԱԼԱԶԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԾԱԽՔԵՐՈՒՆ գումարը, 1944 Ապրիլէն մինչեւ 1945 Մարտ 31 հասած էր 6,062,904,900 սթերլինի, ինչ որ ամենաբարձր թիւն է եւ նախորդ տարիէն 264,300,000 աւելի:

ԱԶԳ. ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ նախարար Մանտէս-Ֆրանս, որ կուսակից է յեղափոխական միջոցներու, հրաժարեցաւ, կառավարութիւնը համաձայն չըլլալով իր ծրագիրներուն: Ելմտական նախարար Պ. Փլէվէն, աւելի չափաւոր, միեւնոյն ատեն պիտի վարէ ազգ. տնտեսութիւնը:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԸՆԴՀ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ բողոքեց հացի գնին յաւելման դէմ: Դժգոհ է նաեւ աշխատավարձերու նոր յաւելման եղանակէն զոր անբաւական կը նկատէ:

ԴԱՏԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆԸ երէկ, երկուշաբթի, սկըսաւ դատապարտել ոստիկանութեան մասնաւոր վաշտին երկու գլխաւոր պաշտօնեաներէն Ռօթէն (տնօրէն գաղտնի տեղեկութեանց բաժնին) եւ Տավիտը: Թերթերը կը գրեն թէ երկու ամբաստանեալները ձերբակալել տուած են հինգ հազար հոգի որոնցմէ հարիւրաւորներ աքսորուած կամ գնդակահարուած են: Լավալի կառավարութիւնը եւ Կէսթափօն մեծ գումարներ կը վճարէին երկու դաւաճաններուն որոնք չարաչար կը տանջէին իրենց զոհերը, կը մերկացնէին, ակռաները կը կոտրէին ոտքերով, կուրծքերը եւ ծննդական գործարանները կը ջախջախէին մուրակներով եւ ուրիշ գործիքներով: Եւ երբ հայրենասէրները կը մարէին խեղդուկ աղաղակներ արձակելով, դահիճները զանոնք ուշքի կը բերէին պաղ ջուրով, նորէն չարչարելու համար: Ամբաստանեալները չգոհանալով գաղտնի վարկերէն ստացած գումարներով, կը կողոպտէին կալանաւորները: Կէսթափօն իր լաւագոյն գործակալներէն մէկը կը համարէր Ռօթէն: Թերթերը մահապատիժ կը պահանջեն առանց այլ եւ այլի:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետ Զօր. Փլասթիրաս ստիպուեցաւ հրաժարիլ, ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ մեղսակից Գերմաններու: Իրեն պիտի յաջորդէ ծովակալ Վուլկարիս:

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՈՒՄ.— Սուրճի նոր բաշխումը սկսաւ շաբաթ օր — **75** կրամ զուտ կամ **75** կրամ խառն: Մարդ գլուխ 40 կրամ պանիր եւս պիտի բաժնուի, ինչպէս եւ 250 կրամ կաղին կամ ընկոյզ՝ **J3**ներու: Ապրիլ **9—15**ի շաբթուն բոլոր դասակարգերը բացի **J3**էն եւ հիւանդներէն պիտի ստանան 100 կրամ միս Ապրիլի **DS** կտրօնով (թիքէ): Երկարաձգուած են մարտի թիւ 10 եւ Ապրիլի թիւ 1 կտրօնները: Խոզեղէնի համար՝ երկարաձգուած են մարտի թիւ 5, Ապրիլի թիւ 5 եւ Ապրիլի **BE** կտրօնները: Ձիու միսին համար երկարաձգուած է Փետրուարի **DS** կտրօնը: Ամերիկեան պահածոներու համար՝ Մարտի **BH** եւ Ապրիլի **DX** կտրօնները: **J1** եւ **J2** շարքին համար արմաւ բաժնուիլ սկսաւ 1, 2, 3, 8, 10 եւ 11րդ թաղամասերուն մէջ եւն.:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Շատ մը հասցէներու ճշդումը եւ տպագրութիւնը ժամանակի կը կարօտի. հետեւաբար կրնան անկանոնութիւններ պատահիլ առաջին օրերու առաքման մէջ:

Կը խնդրենք ներողամիտ ըլլալ: Բաժանորդները իրենք պիտի դիւրացնեն մեր գործը, օր առաջ լուր տալով:

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ.— Տարեկան 750, վեցամսեայ 400, եռամսեայ 200 փրանք: ԲԱՑԱՌԱՊԷՍ ԿԱՆԽԻԿ:

× Իւրաքանչիւր թերթի թուղթի քանակն ու ծաւալը կառավարութեան կողմէ ճշդուած ըլլալով, «Յառաջ»ն ալ պիտի հրատարակուի միայն երկու էջ, փոքրադիր, ինչպէս բոլոր ֆրանսական թերթերը: Բացառաբար էր որ երէկ լոյս տեսաւ չորս էջով:

× «Յառաջ» կը ծախուի նաեւ Հ. Բալուեան գրատունը, 43 Rue Richer:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՑԱՆԿ 2

Նախաձեռնութեամբ Պ. Նշան Ճինճեանի

Կարապետ Յակոբեան	2,000
Յարութիւն Միւթէվէլեան	2,000
Նշան Ճինճեան	2,000
Ճիմ խտըրշահ	2,000
Ղազար Պետրոսեան (Ալֆորվիլ)	1,000
Պօղոս Շմաւոնեան	1,000
Շմաւոն Շմաւոնեան	1,000
Յովհ. Զըրխնեան	1,000
Ստեփան Հէլվաճեան	1,000
Պետրոս Պաքալեան	1,000
Սուրէն Աշեան	1,000
Յակոբ Պաքալեան	750
Գումար՝	15,750
Վարդանեան	1,000
Կարօ Երանեան	1,000
Յակոբ Նիկողոսեան	1,000
Սեդրաք Քիրազեան	1,000
Նշան Էզօեան	1,000
Յարութիւն Ուրբաթեան, Ալֆորվիլ	1,000
Պ. Գորգիկեան (կը նուիրէ Ս. Գորգիկեանի)	750
Պ. Գորգիկեան (» Ս. Նաւավարեանի)	750
Եսայի Մխիթարեան	500
Առաջնորդարան Մարսէյլի (Տոքթ. Յ. Սիվրիհիսարլեանէ)	750
Յ. Համալեան (եռամսեայ բաժնեգին)	200
Գումար՝	24,700
Նախորդ գումար՝	14,500
Ընդհ. գումար՝	39,200

Զոյներ Գաւառէն

ԼԻՈՆ.— Գերմանական գրաւման շրջանին ոչ մամուլ եւ ոչ ալ ազատութիւն ունէինք, որով չէինք կրնար պատահած դէպքերը ներկայացնել հարազատօրէն:

Գրաւման վերջին ամիսներուն կացութիւնը հետզհետէ ծանրացաւ: Խմբական եւ անհատական ձերբակալութիւններ, խուզարկութիւններ, սպանութիւններ, աքսոր եւայլն:

Մենք Հայերս ալ ունեցանք քանի մը զոհեր: Առաջինը, Ներսէս անուն Պոլսեցի մը, բոլորովին անմեղ, սրճարանի մը մէջ խուզարկութեան պահուն կը ձերբակալուի: Քանի մը օր վերջ կ՚իմացնեն որ Ներսէսը սպաննուած է արագահարուածով: Զինքը մօտէն կը ճանչնայի: Կը զբաղէր առեւտուրով: Շատ կը սիրէր երաժշտութիւնը, շաբաթը երեք չորս ներկայացումի պետական թատրոն կը յաճախէր:

Քանի մը շաբաթ վերջ կատարուեցաւ Օպոզեան ընտանիքի դէպքը: Պ. Անդրանիկ Օպոզեան հողաթափի արհեստանոց մը ունի եւ այդ գործով կը զբաղի: Կասկածելով թէ կապ ունի լեռնականներուն (մաքիզառ) հետ, Գերմանացիները եւ Վիշիի պահակները կը պաշարեն տունը: Պ. Անդրանիկ այդ միջոցին գործով մը դուրս ելած էր: Երբ տուն վերադառնալ կ՚ուզէ, դրացի Ֆրանսացիները կ՚իմացնեն դէպքը եւ կը զգուշացնեն: Իսկ տունին մէջ գտնուողները, Պ. Անդրանիկին եղբայրը Եզեկիէլ, եւ Մարսէյլէն եկած հիւր մը, Գասպար Դերձակեան երբ կը տեսնեն որ տունը պաշարուած է, զգուշութեամբ կ՚ուզեն վարի յարկը իջնել: Անմիջապէս երկուքն ալ հրացանազարկ կ՚ըլլան, իսկ Պ. Անդրանիկի ընտանիքը կը վիրաւորուի թեւէն: Երրորդ մը, Պ. Առաքել Առաքելեան, որ առեւտրական գործով հոն կը գտնուէր, Գերմանացիներուն կողմէ ձերբակալուելով կը տարուի: Ներկայիս ոչ ոք գիտէ թէ՛ ուր կը գտնուի:

Անյայտացածներուն մէջ կը գտնուի ուրիշ երիտասարդ մը, Պ. Մանուկ Գուզուպաշեան, 19 տարեկան, ուսանող Երաժշտանոցի, (ջութակի եւ սոլֆէժի): Երաժշտութիւնը այնքան կը սիրէր որ գրեթէ ամէն օր Լիոն կուգար Շասէն, դասընթացքներուն հետեւելու համար: Դասերուն մէջ միշտ առաջինն էր: Այս խանդավառ երիտասարդը տուտու մը կ՚անհետանայ: Օր մը ծնողքը նամակ մը կը ստանայ որ կ՚ըսէր թէ Գերմանացիները շատ լաւ կը վարուին: Նամակով խնդրած էր նաեւ որ ճերմակեղէն, օճառ եւայլն ղրկեն: Գրուած հասցէն կալանաւորներու բանտն էր… Երկու շաբաթ վերջ, երիտասարդը Գերմանիա տարուեցաւ: Տակաւին ոչ մէկ լուր:

Գրաւման շրջանին ազգային ամէն շարժում գրեթէ դադրած էր: Միայն կաթոլիկ համայնքը կազմակերպեց երկու հանդէսներ:

Ազգ. Միութիւնը իր գոյութիւնը կը պահէր, եկեղեցին կը շարունակէր իր կիրակնօրեայ արարողութիւնները: Աղքատախնամը կը գործէր, ինչպէս նաեւ փոքրիկներու դպրոց մը:

Ազատագրութենէն վերջ կեանքը սկսաւ վերածնիլ: Այսօր կան մարզական խումբեր, երգչախումբ, ռազմիկներու միութիւն, ինչպէս եւ Ազգ. Ճակատը եւ թատերախումբեր: Ներկայացումներ յաճախ կը սարքուին:

Թղթակից

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mercredi 11 Avril 1945 Չորեքշաբթի 11 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4374 - Նոր շրջան թիւ 3 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՍԱՌԵՐԸ ՀԱԼԵՑԱՆ

—o—

Կը թուի թէ անհրաժեշտ էր որ ծանր փորձանք մը պայթած ըլլար մեր գլխուն, որպէսզի բնազդաբար իրարու մօտենայինք, հարթելով ճամբան ընդհանուր հասկացողութեան մը համար:

Շատ ալ զարմանալի չէ այս երեւոյթը: Այդպէս չեղա՞ն աւելի մեծ ազգեր եւ ժողովուրդներ: Մարդիկ միշտ իրար կը փնտռեն վտանգի պահուն, մէկդի դնելով ներքին վէճերը: :

Օրինակ՝ այս երկրին ժողովուրդը, որ աննախընթաց ողբերգութեան մը մատնուեցաւ, իբրեւ հետեւանք 1940 Յունիսի ձախողանքին:

Զինադադար էր — խաղաղութի՛ւն: Եւ սակայն ամբողջ երկիրը յամրաբար արիւն քամեց լման չորս տարի: Ամբողջ շրջաններ, արգասաբեր դաշտեր ու ծաղկաւէտ, բանուկ քաղաքներ քարուքանդ եղան: Միլիոնաւոր ժողովուրդ գաղթի ճամբան բռնեց ինչպէս մեր աքսորականները: Կամ բռնի տեղահան եղան: Հազարաւորներ ինկան գնդացիրներու կրակին տակ, իբրեւ յեղափոխական, քաւելով իրենց հայրենիքը եւ ազատութիւնը սիրած ըլլալու մեղքը:

Ուրիշ հազարաւորներ լեռը ելան: Իրենց հետ միասին՝ ռազմիկներ ամէն ազգէ, ինչպէս եւ մեր ազատատենչ երիտասարդներէն, իբրեւ ճակատագրի եղբայրներ:

Ու մինչ թշնամին տիրաբար կ'իշխէր եւ յուսահատներ ամէն բան կորսուած կը համարէին, ժողովուրդը ինք միացեալ ճակատ կը կազմէր յամրաբար: Ընդհանրապէս լուռ ու մունջ: Երբեմն պոռթկալով: Ամէն պարագայի մէջ հետզհետէ հարթելով ճամբան ընդհանուր հասկացողութեան մը համար, որ հրաշք մը պիտի համարուէր երէկ:

Ազգային Ճակատն էր որ մարմին կ'առնէր (1941), նախապատերազմեան ալեկոծութեանց եւ մրցակցութեանց աւերակներուն վրայ:

Եւ եկաւ 1944 Յունիս 6ը: Մնացեալը գիտէք ամէնքդ ալ: Պատմութիւն չէ որ պիտի պատմենք:

Թշնամի լուծին տակ հաստատուած այս միաբանութիւնը կը շարունակուի յաղթանակէն ուրեմն վերջն ալ, յանուն երկրին վերջնական փրկութեան եւ վերակազմութեան:

Թիւրիմացութիւններ պակաս չեն անշուշտ, ինչպէս եւ սուր վէճեր՝ թերթէ թերթ եւ հոսանքէ հոսանք:

Ո՞վ ըսաւ թէ գաղափարական պայքարը, տեսակէտներու ընդհարումը՝ կենսական հարցերու մասին՝ կը հակասեն միաբանութեան, կամ կը ժխտեն զայն: Երկուքն ալ բնական երեւոյթներ են, պայմանով որ ըլլան գիտակից, պայծառ եւ անկեղծ: Պատճառաբանուած՝ փաստացի հիմնաւորումներով:

Հինգ տարիներու եղերական, ճակատագրական օրերը մեզի համար ալ եղան փրկարար ազդանշան մը՝ սառերը հալեցնելու եւ ճամբան հարթելու համար:

Առաջին չորս տարիներու հարկադրեալ անշարժութեան եւ լռութեան մէջ, շատեր լուր չունէին անցուդարձէն: Բայց արիւնը կը քաշէր:

Բոլորին հիմնական մտահոգութիւնը՝ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան ապահովութիւնը: Պահպանում համբանքի: Մէկը այս ճամբով, միւսը այն ճամբով: «Ի՞նչ ընենք որ ոտքի տակ չերթանք, այս աշխարհաասասան փոթորիկին մէջ»:

Այդ գիտակցութեամբ ալ, ամէն գաղութ, ինքն իր մէջ ամփոփուած, փորձեց ճար մը գտնել:

Եւ այսօր կը տեսնենք պատկեր մը որ բաղդատաբար կազդուրիչ է, հակառակ ահաւոր ցնցումներու եւ տաժանելի կորուստներու:

Չէ՞ որ մենք ալ բաժին ունինք պատերազմական կորուստներուն մէջ, իբրեւ դաշնակից: Առանց հաշուելու տարերային կորուստները — գաղթ, անօթութիւն, համաճարակ եւն.:

Ամփոփուելով մեր գաղութին վրայ, յայտաբարենք առանց այլեւայլի, որ բարենշան է երեւոյթը եւ յուսատու՝ երկրին ազատագրումէն անմիջապէս վերջը:

Սառերը հալած են եւ հակամարտ հոսանքներ, որոնք իրարու բարեւ անգամ չէին տար երէկ, հետզհետէ կը վարժուին մէկ սեղանի շուրջը հաւաքուելու:

Կրնայ ըլլալ թէ քառակուսի, այդ սեղանը կը ցուցնէ ճամբայ մը դէպի լաւագոյն օրեր:

Շ.

Թուրքիա եւ Ամերիկա

—o—

Թուրքիայէն ետ կանչուեցաւ ամերիկեան դեսպան Շթայնհարտ, որ յայտնի էր իբրեւ թրքասէր մէկը: Եւ, ինչ որ ոչ նուազ հետաքրքրական է, ան այժմ կը նշանակուի դեսպան Չեխօսլովաքիոյ կառավարութեան մօտ:

Ոմանք կը խորհին, թէ ասիկա չնորհազրկում մըն է Շթայնհարտին համար եւ միաժամանակ բարեգուշակ նշան մը:

Այս տեսակէտը, դժբախտաբար, ճիշդ չէ:

Շթայնհարտ Մոսկուայէն Անգարա ղրկուեցաւ այն ատեն, երբ Թուրքիոյ դիրքը չափազանց կարեւոր էր Դաշնակիցներուն համար: Անիկա անձնական բարեկամն էր Թուրքիոյ վարչապետ եւ արտաքին գործերու նախարար Սարաճօղլուին եւ, կը սպասուէր որ, պիտի կրնար ազդել անոր վրայ՝ Թուրքիան Դաշնակիցներու կողմը չահելու համար: Բայց Շթայնհարտ յաջողութիւն չունեցաւ: Եւ այժմ, երբ Թուրքիոյ դերը մասնաւոր նշանակութիւն մը չունի պատերազմի ընթացքին համար, այլեւս աւելորդ կը նկատուի անոր նման ճարպիկ դիւանագէտ մը պահել Անգարայի մէջ:

Շթայնհարտ այժմ կը փոխադրուի Չեխոսլովակիա, որ այսուհետեւ դիւանագիտական տեսակէտով կարեւոր վայր մը կը դառնայ ու պիտի դառնայ: Պէտք է նկատի ունենալ, որ ան Խորհրդային Միութեան ամէնէն մօտ բարեկամն ու ամէնէն վստահելի պետութիւնն է այժմ Եւրոպայի մէջ: Անոր հետ էր որ Մոսկուա իր առաջին դաշինքը կնքեց այս պատերազմի ընթացքին, եթէ չհաշուենք Անգլիոյ հետ կնքած դաշինքը, որ տարբեր իմաստ ու չարժառիթ ունի: Չեխոսլովակիա կարեւոր դիտարան մը կը դառնայ՝ Խորհրդային քաղաքականութեան հետ ներդաշնակ քալելու տեսակէտէն: Եւ Շթայնհարտը, որ եղած է ամերիկեան դեսպան Մոսկուայի մէջ, յարմար մարդ է այս պաշտօնին համար:

Սակայն, եթէ նոյնիսկ պահ մը ընդունինք, որ թրքասէր Շթայնհարտ չնորհազուրկ կ'ըլլայ Թուրքիայէն Չեխոսլովակիա փոխադրուելով, ատիկա դեռ ապացոյց չէ, որ Ուաշինկթըն փոխած է նաեւ իր քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ եւ նուազ բարեացակամ դարձած է անոր հանդէպ: Այդպէս խորհողները կը մոռնան, որ Միացեալ Նահանգներու պետական քարտուղարի (արտաքին նախարար.— «Յառաջ») դլխաւոր օգնականի չափազանց կարեւոր պաշտօնին վրայ այժմ կը դրուի Ճոզեֆ Գրու, ամերիկեան նախկին դեսպանը Թուրքիոյ մէջ: Ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ, որ Գրու եղած է Գեմալի ու քեմալականներու ջերմ բարեկամը եւ իր պաշտօնավարութեան ընթացքին մեծապէս օգնած է անոնց: Կը յիշեն նաեւ անշուշտ, որ Թուրքիայէն հեռանալէ վերջ, Գրու քեմալական Թուրքիոյ մասին ներբողական գիրք մըն ալ հրատարակեց եւ խանդավառ յայտարարութիւններ ըրաւ այդ պետութեան մասին:

Արդ՝ եթէ Շթայնհարտ թրքասէր կը նկատուի, Ճոզէֆ Գրու անկէ տասնապատիկ աւելի թրքասէր պէտք է նկատուի: Եւ եթէ թրքասէր Շթայնհարտի հեռանալը Անգարայէն բարեգուշակ նշան մըն է, որքա՞ն բարեգուշակ է Գրուի նշանակուիլը իր այս պատասխանատու պաշտօնին:

Հարկաւ, եթէ չըլլար Ճոզէֆ Գրուի պարագան, կարելի էր թերեւս դեռ խորհիլ, թէ Շթայնհարտի Անգարայէն հեռանալով Ուաշինկթըն նուազ բարեացակամ կը դառնայ կամ պիտի դառնայ Թուրքիոյ հանդէպ:

Դժբախտաբար, իրերու ընթացքն ալ, բացի Գրուի նոր պաշտօնէն, ցոյց չի տար այդ: Թուրքերը այսօր ամէն ճիգ կը թափեն եւ կը յաջողին աւելի սերտ բարեկամութիւն մշակելու Միացեալ Նահանգներու հետ: Այսօր իսկ անոնք ամերիկեան մասնագէտներ կ'ապահովեն իրենց համար, որ պէտքի անոնց օգնութեամբ շուտով խոշոր ճարտարարուեստ մը կարենան ունենալ Թուրքիոյ մէջ եւ զինուորապէս աւելի հզօր պետութիւն մը դառնան: Այսօր իսկ անոնք բանակցութեանց մէջ են՝ նոյն նպատակով խոշոր մեքենաներ եւ պէտք եղած ուրիշ գործիքներ տանելու համար Միացեալ Նահանգներէն:

Փոխանակ թրքասէր Շթայնհարտի Անգարայէն հեռանալով մենք մեզի մխիթարելու, Ամերիկահայերս շատ աւելի լաւ պիտի ընենք, եթէ մեր բոլոր համեստ ուժերն ու միջոցները համադրենք՝ դէմ հակազդելու համար թրքական պրոպագանդին այս երկրի մէջ:

(Խմբագրական՝ Հայրենիքի)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Բաղաքներ կ'իյնան իրարու վրայ

Կարմիր բանակը երկուշաբթի օր գրաւեց Արեւելեան Փրուսիոյ մայրաքաղաքը, Քէօնիկսպերկ, որուն դէմ ընդհ. յարձակողականը սկսած էր մէկ օր առաջ: Անգլիական բանակն ալ Պրէմէն մտաւ: Քաղաքը բոցերու մէջ էր:

Արեւմտեան ճակատին վրայ վճռական գործողութիւններ կը կատարուին Հոլանտայի մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն, ամբողջ Հոլանտան, մէջն ըլլալով Լա Հէյը, Ռոթէրտամը, Ամսթէրտամը եւ Ուտրէխթը, պաշարուած է անգլ. բանակին կողմէ: Բաց կը մնայ միայն նեղ տարածութիւն մը, ուր կը գտնուին 150000 գերման զինուորներ: Անգլ. բանակին այս յաջողութեան մէջ մեծ դեր կատարեցին օդանաւերով իջած զինուորները: Անգլ. հրամանատարը կը սպառնայ Գերմաններու հաղորդակցութիւնները կտրել երեք տարբեր տեղերէ: Կը կարծուի թէ Հիթլէր աչք առած է Պրէմէնի եւ Հանովրըի կործանումը, ուշացնելու համար դաշնակից բանակին յառաջխաղացութիւնը դէպի արեւմուտք:

Ուրիշ քաղաքներ ալ կը վառին

—o—

Զանազան նշաններէ կ'երեւայ թէ գերման հրամանատարութիւնը կը համախմբէ իր արեւմտեան եւ արեւելեան բանակները, միակտուր զանգուած մը կազմելու եւ վերջին ճաակատամարտները մղելու համար: Այս դերագոյն ճիգին մէջ հաւանական է որ Պրէմէն, Հանովրը, Պրունշվիք եւ ուրիշ քաղաքներ քարուքանդ ըլլան, Արդէն մեծ հրդեհներ ծագած են Հանովրըի, Պրունշվիքի, Համպուրկի եւ Լիւպէքի մէջ: Շատեր կը կարծեն թէ այս հրդեհները դիտակցօրէն ձգուած են, ամբողջ տարածութիւններ ոչնչացնելու համար: Ուրիշներ ալ կ'ենթադրեն թէ Գերմանները կրակի տուած են ռազմանիւթի եւ ուտեստի պահեստները, քանի որ դաշնակից հրասայլերը արագօրէն յառաջ կը խաղան:

Կարճ խօսքով, ամէն օր նոր քաղաքներ կ'իյնան կամ կը վառին կը քանդուին, մինչ դաշնակից բանակները ամէն կողմէ կը յառաջանան դէպի երկրին սիրտը: Գերիներու թիւը երթալով կ'աճի: Ապրիլ 4ի, 5ի եւ 6ի ընթացքին ամէն օր գերի բռնուած են աւելի քան 40000 հոգի, միայն արեւմտեան ճակատին վրայ, իսկ առ նուազն 20000 ալ արեւելեան ճակատին վրայ: Մասնագէտներ կը հաշուեն թէ ներկայ ընթացքով Գերմանիա օրական 80000 հոգի կը կորսնցնէ, առանց հաշուելու պաշարուած կամ ցիրուցան եղած զօրամասերը:

*** Ամերիկեան 9րդ բանակը Էսսէն մտնելով, հաստատած է թէ Քրուփի հռչակաւոր զինագործարանները ահագին վնասներ կրած են: Գործարանները չէին կրնար բանիլ մարտ 14ի զանգուածային օդարշաւէն վերջ:

Արեւելեան ճակատին վրայ, կարմիր բանակը արդէն գրաւած է Վիէննայի երկու երրորդ մասը եւ կը յուսայ այսօր վաղը տէր դառնալ ամբողջ քաղաքին: Պաշարման օղակները հետզհետէ կը պրկուին: Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին մասնաւորապէս հարաւային եւ արեւմտեան արուարձաններուն մէջ: Մոսկուայի անթելը կ'ըսէ թէ խորտակուած է հարաւային շրջանի ամրացեալ գօտին, եւ կարմիր բանակին ձեռքն անցած են արեւմտեան, արեւելեան եւ հարաւային կայարանները: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Աւստրիոյ շատ մը քաղաքներուն մէջ ժողովուրդը կը մերժէ կռուիլ Գերմաններուն հետ եւ աւստրիական հին դրօշներով կ'ողջունէ դաշնակից զինուորները:

Անմիջական վտանգի տակ է Կրաց, Աւստրիոյ ճարտարագործական երկրորդ քաղաքը, որ կը գտնուի Վիէննայի հարաւակողմը: Մեծ ճակատամարտ մը սկսած է Պրէսլաւի համար, որ երկար ատենէ ի վեր պաշարուած կը մնայ: Գերման պահակազօրքը շաբաթներէ ի վեր կը կռուի կարմիր բանակին դէմ որ ամէն կողմէ յարձակում կը գործէ:

*** Ամերիկացիները սկսած են կամուրջներ շինել Հռենոսի վրայ, երկաթուղիներու համար:

*** Զօր. տը Կօլ Գերմանիա մտաւ, այցելելով ֆրանսական Ա. բանակին, ընկերակցութեամբ պատերազմական նախարարին: 150 տարիէ ի վեր առաջին անգամ է որ Ֆրանսական բանակը այս պատմական գետը կ'անցնի արիւն թափելով: Զօր. տը Կօլ այս առթիւ աչքէ անցուց յառաջապահ զօրամասերը՝ Քարլսրուհէի մէջ: Յաջորդ օրը զօրավարը օդանաւով գնաց Նիս, աչքէ անցընելու համար Ալպեան ճակատի Ֆրանսական զօրքը:

—o—

ՀԻԹԼԷՐԻ ՎԵՐՋԻՆ ԱՄՐՈՑԸ

Ֆրանսական հրամանատարութեան քաղած տեղեկութեանց համաձայն, գերման վերջին ամրոցը պիտի կազմէ 100000 հոգինոց միջնաբերդ մը, ուր ամբարուած են ուտեստ, զէնք եւ ռազմամթերք՝ մէկ տարի եւս շարունակելու համար դիմադրութիւնը: Այս միջնաբերդը, ուր Հիթլէր պի-

տի ամրանայ իր հաւատարիմներուն եւ «մարդագայլերուն» հետ, կը գտնուի Զուիցերիոյ սահմանագլուխին վրայ՝ արեւմուտքէն, շրջապատուած Ալպեան լեռներէն (իտալական, աւստրիական եւ պաւարիական)։ Այս վերջին շրջանին մէջ արդէն ամրութիւններ կան, իսկ Զուիցերիոյ սահմանագլուխին երկայնքը ստորմիքներ (քարգմաթ) հաստատուած են։ Միջնաբերդին սահմանագծին վրայ, լեռներու գագաթները, դահավէժները եւ կողերը պաշտպանուած են փոքր զօրախումբերով։ Անցեալ փետրուարէն ի վեր, հինգ վեց կառախումբեր ամէն օր գաղտնի բեռներ կը փոխադրեն Ինսպրուք։ Միւս կողմէ ստորերկրեայ գործարաններ կը շինուին, որոնք իրարու կապուած են փապուղիներով։ Ուտելիքներն ալ տեղաւորուած են ստորերկրեայ շտեմարաններու մէջ։ Շրջանը ունի արդասաբեր հովիտներ որոնք առատ պաշար կրնան արտադրել։ Միեւնոյն ատեն դըպրոցներ հաստատուած են, ուր կը պատրաստուին ռազմիկներ հասցնեն հրոսակային կռիւներու համար, որոնց հրամանատարն է, կ'ըսեն, Մօապիթի (Պերլին) բանտին տնօրէնը։

Լուրի մը համաձայն, Գերմանիոյ վարչապետութիւնը փոխադրուած է հարաւ. շրջանը, ուր կը պահուին նաեւ կարգ մը կարեւոր պատանդներ, մասնաւորապէս Պելժիոյ Թագաւորը, Սթալինի զաւակը, Պատոլլիոյի (Իտալիա) զաւակները, Փէթէն, Լէոն Պլում, Վէկան, ինչպէս եւ Հունգարիոյ եւ Լեհաստանի առաջին վարչապետները։

** Երկու հազար օդանաւեր առջի օր յարձակեցան Գերմանիոյ վրայ, Նիւրընպէրկէն մինչեւ Պերլին, առանց դիմադրութեան հանդիպելու գերման օդատորմիղին կողմէ։ Տասնըմէկ նշանակէտներ զարնուեցան անխնայ։ Օդն ալ նպաստաւոր ըլլալով, կը կարծուի թէ յարձակումը շատ ազդեցիկ եղած է։ Յաջորդ օրն ալ զարնուեցան Համպուրկի սուզանաւի գործարանները եւ ուրիշ կարեւոր կէտեր՝ Լայփցիկի մօտ։ Պերլին եւս ռմբակոծուեցաւ գիշերանց։

*** Դաշնակից պետութեանց թերթերը կը գրեն թէ անդարմանելի են գերման բանակին կրած կորուստները արեւմտեան ճակատին վրայ։ Հռենոսի անցքէն ի վեր գերի կը հաշուեն 310000 հոգի։

*** Անգլ. անթելը կը ծանուցանէ թէ դաշնակից բանակներու յառաջխաղացութեան շնորհիւ ազատուած են 46 եուկոսլաւ զօրավարներ, ուրիշ խօսքով՝ 1941ի սերպիական բանակին ամբողջ սպայակոյտը, ինչպէս եւ ուրիշ 600 սպաներ։

*** Օր. Էլլէն Ուիլքինսըն, Անգլիոյ հանրային ապահովութեան նախարարութեան խորհրդականը, յայտարարեց թէ այլեւս վերջացած է «թռչուն ռումբերու» (V1 եւ V2) վտանգը Անգլիոյ վրայ։ Այս առթիւ աւելցուց թէ 1944 յունիս 14էն ի վեր, երբ Գերմանները սկսան գործածել այս նոր զէնքերը, սպաննուած են 8400 հոգի։

Խ. Միութիւնը եւ Թուրքիա

Թրքական կառավարութիւնը պատասխանելով այն ծանուցագրին որով Մոսկուա կը խզէր 1925ի ռուսեւթուրք դաշնագիրը, ապրիլ 4ին խորհրդային դեսպանին յանձնեց յայտարարութիւն մը։ Այս գրով Թուրքիա փափաք յայտնելէ վերջ թէ կ'ուզէ պահպանել եւ ամրապնդել բարեկամութեան եւ բարի դրացնութեան այն յարաբերութիւնները որ երկու երկիրները իրարու կը միացնեն տարիներէ ի վեր, կը շեշտէ թէ որքան մեծ արժէք կուտար 1925 Դեկտ. 17ի դաշնագրին։ Դաշնագրին խզումէն վերջ, խորհրդային կառավարութիւնը թելադրած ըլլալով անոր տեղ ուրիշ մը կնքել, աւելի յարմար երկու երկիրներու ներկայ շահերուն, եւ լուրջ բարեփոխումներով, Թրքական կառավարութիւնը կը յայտնէ թէ պատրաստ է ուշադրութեամբ քննելու այս առթիւ ըլլալիք առաջարկները։

*** Միջին Արեւելքի բոլոր պետութիւնները պիտի մասնակցին Սան Ֆրանչիսկոյի Խորհրդաժողովին, բացի Պաղեստինէն եւ Անդրյորդանանէն։ Ամերիկեան թերթերը դիտել կուտան թէ այս մասնակցութիւնը առաջին արտայայտութիւնն է Սուրիոյ եւ Լիբանանի անկախութեան։ Եգիպտոս եւ Իրաք պիտի օգտուին այս առիթէն, ջնջել տալու համար անգլեւեգիպտական եւ անգլեւիրաքեան դաշնագիրներուն սեղմումները։

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան ցանկին մէջ, Պ. Նշան Տինճեանի անունը սխալմամբ տպուած էր Ճինճեան։

Դարձեալ երէկուան ցանկին մէջ, Յարութիւն Ուրբաթեան կարդալ՝ Վաղարշակ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԷՆ կը խնդրուի իրենց հասցէները գրել ընթեռնելի, եթէ կարելի է գլխագիր, շփոթութեանց տեղի չտալու համար։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԵՐԿՈՒՆՔԸ

Շաբաթ իրիկուն՝ 7 Ապրիլ 1945, «Յառաջ»ը երկունքի մէջ։

Խմբագրապետը գիշերած է տպագրիչին մօտ։ Պէտք է առաջին թիւը հասցնել կիրակի առտու։ «Նորէն պատնէշին վրայ».— առաջին խմբագրականը հինգ տարիէ ի վեր։ Անհրաժեշտ էր արժեցնել անշուշտ այդ նշանախօսքը։

Մօտ հինգ տարի... Եւ վերջապէս «Յառաջ»ի մտերիմները առիթը ունեցան այդ իրիկուն թերթին շուրջ բոլորուելու։ Անհամբեր են ամէնքն ալ, «Շ.» նորէն սկսած է ծխել։ Կը ծխէ ու կը գրէ։ Բարեկամներու խօսակցութիւնները արգելք չեն իրեն, յամառօրէն կառչած է թուղթին։ Նոյնն է մնացած, հակառակ տարիներու անջրպետին։ Թերթն ու ինքը նոյնացած են կարծես կրկին։

Կը վերջացնէ ձեռագիրները։ «Սօնա Եար»ը կը սկսի անզգալաբար։ Բարեկամները խմիչք բերած են, եկած են շնորհաւորելու այդ նոր ծնունդը։ Հինգ տարի է գալարուած էր. անհամբեր էր այլեւս։

Առաջին թիւը... Գիշերուան ժամը 9։ Ահա մեքենան սկսած է շարժիլ։ «Շ.» կը հսկէ,— տառասխալ մը, պէտք է ուղղել։ Բարեկամները անհամբեր են, կարեւորութիւն չունի, կ'ըսեն։ Ինք անխախտ է իր դերին մէջ ու փոփոխութիւնը կը կատարուի։ Բոլորի աչքերը յառած են մեքենային, քանի մը վայրկեանէն այդ աղմկարար գործիքէն դուրս պիտի ժայթքէ հինգ տարուան կաշկանդումի «Մեր խօսքը»։

Երգերու շարանը կը սկսի։ Ցնծութեամբ լոյս աշխարհ պէտք է տեսնէ թերթը։ Պօղոսն է շարականի ձեւով կ'երգէ, միւսներն ալ իրեն կը հետեւին....

« Յառաջ » իմ սիրական,
Քեզ եմ ես դուրպան...

Տպագրուած թերթերը հետզհետէ կը դիզուին իրարու վրայ։

Առաջինը թիւը, ճակատը կ'երեւայ «Յառաջ»ը միշտ ճակատաբաց, դիրերը հովին, միայն քիչ մը աւելի փոքր, թերթի ծաւալին պատճառով։ Բոլորը կը ստորագրեն առաջին թիւը, ապակիէ շըրջանակի մը մէջ պահելու ցանկութեամբ։

Համեստ աշխատաւոր մը, երկիւղածութեամբ իր բանուորի գլխարկը կը հանէ եւ կը համբուրէ առաջին թիւը։

Ծնաւ վերջապէս կորիւնը... Քանի մը վայրկեան լռութիւն... Սիրտն աւելի խօսուն է երբ համր է լեզուն, ըսած է բանաստեղծը...

«Յառաջ»ը պատրաստ է արդէն,— Նոր շարք Թիւ 1։ Այլեւս ժամանակ չկար թերթերը նամակատուն յանձնելու։ Ներողամիտ կը գտնուին սիրելի ընթերցողները, եթէ մէկ օր ուշ ստանան։

Թերթերու շարանը կը շարունակուի, վաղը առտու, կիրակի, թերթերը անպայման կրպակները պէտք է յանձնել։ Օտար լեգէոնական գունդէն Պատրիկ, «Յառաջ»ի նախկին աշխատաւոր, զինուորական համազգեստով, յանձն կ'առնէ առտուն կանուխ կրպակները հասցնել։ Աշխատանքը սահման չունի։ Միասին պիտի բերէ Ափրիկեցի ընկեր մը, իբրեւ օգնական։

Ահաւասիկ «Յառաջ»ի նոր շարքի Ա. Թիւի հրատարակութիւնը։ Ընթերցողներուն կը մնայ իրենց գնահատանքի կամ քննադատութեան առաջին խօսքն ըսել։ Ոչ միայն մերն է «Յառաջ»ը, այլ եւ բոլորինս։ Ուրեմն ամէնքս «Յառաջ»ին համար եւ «Յառաջ»ը մեզի համար։

ՆԵՐՍԷՍ

ՈՂՋՈ՜ՅՆ ՔԵԶԻ

Ահա՛ դարձեալ դո՛ւն, բոցաճաճանչ «Յառաջ»դ իմ։

Ապրիլի այս գեղեցիկ օրերուն, ահա կուգաս աննման ջահովդ փոթորկել հինգ տարի լռութեան դատապարտուած խոնարհ հոգիները, խրախուսել անոնք որ խրած էին նենգութեան ծովուն մէջ...։

Ողջո՛յն քեզի։

Ես կը սպասէի քեզի։ Մեր տարիներու լուռ ու փոթորկածին խռովքը պատճառ մը չէր որ դուն դարձեալ ջահը չվառէիր, բոլոր անոնց համար, որ կ'արտասուէին խաւարին մէջ ։ Դո՛ւն եկար, մատա՛ղ քեզի։

Մարդկային ժաժքը, ահաւոր ողբերգութիւնը, քանի-քանիներ քուկիններէդ, ձագուկներէդ, խեղդեցին արեան եւ կրակի մէջ... Գիտեմ, սրտիկդ վիրաւոր է, ինչպէս սիրտերը վերածնած հայրենիքին բազմահազար հարսներուն որ իրենց կտրիճներուն կը սպասեն...։

Ողջո՛յն անոնց որ ինկան.

Ողջո՛յն անոնց որ դեռ կը պայքարին յանուն հայրենիքի եւ ազատութեան։

Ես կը սպասէի քեզի։ Վասնզի հին սէրը իր հին վէրքն ունի, եւ այդ վէրքը շատ խորունկ է։ Եւ սակայն եկար դուն. տարիներու սպասումի ապրիլի ծաղիկներով պսակուեցաւ, ինչպէս՝ արեւածագը, որբավայրի ու լայնատարած դաշտերուն վրայ։

Հիմայ որ եկար, նորածինի մը պէս աղուոր, կտրիճի մը նման հպարտ, վե՛ր ցցէ՛ գլուխդ, խօսէ՛ իմ սքանչելի լեզուով,— քու հրաշափառ լեզուով— որուն կարօտը ունինք սիրահարի մը պէս։

Հինգ տարիէ ի վեր տխուր էիր։ Ու աչքերդ մելամաղձոտ, նայուածքդ կը նմանէր վիրաւոր եղնիկի մը անմեղ նայուածքին։

Ողջո՛յն անտարբեր երեւումիդ, դուն որ բոցավառեցիր հոգիները սերունդէ սերունդ, մնալով միշտ երիտասարդ։

ՍԷն Շամոն Ս. Ընտրիկեան

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ կը ծաւալի հիւսիսային Իտալիոյ մէջ։ Արձակազէններուն (էֆ-էֆ-ի — հայդուկ) թիւը 200000ը կ'անցնի, առանց հաշուելու բազմաթիւ պահեստիներ որոնք մասնաւոր գործողութիւններ պիտի կատարեն ո-րոշ շրջանի մը մէջ։

ՋՄՐԱՆ ՍԱՍՏԿՈՒԹԵԱՆ եւ ածուխի պակասին հետեւանքով, յունուար ամսուան մահերու թիւը 30 առ հարիւր աւելցած է Փարիզի մէջ, բաղդատելով դեկտեմբերին հետ։ Մանուկներու համար յաւելումը եղած է հարիւրին 80։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՀԵՍՏԻ ՈՍԿԻՆ բռնուեցաւ աղահանքի մը մէջ, Միւլհաուզէնի հարաւակողմը։ Աղահանքին մէջ գտնուեցան նաեւ անգին գանձեր գերմանական թանգարաններէն։ Պահեստին մէջ կան 100 թոն ձոյլ ոսկի, 3 միլիոն Թղթադրամ մարք, 2 միլիոն ամերիկեան տոլար, 100 միլիոն ֆրանք, 110000 անգլ. ոսկի, եւ փոքր քանակութեամբ սպանիական, թրքական, նորվեկեան եւն. դրամներ։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ազգ. համագումարին մէջ, նախարարը յայտարարեց թէ միջոցներ ձեռք առնուած են կնոմ Է Ռոնի գործարանները ազգայնացնելու համար։

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ փութով յառաջ կը տարուի Պուքրէշի մէջ։ Բազմաթիւ գերմանասէրներու կարգին ձերբակալուած է նաեւ փրոֆ. Ալէքսանդր Քուզա, հակահրեայ գործիչը։

150 ԳԵՐՄԱՆ ԶՕՐԱԲԱԺԻՆ, ուրիշ խօսքով 1,450,281 սպայ եւ զինուոր գերի բռնուած են 1944 Յունիս 6էն ի վեր, երբ դաշնակից զօրքը ցամաք ելաւ Ֆրանսա։

ՄԱՐԷՇԱԼ ԹԻԹՕՅԻ Մոսկուա այցելութենէն շատ գոհ կ'երեւան Պելկրատի քաղաքական շրջանակները, մանաւանդ որ այցելութիւնը տեղի ունեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովէն առաջ։ Բոլոր թերթերը կը շեշտեն թէ Խ. Միութեան աջակցութիւնը եւ բարեկամութիւնը կը կազմեն հիմքը Եուկոսլաւիոյ ապագային եւ ապահովութեան։ Մարէշալին այցելութիւնը գաղտնի պահուած էր Պելկրատի մէջ, մինչեւ վերադարձը։

ՍԱՐԻ ԱԾԽԱՀԱՆՔԵՐԸ շահագործելու համար ֆրանսական կառավարութիւնը առաջարկ մը ներկայացուց անգլ. կառավարութեան։ Ածխահանքերը գրեթէ անվթար մնացած են եւ երբ պատերազմը վերջանայ, մեծապէս պիտի օգնեն Ֆրանսայի սպառման եւ արտադրութեան բացը գոցելու համար։ Մինչեւ պատերազմին վերջը այս շրջանին հանքածուխը ամբողջովին պիտի յատկացուի Դաշնակիցներու զինուորական պէտքերուն։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ պետական դրամատան պահեստին գրաւման առթիւ, վեց բարձր պաշտօնատարներ ձերբակալուեցան Կէսթափոյին կողմէ։ Կը հաւատեն թէ այս ոսկին ամբողջ պահեստին մէկ փոքր մասը կը կազմէ եւ թէ մնացեալը ապահով տեղ կը գտնուի։

ԿԷՍԹԱՓՕՅԻ գործակալներէն Ժան եւ Միշէլ եղբայրները եւ Ժորժ Լըտանսէօր հրացանի բռնուեցան երէկ առտու, Մոնռուժի բերդին մէջ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիացի Զօր. Մոնթկոմըրի այժմ Համպուրկի վրայ կը քալէ։ Ամերիկեան առաջին բանակը պատրաստ է Պերլինի վրայ քալելու արեւմուտքէն, իսկ ռուս մարէշալ Ժուկով նոյնպէս կը պատրաստուի Պերլին արշաւելու արեւելքէն, ինչպէս կը հաղորդեն գերմանական աղբիւրէ։

Քէօնիկսպէրկի վերջին պահակներն ալ անձնատուր եղան։ Ռուսերը 27000 գերի բռնեցին։

Մարէշալ Տոլպուխինի բանակը գրաւեց Վիէննայի խորհրդարանը, ոստիկանութեան վերատեսչութիւնը, կեդր. նամակատունը, դրամատունը եւ մեծ թատրոնը։ Գերմանները իրենք կը խոստովանին թէ կատաղի կռիւներ կը մղուին հանրակառքերով շինուած պատնէշներու ետին։ Գիրկընդխառն կռիւներ ալ տեղի կ'ունենան, սուր զէնքերով։

Զօր. Այզընհաուըր մեծ պատրաստութիւններ տեսած է, ամբողջ բանակը շարժման մէջ դնելու համար, արեւմտեան ճակատին վրայ։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. **15-70** — C. C. P. Paris **1678-63**

Jeudi 12 Avril 1945 Հինգշաբթի 12 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année No 4375-Նոր շրջան թիւ 4 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Մթնոլորտի թեթեւացումը, փոխադարձ մերձեցումը մեր գաղութին մէջ՝ անշուշտ պիտի ունենան բարերար ազդեցութիւն, մեր հանրային կեանքին վրայ:

Անոնց շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ դլուխ հանել շարք մը աշխատանքներ, որոնք անտէր, տժգոյն կամ կիսատ մնացած էին, տարիներով:

Նոր կազմակերպութիւն մը, Ազգ. Ճակատը, իր առաջին համագումարին մէջ ծրագրած է շարք մը առաջադրութիւններ, որոնց մասին պիտի խօսինք հետզհետէ, անհրաժեշտ պրպտումները կատարելով:

Այսօր կ'ուզէինք ակնարկ մը նետել գերութեան չորս տարիներու անցուդարձին վրայ:

Ինչպէս շղթայակապ այս երկրին զաւակները, մենք ալ կրեցինք այլազան հետեւանքները հիթլէրական դաժան տիրապետութեան:

Նախ, ունեցանք աւելի քան երկու հազար գերիներ,— երիտասարդներ որոնց կանանչ արեւը խամրեցաւ փշապատ արգելարաններու մէջ:

Անոնք ծառայեցին իբրեւ հասարակ բանուոր, անսահման տարածութեանց վրայ, քամելով գերութեան եւ կրկնակի օտարութեան լեղին: Երբեմն եղան խմբովին, իրար մխիթարելով, յաճախ ալ ցիրուցան՝ բոլորովին անծանօթ վայրերու մէջ: Ոչ միայն հայրենակից հայրենակցի երես չտեսաւ, այլ եւ եղբայր եղբօրմէ բաժնուեցաւ: Ունեցանք մահեր ալ:

Գերութեան այդ շրջանին մէջ, մեր զինուորները քաջութիւնն ունեցան մերժելու զանազան առաջարկներ, իրենց ճակատագիրը կապելով Ֆրանսացի ընկերներու բախտին հետ:

Երբ մօտերս վերադառնան այս տղաքը — անշուշտ շատերը ժամանակէն առաջ դեղնած — այն ատեն միայն պիտի կրնանք իմանալ ամբողջ ողբերգութիւնը:

Յետոյ ունեցանք «պարտաւորիչ աշխատանք»ի զոհերը, որոնց համրանքը դժուար է ճշդել:

Շատ քիչերը կրցան բախտաւոր ըլլալ այս տաժանակիր աշխատանքին մէջ:

Վիշիի կառավարութիւնը, հլու կամակատար գերման իշխանութեանց, հրամաններ կ'արձակէր եւ ոստիկանութիւնը տառապէս կը գործադրէր, հետզհետէ խստացնելով ճնշումը:

Երկու տարի առաջ, Լիոնի մէջ էր որ գիշերանց բանի բերդ մը փոխադրուեցան հարիւրաւոր Հայեր, մասնաւոր խստութեամբ: Այս դժբախտներէն 70—80 հոգի անմիջապէս փոխադրուեցան Ատլանտեանի ափերը,— Լորիան, Պրէսթ եւայլն, ամրութիւններ շինելու համար: Իրենց բախտակիցներն էին համայնավարներ, Հրեաներ, Սպանիացիներ եւ ուրիշ տարագիրներ:

Այդ օրերուն կրակ կը տեղար երկինքէն: Ռմբակոծութիւնը, անօթութիւնը, օրական 10—13 ժամուան բռնի աշխատանքը դժոխային կեանքի մը մատնած էին այս հալածականները: Շատերը նախընտրեցին փախչիլ քան թէ ծառայել, աչք առնելով ամէն վտանգ:

Քանի մը օր վերջը՝ նոյն վայրենի հետապնդումը՝ Վալանսի մէջ: Կէս գիշերին, կիներու եւ երախաներու լացուկոծին մէջ, զօրանոց մը փոխադրուեցան բազմաթիւ երիտասարդներ:

1944 փետրուար - մարտին, աւելի ծանր վիճակի մը մատնուեցաւ Մարսէյլի գաղութը, որ քիչ մը բախտաւոր կը համարուէր: Հարիւրաւորներ կոչնագիր ստացան պայուսակները կապելու եւ Գերմանիա երթալու 24 կամ 48 ժամէն: Ամէնքն ալ ահուդողի մատնուած, ի զո՜ւր ճար մը կը փնտռէին, զարնելով բոլոր դուռները, Մարսէյլէն մինչեւ Վիշի:

Հրամանը հրաման էր, եւ հարիւրաւորներ կայարան փոխադրուելով, գիշերանց քշուեցան դէպի Տիժոն, անկէ Գերմանիա:

Զանց կ'առնենք մնացեալը, կրկնութիւններէ խուսափելու համար: Ըսենք, միջանկեալ, որ այս հետապնդումներէն առաջ եւ մանաւանդ վերջը, շատեր նախընտրեցին լեռը բարձրանալ,— միանալ Դիմադրական Ճակատին: Ուրիշ խօսքով, օգնել երկրին ազատագրութեան, փոխանակ ծառայելու թշնամի լուծին:

Դեռ կան ուրիշ իրողութիւններ, նոյնքան ծանրակշիռ եւ կսկծալի:

Շ.

Ֆրանսայի ըմբոստներուն երգը

—o—

ԽՄԲ.— Ֆրանսայի Դիմադրական ճակատի գործունէութեան ատեն, որու մասին ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց *Արածանի* (Բ. գիրք), հրապարակագիրներն ու բանաստեղծներն ալ թերթեր եւ գիրքեր լոյս կ'ընծայէին, յեղափոխութեան եւ հայրենասիրութեան ոգին վառ պահելու համար: Այս առթիւ տպուեցան շատ մը նոր երգեր:

Ստորեւ՝ արձակազէններու կամ հայդուկներու երգը (**Partisan, Franc-Tireurs** եւն.):—

Ընկե՛ր, կը լսե՞ս սեւ ագռաւներուն.— Կանչը՝ մեր բերրի դաշտերուն վերեւ,— Ընկե՛ր, կը լսե՞ս ճիչերը տրտում.— Մեր Հայրենիքին՝ զոր գերել կ'ուզեն:—

Եհէ՜, հայդուկնե՜ր,— Բանուորնե՜ր ու գեղջուկնե՜ր.— Ահազանգն հնչեց:

Այս գիշեր թշնամին.— Պիտի գիտնայ գինը՝ արիւնին.— Եւ արցունքներուն:

Ելեցէ՛ք, ելէ՛ք հանքերէն,— Իջէ՛ք սարերէն,— Ընկերնե՜ր:

Հանեցէ՛ք յարդի տակէն,— Ամէն տեսակ հրացէն.— Եւ ռումբեր:

Ընկե՛ր, եթէ իյնաս դուն,— Ուրիշ ընկեր մը արթուն՝— Տեղըդ կը բռնէ:

Վաղը սեւ արիւնն.— Վառ արեւին դէմ.— Պիտի չորնայ.— Ճամբաներուն վրայ:

Սուլեցէ՛ք, ընկերնե՜ր,— Գիշերին մէջ՝ — Ազատութիւնը — Ձեզ կ'ունկնդրէ:

ԹԱՏՐՈՆ

Լ. ՇԱՆԹԻ «ԿԱՅՍՐԸ» ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

Նորակազմ «Փարիզի Հայ Ազգային Թատերախումբ»ը Ապրիլ 2ին, Շան զ'Էլիզէի Թատրոնին մէջ, խուռն բազմութեան մը առջեւ, տուաւ իր առաջին ներկայացումը, Լ. Շանթի «Կայսր»ը, բեմադրութեամբ Տիկին Աննա Բուդաղեանի: Անմիջապէս ըսեմ որ Բագրատիդի «Ծովահէնը«էն վերջ ասիկա երկրորդ բացառիկ ներկայացումն է՝ իբրեւ խղճամիտ աշխատանք եւ ուժերու ներդաշնակ ամբողջութիւն: Այս պարագան կը բաւէ արդէն որ լրջութեամբ մօտենանք կատարուած գործին եւ վերլուծենք թատերախաղը, բեմադրութիւնն ու դերակատարները: Մանաւանդ որ Շանթը մեր սիրած հեղինակներէն մին է եւ ամէն առթիւ կ'արժէ խորքէն պրպտել իր որոնումներն ու կեանքի երեւոյթներէն եղրակացութեան բերուած իր տեսակէտները: Յետոյ, Շանթը մեր թատերական գրականութեան վերանորոգիչներէն մին է: Ան առաջինը եղաւ որ այլեւս լուսանկարչական ճշդութիւններու հասնող մեր իրապաշտ թատրոնը փոխեց իր հիմքէն ու առոր պարտադրեց խորհրդապաշտութիւնը: Իր «Հին Աստուածներ»ը բացառիկ թուական մը կը մնայ մեր աղքատիկ գրականութեան մէջ: Այդ գործին յաջորդեց «Կայսր»ը, գրուած՝ 1914ի Լոզանի մէջ:

«Կայսր»ին բովանդակութիւնը.— Միջնադարն ու խաղին տիպարներէն կարեւորագոյն թիւ մը, ինչպէս նաեւ ցուցադրուած բարքերը բիւզանդական են. ուրեմն գործը պատմական դաւառը կ'ընդգրկէ իր մէջ: Նիկեֆոր Ֆոկաս, բանակին սպարապետը կը տենչայ իրեն կին ունենալ Ռոմանոսի այրին, կայսրուհի գեղեցիկն Թէոֆանօն: Այդ նպատակով բիւզանդական բանակները կ'արշաւեն Պոլսոյ վրայ: Առաջին արարին մէջ Նիկեֆոր կայսր է արդէն Բիւզանդիոնի եւ կայսրուհիին տէրը: Բայց Թէոֆանոն, որ ծնունդով գինեպանի մը աղջիկն է, չի սիրեր իր նոր ամուսինը եւ կրքով կը տենչայ հայ զօրավար Օհան Գուրգէնի: Այս վերջինը արի է, նրբակազմ եւ յանդուգն: Բեմական սիրուն պատկերներու մէջ մենք հանդիսատես կ'ըլլանք իրենց մեղաւոր կապերուն: Կայսրը Նիկեֆոր, արդէն լուրջ կասկածներ ունի իր կանանոցին մէջ կատարուած այս գաղտնի սիրաբանութիւններէն:

Բ. արարը կը բացուի Հայաստանի սրտին վրայ, Տիգրիսի մօտերը, Հաշտենքի Ակլիբերդին մէջ: Հայ իշխաններ հաւաքուած կը խօսակցին: Հոս է որ առաջին անգամ երեւան կուգայ խաղին ամէնէն նուրբ եւ գաղափարական էակը հանդիսացող Հաննան, որ աղջիկն է իշխան Անդոկի: Պա՜րզ, մաքուր, անբիծ, դեղձուկ իշխանուհի մը որ փոխադարձ ինք եւս կը սիրէ Օհան Գուրգէնը, միայն սա զանազանութեամբ որ իրենը վերացական սէր մըն է, ինքը բառերով «Արե՛ւն է, արե՛ւը, արե՛ւը, որ կը թափանցէ էութիւնս, որ կը դրկէ հոգիս... ա՜խ ալ ինչո՞ւ կ'ապրիմ...», մինչդեռ Թէոֆանոյի մօտ, երբ կը խօսի Օհան Գուրգէնի հետ՝ «Ջերեւակայես թէ կը սիրեմ քեզ. ես ոչ մէկը չեմ սիրած կեանքիս մէջ, ո՛չ մէկը, եւ երբեք ալ սիրելու չեմ. ա՛ս, այսպէ՛ս, խաղ մըն է. այդպէ՛ս կ'ուզէ հաճոյքս, քմահաճոյքս»: Կայսրը այլեւս տեղեակ է Գուրգէնի եւ իր կնոջ միջեւ կատարուած անցուդարձին: Կ'որոշէ Ղօղան աքսորել հայ զօրավարը:

Երրորդ եւ չորրորդ արարներուն մէջ բեմական գործողութիւնները մեծ արագութեամբ կը յաջորդեն իրարու: Օհան Գուրգէնը Թէոֆանոյի միջնորդութեամբ կը վերադառնայ աքսորէն ու միասնաբար կը վճռեն սպաննել Ն. Ֆոկասը. ու կը սպաննեն:

Ա. արարէն մինչեւ վերջը բոլոր դրուագներուն քովն ի վեր ու հանդիսատես կը սողոսկի Վասիլ Լեկապէն անուն ներքինապետ մը որուն համար՝ «Մարդիկ ներքինի չեն, դեռ չեն հասած այդ բարձրութեան: Դեռ չեն ըմբռնած, որ մարդ ըլլալու համար՝ նախ պէտք է դադրին արու ըլլալէ: Տիրելը մե՛րն է, մե՛ր, մե՛ր կոչումը, մե՛ր իրաւունքը, ներքինիներու իրաւունքը»:

Օհան Գուրգէն Ն. Ֆոկասը սպաննել եւ կայսրուհին ալ Բրինքիբօ աքսորել տալէ վերջ կը ձգէ գահը ու կը հեռանայ, ու այդ պահուն է որ Վասիլ Լեկապէն վերջին անգամ երեւալով, գգոյշ կը մօտենայ պատուանդանին, կը նայի չուրջը, աստիճան առ աստիճան կը բարձրանայ, կամացուկ կը նստի գահին եղերքը եւ խօսքը ուղղելով Օ. Գուրգէնին, կ'ըսէ.—«Կինն ու յաղթանակը քեզի՛, բայց տիրելը քու բանդ չէ: Դուն գահեր կը տապալես, բայց գահերը պահպաննել չե՛ս կրնար: Ամիկա ե՛ս... ես: Կայսրը... ես»:

Ահա համառօտակի խաղին նկարագիրը: Յաջորդով՝ բեմադրութիւնն ու դերակատարները:

ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Միայն Կարսն ու Արտահա՞նը

—o—

«Տէյլի Էքսփրէս»ի թղթակիցը կը գրէ թէ՝ իբրեւ հետեւանք Թուրքիոյ հետ կնքուած չէզոքութեան դաշնագրին խզման, Խ. Միութիւնը մօտերս հետեւեալ պահանջները պիտի ներկայացնէ Թուրքիոյ.— 1. Դադրեցնել Տարտանէլի հսկողութիւնը միայն Թուրքիոյ վերապահելու իրաւունքը եւ ապագինել Նեղուցները:— 2. Ռուսիոյ վերադարձնել Կարսի եւ Արտահանի շրջանները, ռուսեւթուրք սահմանագլուխին վրայ.— 3. Ժողովրդապետական ձեւի մը վերածել թրքական սահմանադրութիւնը: Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ Թուրքիա պատրաստ է այս խնդիրները կարգադրել բանակցութիւններով:

ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ՝ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՀԱՄԱՐ

—o—

«Թայմզ» Ապրիլ 10ի խմբագրականով կը յուզէ շատ կարեւոր խնդիր մը,— Միջին Արեւելքի հսկողութեան պարագան: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.— Ապագային Մեծն Բրիտանիոյ ստանձնած պատասխանատուութիւնները պէտք չէ այլեւս մէկ պետութեան վրայ իյնան: Մեծն Բրիտանիա պէտք է հրաւիրէ Միացեալ Ազգերը միասնաբար քննելու այն խնդիրները որ բոլոր մեծ պետութեանց գործօն աշխատակցութիւնը կը պահանջեն: Այժմէն իսկ, Միջին Արեւելքը կը գտնուի թէ Անգլիոյ եւ թէ Մ. Նահանգներու հսկողութեան տակ: Այս հսկողութիւնը պէտք է ապահովեն նաեւ Ռուսիա եւ Ֆրանսա, որպէսզի այդ պետութիւնները կարենան տեղ գրաւել այն միւս շրջանային կազմակերպութեանց մէջ զոր Միացեալ Ազգերը կրնան հաստատել, տնտեսական ծրագրի մը իրականացման համար: Լուծելի խնդիրներուն մէջ կը գտնուի ռազմագիտական երաշխաւորութեանց վերահաստատումը, որ անհրաժեշտ է միջազգային բարեկարգութեան համար, յարգելով հանդերձ Միջին Արեւելքի շրջաններուն անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը: Ուրիշ խնդիր մը եւս,— օգնութիւն այդ երկիրներուն, ամրապնդելու համար անոնց ուժը եւ միութիւնը, մինչեւ որ կարենան ստանձնել իրենց սեփական պատասխանատուութիւնները համաշխարհային ապահովութեան մասին: Յետոյ կայ արեւմտեան պետութեանց դարաւոր մրցակցութիւնը այդ շրջաններուն մէջ: Անհրաժեշտ է վերջ տալ մրցակցութեանց, որպէսզի այդ շրջանները կարենան զարգանալ: Մասնաւոր խնդիրներ, ինչպէս Պաղեստինի պարագան նոյնպէս կը կարօտին միջազգային մարմնի մը քննութեան:

ԱՆԿՈՒՄ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԵՒ ՀԱՆՈՎՐԻ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, կարմիր բանակը արդէն գրաւած էր Վիէննայի կեդրոնական թաղամասը, պետական հաստատութիւններով,— խորհրդարան, ոստիկանութիւն եւն.: Կռիւները թէեւ կը շարունակուին, բայց այլեւս վճռուած է քաղաքին ճակատագիրը: Ռուսական բանակը այնքան արագ չարժեցաւ որ Գերմանները ժամանակ

չունեցան քանդելու Աւստրիոյ գեղեցիկ մայրաքաղաքը: Գերմանները քաղաքին արեւելեան եւ հիւսիսային շրջանները քշուելով, կատաղօրէն կը կռուէին, բայց պաշտպանողները արդէն ցիրուցան եղած էր եւ կազմակերպուած դիմադրութիւնը դադրած: Մառէշալ Տոլպուխինի զօրքը հարաւէն դէպի Վիէննա սուրալով, անցաւ Դանուբը եւ մտաւ Լէօփոլտշթատ, գետին հիւսիսային ափին վրայ: Նոյնիսկ եթէ դիմադրութիւնը շարունակուէր, քաղաքին երեք չորրորդը մաքրուած էր արդէն: Գերման պաշտպանողքին մէկ մասը կը փորձէ դէպի Պրնօ նահանջել: Կարմիր բանակը այժմ պատրաստ է վճռական հարուածը տալու եւ գերման բանակը կազմալուծելու իբրեւ ռազմական ուժ, ինչպէս եղաւ Քէօնիկսպէրկի մէջ, ուր 92000 Գերմաններ գերի բռնուեցան հրամանատարին հետ: Սպանեալներուն թիւը կը հաշուէն 42000:

Ռուսերը գրաւեցին նաեւ Ցէլտպախը, Կրացի շրջանին մէջ:

Միեւնոյն օրը Դաշնակիցներն ալ Հանովրը գրաւեցին: Ամերիկացիները հարաւ-արեւելքէն յառաջ խաղալով, խզեցին հաղորդակցութիւնները: Միւս կողմէ անգլիական օդազօրքը քաղաքը զարկաւ անցաւ դէպի Համպուրկ, հասնելով կէս ճամբան՝ Հռենոսի եւ Պերլինի միջեւ: Կ՚ըսուի թէ կտրուած է Համպուրկ-Հանովրը գիծը: Զօր. Մոնթկոմըրի վճռական հարուած մը կը պատրաստէ Համպուրկի համար: Վտանգի տակ է նաեւ Էմտէնը, մեծ նաւահանգիստ մը Հիւսիսային ծովուն վրայ: Քասէլի հարաւային-արեւելեան կողմէն Անգլիացիները կը սպառնան Էրֆուրթի, մօտենալով Սաքսոնիոյ որ արեւելքէն ալ վտանգուած է կարմիր բանակին կողմէ: Ֆրանսական Ա. բանակը խզեց Զիկֆրիտի գիծը, Քարլսրուհէի հարաւէն:

Իտալական ճակատին վրայ եւս Դաշնակիցները շարժիլ սկսած են, երեք ամսուան դադարէ մը վերջ, յառաջ խաղալով դէպի Փոյի հովիտը: Կատաղի ճակատամարտներ կը սպասուին այս շրջանին մէջ: Ուրիշ բանակ մը կը յառաջանայ դէպի Սփէցիա, զինուորական մեծ նաւահանգիստը: Դաշնակից օդանաւերը 3400 պայթուցիկ ռումբ թափեցին ճակատի զանազան կէտերուն վրայ:

ՆՈՐ ԴԱՒ ՄԸ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ առենէ մը ի վեր զանազան մարդիկ թռուցիկներ կը ցրուէին, ապստամբութեան հրաւիրելով Ֆրանսացիները Փարիզի շրջանին եւ գաւառի մէջ: Կարգ մը մարդիկ, որոնք իրենք զիրենք օդանաւային սպայ կը կոչէին —ոմանք համազգեստ ալ ունէին— կը մասնակցէին այս թռուցիկներուն պատրաստութեան եւ բաշխումին: Օդանաւային ոստիկանութիւնը ձերբակալեց մօտ 15 հոգի: Կարգ մը թռուցիկներ կը հրաւիրէին երիտասարդները լեռը բարձրանալ նորէն, այն պատրուակով թէ դիմադրական շարժումը ձախողած է: Ուրիշներ կը թելադրէին ժողովուրդին բռնել պարենաւորման բռնակառքերը եւն.:

Կը կարծուի թէ այս նոր դաւը կապ ունի այն փորձին հետ զոր կատարած են Տորիոյի կուսակիցները, վերակազմելու համար P. P. F.ն: Այս վերջին դաւադիրներէն 17 հոգի ձերբակալուած էին առաջին առթիւ: Կիրակի իրիկուն, Սէն-Միռ Լ՚Էքօլի ոստիկան-զօրքը ձերբակալեց երկու հոգի որոնք ինքնաշարժ մը կը քշէին: Մէկը յայտարարեց թէ տեղակալ է ֆրանսական բանակին մէջ: Կառքին մէջ գտնուեցան զէնքեր եւ թռուցիկներ: Այս բոլոր կալանաւորները ամբաստանուած են իբրեւ դաւադիր պետութեան ապահովութեան դէմ:

*** Օդանաւային նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, ուր կ՚ըսէ թէ կարգ մը թերթեր սխալ տեղեկութիւններ հրատարակած են, այնպէս կարծել տալով թէ նախարարութեան մը աշխատակիցներուն մէջ կը գտնուէին անհատներ որոնք մահափորձ մը կը պատրաստէին բարձր անձնաւորութեան մը դէմ եւ դասալքութեան կը հրաւիրէին զօրքը: Օդանաւային նախարարութիւնը կը յայտարարէ թէ խնդիրը կը վերաբերի քանի մը ինքնակոչ սպաներու եւ ենթասպաներու որոնք կեղծ թուղթեր ունէին, ապացուցանելու համար թէ F. F. I. աստիճանաւորներ են: Այս դրդիչները անմիջապէս դիմակազերծ ըլլալով ձերբակալուած են եւ խնդիրը հաղորդուած է ներքին նախարարութեան:

*** Վիշիի պահակներէն (միլիսիէն) չորս հոգի 1944 յուլիսէն ի վեր պահուած էին Անըսիի Տրափեան աբբայարանին մէջ, կեղծ թուղթեր ներկայացնելով: Երկուքը յաջողած են փախչիլ, երրորդը, որ ամբաստանուած է թէ 12 հայրենասէրներ աքսորել տուած էր, ձերբակալուեցաւ վանքին մէջ, իսկ չորրորդը՝ գիւղի մը մէջ:

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՄԱՆ դիմումներու համար Վիշիի կառավարութիւնը երեք տարի պայմանաժամ սահմանած էր 1941ին: Նախարարական խորհուրդը ջնջեց այս որոշումը:

Ի՞նչպէս կ՚օգնեն

Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչը տասը հազար տոլար տրամադրելով Խ. Հայաստանի, դեղեր, բուրդէ վերմակներ եւ հանդերձեղէն ղրկած է Երեւան, Րաշըն Ուօր Րըլիֆի միջոցաւ (ռուսական պատերազմի օգնութեան մարմին):

Աւելի առաջ ալ, Կ. Խաչի Պատգմ. Ժողովը նոյնպէս տասը հազար տոլար դրամ ղրկած էր Ուաշինկթընի խորհրդային դեսպանատան միջոցաւ: Այս առթիւ *Հայրենիք* հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ.

«Աւելորդ է ըսել, թէ Խորհրդային Հայաստան ոչ թէ ամերիկեան դրամին, այլ ամերիկեան յիշեալ ապրանքներուն ստիպողական պէտքն ունի: Ուստի Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը շատ աւելի նպատակայարմար քայլ մը առած է, երբ այս տարի դրամի փոխարէն ապրանք է ղրկած Խ. Հայաստան:

Ճիշդ է, թէ ամերիկեան «Լէնտ-Լիզ» (փոխվարձ) միջոցով Խորհրդային Միութիւնը կը ստանայ մեծ քանակութեամբ ինչպէս զէնք ու ռազմամթերք, այնպէս ալ հագուստեղէն, դեղօրայք եւ ուտելիք: Ճիշդ է, թէ Րաշըն Ուօր Րիլիֆը, աւանց մեզի ալ, չօշափելի օգնութիւն մը կ՚ընէ արդէն այդ ուղղութեամբ: Եւ ճիշդ է նոյնպէս, որ այդ առաքումներէն որոշ չափով կ՚օգտուի նաեւ Խորհրդային Հայաստանը, իբրեւ Խորհրդային Միութեան մէկ մասը:

Սակայն, կարիքը մեր մայր երկրին մէջ այնքա՜ն մեծ է, որ Հայ Կ. Խաչի օգնութեան ալ պէտք կայ: Մոռնալու չէ, որ Խ. Հայաստան 250000էն աւելի զինուորներ է տուած Կարմիր Բանակին եւ հսկայական տուրք մը տուած է ու կու տայ Խորհրդային Միութեան պատերազմական ընդհանուր ճիգին: Հետեւաբար, վառ երեւակայութեան պէտք չկայ պատկերացնելու համար, թէ մեր մայր գանձուածն այժմ ի՛նչ մեծ կարիք ունի այն բոլոր նիւթրուն, զոր Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը ղրկած է Հայաստան:

Դժբախտաբար, կանոնաւոր կերպով Հայաստանէն մենք չենք ստանար թերթեր եւ այն պատահական թիւերն ալ, որ մեր ձեռքը կ՚անցնին, գրեթէ ոչինչ կ՚ըսեն Հայաստանի ներքին վիճակի եւ հայ ժողովուրդի ներկայ կարիքներու մասին: Արտասահմանի հայ թերթերուն ղրկուած թղթակցութիւններն եւս այդ ուղղութեամբ ոչինչ կ՚ըսեն:

Անիկա, հարկաւ, չի նշանակեր, թէ Հայաստանի ժողովուրդը այսօր կարօտ վիճակի մը մէջ չէ: Պէտք է նկատի ունենալ, որ Խորհրդային թերթերը, մանաւանդ պատերազմի առեն, սովորութիւն չունին բնաւ իրենց երկիրներու կարիքներու եւ պակասներու մասին խօսելու: Բայց ատիկա պատճառ մը չէ, որ մենք միամտութիւնն ունենանք խորհելու, թէ, ուրեմն, Խորհրդային Հայաստան պէտք չունի այժմ մեր օգնութեան»:

—o—

Լիբանանի Հայ Օգնութեան Խաչը (քոյր՝ Կապոյտ Խաչի), հետեւեալ գործերը կատարած է **1944**ի տարեշրջանին.—

Ա. «Պնակ մը կերակուրը».— *Անցած տարի, շաբաթը չորս անգամ 800 դպրոցական աշակերտներ տաք կերակուր ստացած են եւ այս շարունակուած է 7 ամիս:*

Այս ձեռնարկին Օգն. Խաչը ծախսած է 10800 լիբանանեան ոսկի:

Բ. Այնճարի Մայրանոցը.— *Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչի օժանդակութեամբ եւ Բարեգործական Ընկերութեան մասնակցութեամբ ձեռնարկուեցաւ Մայրանոցի շինութեան Այնճարի մէջ: Օգն. Խաչը տրամադրեց 6550 լ. ոսկի այդ ձեռնարկին:*

Գ. Դարմանատուն.— *Տարիներէ ի վեր Օգն. Խաչի դարմանատունը բաց կը մնայ հայաշատ թաղերու կեդրոնը: Բժշկական օգնութիւն, դեղերու բաշխում, հիւանդներու հիւանդանոցներումէջ տեղաւորում Օգն. Խաչի վրայ ծախք եղած են 3700 լ. ոսկի:*

Դ. Կրթական օժանդակութիւն.— *Դպրոցներուն եւ չքաւոր աշակերտներուն տրուած կրթական օժանդակութիւնը կը հասնի 4000 լ. ոսկիի:*

Ե. Աշակերտներուն կօշիկ.— *Անցած տարի դպրոցական աշակերտներունբաշխուած են500է աւելի կօշիկներ, դպրոցական իրեր եւլն., մօտ 3000 լիբ. ոսկիի:*

Զ. Օդափոխութեան կայան.— *Անցած տարի 60է աւելի տկարակազմ երախաներ Զահլէի կազդուրման կայանը տարուեցան եւ երկու ամիս խնամուեցան: Օգն. Խաչը այդ առթիւ ծախսեց 5000 լ. ոսկի:*

Է. Այլեւայլ օժանդակութիւններ.— *Օգն. Խաչը ստիպուած է անոք ծերերուն, կիներուն, հիւանդներուն, ճամբորդներուն եւ նիւթական ծանր վիճակ ունեցողներուն անմիջական օգնութիւններ ընել: Այս գլուխին տակ Օգն. Խաչը մօտ 5000 լ. ոսկիի նպաստներ տուած է մեր հայրենակիցներուն:*

ԲԱԺԱՆՈՐԴ ԳՐՈՒԵՑԷՔ,
ԱՊԱՀՈՎ ՍՏԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՁԵՐ ԹԵՐԹԸ

Համակրանք «Յառաջ»ի

Թանկագին անակնկալ մը: Յառաջի հաւատարիմ ընթերցող մը, Պ. Հրանդ Տրէզեան, համեստ աշխատաւոր եւ վարպետ կահագործ, ամերիկեան փառաւոր գրասեղան մը շինելով, փոխադրած է «Յառաջ»ի խմբագրատունը, իբրեւ «սրտագին նուէր»: Գրասեղանին հետ ալ՝ ձօն մը սրտառուչ.

«Յառաջ»ը թող խմբագրուի այս սեղանին վրայ,
Եւ թող «Յառաջ»ը ըլլայ մեր սեղանին վրայ:

Խորին շնորհակալութիւն: Բայց ի՛նչ պերճանք, «Յառաջ»ի անշուք խմբագրատան համար որ վերէն վար յարդարման կը կարօտի:

*** 1939ի պատերազմին յայտարարութենէն անմիջապէս վերջը եւ մինչեւ զինադադար, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը ամէն օր թերթ կը ղրկէր մեր զինուորներուն, զինուորական իշխանութեան բարեհաճ արտօնութեամբ:

Այդ զինուորներէն Պ. Դաւիթ Փաշայեան (Ալֆորվիլ), պարտք սեպեր է 500 ֆրանք ղրկել, «ի նշան երախտագիտութեան»: Շնորհակալութիւն:

*** Նուէրներու Գ. ցանկը յաջորդով: Բաժնեգիններու ստացումը պիտի ծանուցանենք հետզհետէ, փոխան ստացագրի:

—o—

ՈՂՋՈ՜ՅՆ ՍԻՐԵԼԻ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ

Կիրակի, 8 Ապրիլ, կէսօրէ վերջ կը պտտէի Սէն Միշէլի պողոտային վրայ: Մօտեցայ լրագրավաճառի մը կրպակին, ֆրանսերէն թերթ մը գնելու համար, եւ մեծ եղաւ հրճուանքս ու յուզումս, երբ տեսայ, սիրելի Յառաջ, քու հրեղէն անունդ: Անմիջապէս գնեցի եւ խանդաղատանքով սկսայ կարդալ «Մեր Խօսքը» եւ մնացեալը: Թանկագին ու վաղեմի բարեկամի մը ձայնն էր որ կը լսէի, չորս տարուան բաժանումէ մը վերջը:

Ըլլալով մէկը այն հազարաւորներէն, — Ապրիլեան Սերունդ — 1926էն ի վեր ընթերցող քեզի, դուն, «Յառաջ», եղար իմ որբ սերունդիս հարազատ ու անկեղծ բարեկամն ու պաշտպանը: Դուն մեզի սորվեցուցիր առողջ հայրենասիրութիւնը, մեզի սիրել տուիր հայկական մշակոյթն ու գրականութիւնը, ու մեր յիսնամեայ ազգային պատմութիւնը: Ու մանաւանդ, դուն ախոյեանը հանդիսացար հայկական սրբազան Դատին: Ֆրանսահայ գաղութը եւ հայրենասէր ու ազատատենչ հայ երիտասարդութիւնը անձկութեամբ կը սպասէին քու տաքուկ խօսքին:

«Յառաջ»ի վերհրատարակութեամբ գաղութը ահա նորէն կ՚ունենայ իր սիրելի ու ժողովրդական օրաթերթը:

Վստահ եմ, ինչպէս պատերազմէն առաջ, ասկէ վերջն ալ պիտի ըլլաս անվկանդ ուղեցոյցը ֆրանսահայութեան, բաժնելով անոր ուրախութիւններն ու տառապանքը:

Կը մաղթեմ քեզի, սիրելի «Յառաջ», յաջողութիւն, ու նորանոր նուաճումներ: Ապրիլեան սերունդը իր անվերապահ բարոյական ու նիւթական աջակցութիւնը կը բերէ քեզի:

Լորիս Բաքանեան

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ՏԸԼԱԹՐԻ դէմ մահափորձ մը կատարուած է Ալզասի մէջ, Խս-Խսներու վեց անդամներու կողմէ, որոնք Հռենոսի կամուրջը պայթեցնելով յարձակած են հրամանատարի բանակատեղիին վրայ: Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է դաւադիրներէն հինգը:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ Վիշիի պահակներէն չորս հոգի, իբրեւ հեղինակ «Տէփէշ տը Թուլուզ»ի տնօրէն Մորիս Սառոյի սպանութեան: Ուրիշ չորս հոգի ալ մահուան դատապարտուեցան ի բացակայութեան:

ԴԱՇՆԱԿԻՑ ՕԴԱՏՈՐՄԻՂ ՄԸ առջի օր խորտակեց 220 գերման սաւառնակներ, օդին մէջ կամ գետնի վրայ, ինչ որ մրցանիշ մը կը համարուի: Անցեալ սեպտ. 5ին բարձրագոյն թիւն էր 177:

ԿԱՐԳ ՄԸ ՉԷԶՈՔ ԵՐԿԻՐՆԵՐ կ՚ուզէին մասնակցիլ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, իբրեւ դիտող: Դաշնակիցները մերժեցին:

ԸՆԴԾՈՎԵԱՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ վտանգը անհետացած չէ տակաւին, համաձայն Անգլիոյ ծովային նախարարին յայտարարութեան: «Պէտք է արթուն կենանք մինչեւ Գերմանիոյ վերջնական խորտակումը»:

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ
ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը կազմակերպած է փառատօն մը (festival) հայ բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ այս կիրակի, Ապրիլ 15, ժամը 14.15էն 18: Հանրային Կրթութեան նախարար Պ. Ռընէ Քափիթան իր բարձր հովանաւորութիւնը շնորհած է:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Vendredi 13 Avril 1945 Ուրբաթ 13 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année № 4376-Նոր շրջան թիւ 5 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՏԺԳՈՅՆ ՕՐԵՐԷՆ ՎԵՐՋԸ

Երէկ համառօտակի պարզեցինք շարք մը եղերական պարագաներ՝ գերութեան շրջանէն։ Դէպքեր որոնք խորապէս ազդեցին մեր գաղութի հանրային կեանքին վրայ։

Ի՞նչ կարելի էր ընել, այդ շրջանին, կաթիլ մը սփոփանք ճարելու համար չուարած բազմութիւններուն։

Գործերը բանուկ էին։ Կատարեալ դրամարշա՛ւ։ Երիտասարդութիւնն անգամ քշուեցաւ հոսանքէն։ Կանոնաւոր, տոկուն աշխատանքի վարժութիւնը արագօրէն տեղի տուաւ դիւրին վաստակի, հեւ ի հեւ գործառնութեանց տեղատարափին։ «Ինչո՞ւ տքնիմ, երբ այնքան դիւրին է քանի մը ժամէն շահիլ մէկ տարուան աշխատանքի վաստակը, նոյնիսկ աւելին...)։

Եւ միտքերը, հոգիները երթալով լճացան, յաճախ դարձան անճանաչելի։

Անշուշտ միայն Ֆրանսայի յատուկ չէր այս վերիվայրումը։ Ամբողջ Եւրոպան վարակուեցաւ նոյն թափով, ինչպէս համաճարակէ մը։ Պատերազմի «օրհնութիւններէն» մէկն ալ այս։

Ինչ որ հանրային գործունէութիւն կը կոչէն, տժգոյն ծաղրանկար մըն էր։

Ունէինք զոյգ Օֆիսները, որոնց իրաւասութիւնները ջնջեց Վիշին, առանձին պաշտօնատուն մը բանալով հայրենազուրկներու համար։ Օֆիսները դարձան պարզ խորհրդատուներ, զրկուած՝ նոյնիսկ վկայականներ տալու իրաւունքէն։ Երկուքն ալ շարունակեցին պարբերաբար ժողովներ գումարել, եւ պատահաբար աղերսագիրներ ներկայացնել, երբ կը գտնուէին փորձանքի մը կամ նոր պահանջի մը առջեւ։

Միակ մխիթարական պարագան այն է որ, երկուքը իրարու հետ եղան միշտ համերաշխ — միացեալ — եւ զգուշացան որ եւ է յարաբերութենէ՝ գերման իշխանութեանց հետ։

Ունէինք ուրիշ միացեալ մարմին մը, միշտ համերաշխ եւ կենդանի,— Գերիներու Կեդր. Յանձնաժողովը, որ այնքան գնահատելի դեր կատարեց լման չորս տարի, հարիւրաւոր կապոցներ հասցնելով կալանաւորներուն։ Ոչ միայն Հայերու, այլեւ Ֆրանսացի բախտակիցներու։ Ոչ միայն արեւմտեան, այլեւ արեւելեան գերիներուն։

Վերջին պահուն յանձնաժողով մը կազմուեցաւ Արեւելեան ճակատի գերիներուն համար, եւ փոխանակ միւսին հետ գործակցելու, խափանեց զայն, արտաքին միջամտութեամբ։ Արդիւնք տուաւ ֆրանսահայ գերիներու զաւակներուն համար սարքուած Կաղանդչէքը։ (1943)։ Գրասենեակն ալ փակեցին, գրաւելով դրամներն ու գոյքերը ։ (Այդ նոր յանձնաժողովին սարքած չորս գեղարուեստական ներկայացումներուն եւ ուրիշ ձեռնարկներու հաշիւը կը մնայ գոց գիրք)։

Այո, պարբերաբար տեղի կ'ունենային երգահանդէսներ, թատերական ներկայացումներ եւ զանազան երեկոյթներ։ Հրատարակչական գործը կը շարունակուէր, առանց գերման գրաքննութեան։ Մարդիկ հարստացած ըլլալով, աւելի դիւրաւ դրամ կը վճարէին այս կարգի ձեռնարկներու համար։ Եւ կարելի եղաւ 60է աւելի գիրքեր եւ գրական ժողովածուներ հրատարակել, արժէքաւոր, պիտանի, բայց նաեւ անպէտ։

Քանի մը ծաղկոցներ ալ կրցան դիմանալ ։

Գրաւման իշխանութիւնը արգիլած էր որ եւ է քաղաքական գործունէութիւն եւ երիտասարդական շարժում, մասնաւորապէս օտարներուն եւ Հայրենազուրկներուն համար։

Ան կը քաջալերէր, բարոյապէս թէ նիւթապէս, Ֆրանսական զանազան հոսանքներ եւ կազմակերպութիւններ, որոնք իր ջուրին կ'երթային։ Ան էր որ տիրաբար կը վարէր օրուան մամուլը, պահելով հանրածանօթ օրկաններուն անունները։

Այսպէ՛ս էր «Հայկական Փարիզը», այդ մռայլ օրերուն։ Տժգոյն եւ վտիտ։ Երեւութապէս տանելի, բայց կազմալոյծ եւ անստոյգ։

Անցան այդ օրերը եւ այժմ կը գտնուինք նոր հեռանկարի մը առջեւ, ուր շատ բան ծայրէն պիտի սկսինք։

Պատերազմը կը վերջանայ։ Խմորումներ՝ ներսէն եւ դուրսէն։ Ամբողջ երկիրներ յեղափոխութեան մէջ են։ Նոր կարգուսարքեր պիտի հաստատուին կամ պիտի վերակազմուին։

Մենք ալ, թէեւ «ածու փոքր», բայց իբրեւ մէկ մասնիկը համաշխարհային իրականութեան, անշուշտ պարտաւոր ենք հետեւիլ շարժումին։ Շ.

Ռուսաստան եւ Եւրոպա

Լոնտոնի «Թայմզ»ը ուսումնասիրութիւն մը սկսած է հրատարակել այս խորագրին տակ, Ապրիլ 10էն սկսեալ։ Կ'ամփոփենք Ա. յօդուածին հիմնական մասերը որոնք այնքան շահեկան տեղեկութիւններ կը պարունակեն.—

Մոսկուայի փողոցներուն մէջ մռայլ ժպիտ մը կը յարուցանեն շարք մը ազդեր որոնք ցոյց կուտան տղմաթաթաւ գերման արծիւ մը, վիրաւոր անմեղութեան նայուածք մը աչքերուն մէջ, մինչ խորհրդային, անգլիական եւ ամերիկեան սուինները կը ճեղքեն սիրտը։ Մուշտակով, լաւ կարուած պարեգօտներով այրեր եւ կիներ երկարատեն կը դիտեն զանոնք, առանց խօսելու։ Անոնք միեւնոյն ձեւով կը նային գերման գիւղէ մը դուրս, մղոնացոյցի մը վրայ կարմիր բանակի զինուորներու կողմէ կաւիճով գծուած լուսանկարներուն որ կ'երեւան թերթերու մէջ, հետեւեալ ծանօթութեամբ.— « Հոս է անիծեալ երկիրը»։ Նոյն իսկ հիմա դժուար է իրենց զաւակները կամ հայրերը կորսնցուցած սովորական ընտանիքներուն ըմբռնել թէ չորս տարուան պատերազմը վերջանալու վրայ է։ Եւ միայն հիմա է որ անոնք կը համարձակին հրասայլերէն եւ թնդանօթներէն անդին նայիլ։ Անոնք համոզուած են թէ Գերմանիոյ պատեհութիւն պիտի չտրուի նորէն գլուխ վերցնելու, գիտեն թէ պատերազմը նոր ուժ պարգեւեց Խ. Միութեան, աւելի բարձր ձայն մը աշխարհի մէջ, եւ աւելի զօրաւոր համերաշխութիւն մը ինքն իր մէջ։

Մոսկուա, որ չափազանց խճողուած էր երբ 4 միլիոն բնակիչ ունէր պատերազմէն առաջ, այժմ ունի 5 միլիոն։ Աւերեալ շրջաններուն մէջ հարիւր հազարաւորներ կը բնակին աւերակներու նկուղներուն մէջ, ինչպէս Սեւաստոփոլ եւ Մինսք, երկաթուղիին երկայնքը շինուած գետնափոր խշտիկներու մէջ, վակոններու մէջ, կայարաններու քարափներուն վրայ, առանց պատուհանի տուներու մէջ, իսկ ուրիշներ ալ, աւելի բախտաւոր, փայտաշէն տուներու մէջ զոր իրենք են կառուցած, շինանիւթ եւ յատակագիծ ստանալով։

Ամբողջ շրջանը աւերուած է, կարծես թէ հարիւր երկրաշարժ պատահած ըլլար, եւ ետեւէն ալ ժանտախտ։ Նոյնիսկ այն շրջաններուն մէջ ուր արշաւանք չէ կատարուած, սովորական ապրանքները կամ չկան եւ կամ շատ խիստ բաժնեչափի մը ենթարկուած են։

Մոսկուան ինքնին լաւագոյն տեղը չէ, պատերազմին պատճառած ընդհանուր աւերը չափելու համար։ Նախ եւ առաջ ան տարօրինապէս անփոփոխ կ'երեւայ։ Ոչ մէկը պիտի կրնար ըսել թէ ստորերկրեայ երկաթուղիին սանդուղներէն վար իջնող քաղաքացիներու անվերջ համայնապատկերը աւելի գէշ եղած է, թէ դէմքերը աւելի յոգնած են քան 6—7 տարի առաջ, կամ հագուստները աւելի մաշած են։ Կան նոյն մտագրաղ պառաւները, շալերը ճակատներուն վրայ քաշած, միշտ առաջինները պոչերու կամ խճողուած հանրակառքերու մէջ, առաջինները՝ որ առտնին առարկաներ կը ծախեն ամենաբարձր գիներով։ Կան գիւղացիները նոյն հին պայուսակներով, երեւութապէս խեղճ՝ իրենց հագուստներով եւ կօշիկներով, բայց շատ աւելի հարուստ քան առաջ, որովհետեւ երբ ուտելիքը պակսի, կուգան իրենց բանջարեղէնները կը ծախեն իբրեւ ոսկի եւ սուտակ։

Հակադրութեանց համայնապատկեր մը։ Գիւղացիներուն ետեւէն կուգան երկու աղջիկներ աղուէսի մորթէ վերարկուներով, աղջիկներ՝ վառվռուն, քաջառողջ, ուշիմ դէմքերով, եւ անոնց ետեւէն երկու երիտասարդ սպաներ կարմիր բանակէն, ճկուն, առոյգ, ինքնավստահ,— ներկայացուցիչները սերունդի մը որ Խ. Միութեան ամենամեծ հոգը կազմած է, այն սերունդին զոր տեսայ իբրեւ մանուկներ՝ բացօթեայ դպրոցներու մէջ 1932ին, որ աճեցաւ յաջորդ տարիներուն աւելի լաւ սնունդով, հագուստներով եւ լեցուն մտքով քան տեսեր էին իրենց ծնողները։ Ասոնք նոր Ռուսիան կը կազմեն։ Ասոնց ետեւէն, դէպի վար կը սահի Մոնկոլ մը, վէս՝ իր դեղին կաշիէ նոր վերարկուին մէջ, Խազախ մը եւն.։

Ճակատը շատ հեռու կ'երեւայ։ Բայց, նոյնիսկ Մոսկուայի մէջ պատերազմը շատ խոր ազդած է։ Ապացոյց՝ երկու սրունքներէն զրկուած կամ

(Շարունակութիւնը կարդալ՝ Բ. էջ, Բ. սիւնակ)

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Դէպի Պերլին՝ հրասայլերով

ՌՈՒՐԻՇ ՔԱՂԱՔՆԵՐ ԱԼ ԻՆԿԱՆ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ արեւմտեան ճակատը կը փլի հետզհետէ։ Ամերիկեան 9րդ բանակը Էլպա հասած է, Մակտէպուրկի մօտ, 64 մղոն հեռու Պերլինէն։ Ուրիշ զօրամասեր ալ Պրունշվիքի վրայ կը քալեն։ Այս քաղաքին ճակատամարտը սկսած է արդէն։ Ամերիկացիները հրաւիրեցին հրամանատարը որ անձնատուր ըլլայ. բայց Գերմանները մերժեցին եւ մոլեգնօրէն կը դիմադրեն։ Դաշնակից օդաչուներու վկայութեամբ, ճերմակ դրօշներ կը ծածանին քաղաքին վրայ։ Ուրիշ լուրեր կ'ըսեն թէ քաղաքը ինկած է։ Միւս կողմէ ամերիկեան առաջին, երկրորդ եւ 9րդ բանակները Պերլինի վրայ կը քալեն, առաջնորդութեամբ հրասայլերու։ Տեղական թերթերու տեղեկութեանց համաձայն, այս բանակները միայն 120—200 քիլոմեթր հեռու են Գերմանիոյ մայրաքաղաքէն։ Հանովրըի հիւսիսակողմը, անգլիական օդազօրքը յառաջ կը խաղայ անտառներու մէջէն, դէպի Ալլէր գետը։ Անգլիական հրասայլերու երկու զօրաբաժիններ եւս հասած են այդ գետէն անդին, որ Ջրային վերջին պատուարն է դէպի Համպուրկ եւ կը պաշտպանէ Պրէմէնի արեւելեան ափը։ Անգլիացիները այժմ 60 քիլոմեթր հեռու են Համպուրկէն։ Գերման գործակալութիւնը կը հաստատէ թէ դաշնակից հրասայլերը Պօխում մտած են (Ռուրի շրջանին մէջ)։ Էսսէնն ալ մաքրուած է։ Դաշնակիցները գրաւած են նաեւ Քոպուրկը։ Անգլիական զօրամաս մը պաշարելով Պրէմէնը, յառաջ կը խաղայ դէպի Հէլիկօլանտ։ Անգլիացիները յարձակողականի ձեռնարկած են Հոլանտայի մէջ, արշաւելով դէպի Ռոթէրտամ եւ Ամսթէրտամ։

Պաշտօնական հեռագրի մը համաձայն, ամերիկեան Ա. բանակին հրասայլերը Ապրիլ 11ին 35 քիլոմեթր ճամբայ կտրած են եւ այժմ կը գտնուին 70 քիլոմեթր հեռու Լայփցիկէն։

ՌՈՒՍԵՐԸ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՄԻԱՆԱՆ ՇՈՒՏՈՎ

Արեւելեան ճակատին վրայ, մառէշալ Տոլպուխին վճռական արշաւ մը կատարեց Դանուբի վրայ, խորտակելու համար գերման դիմադրութիւնը Վիէննայի արեւելեան շրջանին մէջ։ Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ Դանուբի կամուրջներուն մեծ մասը, եթէ ոչ ամբողջընդվթար կը մնայ եւ կարմիր բանակը կ'օգտագործէ զանոնք։ Լուրի մը համաձայն մառէշալ Մալինովսկիի զօրքը մտած է Մորավիա, Չեխոսլովաքիոյ կեդրոնական նահանգը։ Մորավա գետէն անդին յառաջանալով, ուրիշ ռուս զօրքեր գրաւեցին կարգ մը աւստրիական քաղաքներ։ Գերման գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ կարմիր բանակը արդէն 42 մղոն անցած է Վիէննան, դէպի արեւմուտք ։ Մասնագէտներու կարծիքով, ռուսական եւ դաշնակից բանակները շուտով իրար պիտի դիմաւորեն Պավարիոյ մէջ։ Պրէսլաուէն Վիէննա գրեթէ ուղիղ գիծ մըն է հիւսիսէն հարաւ, 200 մղոն երկայնութեամբ, եւ կարմիր բանակը պիտի օգտագործէ իր նուաճումները, Մորավիան եւ Պոհեմիան պաշարելու եւ լրացնելու համար Չեխոսլովաքիոյ փրկութիւնը։

Կ'ըսուի թէ Աւստրիոյ Ազատութեան Ճակատը կարեւոր դեր մը կատարած է կարմիր բանակին յառաջխաղացութեան մէջ։ Իտալիոյ մէջ, Դաշնակիցները կը շարունակեն սաստկացնել յարձակումները։ Այս առթիւ շարք մը քաղաքներ գրաւեցին։

ՀԻԹԼԷՐ ԱՆՁՆԱՍՊԱ՞Ն ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ

Անգլիական թերթերը կը գրեն թէ՝ իրազեկ շրջանակներու տեղեկութեանց համաձայն, պառակտում կը տիրէ Նացի վարիչներուն միջեւ ։ Հիմլէր Հիթլէրի տեղը կը բռնէ այժմ, իբրեւ միահեծան ղեկավարը Նացի կուսակցութեան եւ Գերմանիոյ զինուորական կազմակերպութեան։ Կ'ըսուի թէ Հիթլէր ծանրապէս հիւանդ է եւ չի կրնար երկար ապրիլ։ Խնդիր է թէ ողջ պիտի բռնուի՞։ Ռիւթէրի տեղեկութեանց համաձայն, կա՛մ անձնասպան պիտի ըլլայ, արդարութենէն խուսափելու համար, կամ պիտի սպաննուի։ Ապրիլ 20ին հրապարակային հանդէս պիտի չկատարուի Հիթլէրի ծննդեան տարեդարձին առթիւ, ինչպէս կը հաղորդէր գերման անթելը, իբրեւ պատճառ ցոյց տալով պատերազմին պահանջները։

ԳԵՐՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐ, ԻԲՐԵՒ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, աշխատաւորական երեսփոխան մը հարցուց թէ ինչ կարգադրութիւններ եղած են Թէհրանի կամ Եալթայի մէջ, գերման աշխատաւորներ ճարելու համար Խ. Միութեան, Եւրոպայի պատերազմէն վերջը։ Արտաքին նախարար Պ. Իտըն պատասխանեց.— Խրիմի խորհրդաժողովին մէջ համաձայնութիւն գոյացաւ որ յանձնաժողով մը կազմուի Մոսկուայի մէջ, քննելու համար թէ ո՛րքան եւ ինչպէս պիտի հատուցուին Գերմանիոյ պատճառած պատե -

բազմական վնասները։ Ի վիճակի չեմ կանխելու յանձնաժողովին տալիք որոշումները։

Նոյն երեսփոխանը հարցուց թէ ճի՞շդ է որ համաձայնութիւն գոյացած է արդէն, 2 միլիոն գերման ճորտեր տրամադրելու Գերմանիոյ, քսան տարուան համար։ Պ. Իտըն պատասխանեց.— Ռուսերը չպահանջեցին 2 միլիոն կամ որ եւ է թիւով արու ճորտեր, որ եւ է ժամանակի համար։ Ինչ որ խօսուեցաւ Եալթայի մէջ, սա էր թէ հատուցման պայմանները պիտի քննուին Մոսկուայի մէջ, եւ որ եւ է յանձնառութիւն չեղաւ։

8,500,000 ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈԳԸ

Նախագահ Ռուզվէլթի մէկ տեղեկագրին համաձայն, առ նուազն 200 խմբակներ, իւրաքանչիւրը 13 հոգինոց, գործի պիտի սկսին, հոգալու եւ իրենց հայրենիքը փոխադրելու 8500000 դաշնակից հպատակներ որ Գերմանիա կը գտնուին։ Այս վիթխարի կազմակերպութիւնը հաստատուած է համաձայն Եւրոպայի դաշնակից սպարապետութեան պահանջին։ Գործը պիտի վարէ Միացեալ Ազգերու Նպաստի եւ Վերաշինութեան վարչութիւնը։ Որ եւ է օգնութիւն պիտի չըլլայ թշնամի հպատակներուն, բացի անոնցմէ որոնք բռնի տեղափոխուած են ցեղային եւ կրօնական պատճառներով կամ իբրեւ գործակից Միացեալ Ազգերու։ Նպաստի վարչութիւնը արդէն իսկ բաւական պաշար ղրկած է ազատագրեալ շրջանները։ Անցեալ տարուան վերջը Ֆրանսա, Պելժիա, Հոլանտա, Լիւքսէնպուրկ եւ Նորվեկիա պաշտօնեաներ ուղած չէին Նպաստի վարչութեան համար, բայց իւրաքանչիւրը կապ հաստատած էր։ Յունաստանի, Եուկոսլավիոյ եւ Ալպանիոյ համար զինուորական իշխանութիւնները պատասխանատուութիւն պիտի ստանձնեն զինուորական գործողութեանց շրջանին եւ Նպաստի վարչութիւնը մասնագէտ պաշտօնեաներ պիտի ճարէ։ Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ համար զինուորական պատասխանատուութեան ժամանակ պիտի չսահմանուի։ Խ. Միութեան հետ կարգադրութիւններ եղած են, Սեւ Ծովու մէկ նաւահանգիստը օգտագործելու եւ պաշար հասցնելու համար։

Նախագահին տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ ազատագրուած ժողովուրդները իրենք պիտի արտադրեն անհրաժեշտ ուտեստին, հագուստին եւ ուրիշ պիտոյքներու 90 առ հարիւրը, բայց Նպաստի վարչութիւնը պիտի օգնէ տագնապալի պարագաներու մէջ։ Անցեալ տարուան վերջը միայն անմիջական պահանջներուն գոհացում տրուեցաւ զինուորական իշխանութեանց միջոցէն, որովհետեւ բաւականաչափ նաւ եւ պաշար չկար, ոչ ալ նաւահանգիստ յարմարութիւններ։ Ազատագրուած երկիրներու պահանջները գոհացնելու համար անհրաժեշտ կը համարուի 7500 միլիոն տոլարի գումար մը, առանց հաշուելու Խ. Միութեան եւ Չինաստանի պէտքերը։ Մինչեւ 1944ի վերջը 1824 միլիոն տոլար յատկացուած էր մասնաւոր արտօնութեամբ։

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, Պ. Իտըն յայտարարեց թէ չէզոք պետութեանց ազդարարութիւն ուղղուած է թէ Անգլիա պիտի չհանդուրժէ որ ապաստան կամ աջակցութիւն ընծայեն պատերազմի ոճրագործներուն։ «1943 Նոյեմբեր 1ին վարչապետին, Նախագահ Ռուզվէլթի եւ մարէշալ Սթալինի կողմէ գերման վայրագութեանց մասին եղած յայտարարութեամբ, կը չեշտուէր թէ պատերազմի այն գլխաւոր ոճրագործները որոնց յանցանքները աշխարհագրական մասնաւոր վայրի մը չեն վերաբերիր, պիտի պատժուին դաշնակից կառավարութեանց միացեալ որոշումով։ Առ այժմ չեմ կրնար յայտնել այդ որոշման ձեւը»։

Կիրակի օր Հայ հանդէսը

Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան կազմակերպած փառատօնը հայ բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան, տեղի կ'ունենայ Սորպոնի մեծ Ամփիթատրոնին մէջ, այս կիրակի, ժամը 14.15էն 18, հովանաւորութեամբ կրթական նախարար Պ. Ռընէ Գափիթանի։ Պ. Ռուսսի, Փարիզի Համալսարանին Վերատեսուչ, ընդունած է պատուոյ նախագահութիւնը։ Պ. Ժօրժ Լըքօնթ, անդամ Ֆրանսական Ակադեմիայի, նախագահ Ֆրանսայի Գրողներու Ընկերութեան, պիտի նախագահէ հանդէսին։ Հանրածանօթ պատմաբան Պ. Ռընէ Կռուսէ, տնօրէն Չերնուսքի Թանգարանին, պիտի արտասանէ ճառ մը «Հայ ժողովուրդի պատմական դերի մասին», եւ Պ. Արշակ Չօպանեան՝ հայ բանաստեղծութեան ու երաժշտութեան մասին։

Շատ ճոխ է գեղարուեստական բաժինը։

Ցերեկոյթին հասոյթը պիտի յատկացուի Փարիզի Համալսարանի ուսանողներու իրերօգնութեան գործին։

Տոմսերու գիներն են, բաց ի պատուոյ տոմսերէն.— 200, 100, 50 եւ 25 ֆրանք։

(Շար. Ա. էջի Բ. սիւնակէն)

մէկ սրունքով կամ կոյր քաղաքացիներու թիւը, համազգեստով կամ ուրիշ հագուստով, շատեր արուեստական անդամներով։

Ճարտարագործական բանուորներուն կէսէն աւելի կիներ եւ աղջիկներ են, ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ։

Հրթիռներու եւ թնդանօթներու գիշերային ողջոյնները տօնական առիթներու համար չեն։ Այն փոքր խումբերը որ կը կենան Կրեմլինի մօտ, երբ կը կարդացուին հրամանատարներու անուններ, եւ երբ հրթիռները յուլօրէն կը բարձրանան կանանչ եւ կարմիր աստղեր շողացնելով ձիւնապատ տանիքներուն վրայ, լուռ են, անհամբեր՝ իմանալու թէ արդեօք իրենց հարազատները բաժին ունի՞ն պատերազմի կորուստներուն մէջ։ Հրթիռները եւ թնդանօթի փայլակները շատ փոքր կ'երեւան Մոսկուայէն մինչեւ Օտէր փռուած աւերումի սեւութեան մէջ։ Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ Խ. Միութիւնը կորսնցուցած է առ նուազն 8 միլիոն մարդ պատերազմի մէջ կամ անյայտ, եւ առնուազն 5—6000000 հոգի՝ իբրեւ հետեւանք գերմանական բռնութեանց, սովի եւ պատերազմի յատուկ նեղութեանց։

Պատերազմին գինը կը տեսնուի գիւղին ինչպէս քաղաքին մէջ։ Հաւաքական տնտեսութեան եւ պետական ագարակներու մէջ (Սովխոզ եւ Կոլխոզ) տասը աշխատաւորներէն ինը կիներ են։ Մեքենաներու եւ մեքենաշարժ արօրներու կայաններուն մէջ մեծ մասը քնդուած կամ փակուած է, որովհետեւ անոնց մեքենավարները մեծ մասով հրասայլեր կը վարեն այժմ։ Արօրի գործարաններն ալ յատկացուած են հրասայլեր շինելու։ Կիներ կը սորվին վարել արօրները, բայց այդ մեքենաները սակաւաթիւ են այժմ։ Իբրեւ հետեւանք՝ սովորական արօրները կը քաշուին եզներու կողմէ։ Այն տեղերուն մէջ ուր հաղորդակցութիւնները դժուար են, կիները կը մշակեն իրենց սեփական հողաբաժինը իրենց ապրուստին համար։ Զարմանալին այն է որ, հակառակ ահաւոր դժուարութեանց եւ նեղութեանց, բաւականաչափ ուտեստ արտադրուած է, քաղաքացիներուն հաց, գետնախնձոր, կաղամբ եւն. ճարելու համար։ Այս բարիքը պիտի չվայելէին, եթէ արմտիքի մշակութիւնը յառաջ տարուած չըլլար վերջին տարիներուն, Վոլկայի, արեւմտեան Սիպերիոյ եւ Կեդր. Ասիոյ մէջ, բայց ամէնէն բարեբեր շրջանները Գերմաններուն ձեռքը անցած էին։ Մասնագէտներու կարծիքով, չորս տարի պէտք է, հողագործութիւնը նախապատերազմեան վիճակին հասցնելու համար։

Գերմաններու կողմէ քաղաքներու եւ ճարտարագործական շրջաններու մէջ կատարուած քանդումներուն առթիւ ալ, մասնագէտներ կ'ըսեն թէ առ նուազն տասը տարի պէտք է վերաշինութեան համար, չոգեպինդ աշխատանքով։ Շատեր պիտի ըսեն թէ շատ կարճ է ժամանակը, բայց խնդիրը այն է որ Խ. Միութեան առաջին գործը պիտի ըլլայ այդ, պատերազմէն վերջը եւ աշխատաւոր ձեռքերը պատրաստ են։ Այս գործին համար կառավարութիւնը կրնայ օգտուիլ Մոսկուայի, Ուրալի եւ Սիպերիոյ ճարտարագործական կեդրոններէն որոնք այնքան օգնեցին յաղթանակը դարբնելու համար։ Կառավարութիւնը պիտի օգտագործէ նաեւ բազմաթիւ Գերմաններ, որոնք այժմ իրենց ստեղծած աւերակները կը մաքրեն դանդաղօրէն, բայց երբ իրենց բանակներուն պարտութիւնը վերջնական դառնայ, անշուշտ աւելի լաւ պիտի աշխատին ուրիշ տասնեակ հազարաւոր ազգակիցներու հետ։ Լաւ աշխատողները պիտի վարձատրուին, գէշերուն համար պատիժներ պիտի սահմանուին։ Կը յուսացուի թէ մեքենաներ եւ ճարտարագործական արտադրութիւններ առատօրէն պիտի գան Գերմանիայէն, իբրեւ հատուցում, համաձայն Մոսկուայի մէջ մշակելի ծրագրին։ Կ'ըսուի թէ արդէն շարք մը թանկագին մեքենաներ փոխադրուած են արեւելեան Փրուսիայէն։ Աւելի փոքր քանակութեամբ արտադրութիւններ պիտի գան Գերմանիոյ երբեմնի արբանեակ երկիրներէն։

Անշուշտ Խ. Միութիւնը իր դաշնակիցներէն ալ օգնութիւն պիտի ստանայ աւելի լայն սատիճանի մը վրայ,—մեքենաներ, գործիքներ, վակոններ, բայց կախում պիտի չունենայ արտասահմանէն, շնորհիւ խորհրդային ժողովուրդի եռանդին եւ աշխատանքին։

Վերաշինութեան աշխատանքը նոր սկսած է։ Ազատագրուած քաղաքներուն մէջ առաջին ճիգը եղած է նորէն բանեցնել զինուորական գործարանները եւ բանալ երկաթուղիները՝ պատերազմական պիտոյքներու փոխադրութեան համար։ Թերթերը կը նկարագրեն աշխատանքի վերսկսումը ուրիշ գործարաններու մէջ։

Յայտարար

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ Ալֆորվիլի մէջ ի նպաստ հայկական դպրոցին եւ սկաուտներուն, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 21էն մինչեւ լոյս, 148, Rue P. Vaillant Couturier։ Անակնկալներ եւ ճոխ պիւֆէ։

Միակ մուտք 50 ֆրանք։

ՀԱՄԱԳՐԱՆՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները, (տեղի խնայողութեան համար ստիպուած ենք փոխել ցանկին ձեւը).—

ՑԱՆԿ 3

Հայկ Զրուանդեան՝ 2500 ֆրանք։

Խորէն Կրիգորեան, Յովհ. Թորոսեան, Պօղոս Կորգիկեան՝ 2000ական։

Մկրտիչ Աշճեան, Արմենակ Կարապետեան, Գէորգեան (Փավիյյօն Սու-Պուա), Արամ Յակոբեան, Սահակ Յովհաննէսեան, Կարապետ Յակոբեան, Հին բարեկամ մը Ս., Ոմն Բ. 1000ական ֆրանք։

Ազատ Լազարեան (ամերիկահայ զինուոր, Ֆրէզնոյէն), Արշակ Արզուեան, Դաւիթ Փաշայեան (նախկին զինուոր) 500ական։

Գումար՝ 18000։ Բ. ցանկին գումարը՝ 39200։ Ընդհ. գումար՝ 57200 ֆրանք։

Սովորական բաժնեգիններու «ստացանք»ը՝ յաջորդաբար։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ Լիւսիէն Ռոթէ, գաղտնի ոստիկանութեան գլխաւոր պաշտօնեաներէն, որ ամբաստանուած էր թէ հազարաւոր հայրենասէրներ ձերբակալել եւ անլուր տանջանքներու ենթարկել տուած է։ Դատավարութեան ատեն իբրեւ վկայ կանչուած էր նաեւ ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչը, Պուսիէ։ Երէկ սկսան դատել մահապարտին մեղսակիցը, Տավիտ, որ պետն էր հակաբոլշեւիկ մասնաւոր վաշտին։

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ խորհրդաժողովին անգլ. պատուիրակութեան պետը պիտի ըլլայ Պ. Իտըն։ Ժողովը կը բացուի Ապրիլ 25ին։

1940—43 ԶՕՐԱԴԱՍԵՐՈՒՆ պատկանողները այլեւս չեն կրնար յանձնառութիւններ կնքել պայմանաժամով։ Սակայն, անոնք որ տրամադիր են իբրեւ կամաւոր ծառայելու Ծայր. Արեւելքի մէջ, կրնան պայմանաւորուիլ պատերազմի տեւողութեան համար։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ վարիչ մարմինը միաձայնութեամբ որոշեց պահել իր նախարարները դահլիճին մէջ (Քոմպա)։

ԻՒՍԱՋԵԿ ԱՂԲԻՒՐԲ կը հերքեն Ռիւթէրի այն լուրը թէ մահափորձ մը սարքուած էր ֆրանսական Ա. բանակի հրամանատար Տըլաթրի դէմ։

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ գրաւեց Կոմօն եւ Ռէքս սինէմաները, պատսպարելու համար Գերմանիայէն վերադարձող գերիները։— Կ'ըսուի թէ Դաշնակիցները արտօնած են որ մաս մը գերիներ օդանաւերով փոխադրուին։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ նոր վարչապետը երախտագիտութեան հեռագիրներ ղրկելով Սթալինի, Ռուզվէլթի եւ Չըրչիլի, միեւնոյն ատեն կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, ուր կը չեշտէ թէ պիտի շարունակուին բարեկամութիւնը եւ սերտ զինակցութիւնը Խ. Միութեան հետ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հեռագրի մը համաձայն, ամերիկացի զօր. Սիմփսըն 80 քիլոմեթրի ոստում մը կատարելով, Էլպա գետին ափը հասած է։ Այս գետը կը կազմէ պաշտպանութեան վերջին գիծը Պերլինի առջեւ։ Ամերիկացիները այժմ հազիւ 200 քիլոմեթր հեռու են խորհրդային բանակէն։ Միւս կողմէ անթելը կը ծանուցանէ թէ ամերիկեան զօրքը այժմ անընդհատ ճակատ մը կը կազմէ Պրունշվիքէն Պայրէօթ։ Առաջին անգամ է որ կը յիշուի այս քաղաքին անունը պատերազմական զեկոյցներու մէջ։ Դաշնակից հրամանատարութիւնը լռութիւն կը պահէ այս մասին։

Հոլանտայի մէջ, թշնամին կատաղօրէն կը դիմադրէ, բայց Դաշնակիցները յաջողած են յենակէտ մը ապահովել։ Դէպի Համպուրկ յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի։ Տարբեր ճակատի մը վրայ, վտանգուած են Մակտէպուրկ եւ Պամպէրկ։

Երէկ մօտ 2150 դաշնակից օդանաւեր յարձակեցան հարաւային Գերմանիոյ վրայ, մասնաւորապէս զարնելով կայարաններ, երկաթուղիներ, օդակայաններ։ Որ եւ է գերման օդանաւ չերեւցաւ։

«Ազատ Գերմանիոյ» նոր կոմիտէ մը կազմուած է Շուէտի մէջ։ Առաջինը կը գտնուի Մոսկուա, նախագահութեամբ զօր. Փաւլուսի։

*** Սպանիա խզեց իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Ճափոնի հետ։

Համազգային սգատօն

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 29, ԺԱՄԸ 15ԻՆ

Կազմակերպուած Հայ Ազգ. Ճակատի կողմէ։ Տեղի կ'ունենայ Մէզօն տը լա Շիմիի մէջ, 28, րիւ Սէն Տօմինիք (մէթրօ՝ Էնվալիտ կամ Սոլֆէրինօ)։ Փարիզի եւ շրջականերու հայ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի իր յարգանքի արտայայտութիւնը բերելու այս ազգ. սգատօնին։ Մուտքը ազատ է։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Samedi 14 Avril 1945 Շաբաթ 14 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année No 4377-Նոր շրջան թիւ 6 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԽՄՈՐՈՒՄ՛ՆԵՐ

Ինչպէս ամէն պատերազմի ատեն եւ մանաւանդ վերջը, այս անգամ ալ յեղափոխական շըրջան մը կը բոլորենք։

Յեղափոխութիւն բոլոր ճակատներուն վրայ։ Քաղաքական, ընկերային կամ տնտեսական։ Յեղափոխութիւն նոյնիսկ պատերազմական մեթոտներու մէջ, մանաւանդ որ աւանդական հրացանին, թնդանօթին եւ սուրին վերեւ կ'իշխեն սրաթռիչ օդանաւերն ու վիթխարի հրասայլերը։

Այս վերջին զէնքերուն հարիւրաւորը հրաշքի մը տպաւորութիւնը կը գործէր երէկ։ Այսօր տասնեակ հազարաւորները սովորական բաներ են, ումբաձիգ օդանաւերը՝ իրենց քամնելի, մահաչուք ճարճատումով, բլրանման հրասայլերը՝ իրենց սողոսկուն «թրթուր»ներով (chenilles).

Յեղափոխութիւն, նաեւ, բարքերու եւ ըմբռնումներու մէջ, Եւրոպայի սրտին վրայ եւ ուրիշ ամէն տեղ։ Հզօր, տիրական, ծաւալուն ազգերէն մինչեւ աննշան համրանքը։

Ամբողջ ժողովուրդներ իրար խառնուեցան Եւրոպայի մէջ եւ այլուր, իբրեւ հետեւանք պատերազմի վերիվայրումներուն։ Ազգեր եւ ցեղեր, որոնք իրար կը ճանչնային միայն աշխարհագրութեան դասագիրքերով, յանկարծ դէմ դիմաց եկան, չորս - հինգ տարի չփուեցան իբրեւ թշնամի կամ զինակից։ Իբրեւ դերի կամ աքսորական։ Իբրեւ բախտակից բանուոր կամ դատապարտեալ։

Միլիոնաւոր կիներ եւ աղջիկներ անգամ ձգեցին իրենց ընտանեկան բոյները, դպրոցը կամ գործը, դառնալու համար բանուոր կամ օժանդակ զինուոր՝ բանակներու թիկունքին վրայ։ (Մեծն Բրիտանիա միշտ հպարտութեամբ կը յիշէ թէ ահագին բան կը պարտի իր կիներուն եւ աղջիկներուն, մանաւանդ առաջին չորս տարիներու տագնապալի շրջանին)։

Հայկական համեստ համրանքն անգամ, ցիրուցան՝ աշխարհի բոլոր ցամաքներուն վրայ, իրար խառնուեցաւ մէկ ճակատէն միւսը, Խ. Միութենէն մինչեւ Խաղաղական ովկիանոս։ Խրեցաւ միլիոնաւոր բազմազգի բանակներու ալեկոծութեան մէջ, ծառայելու համար ընդհանուր դատին։

Նախորդ պատերազմին, միայն քանի մը հարիւր հայ կամաւորներ էին որ երեւցան եւրոպական — Ֆրանսական — ճակատին վրայ, եւ քանի մը հազար ալ՝ ռուսական ճակատին վրայ, հեռաւոր Ամերիկայէն։ (Չենք յիշեր Թրքական բանակին հայ զինուորները, որոնք ջարդուեցան զինաթափ, ամբողջ ժողովուրդին հետ)։

Այս անգամ, առանց հաշուելու Ֆրանսական ճակատին հազարաւոր հայ զինուորները, միայն Ամերիկայի գաղութը առ նուազն քսան հազար հայորդիներ կը համրէ դաշնակից բանակներուն մէջ, Եւրոպայէն մինչեւ Ծայր. Արեւելք։ Վառվռուն, կորիճ, առոյգ երիտասարդներ — եւ աղջիկներ — որոնք մեծ մասով բարձր, մասնագիտական կրթութիւն ունին։

Դուք անոնց մէջ կը գտնէք խիզախ օդաչուներ, որոնք մինչեւ 50—60 յանդուգն թռիչքներ կատարած են Գերմանիոյ վրայ։ Կը գտնէք վիթխարի հրասայլեր բանեցնողներ, որոնց պատմութիւնները սոսկում կ'ազդեն։ Կը գտնէք հեռագրիչներ, քիմիագէտներ, ումբաձիգներ, թնդանօթաձիգներ, հակօդային հրետաձիգներ, օդանաւային լուսանկարիչներ, փոխադրիչներ, դրասենակի քարտուղարներ (բաւական թիւով Հայուհիներ ալ այստեղ եւ այլուր)։

Տակաւին հազարաւոր կամաւորներ Սուրիա — Լիբանանի գաղութէն, եւ զինուորներ՝ Պալքանեան գաղութներէն։

Դեռ յիշէ՞նք Հայաստանեայց զինուորները, որոնք 300000ի մօտ համրանք մը կը կազմեն կարմիր բանակին մէջ։

Ըսել կ'ուզենք թէ այս համաշխարհային զօրաշարժին, ընդհանուր ալեկոծութեան եւ խմորումներուն մէջ, մեր ընկերային եւ հանրային կեանքն ալ խոր փոփոխութիւններ կրած է եւ դեռ պիտի կրէ։ Մանաւանդ պատերազմէն վերջը։

Անհրաժեշտ է արթնութիւն՝ գիտակցաբար օգտուելու համար այդ խմորումներէն եւ ցնցումներէն, որոնց մասին պիտի խօսինք հետզհետէ։

Միացեալ աշխատանք՝ բաց աչքերով։

Շ.

ԼՍԵ՞Ր ԷԻՔ ԱՅՍ ԱՐՀԱՒԻՐՔԸ

ՈՒԹ ՀՈԳԻ ԷԻՆ, ՀԱՅ ԵՒ ՅՈՅՆ...

Կարօտի երգն իրենց շրթներուն, բոլորուած համեստ սեղանի մը շուրջ, «ազատուած»ները իրենց յատուկ մթնոլորտը ստեղծած են արդէն ճաշարանի մը անկիւնը։ Նուագի ընկերակցութիւնը աւելի յուզիչ կը դարձնէր պատկերը։

Յոգնած դաղրած են, իրենց դէմքերուն վրայ դրոշմուած՝ անլուր տառապանքը։

Երգը կը շարունակուի, համակ սարսուռ.
Կը մեկնիմ մայրիկ, կը մեկնիմ օտարութեան,
Օրհնէ պանդուխտ տղադ, մայր իմ սիրական...

Ութ հոգի են, Հայ եւ Յոյն, բոլորն ալ տառապանքի ընկերներ։

Հայ մըն է իրենց պետը՝ բժիշկ սպայ մը յունական բանակէն, հազիւ երեսուն տարեկան։ Մէկ օր առաջ հասած էին Փարիզ։ Իրենց կեանքը կը պարտին Դաշնակիցներուն։ Իրենք անգամ զարմանք կը յայտնեն թէ ինչպէս ազատեցան։ Աթէնքէն են գրեթէ բոլորը։ Իրենց կեանքի նկարագրութիւնը նոյնքան յուզիչ է որքան երգը։

— Ե՞րբ մեկնեցաք Յունաստանէն։ = 1944 Օգոստոս 16ին։

— Ի՞նչպէս պատահեցաւ, կամովի՞ն մեկնեցաք թէ բռնի ուժով տարին ձեզ։

Բժիշկ սպան ինծի կը նայի եւ աչքերուն մէջ կը կարդամ ամբողջ ողբերգութիւն մը։

= «Օգոստոս ամիսն էր, լաւ կը յիշեմ 9ին, առտուան կանուխ ժամը 3ին։ Տակաւին մութ էր երբ Գերմանացիներն ու ոստիկանները պաշարեցին Տուզրութին (Ֆիքս, Աթէնքի հայաշատ թաղամասը)։ Ոչ ոք լուր ունէր։ Քաղաքը լուռ եւ մութ, ժողովուրդը շատոնց փակուած էր տուներուն մէջ։ Ժամը 5ին, մութ ու լոյսին հրապարակային ծանուցում մը։ Բոլոր երիտասարդները 15—45 տարեկան պէտք է ներկայանան քաղաքին հրապարակը, ինքնութեան թուղթերու քննութեան համար, եւ որովհետեւ 15—20 օր առաջ, նմանօրինակ դէպք մը պատահած էր, շատերու համար հասարակ քննութիւն մը երեւցաւ։ Կէս ժամ հազիւ իրաւունք տուած էին պատրաստուելու համար։ Ժամը ճիշդ 5ուկէսին պէտք էր հրապարակը գըտնուէինք։ Որոշեալ ժամուն մօտաւորապէս 3500 հոգի խռնուած էին այդ հրապարակը, բոլորն ալ երիտասարդ՝ Յոյն եւ Հայ։

Քօղարկուած մարդիկ մատնանշումներ կ'ընէին։ Մենք ծունկի եկած իրենց առջեւ, հազիւ կրնայինք նշմարել իրենց աչքերը։ Մատնանշումներու հետեւանքով, այդ մարդկային կոյտի թիւը կը նուազէր հետզհետէ։ Գնդակահարութիւնները տեղին վրայ կը կատարուէին կամ քովնտի փողոցի մը պատերուն տակ։ Պատուհաններէն կին ու երեխայ մեզ կը դիտէին այլայլած։ Գոռում գոչում... լաց ու կոծ... Կը սկսին կրակել պատուհաններուն, դիմադրութեան պատրուակով։ Կիներու ճիչը աւելի կը սաստկանայ։ Կարելի՞ է խեղդել մօր մը լացը կամ աղաղակը ի տես իր զաւկի խոշտանգումին կամ սպանութեան։

Նոյն իրիկունը ժամը 9ին, «մաքրագործումներէ» վերջ մնացած էինք մօտաւորապէս 2000 հոգի։ Կ'առաջնորդուէինք դէպի բանտ։ Հաւաքավայրի կամ ճամբու ընթացքին խստիւ արգիլուած էր կիներուն եւ երեխաներուն մեզի մօտենալ։ Կարաւանը Թրքական ջարդերու տեսարանը կը յիշեցնէր։ Այդ կոտորածներէն ողջ մնացած բեկորներն ալ այս անգամ նոյն բախտը կ'ունենային։ Բանտին մէջ ալ «մաքրագործում»ի նոյն արարողութիւնը։ Դիմակաւոր մարդոց առջեւ ծունկի եկած կալանաւորներու զտումի գործողութիւնները կը կատարէին։ Պատանդներու, մահապարտներու կամ չարչարանքի ենթականերու ո՞ր շարքին պիտի պատկանէինք արդեօք։ Անընդհատ մենք մեզի այդ հարցումն էր որ կուտայինք։

Կտակի պատրաստութեան հրահանգէն, բժըշկական քննութենէ ետք, վերջին պահուն յատակ եղաւ վերջապէս մեր կացութիւնը։ Մենք «առանձնաշնորհեալներս» դատապարտուած էինք մեկնելու... Գերմանիա։ Պարտաւորիչ կամ «կամաւոր» աշխատաւորներու շարքին կը պատկանէինք ...

Օգոստոս 16ին ճամբայ ելանք բանտէն եւ մէկ ժամ քալելէ վերջ հասանք Ռուֆի կայան - կայարանը։ Մեզմէ առաջ կիներ ու երեխաներ հաւաքուած էին կայարանը, կրկին լաց ու կոծ... Եւ վերջապէս փոքրիկ վակոններու մէջ 34ական հոգի տեղաւորուելով ճամբայ ելանք դէպի Գերմանիա։

— Ներողութիւն ընդհատելուս, արդեօք ուրիշ շրջաններու մասին տեղեկութիւն ունի՞ք, Հայերու թիւի մասին կրնա՞ք գաղափար մը տալ։

= Այո՛, Տուզրութիի շրջանէն ճամբայ ելանք այդ թուականին 1200 հոգի, 700ը Յոյն եւ 500ը Հայ կարելի է հաշուել։ Նոյն ձեւի դէպքեր պատահեցան Վիրօնի, Քօքինիայի եւ Կիզիի մէջ այդ վերջին օրերուն։ Քօքինիայի մէջ պատահածը աւելի խիստ էր քան մեր շրջանները։ Այդ թաղամասին մէջ դէպքը տեղի ունեցաւ օգոստոս 15ին։ Դիմադրութեան պատրուակով գնդակահարութիւնները տեղին վրայ շատ աւելի էին։ Գրեթէ պատերազմական հանդամանք առաւ։ **250** Հայ մեռեալ կարելի է հաշուել այդ շրջանէն։ Ամենամեծ կորուստը որ տուինք։

— Ընդհանուր թիւ մը կրնա՞ք տալ հայկական կորուստներու մասին։

= Դժբախտաբար ոչ։ Այս դէպքերէն առաջ կ'ըսէին թէ սովամահ եղած են մօտաւորապէս 800 Հայեր, միայն Աթէնքի մէջ։ Իսկ Յոյներն ալ հաշուելով ընդհանուր թիւ կը հաշուէին կէս միլիոն սովամահ։

— Քանի՞ հոգի կը կարծէք որ բռնի տարած ըլլան։

= Վերը թուած թաղամասերէս Յոյն եւ Հայ միասին կարելի է 10—12000 հաշուել։

— Ապրուստի սղութիւնը ինչի՞ կարելի է վերագրել։

= Յունաստան աղքատ երկիր մը ըլլալով, աւելի տուժեց քան միւս գրաւեալ երկիրները։ Գերմանները 1941ին երբ Աթէնք մտան, կարելի է ըսել թէ բարեկեցիկ էր ժողովուրդին վիճակը, պարենաւորումն ալ գրեթէ բաւարար։ 15 օր վերջ Իտալացիները եկան։ Հետզհետէ պաշարը պակսեցաւ։ Ճիշդ է որ Գերմանները իրենց գրաւեալ շրջանի մասնաւոր դրամներով կը գնէին, բայց իրականութեան մէջ թալան էր։ Ժողովուրդը անդրադարձաւ եւ ապրանքները հրապարակէն պակսեցան։ Կառավարութիւնը չկրցաւ առաջքը առնել։ Արդէն ուշ էր եւ ի՞նչ կրնար ընել։ Միջազգային Կարմիր Խաչը հետաքրքրուեցաւ եւ երբ սովի համաճարակը սկսաւ, օգնութեան գործին ձեռնարկեց, որոնց մասին անշուշտ տեղեկութիւն ունիք։

(Մնացեալը յաջորդով) ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԶՎԷԼԹ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Ամերիկեան անթելը ուրբաթ առտու հաղորդեց թէ Նախագահ Ռոզվէլթ յանկարծամահ եղած է Հաթ Սփրինկսի մէջ, ուր գացած էր հանգստանալու։ Այս գոյժը շանթի մը տպաւորութիւնը գործեց, ճիշդ այն պահուն երբ Դաշնակիցները կը պատրաստուին Պերլին մտնել, սրընթաց յառաջխաղացութեամբ մը։ Լուրը հաղորդեց նախագահին անձնական քարտուղարը, Սպիտակ Տունէն (Նախագահական պալատ)։ Մահը հետեւանք է ուղեղային կաթուածի։ Փոխ - Նախագահը, Հէրրի Թրումըն, անմիջապէս պալատ հրաւիրուելով, աւանդական երդումն ըրաւ եւ ստանձնեց նախագահութիւնը։ Տիկին Ռոզվէլթ հեռագիր մը ուղղելով իր զաւակներուն, որոնք զինուոր են, շեշտեց թէ նախագահը իր պարտականութիւնը կատարեց մինչեւ ծայրը, ինչպէս կը փափաքէր։

*** Նախագահ Ֆրէնքլին Ռոզվէլթ ծնած էր 1882ին, Նիւ Եորքի նահանգին մէջ։ Կը պատկանէր այն դասակարգին որ Մ. Նահանգներուն մէջ կը կոչուի հողային ազնուականութիւն։ Սերած էր հոլանտացի գաղթականներու սերունդէ մը, որ նախապէս կը բնակէր Նոր - Ամսթէրտամ (այժմ ծանօթ է Նիւ Եորք անունով)։ Քսաներեք տարեկանին, տակաւին փաստաբանական կաճառը չմըտած, թեկնածու ներկայացաւ ծերակուտական ընտրութեանց եւ ընտրուեցաւ։ Այս յաջողութիւնը մասամբ հետեւանք էր այն հմայքին զոր կը վայելէր իր ընտանիքը։ Նախագահ Ուիլսընի պայքարը ի նպաստ Ազգերու Դաշնակցութեան խորապէս ազդեց Ամերիկայի հանրային կարծիքի յառաջդիմական խաւերուն վրայ։ Ռոզվէլթ խանդավառուեցաւ այս շարժումով եւ Ուիլսընի նախագահութեան տակ եղաւ ծովային փոխ-նախարար, փորձառութիւն ստանալով Մեծ Պատերազմի ընթացքին։ Որոշած էր հանրային կեանքէն քաշուիլ տասը տարի վերջը։ Յանկարծ, 40 տարեկանին, սրունքները ջլատուեցան եւ մնաց միշտ անդամալոյծ։ 1928ին վերջնապէս մտաւ քաղաքական ասպարէզը, իր շարժուն աթոռէն ծափահարելով Սմիթի թեկնածութիւնը նախագահութեան համար։ Ինք ալ եղաւ կառավարիչ Նիւ Եորքի։ Երկիրը մատնուած էր անտանելի գործազրկութեան մը եւ ժողովուրդը անհամբեր կը սպասէր դարմանի մը։ Ռոզվէլթ նախագահ ընտրուեցաւ 1932 Նոյ. 8ին։ Այս առթիւ կազմած էր ծրագիր մը որուն շնորհիւ բարձրացաւ բանուորներուն կեանքի մակարդակը եւ որոշ բարգաւաճում յառաջ եկաւ։ 1936ին, երբ լրացաւ իր նախագահական շրջանը, Ռոզվէլթ շատ ժողովրդական էր եւ կը վայելէր զանգուածներու աջակցութիւնը։ Իր հակառակորդները, որոնք մեծ մասով կռթնած էին սեղանաւորական կազմակերպութեանց, չկրցան յաջողցնել իրենց թեկնածուն։ 1940ին, երրորդ անգամ թեկնածու ներկայացաւ։ Այս անգամ կ'առաջար-

կէր սպառազինութեանց վիթխարի ծրագիր մը, օգնելու համար այն երկիրներուն որ ենթարկուած էին Առանցքի յարձակումներուն: Եւ յաջողեցաւ, հակառակ մեկուսացման կուսակիցներուն ընդդիմութեան: Անդամ էր Ամերիկայի ռամկավար կուսակցութեան (դեմոկրատ), հակաֆաշական եւ ջատագով՝ հաւաքական ապահովութեան: Այսպէս քայլ առ քայլ ամերիկեան ժողովուրդը առաջնորդեց դէպի պատերազմ, յանուն իր իսկ երկրին ապահովութեան: Իր մղած պայքարին շնորհիւ էր որ Մ. Նահանգները մէկդի դրին մեկուսացման քաղաքականութիւնը եւ ոտքով գլխով մտան Եւրոպայի գործերուն մէջ, հակառակ Մընրոյի վարդապետութեան: Չորրորդ անգամ նախագահ ընտրուեցաւ 1944 նոյ. 8ին: Սահմանադրութեան տրամադրութեանց հակառակ էր այս չորրորդ թեկնածութիւնը, բայց ամերիկեան ժողովուրդը ուզեց իր վստահութիւնը յայտնել, որպէսզի պատերազմը հասցնէ իր յաջող վախճանին:

*** Զօր. տը Կօլ անմիջապէս ցաւակցական հեռագիր մը ուղղեց նոր նախագահին, շեշտելով թէ Ռուզվէլթ «բովանդակ մարդկութեան աչքին խորհրդանշան -ախոյեանն էր այն մեծ դատին որուն համար Միացեալ Ազգերը այնքան տառապեցան եւ պայքարեցան,— ազատութեան դատը: Ան չկրցաւ բաւական ապրիլ տեսնելու համար յաղթական վախճանը այս պատերազմին ուր իր ազնիւ երկիրը կը պայքարի առաջին շարքին վրայ: Ան աշխարհին կը ձգէ անկորնչելի օրինակ մը եւ էական պատգամ մը: Այդ պատգամը պիտի լսուի: Ան առաջին օրէն մինչեւ վերջին օրը եղաւ հաւատարիմ բարեկամը Ֆրանսայի, որ կը հիանար իր վրայ եւ կը սիրէր զինքը»:

Տեղական թերթերը ջերմ ներբողականներ կը նուիրեն հանգուցեալ նախագահին: «Լ'Օպ» Ռուզվէլթը կը կոչէ «Ազատութեան Հսկան», աւելցնելով.— «Հիթլէր պիտի ըսէ վաղը,— Եթէ հինգ տարի առաջ մեռած ըլլար, թերեւս չահած կ'ըլլայի գրաւը»: Ընկերվարական պաշտօնաթերթը, «Լը Փոփիւլէռ» «Աշխարհի Ախոյեանը» կը կոչէ հանգուցեալը: «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ Ռուզվէլթի մահով կ'անհետանայ «ախոյեան մը ժողովրդավար պետութեանց համաձայնութեան ընդդէմ հիթլէրականութեան: Ոչ ոք պիտի մոռնայ իր աջակցութիւնը նացիականութեան ջախջախման համար»:

*** Նոր նախագահը, Հէրրի Թրումըն, ծնած է 1884ին, ագարակի մը մէջ: Քսաներկու տարեկանին պաշտօնեայ էր դրամատան մը մէջ եւ դարձաւ մայրենի ագարակը, տասը տարի աշխատելով իբրեւ ընկեր իր հօրը հետ: Մեծ պատերազմին Ֆրանսա եկաւ իբրեւ թնդանօթաձիգ սպայ եւ անմիջապէս դարձաւ դնդապետ: Զանազան պաշտօններէ վերջ ծերակուտական ընտրուեցաւ 1934ին, յետոյ վերընտրուեցաւ 1940ին: Իր պրպտումներուն շնորհիւ, ամբողջովին վերակազմուեցաւ երկրին պաշտպանութեան դրութիւնը, 250 միլիոն տոլարի խնայողութեամբ: Իրատես է եւ շինարար միտք:

Սրընթաց Արշաւ դէպի Պերլին

—o—

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՃԱԿԱՏ ՋԿԱՅ ԱՅԼԵՒՍ

Ամերիկեան 9րդ բանակին զինուորները Էլպա գետը անցան հինգշաբթի օր եւ սկսան յառաջ խաղալ դէպի Պերլին: Ուրիշ թեւ մը կը յառաջանայ տարբեր ուղղութեամբ, միանալու համար կարմիր բանակին: Երկրորդ զրահապատ զօրաբաժինը, որ կը կոչուի «Դժոխք անիւներու վրայ», հասաւ Մակտէպուրկի մօտ (125 քիլ. հեռու Պերլինի կեդրոնէն) եւ անմիջապէս յենակէտ մը հաստատեց: Զօր. Սիմփսընի հրասայլերը 80 քիլոմեթր կտրեցին մէկ օրուան մէջ, անցնելով Պրունշվիկը եւ 50 օդանաւեր գրաւելով օդակայանին մէջ: Ամերիկեան Գ. բանակին հրասայլերը գրաւելով Էրֆուրթը, Պերլինի ճամբուն վրայ, յառաջխաղացութիւնը շարունակեցին անծանօթ ուղղութեամբ, թերեւս Հալլէի մօտ, որ միայն 100 մղոն հեռու է կարմիր բանակի ճակատէն, Պերլինի հարաւային-արեւելեան շրջանին մէջ:

Դաշնակիցներու ճնշումը արագօրէն սաստկացաւ ամբողջ ճակատին վրայ: Տեղ տեղ թշնամին կը դիմադրէ ուժգնօրէն, բայց Պերլինի անթելն ալ կը խոստովանի թէ «այլեւս գոյութիւն չունի արեւմտեան ճակատ, այն իմաստով որ կը հասկնային այդ բացատրութիւնը մինչեւ այսօր»: Ամերիկեան գործակալութեան մը տեղեկութեանց համաձայն, դաշնակից օդազօրքեր իջած են Պրանտէնպուրկ, 30 քիլոմեթր հեռու Պերլինէն: Գերմանիոյ մայրաքաղաքը անմիջական նշանակէտն է ամերիկեան 9րդ բանակին, եւ լրջօրէն վտանգուած: Առջի օր ամերիկեան բանակը միայն 80 քիլոմեթր հեռու էր Պերլինէն: Ամերիկեան Գ. բանակը գրաւեց Վայմարը, առանց կռուելու: Այս գրաւման շնորհիւ ազատեցան 21000 քաղաքական գերիներ, որոնք արգելափակուած էին Էրֆուրթի հիւսիսային -արեւելեան շրջանին մէջ: Կը կարծուի թէ ռուսական եւ անգլեւամերիկեան բանակները իրար պիտի դիմաւորեն ոչ թէ Լայփցիկի, այլ Պերլինի մէջ: Կարելի է ըսել թէ այլեւս լուրջ

դիմադրութիւն չի կատարուիր հիւսիսային Գերմանիոյ մէջ: Դաշնակիցները գետեր կ'անցնին առանց դժուարութեան, կարեւոր քաղաքներ կ'իյնան անպաշտպան, ամէն օր 30—40000 հոգի գերի կը բռնուին: Հեռագրի մը համաձայն, ամերիկեան Ա. բանակը միայն 25 քիլոմեթր հեռու է Լայփցիկէն: Գերման մարէշալ Քէսէլրինկ այժմ կը ջանայ նոր գիծ մը հաստատել Էմտէնի եւ Պրէմէնի միջեւ, կասեցնելու համար անգլիական յառաջխաղացութիւնը Օլտէնպուրկի նահանգին մէջ: Կռիւները նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուին Հոլանտայի մէջ:

Ֆրանսական զօրքը գրաւեց Ռասթաթը եւ Պատըն - Պատընը: Ուրիշ զօրամասեր յարձակողականի անցած են Ալպեան սահմանագլուխին վրայ, զուգընթաց անգլիական բանակին հետ որ կը գործէ Իտալիոյ մէջ:

Արեւելեան ճակատին վրայ, մարէշալ Տոլպուխինի բանակը յառաջ կը խաղայ դէպի Լինց, Սէն - Փոլթէնի շրջանին մէջ: (130 մղոն հեռու Հիթլէրի պատմական ամրոցէն՝ Պէրխթէսկատէն): Գերմանական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ բանակը դէպի Ալպեան ամրութիւնները կը քաշուի, Աւստրիոյ եւ Պավարիոյ սահմանին վրայ: Վիէննայի շրջանին մէջ, Դանուբի հարաւակողմը, ամէն դիմադրութիւն վերջացած կը համարուի: Ռուս մարէշալ Մալինովսկի յառաջ կը խաղայ դէպի Պրնօ, որ զինագործական մեծ կեդրոն մըն է: Մարէշալ Տոլպուխին Վիէննան ետին ձգելով, յառաջ կը խաղայ դէպի Պավարիոյ սահմանագլուխը, միանալու համար դաշնակից բանակներուն: Պերլինէն կը հաղորդեն թէ ռուսական թնդանօթակիրներ հարուածային զօրք (փոքրիկ խումբեր) ցամաք հանած են Դանուբի երկու ափերուն վրայ, մաքրելու համար Վիէննայի գերման պահակազօրքին մնացորդները:

ՄՕՏ Է ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

Իրազեկ շրջանակներէ կը հաւաստեն թէ գերման մարէշալ Փաւլուս, որ Մոսկուա կը գտնուի, պիտի ձեռնարկէ առժամեայ կառավարութիւն մը կազմելու եւ պատերազմը վերջացնելու: Մարէշալը յայտարարութեամբ մը պիտի ազդարարէ թէ այսուհետեւ ամէն դիմադրութիւն պիտի համարուի դաւաճանութիւն: Հաւանական է որ Քէօնիկսպէրկը դառնայ մայրաքաղաք առժամեայ կառավարութեան:

Լոնտոնի թերթերը կը կարծեն թէ Չըրչիլ շատ կարեւոր լուր մը պիտի հաղորդէ հինգշաբթի օր, երեսփ. ժողովին մէջ: Իբրեւ հետեւանք Դաշնակիցներու սրընթաց յաղթանակին, հաւանական է որ պատերազմը վերջանայ նախատեսուած ժամանակէն շատ առաջ: Շատ մը երեսփոխաններու կարծիքով, այդ վախճանը կրնայ տեղի ունենալ որ եւ է ատեն, մէկ շաբաթէն կամ չորս շաբաթէն, երբ որ դաշնակից հրամանատարները յայտարարեն թէ թշնամի բանակները քայքայուած են եւ մաքրագործումը բաւական յառաջ տարուած:

Լ. ՇԱՆԹԻ «ԿԱՅՍՐԸ» ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ըսինք թէ բեմադրութիւնը կը պատկանէր Տիկին Ա. Բուդաղեանին: Տիկինը ունի անսպառ եռանդ, խղճմտութիւն եւ թատերական արուեստի պատրաստութիւն: Կը հետեւի թատերական բոլոր նորութեանց եւ ատոնց անդրադարձումը համադրեալ ձեւին տակ կը փոխադրէ դէպի հայ բեմը: Կրնամ ըսել թէ Տիկին Բուդաղեան առաւելապէս Սթանիսլավսկիի դպրոցին հետեւորդ մըն է: Դերակատարները կ'ուզէ վերածել ամբողջութեան մը: Այդ դպրոցին սկզբունքներով, չկան մեծ կամ փոքր դերակատարներ, բոլորն ալ ներկայացման մը մէջ համահաւասար ուժեր են:

«Կայսր»ով Տիկինը կրցած էր հասնիլ իր բաղձանքին, այսպէս Տիկին Պոտոսեանը (պալատական տիկին) իր պզտիկ դերովը այնքան լաւ էր եւ բնական՝ որքան օրինակ Գ. Տէրվիշեանը Օհան Գուրգէնի պատասխանատու դերին մէջ: Բոլոր դերասաններուն եւ դերասանուհիներուն շարժուձեւերը ինքնաբուխ էին եւ տպաւորիչ: Տիկին Բուդաղեան կրցած էր սքանչելի բիւզանդական տարազներ ճարել: Բեմը հարուստ էր, ոճաւորեալ եւ հին շրջանի ոգին վերապրեցնող:

Դերակատարներուն անցնելէ առաջ, ըսենք թէ Լ. Շանթ իր հերոսներուն նկարագիրը ոչ կը յօրինէ, եւ ոչ ալ կ'երեւակայէ. պատմութենէն կ'առնէ այնպէս՝ ինչպէս որ կան: Օրինակ Օհան Գուրգէնը հանրածանօթ Յովհ. Զմշկիկն է: Թէոփանօն պատմութեան ծանօթ աշխարհահռչակ գեղուհի Թէոփանոն: Թերեւս այս է պատճառը որ Կայսրին մէջ բանաստեղծութիւնը նուազ է քան «Հին Աստուածներ»ուն՝ ուր ամէն ինչ երազ է եւ քնքշութիւն: Բացառութիւն մըն է Հաննան՝ որ Շանթի ներաշխարհէն ծնունդ առած յղացում մըն է:

Օհան Գուրգէն.— Դերակատարը Գ. Տէրվիշեան: Իբրեւ Ժէօն Փուրմիէ ան տուաւ սպասուածը: Տէրվիշեանը լաւ իւրացուցած էր Շանթի պատկերացուցած արեւելեան բանակներու հրամանատարին դերը: Ան ներկայացաւ արի, ինքնավստահ ու խիզախ նկարագրի մը բոլոր արժանիքներովը, միեւնոյն ատեն նուրբ էր, երազուն եւ սկեպտիկ: «Կայսր» կարդացած պահուս ինչ որ երեւակայած էի իբրեւ տիպար, գտայ բեմին վրայ՝ Տէրվիշեանով:

Թէոփանօ.— Դերակատար՝ Տիկ. Ս. Նշանեան: Կը կարծեմ թէ այս խաղին ամէնէն ծանր եւ պատասխանատու դերը ստանձնած էր Տիկին Նշանեանը: Բարդ խառնուածքի տէր խաղարկութեան մը կը կարօտի. պէտք է ըլլալ «անօթ խարդաւանքի ու ապականութեան», ու ատոր համար նախ պէտք է ներկայանալ ֆիզիքապէս գեղեցիկ, յետոյ պչրող, դաւադիր, բռնակալ եւ քիչ մըն ալ գութի կարօտ: Տիկինը այս բոլոր կիրքի դազաթներուն վրայէն սահեցաւ իր խառնուածքին համապատասխանող տուեալներով: Վերջին արարին իր խաղարկութիւնը հասցուց ուզուած արդիւնքին:

Հաննա.— Շատ համակրելի ուժ մըն է նորահաս Օր. Էքիզեանը: Նախ ունի բեմական ազուձայն եւ այդ ձայնն ալ իր տպաւորիչ, զուտ բեմական թէմպը: Հաննայի դերին մէջ իր բարձրութեան վրայ էր եւ կրցաւ բեմը, եւ ինչո՞ւ չէ, ամբողջ խաղարկութիւնը իր երազային գնացքովը փաթթել: Աղուոր քերթուածի մը նման վայելեցինք ձինէ աղջկան շնորհները, որոնք կուգային հակազդել Բիւզանդիոնի մէջ կատարուած սա կոշտ իրականութեանց: Օր. Էքիզեան լաւ դիմախաղ ունի. բնութիւնը կարծես ի ծնէ զինք դերասանուհի կերտած է:

Նիկեփոր Ֆոկաս.— Տրդատ Նշանեանը, իբրեւ կայսր, իր բուն դերին մէջ էր, կրցաւ իր բոլոր յուզումի պոռթկումները զսպել եւ ատոնք հեգնանքի շպարով մը ծածկել: Տիկին Բուդաղեանին ճպոտը զգալի էր իր վրայ, բայց կը կարծեմ թէ գոնէ մէկ անգամ, հոն ուր Օհան Գուրգէնը աքսորել կուտար, պէտք էր որ իր զայրոյթի թափը երեւան բերէր: Իր շարժուձեւերը ճիշդ էին:

Վասիլ Լըկապէն.— Վ. Սվաճեան այս դերին մէջ կատարեալ էր: Տուաւ այդ զձուձ էակին բոլոր բարդ ապրումները: Ձայն, շարժուձեւ, դիմախաղ, վերջապէս բոլորն ալ տեղին էին:

Ս. Սուրէնեանը Թորոս Իշխանի դերին մէջ ներկայանալի էր: Ապագայ ունի, բառերուն վրայ իր շեշտերը շատ են, առկէ միօրինակ երգ մը յառաջ կուգայ, ինչ որ կրնայ հետզհետէ անհաճոյ դառնալ: Այս դիտողութիւնը կը կատարեմ նոյնպէս Ռաֆայէլ Զարդարեանին:

Ռ. Զարդարեան իբրեւ Պատրիկ Ապամբաս, Պոտոսեան իբրեւ Հոգեւորականը, Տիկին Ազնիւ իբրեւ Իշխանուհի Արքերա, Պշտիկեան, Հապէշեան, Միսիրեան, Օր. Նուարդ, Սինանեան, Պօյաճեան, Մանսպաշ եւ ուրիշներ պակասը լրացուցին: Խաղարկութիւնը եթէ իր տէքօռներն ալ ունենար, մեր վայելքը լման պիտի ըլլար:

ՀՐ. ՊԱԼՈՒԵԱՆ

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի

—o—

ՑԱՆԿ 4

Մարսէյլէն հեռագրով, «սրտագին շնորհաւորութեանց հետ», «խումբ մը Հայուհիներու կողմէ»:	5000
Նուպար Մարգարեան, (Վէնսէն),	2000
Տիկին մը	1000
Յարութիւն Փափազեան	1000
Շահան Սարեան	1000
Գումար՝	10000
Նախորդ գումար՝	57200
Ընդհ. գումար՝	67200

Ուրիշ գումարներ եւ բաժնեգիններ՝ յաջորդով:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ փոխադարձ աջակցութեան դաշինք մը կնքած են մարէշալ Թիթոյի այցելութեան ատեն, ինչպէս կը հաղորդէ Մոսկուայի պաշտօնական գործակալութիւնը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Տիկին Վերժին Ա. Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Երանեան, Թէքեան եւ Ֆէսճեան ընտանիքները, խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով մասնակցեցան ողբացեալ ԱԲՐԱՀԱՄ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ յուղարկաւորութեան:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ՄԷՋ «Յառաջ» կը ծախուի Café des Sports, Սարգիսին սրճարանը:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ վերսկսած է իր գործունէութիւնը, եւ կոչ կ'ընէ իր հին եւ նոր անդամներուն: Արձանագրութեան կամ տեղեկութեան համար դիմել Փարիզի շրջանային պետին.— Փանոս Փանոսեանի, 6 Rue Jean Jaques Rousseau Chaville (S. et O.):

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Dimanche 15 Avril 1945 Կիրակի 15 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4378-Նոր շրջան թիւ 7 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՊՈՒԷՏԻՆ ՍԻՐՏԸ

ԻԲՐԵՒ ՈՂՋՈՅՆ ՅԱՌԱՋԻՆ

Այս ջուրը չկա՞յ, եղբա՛յր,

Որ դաշտին մէջէն հանդարտաաքեղ կ'ոլորուի,

Որուն ակունքէն լեռնային այս մանուշակները, ճէնդլեանները, երջանկօրօ՛ր, կը խմեն,

Որուն պաղպաջուն ումպերէն, տարրերու խորհրդաւոր քուրային մէջ բաղադրուած, տժգոյն մարդկութիւնը կ'ամոքուի,

Որուն կենսապարգեւ կոհակները ստորերկրեայ շերտեր կը կտրեն, ու զմայլուն ուռին, ու բազկատարած մայրիներուն արեւը կանա՛չ կը պահեն,

Այս ջուրը չկա՞յ, եղբա՛յր,

Որուն բիւրեղ աւազաններուն մէջ, տօթակէզ ժամերուն, դեղնալանջերու, կաքաւներու, սարեակներու երամներ կը լոգնան,

— Ծաւուղագին ու թեւաբախ յափշտակութի՛ւն,—

Որուն սառնորակ ալիքներուն մէջ, երբ բարտիին ստուերը կը չափէ հասակը հովիտին, սկիւռն ու եղջերուն, մանր դուարն ու արջառը, ամէն մէկը իրիկնային իր ժամուն, կուգայ իր պապակած դունչը մխրճել:

Այս մայր ջուրը չկա՞յ, եղբա՛յր, խաղաղաճեմ ու հոգեհեւ,

Եղած է ջրվէ՛ժ ու ժա՛յթք, հեռո՛ւն իր երիտասարդութեան, փոթորի՛կ ու բախի՛ւն...

×

Խտացաւ օր մը, երկինքներու ծոցերուն մէջ անքննելի, ու, մաքրամաքո՛ւր, իջաւ բարձունքին անառիկ, ու բարձունքէն անհաղաթափ խոյացաւ:

Խառնեց, զօրանալու իր երթին մէջ տարերային, ուղխերն համակ որոնց իր ճամբուն հանդիպեցաւ:

— Կեցի՛ր, հրամայեց ապառաժ մ'անսասան:

Թեւ մը գլխէն, թեւ մը ոտքէն, ու իրանը ապառաժի ենթահողին՝ պլլուեցաւ:

Քսուեցաւ ընդերքին, ու հալեցուց անագն ու ոսկին, երկաթն ու պղինձը, հանքաղն ու մագնէզիոնն, եւ ծանրաբեռնուած ալիքներով, թաւալեցաւ:

×

Հետզհետէ, խռովք մը ծաւալեցաւ մարմնին մէջ փարթամ...

Անսասելի կարօտներ՝ դէպի հովիտները ...

Անդիմադրելի կանչը մեղեդիներուն, հովերու գրկին, ծործորներէն մեկնած... բայց յանկարծ, նե՛նգ, խոռոչ մ'իր առջեւ:

— Ահա թիզ առ թիզ, ըսին յորձանքներն, պիտի չուլլուինք պատերն ի վեր, ու պիտի իյնաս գերի՝ մեր յաղթական գնացքին: Մենք պիտի երթանք առա՛ջ:

Աղօ՛ւ, կախարդակա՛ն ձայներ կը կանչեն...

Շատ չանցած, ցայտք անդնդային, ու գոռում պակուցիչ: Ջրվէժին կամարը կազմուած:

— Ու եղաւ պահ մը ուր վսեմագոյն արարչութիւնը դիրկընդխառնուեցաւ աւերումին հետ տարերային:

Ալիքներու յորդող խոյանքէն ժայռեր տեղահան գլորեցան:

Հողակոյտի փլուզում, ու աւեր՝ մրջնատուներու չնչին:

Վարը, ստորոտը ջրվէժին, ծփծփո՛ւն, մատղաշ իրանը բարտիին արմատախիլ, ու իր դալար ոստին վրայ՝ արտոյտի բոյն մը ջրամոյն:

×

Ալիքները հարստացած թէեւ երբեք չդարձան ետ, բայց ալ չունին անհասասատ ոռնոցներ, ո՛չ ալ կը լեցնեն մթնոլորտը փրփուրներով, ո՛չ ալ կը թրթռացնեն օդը տենդահար:

Հետզհետէ աւելի զօրացած, յափրացած, երկունքի տառապանքներ կը գալարեն ընդերքն իր, եւ կը ժպտի երեսն՝ երկնքին, ասմաղուն քաղցրութեամբ:

Ամէն մէկ կաթիլը իր համայնոտող իրանին կը թաւալի՝ կենդանացած, միակ ներդաշնակութեան՝ Նուիրումին կշռոյթովը:

×

Այս ջուրը, որ, հիմա այսպէ՛ս, հեզասա՛հ...

Եղբա՛յր, եղբա՛յր, տա՛ր որ բոլոր մեղապարտ թէ աւերիչ դեգերանքներն իմ, մոգութեամբը միեւնոյն ալքիմիային, դարձնէին այս չարչարակոծ, այս սիրահեւ սիրտը պուէտին, քեզի համար, բոլորին համար, աւելի մե՛ծ, աւելի տա՛ք ողջակէզ:

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Գարնան առաջին ծիծեռնակը...

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Յառաջ»ը Մարսէյլ հասաւ ծիծեռնակի պէս.— գարնան առաջին ծիծեռնակը: Ընկերներ եւ բարեկամներ կը հարցնէին թէ ե՞րբ լոյս պիտի տեսնէ.— հաշտութեան լուրին չափ անհամբերութեամբ կը սպասուէր «Յառաջ»ի վերհրատարակման աւետիսին: Եւ գարնանային երեկոյ մը, յանկարծ, «Յառաջ»ը հասաւ,— շատեր չէին հաւատար իրենց աչքերուն: Տեսայ ընկերներ, որոնք համբուրեցին թերթը, ճիշդ ինչպէս հայր մը կը համբուրէ իր զաւակը՝ գերութենէ դարձին,— այս համբոյրը ինծի կը յիշեցնէ հայ հաւատաւոր մայրերու համբոյրը՝ Նարեկը բանալէ առաջ: Տեսայ ընկերներ, որոնք խլեցին Յառաջը, ճիշդ ինչպէս անօթի մը ձեռքէդ կը յափշտակէ հացը: Ոչ ոք կը հարցնէր գինը, մէկը 10 ֆրանք կ'երկարէ, միւսը 20 ֆրանք, եւ առանց մնացորդը առնելու՝ թերթը առած կը մեկնի: Ընկեր մը 50 ֆրանք կուտար՝ եթէ մէկ Յառաջ մը հայթայթէր իրեն, բայց սպառած էին Մարսէյլ ղրկուած օրինակները:

Անսահման է ժողովուրդին խանդավառութիւնը «Յառաջ»ի վերհրատարակութեան առթիւ: Կարծես արեւ մը կը ծագի մեր տարագիր այս բազմութեանց հոգիին մէջ՝ երկար գիշերէ մը վերջ: Ընդհանուր է նաեւ տրամադրութիւնը՝ ամէն բանով օգտակար ըլլալու համար «Յառաջ»ի: Նիւթական ամէն զոհողութեան պատրաստ ենք, կը յայտարարեն ե՛ւ ընկեր, ե՛ւ համակիր: Արդէն աշխատանքի լծուած են կարգ մը ընկերներ, արձանագրելու համար նուիրատուութիւնները, որոնց ցանկը կը ստանաք շուտով: «Յառաջ»ը մեր ժողովուրդին թերթն է, ամէնո՛ւն թերթն է, կ'ըսեն ոչ - Դաշնակցականներ, բայց չէ՞ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւս ժողովուրդը ինքն իսկ է, կ'աւելցնեն Դաշնակցականները:

Գաղափար մը տալու համար այն սպասումին կամ կարօտին մասին, որով լեցուած էին հոգիները հինգ տարիէ ի վեր, ըսեմ այսքանը միայն թէ մեր սիրելի Մալաքեանը կը յայտնէ որ վեց անգամ կարդացեր է «Յառաջ»ը եւ տակաւին չէ կշտացած, դեռ քանի՛ անգամ պիտի կարդամ չեմ գիտեր, կ'ըսէ:

Կիրակի այցելեցի Մարսէյլի հեռաւոր գիւղերը,— ամէն կողմէ հարցում թէ ե՞րբ լոյս պիտի տեսնէ «Յառաջ»ը: Սպասեցէք շաբաթ մը եւս, կ'ըսէի: Հիմակ որ ստացան ծիծեռնակ «Յառաջ»ը, կ'երեւակայեմ թէ ի՛նչքան պիտի ուրախանան անոնք: Ամէնուն համար, «Յառաջ»ի վերհրատարակութիւնը այն տպաւորութիւնը ստեղծած է թէ վերջացած է պատերազմը,— երանի՛ թէ բախտաւոր նշան մը ըլլար այդ եւ իրապէս վերջանար պատերազմը, որպէսզի «Յառաջ» լծուէր իր պատմական առաքելութեան,— մշակութային վարուցանքին, նոր սերունդին արդիական պատրաստութեան եւ հայ իմացականութեան ծաղկումին՝ համաձայն այն վարդապետութեան, որով ստեղծեր ենք ինքնատիպ եւ մեծ քաղաքակրթութիւն մը, միշտ դարձած դէպի արեւը — մենք՝ ի ծնէ արեւորդիներ —, այն արեւը որ Միջերկրականեան աւազանը վերածած է մշակութային հսկայական թաղարի մը, երբեւիցէ անգերազանցելի՝ իր գեղեցկութեամբ եւ փառքով:

... Յառա՛ջ, Յառա՛ջ, սիրելի՛ Յառաջ, ինչե՛ր կը ներշնչես ինծի պարզ վերերեւումովդ, քու հանդանակդ դարձեալ խայտանք կուտայ իմ յարատեւ սարսռացող հոգիիս: Յառա՛ջ, բարի՛ ըլլայ վերերեւումդ, բարի՛ եկար, Յառաջ, ծիծեռնակ իմ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ տրուած է Ժընեւի մէջ, Ապրիլ 8ին, նախաձեռնութեամբ Մշակոյթի Միութեան: Այս առթիւ երգուած են ժողովրդական երգեր, եղած են արտասանութիւններ եւ բանախօսութիւն մը Սասունցի Դաւիթի մասին, զանազան կտորներու թարգմանութեամբ: Երեկոյթը վերջացած է պարերով:

ՄԻՍ ՊԻՏԻ ԳԱՅ Արժանթինէն, մինչեւ վեց ամիս, ինչպէս հաղորդեց արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը: Տրամադրելի նաւեր կը պակսին առ այժմ: Արժանթին 100000 թոն ցորեն եւ 5000 թոն միս նուիրած էր Ֆրանսայի, բայց դեռ շոգենաւ չեն գտած ղրկելու համար:

ՍԱՆ ՖՐԱՆՉԻՍԿՈՅԻ խորհրդաժողովին առթիւ մասնաւոր նամականիշ մը պիտի տպուի Մ. Նահանգներուն կողմէ:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

Գերմանիա երկուքի բաժնուած

Պատերազմին յայտարարութենէն երկու հազար 46 օր վերջը, այլեւս վճռուած կը համարուի Պերլինի ճակատագիրը, մայրաքաղաքը ուրկէ Հիթլէր կը յուսար տիրապետել աշխարհին:

Դաշնակից սպարապետութեան կապուած թղթակից մը խախտած կը գտնէ Գերմանիոյ ամբողջ կեդրոնական դիրքը: Օրերու խնդիր կը համարուի դաշնակից զօրքին մուտքը Պերլին: Առջի օր ամերիկացի զօրավար Փէթընի միայն 24 քիլոմեթր հեռու էր Գերմանիոյ մայրաքաղաքէն, ռուս զօրավար Ժուկով՝ 45 քիլոմեթր: Ուրբաթ օրը, 13 Ապրիլ, Նացի տիրապետութեան 13 տարին, ամէնէն չարաշուք թուականն էր Գերմանիոյ համար:

Ռիւթէրի թղթակիցը կը հեռագրէ.— Ամէն բան կրնայ պատահիլ արեւմտեան ճակատին վրայ: Ամբողջ Գերմանիան իր վերջին օրերը կ'ապրի, դեռ անգլեւամերիկեան եւ ռուսական բանակները երկիրը երկու մասի չբաժնած: Անգլիացի մարէշալ Մոնթկոմըրիի զօրքը այժմ միացած է դաշնակից զանգուածային ուժի մը Էլպայի վրայ: Պրէմէնէն յառաջանալով, լայն ճակատի մը վրայ, Անգլիացիները այժմ կը սպառնան Գերմանացիները արգելափակել Հիւսիսային ծովու նաւահանգիստներուն եւ Տանըմարքայի մէջ, մինչ Ամերիկացիները Պերլինի վրայ կը քալեն, Ռուսերուն միանալու համար:

Հեռագրի մը համաձայն, գերմանական մեծ կարաւաններ Քուքսհաֆէնէն եւ Լիւպէքէն կը նահանջեն դէպի արեւելք, որպէսզի ծուղակը չիյնան: Զօր. Այզընհաուըր վերջերս կը նախատեսէր թէ Գերմանները դէպի հիւսիս եւ հարաւ պիտի քաշուին, ճգնելով բռնել Գերմանիոյ երկու մասերը անգլեւամերիկեան եւ ռուսական միացեալ բանակներուն դէմ: Այս շարժումը տեղի կ'ունենայ աւելի կանուխ քան կը յուսացուէր: Թէ Պերլին եւ թէ Լայփցիկ այժմ սպառնալիքի տակ են ամերիկեան հրասայլերու յառաջխաղացութեան հետեւանքով: Գերմանական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ ամերիկեան թռուցիկ զօրամաս մը դէպի արեւելք կը յառաջանայ Պրունշվիքէն, Պերլինը հիւսիսէն զարնելու եւ կարմիր բանակը դիմաւորելու համար Շթէթինի մօտ: Զօր. Փէթընի զրահապատ ուժերը հարաւէն հասած են կէտ մը որ միայն 30 մղոն հեռու է Չեխոսլովաքիոյ սահմանագլուխէն: Լայփցիկը պաշարուած է երեք տարբեր կէտերէ:

Ամերիկեան Գ. բանակէն զօրամաս մը Եէնա մտաւ, համալսարանական մեծ քաղաքը: Ուրիշ յառաջապահ գունդեր աւելի հեռու գացած են: Գերմանական դիմադրութիւնը հետզհետէ «կը հալի» ամերիկեան յառաջխաղացութեան առջեւ: Գերմանական լուրի մը համաձայն, դաշնակից օդազօրքեր իջած են Վայմարի երկու կողմերը, ինչպէս եւ Պերլինի շրջակաները: Ամերիկեան զօրամասեր կը շարունակեն Ռուրի շրջանին մաքրագործումը: Իբր 20000 գերիներ եւս բռնուեցան, ընդհ. թիւը հասցնելով 70000ի:

Դաշնակիցները գրաւեցին ներքին մեծ նաւահանգիստ մը, Տուիզպուրկ, եւ Տորթմունտ մտան: Հոլանտական ճակատին վրայ, Անգլիացիները գրաւեցին Արնհէմի շրջանին կէսը: Լեհական զրահապատ զօրաբաժինէն զինուորներ որոնք կը կռուին Քանատացիներուն հետ, արգելափակման կայան մը գրաւելով ազատեցին 1700 հայրենակիցներ: Շատերը նոյն զօրաբաժնի սպաներուն կիներն էին, եւ աքսորուած էին Վարշաւայի անկումէն ի վեր (1939): Անգլիացիները անխնայ կը ռմբակոծեն Պրէմէնի հարաւային մասը:

Մարէշալ Մոնթկոմըրի, անգլիացի հրամանատարը, յայտարարութիւն մը ուղղելով իր զօրքին ըսաւ.— «Գերմանները վերջնապէս պարտուած են»: Բայց չեշտեց թէ գերման զինուորական մեքենան, որ կը գտնուի նացի կուսակցութեան ձեռքը, երբեք անձնատուր պիտի չըլլայ, կռիւը պիտի շարունակէ մինչեւ վերջը:

Դաշնակիցները 1,600,000 գերի բռնած են արեւմտեան ճակատին վրայ, արշաւանքին սկիզբէն ի վեր: Այս գերիներուն 1,200,000ը Ամերիկացիներուն ձեռքն ինկած են: Ամերիկեան կորուստները կը հաշուեն 899390 հոգի, սպանեալ, վիրաւոր կամ գերի:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, այլեւս օրերու խնդիր կը համարուի պատերազմին վախճանը: «Տէյլի Էքսփրէս»ի համաձայն, վերջին պահուն Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան հասած լուրերը այնքան կարեւոր են որ, կը կարծուի թէ Գերմանիոյ պարտութիւնը պիտի ծանուցուի Չըրչիլի յայտարարութենէն առաջ, յառաջիկայ հինգշաբթի: Սակայն առ այժմ կարելի չէ հրատարակել այդ լուրերը, զինուորական նկատումներով:

Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ ամերիկեան զրահապատ եւ մեքենայէն զօրամասերը սրընթաց յառաջանալով դէպի Պերլին, այժմ միայն 25 քիլոմեթր հեռու են աւերակ մայրաքաղաքէն: (Տես վերը): Միւս կողմէ, Ա. եւ Գ. բանակները արդէն կտրած են երկու երրորդը այն հեռաւո-

ՈՒԹ ՀՈԳԻ ԷԻՆ, ՀԱՅ ԵՒ ՅՈՅՆ...

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Խնդրեմ շարունակեցէք ձեր ընդհատուած նկարագրութիւնը:

= Մեր շրջեկառքի կեանքը տեւեց մօտաւորապէս 15 օր, մինչեւ որ Գերմանիա հասանք: Ճամբորդութիւնը աւելորդ է որ պատմեմ, կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ կըգտնուէինք:

Վերջապէս կը հասնինք Շթութկարտ: Կարաւանը երկուքի կը բաժնուի, մին կ'ուղղուի դէպի Պուժանվիլ: Այնուհետեւ իրար կը կորսնցնենք, ի՞նչ եղան միւսները, ոչ մէկ տեղեկութիւն ունինք: Դաշնակից բանակները կարծէք մեր ճամբորդութեան ընթացքին մեզ կը հալածէին: Գերմանները կը նահանջէն, երթեւեկը դժուարացած է: Գերման զինուորները խուճապի մատնուած են: Մեզ տանող ճեպընթացի մէջ կուգան զինուորներ: Գողութիւնը կը սկսի, գինովցած են գրեթէ բոլորն ալ: Մտադրութիւն ունէին մեզի Գերմանիոյ խորերը տանելու, եթէ այդ կողմերը մնացած ըլլայինք, հաւանական է որ աւելի չուտ ազատուած կ'ըլլայինք:

Ճամբաները խռնուած եւ ռմբակոծութիւններն ալ աւելի յաճախադէպ ըլլալով, Գերմանները իրենց վերջին ճիգը ի գործ դրին: Հակայարձակումով կրցան ետ մղել Դաշնակիցները: Վերսկըսաւ մեր տառապանքը... Զորս օր անձրեւի տակ անընդհատ քալել: Ո՞ւր կը տանէին, ոչ ոք գիտէր: Սարսափելի էր տեսարանը, մեր կարաւանէն 30—40 հոգի ինկան ճամբու վրայ: Ամառուան զգեստներ ունէինք, մաշած, պատռտած, հագուստներով, գրեթէ առանց կօշիկի, անձրեւին տակ, մանաւանդ ցուրտերն ալ սկսած էին, անհնարին էր տոկալը: Պահակները հսկողութիւնը աւելի խստացուցած էին, ծեծը եւ հարուածները յաճախադէպ ետ մնացողներուն համար: Հակառակ այդ բոլորին 10—15 հոգի կրցան փախչիլ: Կը հասնինք Փիրմազէնց: Գերիներու վիճակուած նոր կայաններ, անօթի եւ ոջլոտած, բոլորի մազերը կը կտրեն. մաքրութիւնը անհրաժեշտ էր...: Մէկ օր վերջ ճեպընթացը մեզ կը տանի Zweibrückey (Deux Ponts) 15 օր գրեթէ հոն կը մնանք: Խրամներու աշխատանք, առանց մնայուն տեղ մը ունենալու: Չէին մոռցած մեզ «դիմադրական»ներու կարաւանը անուանել: Շատեր գացին ագարակապաններու քով աշխատելու, իսկ խրամներու աշխատանքը երբեմն Զիկֆրիտ գծէն 5 քիլոմեթր հեռու կ'ըլլար: Ստիպուած էինք գործի երթալու համար երկու ժամ քալել: Օրական 12 ժամ կ'աշխատէինք, տոոր փոխարէն պաշտօնապէս պէտք է ստանայինք՝ ապուր մը ջուրի նման, առտուները թէյ, իրիկունները հաց եւ խոզի երշիկ, քիչ մըն ալ կարագ եւ երկու սիկառէթ: Բայց իրականութիւնը տարբեր էր... օրավարձ չունէինք: Կանոնաւորութիւն չըկար, ամբողջութեամբ կազմակերպութիւնը խախտած... Նահանջն էր ու խուճապը:

Վերջապէս Ամերիկեան բանակը հասաւ եւ կրցանք ազատ շունչ առնել: Անոնց կը պարտինք մեր կեանքն ու վերադարձը: Ի՞նչ եղան մնացածները, չենք գիտեր: Ահաւասիկ հիմա ութ հոգի մնացեր ենք, մեր կարաւանէն: Ուրախ այժմ որ ազատուած Ֆրանսայէն պիտի կրնանք տնեցիներուն բացիկ մը ղրկել: Կ'երեւակայեմ անոնց հըրճուանքը, երբ տեղեկանան մեր ողջ մնացած ըլլը...»:

Ցողնած էին ու դադրած, ութ հոգի նոյն սեղանին չուրջ, ու կարօտի երդն իրենց շրթներուն, բայց այլեւս ազատ...

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ութեան որ կը բաժնէ զիրենք Ռուսերէն: Այժմ իրենց ծանր թնդանօթները կը սպառնան Պավարիոյ հիթլէրական միջնաբերդին:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

Վերջին լուրերու համաձայն, տակաւին 170 գերման զօրաբաժիններ կը դիմադրեն արեւելեան ճակատին վրայ, պաշտպանելով գիծ մը որ կ'երկարի Էմտէնէն Համպուրկ, իսկ հարաւի մէջ, մինչեւ Պավարիոյ միջնաբերդին շրջակաները: Ամբողջ կեդրոնական Գերմանիան այլեւս ճակատ մը չի կազմեր: Դաշնակիցներուն կարուստները թեթեւ են: Ամէն կողմէ գերիներ կը հասնին եւ ամբողջ քաղաքներ անձնատուր կ'ըլլան: «Տէյլի Մէյլ» կը պատմէ թէ Վայմարի պահակազօրքը հեծելանաւորդ մը ղրկեց ամերիկեան հրամանատարութեան, անձնատուր ըլլալու համար:

Աւստրիական դրօշը կը ծածանի Վիէննայի բոլոր հանրային շէնքերուն վրայ: Մառէշալ Սթալինի 331րդ օրակարգը, ուղղուած մառէշալ Տոլպուխինի եւ սպայակոյտին, կը ծանուցանէ թէ ուկրայնական Գ. ճակատին զինուորները, միասնաբար գործելով Բ. ճակատի զօրամասերուն հետ, կատաղի կռիւներէ վերջ գրաւեցին ամբողջ Վիէննան, որ ռազմագիտական կարեւոր կեդրոն մը կը կազմէ եւ կը բանայ հարաւային Գերմանիոյ հաղորդակցութեան ճամբան: Նոյն օրակարգին համաձայն, Վիէննայի կռիւներու ընթացքին, Ապրիլ 6էն 19, թշնամին կորսնցուցած է 11 զրահապատ զօրաբաժիններ, որոնց վեցերորդը էսէսներու: Բռնուած են 130000 գերիներ, նաեւ 343 հրասայլ, 2250 դաշտային թնդանօթ, ինչպէս եւ մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ: Մառէշալ Տոլպուխին կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը դէպի արեւմուտք եւ Վիէննայի հարաւակողմը: Դանուբի հիւսիսակողմը կը շարունակուի կարմիր բանակին յառաջխաղացութիւնը: Սթալինի 332րդ օրակարգը, ուղղուած մառէշալ Մալինովսկիի, նոյնպէս կարեւոր յաջողութիւններ կը հաղորդէ:

ԺԱՄԱՆԱԿ ՇԱՀԻԼ ԿՈՒԶԵՆ...

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, կը գրէ իր օրկանին՝ «Տաս Րայխ»ի մէջ.— «Զգալի եղան մեր վերջին հողային կորուստները արեւելքի, հարաւի և արեւմուտքի մէջ: Սակայն չմոռնանք թէ մեր թշնամիները իրենք ալ տարօրինակ ճնշումի մը ենթարկուած են. անոնք հարկադրուած են յաղթել շատ արագ, եթէ ոչ այլեւս պիտի չկրնան յաղթանակ տանիլ: Թշնամի խմբակցութիւնը այժմ վարակուած է ներքին տըկարութեամբ մը եւ կանգուն կը մնայ միայն մեծ ճիգերով: Ներկայ պահը կը պահանջէ մեզ բոլորէս որ շարունակենք մեր քաջարի դիմադրութիւնը: Պատերազմի ներկայ շրջանին մէջ, ժամանակ շահիլը համազօր է ըսելու թէ ամէն բան շահուած է: Ես վստահ եմ թէ Առաջնորդը ելք մը պիտի գտնէ այն երկայրի կացութեան մէջ ուր կը մաքառինք»:

Հիմլէր ալ յայտարարութիւն մը ուղղելով գերման ժողովուրդին, կ'ըսէ թէ թշնամին կը փորձէ անձնատրութեան մղել գերման քաղաքներ, սպառնալով քարուքանդ ընել զանոնք: «Պատերազմի այս հնարքը պիտի ձախողի ինչպէս միւսները: Գերմանական ոչ մէկ քաղաք ազատ պիտի չհռչակուի: Ամէն քաղաք եւ գիւղ պիտի պաշտպանուի բոլոր միջոցներով: Եթէ պաշտպանութեան պատասխանատու պետը թերանայ իր պարտականութեան մէջ, պիտի կորսնցնէ իր պատիւը եւ կեանքը»: (Լը Մոնտ):

Նախ. Րոզվէլթի մահէն վերջ

—o—

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՄԻՆՉԵՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿ

Երէկ հաղորդած էինք նախագահ Րոզվէլթի մահը, հանգուցեալին եւ յաջորդին կենսագրականներով: Նոր նախագահը, Հէրրի Թրումէն, անմիջապէս գործի ձեռնարկելով յայտարարեց թէ պիտի հետեւի Րոզվէլթի շաւիղին եւ պատերազմը պիտի շարունակէ երկու ճակատներուն վրայ, մինչեւ յաղթանակ: Նախագահը ամբողջ մէկ ժամ լսեց հրամանատարներու եւ նախարարներու զեկուցումները:

Հաւանական է որ նոր նախագահը մօտերս տեսակցութիւն մը ունենայ Չըրչիլի եւ Սթալինի հետ: Կը կարծուի նաեւ թէ այս ամառ Եւրոպա պիտի գայ, յարգելով Րոզվէլթի այցելութեան յանձնառութիւնը:

Նոր նախագահը պիտի պաշտօնավարէ մինչեւ 1948: Մ. Նահանգներու սահմանադրութեան համաձայն, երբ նախագահ մը կը մեռնի, կը հրաժարի կամ չի կրնար վարել իր պաշտօնը, նոր ընտրութեան չի կատարուիր, այլ փոխ-նախագահը մեքենաբար կը դառնայ նախագահ, լրացնելով նախորդին կանոնական շրջանը (չորս տարի): Ուրեմն նոր նախագահը պիտի պաշտօնավարէ մինչեւ 1948: Դարձեալ, համաձայն սահմանադրութեան, արտաքին գործերու նախարարը կը դառնայ փոխ-նախագահ եւ իբրեւ այդ նախագահ ծերակոյտին: Այժմ արտաքին նոր նախարարն է Սըմնըր Ուէլս, նախորդ խորհրդականը: Կը կարծուի թէ նոր նախագահը պիտի զօրացնէ դահլիճը, հրաւիրելով կարեւոր դէմքեր:

*** Րոզվէլթի առողջութիւնը խանգարուած էր տենէ մը ի վեր: Արդէն տկար էր, երբ մասնակցեցաւ Եալթայի խորհրդաժողովին (Խրիմ): Միշտ կը գանգատէր թէ ուտելու ախորժակ չունի: Հինգշաբթի օր, նախագահը վառարանի մը առջեւ նստած, երդ մը կ'ունկնդրէր անթելին վրայ, երբ բուռն ցաւեր զգաց յանկարծ, գանկին վրայ եւ ըսաւ.— «Գլուխս սոսկալի կը ցաւի»: Ցետոյ սկսաւ մահուան քունը: Անմիջապէս իր ննջարանը փոխադրեցին: Պահ մը ենթադրուեցաւ թէ ինքզինքը գտած է, բայց չկրցաւ բառ մը արտասանել եւ մեռաւ առանց որ եւ է ցաւ զգալու: Մարմինը առանձին կառախումբով մը Ուաշինկթըն փոխադրուելով, յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երէկ, շաբաթ:

Իբրեւ յարգանք, դրօշները կէս պարզուեցան երէկ Ֆրանսայի մէջ եւ սուգի օր յայտարարուեցաւ: Բոլոր թատրոնները, սինէմաները եւ ուրիշ զբօսավայրեր փակուեցան: Զօր. Այզընհաուըր հրամայեց 30 օր սուգ պահել բանակին մէջ: Պ. Պիտօ, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը, յայտարարութիւն մը ուղղելով մամուլին, ըսաւ թէ «Նախագահ Րոզվէլթի մահը անդարմանելի կորուստ մըն է ոչ միայն Մ. Նահանգներուն, այլեւ բովանդակ աշխարհի համար: Րոզվէլթ ամէնէն աւելի սիրուած եւ յարգուած անձերէն մէկն էր Ֆրանսայի մէջ: Ան կ'անհետանայ իր պայքարի դիրքին վրայ: Մենք Սան Ֆրանչիսկօ պիտի երթանք ելքի մը յանգելու բաղձանքով եւ այն մտածումով թէ բացակայ Րոզվէլթը ա՛լ աւելի հզօր պիտի ըլլայ քան եթէ իրապէս հոն ըլլար...»:

*** Րոզվէլթի մահը խոր յուզում պատճառեց ամբողջ աշխարհի մէջ: Ութ օր սուգ յայտարարուեցաւ Անգլիոյ մէջ: Երեսփ. ժողովը ընդհատեց իր աշխատանքները: Մոսկուայի բոլոր թերթերը գովասանական յօդուածներ հրատարակեցին, շեշտելով թէ Րոզվէլթի առաջին գործը եղաւ, 1933ի վերընտրութենէն վերջ, վերահաստատել դիւանագիտական յարաբերութիւնները Խ. Միութեան հետ: Մառէշալ Սթալին հեռագիր մը ուղղելով նոր նախագահին, Խ. Միութեան խորին ցաւակցութիւնները յայտնեց: Այս առթիւ կը շեշտէր թէ ամերիկեան ժողովուրդը եւ միացեալ ազգերը կորսնցուցին քաղաքական մեծ դէմք մը որ համաշխարհային կերպարանք ունէր:

Երէկ Փարիզի թերթերը հրատարակուեցան երկու մեծ էջերով (նախկին ծաւալ), փառաբանելու համար Րոզվէլթի յիշատակը: Անգլիոյ արտաքին նախարարը ներկայ պիտի ըլլայ յուղարկաւորութեան, իսկ Մոսկուա պիտի չկրնայ մասնաւոր ներկայացուցիչ ղրկել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՑԸ 7.40Ի ՊԻՏԻ ԾԱԽՈՒԻ այսօրուընէ ըսկսեալ, Սէնի նահանգին մէջ, 6.50էն 7 ֆրանքի՝ 67 նահանգներու մէջ, իսկ 7էն 7.60ի՝ միւս 19 նահանգներուն մէջ:

ՄԱՀԱՓՈՐՁԵՐ կատարուեցան Իտալիոյ նախարարներէն երկուքին դէմ: Ուրիշ կառք մը, որ կը հետեւէր նախարարական ինքնաշարժին, փախուստի մատնեց դաւադիրները:

40 ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ գետանաւեր տրամադրուեցան, ուտեստ հասցնելու համար բանակին եւ Փարիզի ժողովուրդին, Սէնի ճամբով: Ասոնք ամէն ամիս 20—25,000 թոն ապրանք պիտի փոխադրեն, բանակին եւ ժողովուրդին համար, Լը Հավրէն:

ՔԷՕՆԻԿՍՊԷՐԿԻ գերման հրամանատարը, որ անձնատրութեան նախաձեռնութիւնն ստանձնած էր, կախաղանի դատապարտուեցաւ: Իր ընտանիքը վար դրուած է իբրեւ պատանդ:

ԱԶԱՏՈՒԱԾ ԳԵՐԻՆԵՐԸ բժշկական քննութեան պիտի ենթարկուին, նախարարական խորհուրդին կարգադրութեամբ:

ՉԷԶՈՔ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ գերման դեսպաններուն հրահանգուած է այրել կէսթափոյի, լրտեսութեան, հիթլէրական կուսակցութեան եւ էս-էսներու վերաբերեալ թուղթերը, համաձայն զուիցերիական թերթերու տեղեկութեանց:

ՔՐՈՒՓԻ հռչակաւոր զինագործարանին մէջ, որ բոլորովին քանդուած է, Դաշնակիցները գտած են Գերմանիոյ գաղտնի զէնքերու բազմաթիւ յատակագիծները:

ԱՐԱԲԻՈՅ պատուիրակը, իշխան Ֆէյսալ, Ուաշինկթըն հասնելով, տեսակցութիւններ ունեցաւ կառավարական շրջանակներուն հետ: Ամերիկացիները շատ կը հետաքրքրուին Մօտաւոր Արեւելքի գործերով:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ կառավարութիւնը որոշած է ապաստան չտալ ոչ պատերազմի ոճրագործներուն, ոչ ալ դաւաճաններուն: Սխալ է թէ Մուսոլինին պիտի ընդունին: Անոր 15 տարեկան անդամալոյծ աղջիկն է որ ընդունուած է, դարմանուելու համար:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԷՆ արտաքսուեցաւ կոմս Չիանոյի մայրը, որ գաղտնի մտած էր: (Չիանօ, Մուսոլինիի փեսան եւ արտաքին նախարարը, գնդակահարուեցաւ իր աներոջ հրամանով, իբրեւ դաւաճան):

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mardi 17 Avril 1945 Երեքշաբթի 17 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4379-Նոր շրջան թիւ 8 | Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ | Գին՝ 3 Ֆր.

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Վերջնական յաղթանակը կրնայ ծանուցուիլ ամէն օրէն մէկը

Դաշնակից բանակներուն յառաջխաղացութիւնը կը շարունակուի շանթահարիչ արագութեամբ: Ամերիկեան զօրաբաժիններ հետզհետէ մօտենալով Չեխոսլովաքիոյ սահմանագլուխին, կը սպառնան երկուքի բաժնել Գերմանիան եւ Պերլինը բաժնել հարաւային Գերմանիայէն: Զօր. Փէթընի հրասայլերու զօրամասերը, որոնք 70 մղոն կտրած էին կեդրոնական Գերմանիոյ մէջ, երեք օրուան ընթացքին, խորտակեցին ամէն դիմադրութիւն: Զրահապատ զօրամասեր կը սպառնան գերման հրամանատարութեան հաղորդակցութեանց գըլխաւոր գիծին, այնպէս որ, կարելի չէ պաշտպանութեան կազմակերպուած գիծ մը հաստատել: Այն դաշնակից հրասայլերը որ անցան Մուլտէ գետը, Լայփցիկէն անդին, կռնակէն կը զարնեն Գերմանիոյ արեւելեան ճակատը: Դաշնակիցները գրաւեցին Յայց քաղաքը, (Լայփցիկի հարաւակողմը) եւ աւելի անդին անցան: Ամերիկեան 9րդ բանակը առ նուազն երկու կամրջագլուխներ (յենակէտ) հաստատեց Էլպա գետին վրայ, Մակտէպուրկի մօտ: Գերմանները յամառօրէն կը դիմադրեն այս շրջանին մէջ, կրակ տեղալով կամրջագլուխներուն վրայ: Մակտէպուրկի մէջ ալ կատաղի կռիւներ կը մղուին: Գերման գործակալութիւ-

---

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ԴԷՊԻ ԴՈՒՐՍ

« Յառաջ »ի վերհրատարակութենէն ի վեր, փորձեցինք զանազան ձեւերով ամփոփել մեր գաղութին անցեալ դէպքերը եւ ուրիշ երեւոյթներ:

Դժբախտաբար թերթին ծաւալը թոյլ չի տար լայն տեսութիւններ հրատարակելու եւ մէկ անգամէն տալու ամբողջ պատկերը՝ Փարիզի եւ յետոյ ամբողջ երկրին գրաւումէն ի վեր:

Միւս կողմէ, շատ մը հում նիւթեր կը պակսին, ուրիշներ ալ մշակումի կը կարօտին: Անհրաժեշտ է նոր պրպտումներ կատարել: Այս պարտականութեան մէջ կրնան օգնել մեր աշխատակիցներն ու թղթակիցները, որոշ խնդիրներու մասին հետեւելով մեր հարցարանին:

Սպասելով այդ աշխատանքին, կ՚ուզէինք հարեւանցի ակնարկ մըն ալ նետել Ֆրանսայէն դուրս, միւս գաղութներուն վրայ, որքան թոյլ կուտան մեր յիշողութիւնը եւ զանազան աղբիւրներ:

Անշուշտ կիսկատար եւ շատ աղօտ պիտի ըլլայ պատկերը: Պարզապէս քանի մը նիշեր եւ տեղեկութիւններ, որպէսզի կարենանք հետզհետէ հետեւիլ դէպքերու ընթացքին, երբ յարաբերութիւնները աւելի կանոնաւորուին եւ ժամանակին ստանանք Արտասահմանի բոլոր թերթերը:

Յունաստան.— Շաբաթ եւ կիրակի կարդացիք աշխատակցի մը տեսակցութիւնը Գերմանիայէն ազատուած ութ հայ եւ յոյն գերիներու հետ:

Անոնց պատմութիւնը կը վերաբերի որոշ դէպքի մը եւ շրջանի մը: Իրականին մէջ, շատ աւելի եղերական, դժոխային հետեւանքներ ունեցաւ գերմանեւիտալական գրաւումը այդ աղքատ եւ դժբախտ երկրին մէջ, հետեւաբար եւ մեր գաղութին համար:

Զինուորական բռնութեանց հետ զուգընթաց՝ աւերներ կը գործէր անօթութիւնը: Կատարեալ սով, սկսելով 1941էն: Այն ատեններ որ, Թուրքիան անգամ պարտք սեպեց պարբերաբար ուտելիք ղրկել, մասնաւոր նաւերով:

Երբ առաջին շոգենաւը (Գուրթուլուշ, յետոյ ընկղմած) Պիրէոնի նաւահանգիստը կը հասնէր, Թուրք թղթակից մը նկարագրելով սովահար բազմութեանցահռելի թշուառութիւնը, կը պատմէր թէ աշխարհի մէջ այս տեսակ բան չէ պատահած: Թէ երեք օր ու գիշեր չկրցաւ քնանալ, ի տես դժոխային տեսարանին: Թէ երբ նաւուն բեռները կը պարպէին, բեռնակիրները սովալլուկ՝ պարկերէն թափած ցորենի եւ սիսեռի հատիկները կը ժողվէին իրենց գտակին տակ պահելով, բայց ոստիկանները կը գրաւէին: Թէ Աթէնքի մէջ առտուն կանուխ պոչեր կը կազմուէին աղբամաններու առջեւ, ուտելիք ճարելու համար: Թէ ժողովուրդը չէր հանդուրժեր որ կիները արդուզարդ ըլլան, եւ քիչ - շատ լաւ հագուած կին մը կը նախատուէր իբրեւ անպատիւ եւն.:

Միւս կողմէ, հիւծախտը, ճահճատենդը եւ ուրիշ հիւանդութիւններ ահռելի աւեր կը գործէին, մանաւանդ մանուկներուն եւ երիտասարդներուն մէջ:

Կեանքը հետզհետէ անտանելի կը դառնար նաեւ իբրեւ հետեւանք բռնի աշխատանքի եւ աքսորի դէպի Գերմանիա, մանաւանդ Աւստրիա (աւելի ստոյգ Վիէննայի շրջանը): Յետոյ կար զինուորագրութիւնը:

Երբ յունահայ գաղութին թշուառութեան առաջին լուրերը հասան թերթերով, ձեռք անցած նամակներով կամ բերնէ բերան շրջած լուրերով, պարտք սեպեցինք ուշադրութիւն հրաւիրել: Եւ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ Փարիզի մէջ, մասնակցութեամբ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերու եւ Բարեգործականի: Յանձնաժողովը կրցաւ պատկառելի գումար մը հաւաքել, դեղ եւ ուտելիք ղրկելու համար: (Այս դեղերէն մաս մը մնացած ըլլալով, վերջերս յանձնուեցաւ Փարիզի խորհրդային դեսպանատան, որպէսզի Հայաստան փոխադրուին):

Տակաւին դժուար է ստուգել հայ զոհերուն թիւը, իբրեւ հետեւանք այս համատարած թշուառութեան եւ անլուր բռնութեանց: Անցած տարի, անօթութենէ մեռած կը հաշուէին, միայն Աթէնքի շրջանին մէջ, մօտ հազար հոգի: Հազարներ ալ կմախք դարձած էին, երբ երկիրը փրկուեցաւ:

Ազատութենէն վերջն ալ, իբրեւ հետեւանք ներքին՝ քաղաքացիական կռիւներու, ունեցանք նոր զոհեր, որոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին:

Շ.

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ԽԱՏԻՍԵԱՆ
(1874 — 1945)

Մարտ 10ին, առտուան ժամը 7ին, երկարատեւ հիւանդութենէ մը վերջ, իր աչքերը յաւիտենութեան փակեց Աղեքսանդր Խատիսեան, Նախկին վարչապետ եւ արտաքին գործերու նախարար Հայաստանի Հանրապետութեան, նախագահ Հայ Գաղթականաց Խորհուրդին:

Կարելի չէ «Յառաջ»ի նեղ սիւնակներուն մէջ պատկերացնել պետական մարդուն եւ հանրային գործիչին բեղուն կեանքը: Պիտի բաւականանամ գլխաւոր գիծերով:

Մարտ 14ին, իր յուղարկաւորութեան օրը, խուռներամ բազմութիւն մը լեցուած էր Փարիզի Հայոց եկեղեցին: Հայութեան բոլոր խաւերն ու դասակարգերը ներկայ էին հոն անխտիր: Նաեւ Ֆրանսացի, ռուս, վրացի, ատրբէջանցի եւ Հիւսիսային կովկասցի զանազան պաշտօնական անձեր, ինչ որ կ՚ապացուցանէ թէ հանգուցեալը կը վայելէր կովկասեան եւ միջազգային համբաւ:

1874 Փետրուար 17ին ծնած էր Թիֆլիզի մէջ, որ արեւելահայութեան մշակոյթի գլխաւոր վառարանն էր: Սնած ու կրթուած էր ընտանիքի մը մէջ, որ հանրային անձնուէր գործիչներ նուիրած է հայ ազգին: Մայրը, Մարիամ Խատիսեան յայտնի գրագիտուհի էր եւ հայ գրականութեան պարգեւած է գեղեցիկ հատորներ: Մեծ եղբայրը, Կոստանդին, հանրածանօթ դէմք էր ամբողջ Կովկասի մէջ, իբրեւ հիմնադիրներէն մէկը Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Կովկասի Մարդասիրական ընկերութեան: Եղբայրը, Գէորգ Խատիսեան, նոյնպէս ծանօթ էր իբրեւ հրապարակագիր եւ ազգային գործիչ: Տարբեր չէր կրնար Աղեքսանդրի ճակատագիրն ալ:

Օժտուած արտակարգ կարողութիւններով, կենցաղագէտ, դիւանագէտ, լեզուագէտ, ողբացեալ ընկերը շատ կանուխէն պարտադրեց ինքզինքը ո՛չ միայն հայ, այլեւ Կովկասեան ազգաբնակչութեան՝ իբրեւ վարիչ: Թիֆլիզի նման խայտաբղէտ մայրաքաղաքի մը անվիճելի քաղաքապետը ըլլալ տարիներով եւ անխտիր վայելել բոլորին համակրանքն ու յարգանքը, պզտիկ արժանիք մը չէ:

Բժշկութիւն ուսած էր, սակայն այդ ասպարէզը նեղ կուգար իրեն: Այդ պատճառով ալ շատ երիտասարդ տարիքէն նետուեցաւ հանրային գործունէութեան ասպարէզը եւ մինչեւ վերջին շունչը հաւատարիմ մնաց իր կոչումին: Հայոց ժամանակակից պատմութիւնը կարելի չէ գրել, առանց բազմիցս յիշատակելու անունը հանգուցեալին, որ առաջնակարգ դեր կատարեց Թիֆլիզէն մինչեւ Փարիզ: 1917ին մտաւ Հ. Յ. Դ. շարքերուն մէջ եւ իր փորձառու պետական մարդու ամբողջ տաղանդը ի սպաս դրաւ հայ ժողովուրդի ազատագրական շարժումին նուիրուած կազմակերպութեան: Մինչ հայ զինուորն ու կամաւորը կը կռուէին ճակատին վրայ՝ իրենց արիւնը զոհելով սրբազան դատին համար, Խատիսեան եւ ընկերները դիւանագիտական զանազան դիմումներով՝ թշնամի եւ դաշնակից պետութեանց մօտ կը ջանային հայ ժողովուրդին ապահովել ափ մը հող, բոյն մը՝ իր գլուխը դնելու համար:

1914ին Թիֆլիզի քաղաքապետ էր՝ երբ մեծ պատերազմը ծագեցաւ: Կամաւորական շարժումի գլխաւոր ղեկավարներէն մէկն եղաւ՝ Մեսրոպ եպս. Մագիստրոսի եւ Սամսոն Յարութիւնեանի հետ: 1918ին՝ Հայաստանի անկախութեան հռչակումէն առաջ կովկասեան Սէյմին կողմէ Տրապիզոն ղրկուած պատուիրակութեան մաս կը կազմէր: Թուրքերը այն ատեն Կովկասին կ՚ուզէին պարտադրել Բրէստ - Լիտովսկի դաշնագիրը: Ու երբ նոյն տարուան Մայիս 28ին Հայաստան անկախութիւն հռչակեց, Խատիսեանն էր որ շաբաթ մը վերջ՝ յունիս 4ին Բաթումի մէջ Թուրքիոյ հետ ստորագրեց հաշտութեան դաշնագիրը: Ժամանակագրական տեսակէտէն սակայն առաջին դաշնագիրն է՝ զոր ստորագրած է Հայաստան իբրեւ անկախ պետութիւն. միջազգային առաջին վաւերաթուղթն է, որով Թուրքիան — ուրիշ ո եւ է պետութենէ առաջ — ճանչցաւ հայկական պետութեան մը իրաւական գոյութիւնը՝ դարերու ստրկութենէն վերջ, թէեւ 11000 քառ. քիլոմեթրնոց տարածութեան մը վրայ, ամփոփուած Սեւանայ լիճին շուրջ: Յետոյ գնաց Պոլիս՝ Ահարոնեանի եւ Պապաջանեանի հետ եւ մնաց մինչեւ Մուտրոսի Զինադադարը, առանց ո եւ է համաձայնութեան կարենալ գալու Թուրքերուն հետ:

Հայաստանի անդրանիկ կառավարութեան առաջին արտաքին գործերու նախարարն եղաւ: Խառն դահլիճին մէջ մտաւ Արամի մահէն վերջ, գնահատելի ծառայութիւններ մատոյց, մաքառելով սովի, թշուառութեան եւ համաճարակ հիւանդութեանց դէմ:

1919 Օգոստոս 7ին դարձաւ վարչապետ եւ իշխանութեան գլուխ մնաց մինչեւ 1920 Մայիս 5 — մայիսեան դէպքերը — երբ Հ. Յ. Դ. Բիւրոն ձեռք առաւ կառավարութիւնը, վարչապետութեամբ բժ. Համօ Օհանջանեանի: Նոր կառավարութեան կարգադրութեամբ, Խատիսեան արտասահման ղրկուեցաւ իբրեւ արտակարգ լիազօր պատուիրակ՝ Անկախութեան Փոխառութիւնը կազմակերպելու համար: Այցելեց Պոլիս, Իզմիր, Յունաստան եւ Եգիպտոս, ամէն տեղ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծելով նորակազմ մանուկ Հայաստանի շուրջ:

Երբ 1920 Սեպտ. 23ին Թուրքերը արշաւեցին Հայաստան, Խատիսեան կէս ձգած իր առաքելութիւնը՝ փութաց վերադառնալ Հայաստան, որ լուրջ վտանգի մէջ էր: Հոկտ. 30ին Կարսն ինկաւ: Ազգերու Դաշնակցութիւնը Ժընեւի մէջ լքեց հայ ժողովուրդը, որ պարտութեան դառն բաժակը քամեց ցմրուր: Դեկտեմբեր 2ին Խատիսեան ըստիպուեցաւ Ալեքսանդրապոլի մէջ ստորագրել Թուրքերու հետ հաշտութեան ծանօթ դաշնագիրը:

Այնուհետեւ Խատիսեան անցաւ արտասահման եւ 1921ին վերջնականապէս հաստատուեցաւ Փարիզի մէջ, ուր գլխաւոր գործակիցը դարձաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան նախագահ Աւետիս Ահարոնեանի: Քանիցս ճամբորդեց Լոնտոն, Ժընեւ ու Լօզան, հայկ. դատի պաշտպանութիւնը եւ մաս մը նոր հող ապահովելու համար տարագիր հայութեան, սակայն իր եւ ընկերներուն ջանքերն անցան ապարդիւն: 1923ին Լօզանի դաշնագիրը փակեց Հայկ. Դատը եւ փոքրիկ դաշնակիցը զոհ գնաց մեծերու քաղաքականութեան:

Հայերս դարձանք «հայմաթլոս» եւ «Նանսէնեան» հպատակ: Հայկ. Դատը վերածուեցաւ գաղթականներու խնամատարութեան, Հ. Հ. Պատուիրակութիւնն ալ՝ Գաղթականական դրասենեակի: Խատիսեան՝ Ահարոնեանի հետ՝ ստանձնեց այդ դրասենեակին ղեկավարութիւնը, պաշտօն՝ զոր ձեռնհասօրէն վարեց մինչեւ իր վերջին շունչը: Քանիցս գնաց Ժընեւ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ պաշտպանելու համար հայ գաղթականներու իրաւունքները օտար երկիրներու մէջ: Իր մահէն երկու օր առաջ՝ այցելութիւնը ընդունած էր Ազգաժողովի Գաղթականաց վերատեսուչի օգնական Քիւլմանի, որ յատկապէս եկած էր զինքը տեսնելու եւ իր կարծիքն առնելու Գաղթ. Օֆիսի նոր կազմակերպութեան մասին:

Խատիսեանի անձը կենդանի վկայ մըն էր Հայկ. Հանրապետութեան հիմնարկութեան: Ճարտասան, միաժամանակ հոգեբան էր: Իր ճառերով հայրենաբաղձ հայութեան սրտին մէջ կը թարմացնէր հեռաւոր Հայաստանի յիշատակները եւ անոր սէրը կ՚արծարծէր ուծանալու եւ այլասերելու հակամէտ հոգիներու մէջ: Իր գրութիւնները՝ անսեթեւեթ ու միշտ առարկայական՝ հետաքրքրութեամբ կը կարդացուէին: Տարիներ առաջ իր յուշերը հրատարակեց «Հայրենիք» ամսագրին մէջ՝ (լոյս տեսան իբրեւ գիրք Աթէնքի մէջ՝ «Հայաստանի Հանրապետութեան ծագումն ու զարգացումը» խորագրով):

Ժամանակակից պատմութիւնը պիտի յիշէ Ա. Խատիսեանը, իբրեւ ճկուն քաղաքագէտ եւ եռանդուն հայրենասէր:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

նը կ'ըսէ թէ Ամերիկացիները ուրիշ կէտէ մըն ալ անցան Էլպա գետը, Պերլինի հարաւ-արեւմտեան կողմէն: Ամերիկեան անթելին համաձայն, 9րդ բանակը ամենածանր դիմադրութեան հանդիպած է Էլպայի ճակատին վրայ: Ամերիկեան Ա. բանակը կը սպառնայ Հալլէի եւ Լայփցիկի:

Անգլիական Բ. բանակը յառաջ խաղալով դէպի Էլպայի գետաբերանը, հասաւ կարեւոր կէտ մը՝ Համպուրկի հարաւակողմը: Ուրիշ զօրամասեր ալ կը մօտենան մեծ նաւահանգիստին: Գերմանները կատաղի դիմադրութիւն մը կը ցուցնեն Պրէմէնի եւ Օլտէնպուրկի մէջ: Վերջին լուրերու համաձայն, Ռուրի շրջանին մէջ գերմանական վերջին դիմադրութիւնը ինքնին կը փլի: Տորթմունտը մաքրուած է: Այս շրջանին մէջ Գերմաններուն բռնած տեղը նախկին տարածութեան մէկ տասներորդն ալ չի կազմեր:

Ֆրանսական Ա. բանակը գրաւեց Քէհլը, որով Սթրազպուրկը կ'ազատի ամէն վտանգէ: Ֆրանսացիները գրաւած են աւելի քան 50 վայրեր: Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ կազմալոյծ թշնամին իր ետին կը ձգէ ահագին քանակութեամբ ռազմանիւթ եւ պաշար եւ բազմաթիւ գերիներ: Ռուրի մէջ գերի բռնուած են աւելի քան 100000 հոգի:

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԼՍԵՆՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ հաւանական է որ Զօր. Այզընհաուըր եւ մարէշալ Սթալին յաղթանակը ծանուցանեն դիմադրութեան վերջին խորշերը մաքրելէ առաջ: Երկու բանակները իրարու կը մօտենան արագօրէն: Մօտ է այն ժամանակը երբ զօր. Այզընհաուըր պիտի ըսէ Սթալինի. — « Մեր կրցածին չափ Գերմաններ ոչնչացուցինք »: Եւ մարէշալ Սթալին ալ նոյնը պիտի կրկնէ: Այն ատեն եւրոպական գլխաւոր պատերազմը վերջացած պիտի համարուի, եթէ նոյնիսկ Գերմանները շարունակեն դիմադրել «ազգային միջնաբերդին մէջ», Պավարիոյ լեռներուն վրայ, Պէրխթէսկատէնի շուրջը կամ Նորվեկիոյ մէջ: Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Հիթլէր անգամ մըն ալ սխալեցաւ իր հաշիւներուն մէջ, ստորադնահատելով Դաշնակիցներուն յարձակման ուժը արեւմուտքէն: Դաշնակից բանակները սրընթաց յառաջ խաղալով, կը սպառնան Ռուսերուն դէմ կռուող գերման բանակներու կռնակէն: Եթէ նոյն իսկ Հիթլէր վերջին պահուն փորձէ տեղափոխել կարգ մը զօրաբաժիններ արեւելեան ճակատին վրայ, իր փոխադրական միջոցները այնպիսի քաոսային վիճակ մը ունին որ մեծ դժուարութեանց պիտի հանդիպի: Գրեթէ վերջացած կը համարուի գաղտնի զէնքերու սպառնալիքը Անգլիոյ վրայ: Ուրիշ խնդիր, եթէ Գերմանները շատ հեռուները հասնող թռչուն ռումբեր գործածեն: Դաշնակիցները արդէն գրաւած են կարգ մը գործարաններ որ գաղտնի զէնքեր կը շինէին: Հետզհետէ աւելի անհաւանական կը համարուի որ Գերմանները կազային պատերազմ փորձեն:

Գերմանիոյ Նախարարները, որոնք երկրին կեդրոնը փոխադրուած էին, այժմ նորէն կը տեղափոխուին դէպի հարաւ, իբրեւ հետեւանք Դաշնակիցներու յառաջխաղացութեան: Մասնագէտներու կարծիքով, Պերլինը կրնայ ժամանակ մը պաշտպանուիլ իբրեւ ամրոց, եթէ նոյնիսկ պաշարուի: Հոլանտայի մէջ պաշարուած զօրքն ալ կրնայ ատեն մը դիմանալ: «Մարդագայլերը» կրնան որոշ նեղութիւն պատճառել գիծերուն ետին, նաեւ արձակազէնները կրնան հրոսակային կռիւներ մղել իրենց թաքստոցներէն: Բայց այս բոլորը այլեւս անօգուտ կը համարուին զինուորական տեսակէտով:

*** « Տէյլի Մէյլ » կ'իմանայ թէ գերման կառավարութիւնը արգիլած է օտար դեսպաններուն եւ ներկայացուցիչներու եւ պաշտօնեաներու՝ երկրէն հեռանալ կամ մասնաւոր արձակուրդ խնդրել, նոյնիսկ առողջական պատճառներով: Այս հրամանը տրուած է, կարգ մը չէզոք եւ զինակից դեսպաններու հեռանալէն վերջը: Զինուորական վարչութիւն յայտարարուած է Պերլինի մէջ:

*** Դաշնակից բանակները Իտալիոյ մէջ ալ ուժգնօրէն կը հետապնդեն թշնամին, որ միշտ կը նահանջէ:

Արեւելեան ճակատին վրայ, կարմիր բանակը յառաջ կը խաղայ դէպի արեւմուտք, Դաշնակիցներուն միանալու համար: Երեք ռուս մարէշալներ, Ռոքոսովսկի, Ժուքով եւ Կոնիեւ ընդհ. յարձակողական մը կը պատրաստեն: Այս ճակատը բոլոր ուժերը լարած է եւ ժամէ ժամ կը սպասուի վճռական հարուածին: Գերմանները կը կարծեն թէ երեք ռուս հրամանատարները պիտի միանան դէպի Պերլինի արշաւանքին համար, գործածելով Հիթլէրի շինել տուած ճամբաները: Պերլինի մէջ ռուսական նոր յարձակումի մը կը սպասուի նաեւ Սաքսոնիոյ մէջէն, միանալու համար զօր. Փէթընի զրահապատ զօրամասերուն: Գերման հրամանատարութիւնը տագնապի մատնուած է նաեւ հարաւային շրջանին մէջ, քանի որ խորտակուած են Դանուբի հովիտին ամրութիւնները: Ռուսական բանակը այժմ ուղղակի կը քալէ Պավարիոյ սահմանին վրայ, դէպի Հիթլէրի վերջին միջնաբերդը: Աւստրիացի հայրենասէրներ, — բանուոր, ուսանող, համայնավար, քրիստոնեայ ընկերվարական, կաթոլիկ եւն. զէնք ստացան, Գերմաններուն դէմ կռուելու համար: Եուկոսլավիոյ մէջ ալ կռիւները յաջողութեամբ կը շարունակուին, ղեկավարութեամբ մարէշալ Թիթոյի:

*** Ֆոն Փափէն, Գերմանիոյ հռչակաւոր դիւանագէտը, որ վերջին անգամ Անգարայի դեսպանն էր, գերի բռնուեցաւ Ռուրի մէջ, ամերիկեան 9րդ բանակին կողմէ: Իր զաւակն ալ բռնուեցաւ, ինչպէս եւ տանտէրը: Ֆոն Փափէն յայտարարեց գերի բռնող սպային. — «Կը մաղթեմ որ կարելի եղածին չափ շուտ վերջանայ այս պատերազմը»: — Տասնըմէկ ամերիկացի զինուորներ ալ նոյնը կը մտածեն, պատասխանեց ամերիկացի սպան:

***Վայմարի հիւսիսակողմը, ամերիկեան զօրքը շփման մէջ մտաւ խորհրդային բանակի մը հետ որ ափյափոյ կազմուած էր: Քսան հազար խորհրդային գերիներ գլուխ վերցնելով, գիւղ մը գրաւած էին, Ամերիկացիներուն միանալու համար:

*** Թերթերը կը գրեն թէ նախագահ Րուզվէլթ ծրագիր մը ձգած է Եւրոպայի ապագայ կազմակերպութեան համար, Չըրչիլի թելադրութեամբ: Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ վարչապետը հրահանգած է Պ. Իտընի՝ խորհրդակցիլ Մ. Նահանգներու նոր նախագահին հետ, երեք մեծերը նոր ժողովի մը հրաւիրելու համար: Այս ժողովը պիտի գումարուի Եւրոպայի պատերազմը վերջանալէ անմիջապէս ետքը:

3500 ԹՈՆ ՌՈՒՄԲ ԺԻՌՕՆՏԻ ՎՐԱՅ

Ամերիկեան 1150 ռմբաձիգ օդանաւեր շաբաթ օր յարձակում գործեցին Ժիռօնտ գետի երկու ափերուն վրայ, Պոտոյի մեծ նաւահանգիստին բերանը: Միեւնոյն ատեն Ֆրանսական զօրքը յարձակեցաւ հրամանատարութեամբ զօր. Լաժինայի: Այս շրջանին մէջ մաս մը գերման զօրամասեր ամրացած՝ կը դիմադրեն անցեալ յունիսէն ի վեր: Պաշտօնապէս կը ծանուցուի թէ 3500 թոն ռումբ ձգուած է: Ռմբակոծութիւնը տեւեց երկու ժամ: Հինգ օդանաւեր կորսուեցան: Դիմադրող Գերմանները, որոնց թիւը 30000 կը հաշուեն, մինչեւ հիմա կը խափանեն նաւահանգստին մուտքը, մէկ կողմէ Ռուայանէն, միւս կողմէ Փուանթ տը Կռավէն: Անցեալ ամառ Պոտօ քաղաքը փրկուեցաւ գրեթէ անվթար, բայց թշնամին կառչած մնաց նաւահանգստի մուտքին, ծովուն կողմէն:

ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ

« Փարի-Փռէս »ի թղթակիցը հեռագրով մը նշանակալից տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Երուսաղէմի կացութեան մասին: Մարտ 22ին Պաղեստինի բրիտանական մարզպանը, Լորտ Կորթ, դիտել տալով թէ քրիստոնեաները ներկայացուցիչներ չունին Երուսաղէմի քաղաքապետական խորհուրդին մէջ, անհրաժեշտ է երկու աթոռ սահմանել անոնց: Այդ պարագային Խորհուրդը պիտի բաղկանար վեց Իսլամներէ, վեց Հրեաներէ եւ երկու քրիստոնեաներէ: Գալով քաղաքապետին, որուն աթոռը թափուր կը մնար այն ատեն, մարզպանը կը յանձնարարէր որ կարգով ընտրուի իսլամ, հրեայ եւ քրիստոնեայ անդամներէն: Արդար եւ տրամաբանական որոշում, քանի որ Պաղեստինը միայն Հրեաներուն եւ Իսլամներուն սրբավայրը չէ, այլեւ մանաւանդ քրիստոնեաներուն:

Եւ սակայն, անմիջապէս բողոքներ տեղացին: Արաբները դիտել տուին թէ երկիր մը ուր իսլամները մեծամասնութիւն կը կազմեն, չի կրնար կառավարուիլ ոչ-իսլամներու կողմէ: Հրեաներն ալ կ'առարկեն թէ Երուսաղէմը նախ հրէական քաղաք մըն է, ուր իրենք կը վճարեն տուրքերու ամենամեծ մասը, հետեւաբար իրենց պէտք է ձգել քաղաքին վարչութիւնը: Արաբները եւ Հրեաները համաձայն են միայն մէկ կէտի վրայ — քրիստոնեաները պէտք է մասնակցին քաղաքապետութեան: Հարցը առկախ կը մնայ տակաւին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԻՊԱԳԻՐ ԺՈՐԺ ՍԻՄԷՆՕՆ ամբաստանութեան տակ առնուեցաւ իբրեւ գործակից Գերմանիոյ:

1934Ի ԵՒ 1933Ի զօրադասերու Ֆրանսացի բժիշկները եւ բժշկական ուսանողները ծառայութեան պիտի կոչուին Ապրիլ 23էն սկսեալ:

ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ԳԵՐԻՆԵՐ ԵՒ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐ արձակուած են մինչեւ հիմա, Դաշնակիցներուն կողմէ:

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ Հիթլէրի բանակատեղին գացած է, խորհրդակցելու համար Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ եղերական կացութեան մասին, համաձայն զուիցերիական թերթերու տեղեկութեանց:

ՕԴԱՆԱՒՈՎ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԵԱՆ գործ մը կը զբաղեցնէ Լոնտոնի ոստիկանութիւնը եւ ամերիկեան օդանաւային հրամանատարութիւնը: Գաղտնի կազմակերպութիւն մը անգլիական օդատորմիղին յատուկ երիզներ գործածելով, ապրանքները կը փախցնէր մաքսատունէն: Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած են, բայց գլխաւոր վարիչները անյայտ կը մնան տակաւին: Մաքսանենգները դրամ կը ղրկէին Եւրոպա, սաւառնակներու միջոցաւ եւ ապրանք կը փոխադրէին Անգլիա, սեւ շուկայով ծախելու համար: Շատ անգամ օդանաւերը քանի մը վայրկեան գետնին մօտենալով, ապրանքները վար կը ձգէին, յետոյ կը հեռանային:

ՀԱՅԿ. ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ

Հայ բանաստեղծութեան ու երգին նուիրուած փառատօնը, կազմակերպուած՝ Հայ Գրողներու Ընկերութեան անունով, կիրակի օր, Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնին մէջ, անցաւ մեծ յաջողութեամբ ու խանդավառ:

Ֆրանսայի Գրողներու Ընկերութեան նախագահ՝ ակադեմական Պ. Ժորժ Լըքօնթ, ալեհեր ու յարգուած գրագէտը, որ հինէն ի վեր հայկական դատին ի նպաստ շարժող ազնիւ Ֆրանսացի մտաւորականներէն է, հակառակ իր առողջական վիճակին, սիրով փութացած էր նախագահելու այս հայկական հաւաքոյթին: Իր բացման զգայուն ճառը պիտի հրատարակենք ամբողջութեամբ, վաղը:

Իրմէ վերջ խօսք առաւ նշանաւոր պատմաբան Պ. Րընէ Կրուսէ որ հակիրճ ակնարկ մը նետելէ ետք Հայոց հին քաղաքական ու մշակութային պատմութեան վրայ, խօսեցաւ Կիլիկիոյ հայ իշխաններուն կողմէ Ֆրանսացի Խաչակիրներու եղած թանկագին օժանդակութեանց մասին եւ թուեց Ֆրանսայի եւ Հայոց քաղաքական ու մշակութային յարաբերութիւններն ու կապերը մինչեւ մեր օրերը:

Բուռն ծափերու մէջ վերջացող այս ներհուն դասախօսութենէն վերջ, Հայ Գրողներու Ընկերութեան նախագահ Պ. Արշակ Չօպանեան ֆրանսերէն ճառով մը եւ թռուցիկ ակնարկներով ներկայացուց հայ բանաստեղծութիւնը, երգն ու երաժշտութիւնը սկիզբէն մինչեւ այսօր, անոնց ինքնատիպ հանգամանքը եւ ֆրանսական մշակոյթին ազդեցութիւնը արեւմտահայ մտաւորականութեան վրայ: Երբ Պ. Չօպանեան կարդաց ներկայ պատերազմին մէջ պատուոյ դաշտին վրայ ինկող երիտասարդ բանաստեղծ Սեմայի եւ Գերմաններու կողմէ նահատակուած Մ. Մանուշեանի քերթուածները, նախագահ Պ. Լըքօնթ հրաւիրեց ժողովուրդը յոտընկայս վայրկեան մը լռութիւն պահել, իբրեւ յարգանք այդ զոհերուն եւ ուրիշներու: Պ. Չօպանեան իր ճառը վերջացուց մաղթելով որ Խորհրդային Միութիւնը եթէ ոչ ամբողջովին, գէթ մասամբ ետ առնէ հայկական հողամասերը, որպէսզի արտասահմանի հայութիւնը համախմբուի իր հայրենի լերան՝ Արարատի շուրջ: Միահամուռ ու խանդավառ ծափեր:

Յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբին ծափահարուած հայկական երգերովը՝ առաջնորդութեամբ Պ. Գ. Ալէմշահի:

Օր. Հ. Թորոսեան, Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան եւ Պ. Նուրհան Մարգարեան, Պ. Տիրան Ալէքսանեան, Պ. Ֆիլիփ Աղազարեան, Պ. Ռաֆֆի Պետրոսեան, Պ. Յակոբ Յակոբեան բուռն ու կրկնակի ծափերով ողջունուեցան: Տիկ. Արշալոյս Սարգիսեան Զարենցի Հայաստանին արտասանութեամբ, իր արուեստով և յուզումով, գերազանցեց ինքզինքը:

Ամէնէն մեծ խանդավառութիւնը պատճառեց ֆրանսացի երիտասարդ արուեստագիտուհի Օր. Ժանն Պուաթէլ որ արտասանեց խորհրդահայ բանաստեղծներ Գեղամ Սարեանի եւ Ազատ Վշտունիի երկու հայրենասիրական քերթուածները՝ ֆրանսերէնի վերածուած Պ. Ա. Չօպանեանի կողմէ:

Թառիստ Գարեգինի նուագը եւ դեռատի Օր. Րէժին Յովհաննէսեանի հայկական տարազով շնորհագեղ պարերը քնքոյշ կնիքով մը վերջացուցին այս փառաւոր հանդէսը: Լ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ժիռօնտի վրայ կատարուած յարձակումները յաջողութեամբ կը շարունակուին: Ֆրանսական զօրքը Ռուայան մտաւ կիրակի իրիկուն: Քաղաքը աւերակ դարձած է եւ բազմաթիւ հրդեհներ ծագած են: Մեծ է գերիներու թիւը: Յարձակումէն առաջ, քաղաքը ռմբակոծուեցաւ ծովէն եւ օդէն: Թշնամին բռնած էր 56 քիլ. լայնութեամբ եւ 19 քիլ. խորութեամբ տարածութիւն մը:

*** Վերջին լուրի մը համաձայն, Գերմանները յուսահատական հակայարձակում մը կատարած են, ուշացնելու համար Դաշնակիցներու արշաւը դէպի Պերլին: — Հազիւ 50 քիլոմեթր հեռաւորութիւն մը կը բաժնէ ամերիկացի զօր. Հօճսի եւ ռուս մարէշալ Ժուկովի բանակները: Գերման բանակը յուսահատական դիմադրութիւններ կը փորձէ Պերլինի, Լայփցիկի, Համպուրկի եւ Նիւրընպէրկի առջեւ: — Ագարակի մը մէջ գերի բռնուեցաւ մարէշալ Ֆօն Մաքէնզէն, նաեւ Վիլհէլմ իշխանը, որ զաւակն է Վիլհէլմ Բ.ի:

ՎԻԷՆԻ մեր գործակալն է Պետրոս Մանուկեան, 131, Rue Lafayette:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mercredi 18 Avril 1945 — Չորեքշաբթի 18 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4380 — Նոր շրջան թիւ 9 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 3 Ֆր.

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՄԲ.— Ստորեւ՝ Ֆրանսայի Գրողներու Ընկերութեան նախագահ Պ. Ժոռժ Լըքոնթի զգայուն ճառը զոր կիրակի օր արտասանեց Սորպոնի մէջ, Հայ բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան փառատօնին առթիւ.—

Քսանըվեց տարի կայ, Նախագահ Ֆրանսայի Գրողներու Ընկերութեան, տասնըմէկերորդ անգամը (զոր կը կարծէի ու կը փափաքէի ըլլալ վերջինը) եղայ անդամ այն Կոմիտէին որ գործիչ Արշակ Չօպանեանի նախաձեռնութեամբ կազմակերպեց նոյն այս ամփիթատրոնին մէջ, յուզիչ հանդէս մը ի պատիւ Հայաստանի որ 1914—18ի պատերազմի ընթացքին դարձեալ կը մարտիրոսուէր:

Կը յուսայինք Հայաստանին վերադարձնել իր ամբողջական անկախութիւնը, ժողովուրդն ու հողերը որ յափշտակուած էին իրմէ: Կ'ուզէինք նաեւ մեր յարգանքի բաժինը տալ այն բազմաթիւ Հայերուն որ կամաւոր Ֆրանսական բանակին մէջ, մեռած էին մեր դրօշին տակ, ի պաշտպանութիւն աշխարհի ազատութեան:

Անկէ զատ, մեր փափաքն էր ողջունել յիշատակը Հայերուն, որոնք վայրագօրէն վտարուած էին իրենց հայրենի հողէն, թելադրութեամբը անյագ ու բարբարոս Գերմանիոյ որ մինչեւ Պաղտատ թափանցելու իր մեծամիտ երազին ճամբուն վրայ չէր ուզեր գտնել միջերկրականեան քաղաքակրթութեան այս նուրբ ու քաղցր ներկայացուցիչները — եւ զանոնք հարիւր հազարներով ջարդել տըւաւ Ասիոյ խոր ճամբաներուն վրայ:

1916 Ապրիլ 9ի այդ օրը, այս սրահին մէջ, խուռն բազմութիւն մը հաճոյքն ունեցաւ լսելու հայկական գեղեցիկ քերթուածներ, ճառերը Անաթօլ Ֆրանսի (որ 1895էն ի վեր խռոված էր հայ ժողովուրդին կրած նուաստացումներէն ու չարչարանքներէն), Փօլ Տէշանէլի, անոր պէս՝ անդամ Ֆրանսական Ակադեմիին ու նախագահ Երեսփ... ողովի, Փօլ Փէնլըվէի, անդամ՝ Գիտութեանց Ակադեմիին եւ այդ պահուն կրթական նախարար: Ի՜նչ յուզումով կ'ունկնդրէինք Աբբայ Վէթթէրլէն, ներկայացուցիչը վերջապէս գերման լուծէն ազատուած մեր սիրական Ալզասի (նոյնքան սիրելի Լորէնին հետ), ուրիշ օրինակ մը ժողովուրդի մը վերածնունդին, որ իր հիանալի հաւատարմութեամբը Հայրենիքին, փրկեց իր հոգին:

Այսօր, 15 Ապրիլ 1945, ներշնչումովը Հայ Գրողներու Ընկերութեան, որ հաւատարիմ է դըժբախտ Ֆրանսայի — ինչպէս որ դարերու ընթացքին մենք եղանք միշտ իրենց երկրին դժբախտութեանց ու տառապանքներուն — ահա դարձեալ կը հաւաքուինք տօնելու իր հիանալի հաւատքը ինքն իր վրայ եւ իր անպարտելի տոկունութիւնը: Եւ դարձեալ ես եմ որ, քսան տարուան կամաւոր հեռացումէ մը վերջ, կրկին Ֆրանսայի Գրողներու Ընկերութեան գլուխը կանչուած, այս դժուարին ժամանակներուն, պատիւն ունիմ անոր անունովը յարգանք ընծայելու Հայաստանին, իր ժողովուրդին, իր գրագէտներուն:

Այժմ Հայաստան այլեւս մարտիրոսեալ չէ: Հայերն են որ զայն կը կառավարեն: Իր լեզուն, երբեմն արգիլուած, եւ որ միայն ընտանեկան մտերմութեան մէջ կրնար խօսուիլ, պաշտօնական լեզու է դարձած:

Բայց Հայաստան զոր հակառակ մեր մաղթանքներուն, 1919ի հաշտութեան դաշնագիրները չվերակազմեցին իր ամբողջութեանը մէջ, կը մընայ անարդարօրէն անդամատուած: Հարիւր հազարաւոր Հայեր դեռ բաժնուած են մայր-երկրէն: Երանի՜ թէ շատ մօտաւոր հաշտութեան նոր դաշնագիրները դարմանեն այս անարդարութիւնը: Աշխարհի մէջ տեւական եւ արդար կարգերու հաստատման մեր ցանկութեամբը զայն կը մաղթենք եռանդագին:

Ազնուական մտածման մը մէջ, բայց թերեւս քիչ մը չափազանցուած՝ լաւագոյնս ցոյց տալու համար Ֆրանսացիներու յուզիչ ու գործօն համակրութիւնը Հայոց հանդէպ, նշանաւոր գրագէտ Անաթօլ Ֆրանս օր մը ըսաւ ձեզի.— «Մենք ձեզ կը ճանչնայինք միայն ձեզ զարնող հարուածներէն»:

Անտարակոյս միշտ զայրացած ենք ձեր ժողովուրդին ենթարկուած զարշելի վերաբերումէն: Անոնց դէմ անընդհատ բողոքած ենք: Եւ նոյնիսկ, կարելիութեան չափով չարժած: Սիրելի հայ պաշտօնակիցներ, դուք էք որ ձեր գրութեանց մէջ մեզ կը յիշեցնէք եւ սորվեցուցիք Ֆրանսական նոր սերունդներուն ինչ որ 1867ին, 78 տարի առաջ, ըրինք Զէյթունի կանխամտածուած ջարդերուն դէմ:

Ճիշդ է նաեւ որ, 1895ին, ջարդի եւ հալածանքի լուրերուն վրայ, բազմաթիւ եւ շատ մեծ ֆրանսական ձայներ, ամէն կուսակցութենէ մարդիկ, Քլէմանսօ, Ժոռէս, Անաթօլ Ֆրանս, Էռնէստ Լավիս, Կաբրիէլ Սէայլ, Վիքթօր Պէրար, Տընի Քօչէն, Ալպէր Վանտալ ձայն բարձրացուցին աշխարհի յայտարարելու տմարդի այդ արարքները: Վերջապէս, ամէն առթիւ, կը յիշէք ինչ որ 1915ին, հակառակ մեր տառապանքներուն եւ մեր իսկ հայրենիքին ենթարկուած վտանգին, Ֆրանսա ըրաւ փրկելու համար Մուսա-Տաղի հազարաւոր Հայերը որ երկու ամսուան հերոսական դիմադրութենէ մը յետոյ պիտի փճացուէին:

Բայց, մենք ձեզ կը ճանչնանք ձեր ազգին պատմութիւնովն ալ: Գիտենք թէ եւրոպական ծագումով, խնամութեան եւ դրացնութեան կապեր ունիք Հելլէններուն հետ որոնց յիշատակը չէ դադրած ազդելէ ձեր ոգիին վրայ, քրիստոնեայ ժողովուրդ մըն էք, պաշտպան ու տարածիչ միջերկրականեան քաղաքակրթութեան՝ Արեւելքի մէջ:

Գիտենք թէ առողջ ու աշխատասէր ազգ մըն էք, բազմածին, մեծամասնութեամբ գիւղացի ու ճարտար արհեստաւոր, այլ նաեւ կենդանի ու ճկուն իմացականութեամբ ժողովուրդ մը, օժտուած՝ ընկերային խաղաղ յարաբերութեանց, մտածումի բոլոր ստեղծագործութիւններու, բանաստեղծութեան, արուեստի ու երաժշտութեան համար: Գիտենք թէ դուք կը սիրէք Ֆրանսան ոչ միայն իր գործօն համակրանքին համար զոր ան միշտ ցոյց տուած է ձեզի, այլ իր ազնուական ու փառաւոր պատմութեանը համար, երբեմն ինքն ալ վշտահար ու չարչարեալ, բայց միշտ եւ անխախտ ի սպաս վսեմ խտէալի մը:

Մենք ձեզմով գիտենք այն ազդեցութիւնը զոր ունեցած են եւ կը պահեն ձեր երկրի ընտրանի դասուն վրայ մեր ֆրանսական գիրքերը: Ձեր լաւագոյն գրողներէն շատերը թարգմանած են զանոնք եւ մեկնաբանած: Բազմաթիւ են նաեւ ձեզմէ անոնք որ կը սիրեն մեզի ըսել թէ ինչեր կը պարտին ֆրանսական ուսուցման, իբրեւ ուսանողները մեր Սորպոնին կամ գաւառային համալսարաններու: Ազդեցութիւններ գրական եւ համալսարանական որոնք, ի բարեբախտութիւն հայ ժողովուրդին,— ֆրանսական մտածումին եւ քաղաքակրթութեան առաքինութիւններէն մէկն է այս— որ եւ է կերպով չեն այլափոխած ձեր մասնաւոր զգայնութիւնը, ձեր սեփական հասկացողութիւնը՝ մարդկութեան եւ բնութեան մասին, ձեր ազգային ճաշակը:

... Իմ վերջին խօսքերը պիտի ըլլան ողջունել Հայաստանը այնքան յարգանքով որքան յոյսով ու վստահութեամբ իր ապագային վրայ:

Ինքն իր վրայ անայլայլ հաւատքով Հայաստան վերապրեցաւ յոռեգոյն փորձութիւններէն, որովհետեւ գիտցաւ անաղարտ պահել իր հոգին:

Մէկը գրած է, «վտանգուած ազնուական ժողովուրդի մը համար յոռեգոյն դժբախտութիւնը յուսաբեկութիւնն է»: Ինչպէս մեր Ալզասն ու Լորէնը, Հայաստան բնաւ չկորսնցուց քաջութիւնը: Ուստի տեւեց եւ պիտի տեւէ յաւիտեան:

Ըսած են նաեւ,— «Ժողովուրդ մը որ մեռնիլ չուզեր՝ չի մեռնիր»: Ասիկա ճիշդ է միայն այն ժողովուրդներուն համար որ իրենց մշակոյթով, ուղղամտութեամբ, ուրիշ ազգերու անկախութեան յարգանքով գոյութեան իրաւունք կը ստանան:

Բայց, ինչպէս անպարկեշտ անհատները, վայրագ ազգերն ալ, խելագար՝ մեծամասնութեամբ եւ աւարառու, երկար չեն ապրիր բռնի ուժով: Արհեստականօրէն ու անպարկեշտութեամբ մեծցած կայսրութիւններ դատապարտուած են եղերականօրէն կործանելու, տիեզերական անէծքի ու արհամարհանքի մէջ:

Georges LECOMTE
de l'Académie Française, Président de la Société des Gens de Lettres de France.

ՋՕՐ ՔՈԼԷ, Սուրիոյ չէրքէզեան վաշտին հրամանատարը, երբեմն մարզպանի պատուիրակ Սանճաքին հարցին առեն, որ զինուորական 17րդ շըրջանին հրամանատարն էր վերջերս, մեռաւ Թուլուզի մէջ: 48 տարեկան էր: 1940ին նորէն Մօտաւոր Արեւելք էր, իբրեւ գնդապետ, եւ դիմադրական շարժումին միացաւ 1941ին: Ցետոյ մասնակցեցաւ Սուրիոյ վերագրաւման: Զօրավարը 22 անգամ զինուորական պատիւներու արժանացած է: Իր զինուորները «Անապատի կարմիր Սատանան» կը կոչէին զինքը — մարդ մը որուն գնդակ չի դպիր:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Հիթլէրի յուսահատական կոչը

Կարմիր բանակը հազիւ ընդհ. յարձակողականի ձեռնարկած, Հիթլէր օրակարգ մը ուղղեց արեւելեան ճակատի գերման բանակներուն, հետեւեալ բովանդակութեամբ, ինչպէս կը հաղորդեն անգլիական թերթերը.

— «Վերջին անգամ ըլլալով հրէական - բոլշեւիկեան դեր-թշնամին դրոհ կուտայ իր զանգուածներով: Ան կը ջանայ փոշիացնել Գերմանիան եւ բնաջնջել մեր ժողովուրդը: Դուք, զինուորներ արեւելեան ճակատի, շատ լաւ գիտէք, ձեր իսկ փորձառութեամբ, այն ճակատագիրը որ վերապահուած է բոլոր գերման կիներուն, աղջիկներուն եւ մանուկներուն: Ծերերը եւ մանուկները պիտի սպաննուին: Կիները եւ աղջիկները պիտի վերածուին զօրանոցի պոռնիկներու: Մնացեալը պիտի քշուի Սիպերիա: Անցեալ յունուարէն ի վեր ամէն բան եղաւ ճակատի զօրաւոր գիծ մը հաստատելու համար: Թշնամին կը դիմաւորուի հրետազօրքի եւ հետեւակազօրքի ահարկու շարքերով որոնց վրայ աւելցած են բազմաթիւ թարմ ուժեր: Ան որ նահանջի հրաման կուտայ — ուրիշ խնդիր՝ եթէ ծանօթ է ձեզի — անմիջապէս պիտի ձերբակալուի եւ եթէ հարկ է, պիտի գնդակահարուի տեղին վրայ, ի՛նչ աստիճան ալ ունենայ բանակին մէջ: *Եթէ, գալիք օրերու եւ շաբաթներու ընթացքին, ամէն զինուոր իր պարտականութիւնը կատարէ, այն ատեն պիտի փլի Ասիայէն արձակուած վերջին դրոհը, ինչպէս ի վերջոյ պիտի փլի արեւմտեան ճակատի թշնամիներուն յարձակողականը: Պերլին կը մնայ գերմանական, Վիէննան նորէն պիտի դառնայ գերմանական: Եւրոպան երբեք ռուսական պիտի չըլլայ: Միացէք եւ միաձայն երդում ըրէք պաշտպանելու ոչ թէ հայրենիքի սնամէջ ըմբռնումներ, այլ ձեր իսկ երկիրը, ձեր կիները, ձեր զաւակները եւ անոնց հետ՝ ամբողջ ապագան: Օրուան այս ժամուն ամբողջ գերման ժողովուրդը ձեզի կը նայի, զինուորներ արեւելեան ճակատի, յուսալով թէ ձեր ամուր կեցուածքով, ձեր մոլեռանդութեամբ, ձեր զէնքերով եւ օրինակով ռուսական բոլշեւիկութիւնը պիտի խեղդուի արեան մէջ: Այն պահուն որ ճակատագիրը զգետնէ բոլոր ժամանակներու պատերազմի այս ամէնէն ահարկու ոճրագործը, հասած պիտի ըլլայ այս պատերազմին անկիւնադարձը»:*

**** Լոնտոնի թերթերը դիտել կուտան թէ Հիթլէրի օրակարգը նշանակալից է այն տեսակէտով որ մասնաւորապէս կը ծանրանայ արեւելեան ճակատին վրայ: Բացի «արեւմտեան ճակատի թըշնամիներ» խօսքէն, Հիթլէր կ'անտեսէ դաշնակից բանակները որոնք հազիւ մէկ օր հեռու են Գերմանիոյ արեւելեան ճակատի թիկունքէն: Կ'երեւայ թէ Գերմանիոյ Առաջնորդը հրաշքի մը կամ միջդաշնակցային դժտութեան մը կը սպասէ վերջին պահուն, երբ Անգլիացիներն ու Ամերիկացիները մօտենան ռուսական դիրքերուն: Օրակարգը անուղղակի կ'ապացուցանէ թէ հակահիթլէրական ընդդիմութիւնը շատ զօրաւոր է բանակին մէջ:*

Կարմիր բանակը դէպի Պերլին

Առաջին անգամ Գերմանները իրենք ծանուցին թէ սկսած է ռուսական ընդհանուր յարձակողականը երկուշաբթի առտու կանուխ,— արեւածագէն առաջ, եւ արագօրէն ծաւալած, երեք տարբեր կէտերու վրայ, 180 մղոն տարածութեամբ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, այդ երեք տարբեր կէտերն են.— Առաջինը՝ կեդրոնական Օտէրի վըրայ, Ֆրանքֆորթի հարաւակողմի եւ Քուսթրէնի հիւսիսակողմի տարածութեան միջեւ: Երկրորդը՝ Ֆորսթի մէջ, Նայսէ գետին վրայ, Պերլինէն 70 մղոն դէպի հարաւ-արեւելք, իսկ երրորդը՝ Շվէթի մէջ, Օտէրի վրայ, Պերլինէն 46 մղոն դէպի հիւսիս - արեւելք: Առաջին երկու հարուածները ուղղուած են Գերմանիոյ զինուորական գլխաւոր համախմբումներուն դէմ, Պերլինի եւ Տրէզտէնի միջեւ: Գերման գործակալութիւնը կ'ըսէր թէ ուրիշ վայրերու մէջ մղուած կռիւը աննշան կը մնայ բաղդատելով նոր յարձակողականին հետ: Զինուորական քրոնիկագիր մը կը գրէ թէ ռուսական թնդանօթներուն ձայնը կը լսուի Պերլինի արեւելեան արուարձաններուն մէջ:

Դանուբի հովիտին մէջ, Վիէննայէն մեկնած ռուսական բանակը արագօրէն յառաջ կը խաղայ դէպի Պավարիոյ սահմանագլուխը: Մոսկուայի վերջին զեկոյցը կ'ըսէ թէ կարմիր բանակը գրաւեց Մորավիոյ առաջին կարեւոր քաղաքը: Լունէնպէրկ, Պրնօ-Վիէննա գծին վրայ: Բանակը այժմ կը քալէ Լինցի վրայ: Ռուսերը գրաւեցին նաեւ Աւստրիոյ Սէնթ-Փօլթէն քաղաքը, որ երկաթուղիներու կարեւոր կեդրոն մըն է:

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ԵՐԿՈՒ ՄԱՍԻ ԲԱԺՆՈՒԱԾ

Ճակատամարտը նոյն թափով կը շարունակուի արեւմտեան ճակատին վրայ: Մինչ ամերիկեան 9րդ բանակը բուռն դիմադրութեան մը կը հանդիպէր Էլպայի վրայ, դէպի Պերլին, Գ. բանակին զօրքը երկուքի բաժնեց Գերմանիան: 9րդ

բանակին աջ թեւը դէպի Հարաւ իջնելով, միացաւ զօր. Հօճսի Ա. բանակին, Տէսսաուի շրջանին մէջ եւ երկուքը միասին պաշարեցին գերմանական զիրք մը, Հալլէի հիւսիսակողմը: Ուրիշ ամերիկեան զօրքեր հասած են մեծ քաղաքի մը՝ Շէմնիցի առջեւ, որ կը գտնուի Տրէզտէնի արեւմտեան կողմը: Այս բանակը շատ հեռու չէ մաւէշալ Կոնիեւի զօրքէն: Զօր. Հօճսի զօրամասերը ուղղակի Լայփցիկի վրայ կը քալեն: Ամերիկեան 7րդ բանակը Նիւրընպէրկ մտաւ,— Պավարիոյ երկրորդ մեծ քաղաքը որ 450000 բնակիչ ունէր պատերազմէն առաջ եւ ծանօթ է իբրեւ վառարանը հիթլէրական շնդալից տօնակատարութեանց: Այս միջնադարեան քաղաքը նախապէս տեսակ մը կեդրոն էր դրօսաշրջիկներու համար, իսկ այժմ դարձած է աւերակ, օդանաւային զանգուածային ռմբակոծութեանց հետեւանքով:

Գերման դիմադրութիւնը բոլորովին խորտակուած է հիւսիսային Հոլանտայի մէջ, որուն ամենամեծ քաղաքին՝ Կրօնինկէնի գերման պահակազօրքը անձնատուր եղաւ 24 ժամ կատաղօրէն կռուելէ վերջ: Հիւսիսային Գերմանիոյ մէջ, դիմադրութիւնը սաստկացած է Քիւսթէնի ջրանցքին երկայնքը: Գերմանները մոլեռանդօրէն կը կռուին, փակելու համար ճամբան դէպի Օլտէնպուրկ, Վիլհէլմսհաֆըն եւ Էմտէն: Գերմանական 25րդ բանակին պաշտօն յանձնուած է Հոլանտան պաշտպանել իբր հինգ զօրաբաժիններով (մօտ 50000 հոգի): Կը թուի թէ Գերմանները վճռած են կռուիլ արեւմտեան Հոլանտայի վերջին դիրքին վրայ: Զօր. Մոնթկոմըրի հետզհետէ աւելի ուժգնօրէն կը ճնշէ Պրէմէնի եւ Համպուրկի վրայ: Անգլիացիները Էս-Էսներու հետ կը կռուին Պրէմէնի ներքին ամրութեանց մէջ: Անգլիական զրահապատ զօրամաս մը Համպուրկի վրայ կը քալէ: Զօր. Հօճսի հետեւակազօրքը գերի բռնեց գերման 130րդ զրահապատ զօրագունդը, իր հրամանատարով եւ 30000 զինուորներով, Ռուրի շրջանին մէջ: Ֆրանսական զօրամասեր յառաջանալով Պատընէն, Քէհլի մէջ միացան ուրիշ զօրամասերու: Զօր. Այզընհաուըրի կը ծանուցանէ թէ միայն շաբաթ օր 87779 հոգի գերի բռնուած են: Դաշնակիցները 7000 անգլիացի եւ 12000 դաշնակից գերիներ եւս ազատեցին, գրաւելով երկու արգելարաններ Հանովըրի եւ Համպուրկի միջեւ:

Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ ԾԱՆՈՒՑՈՒԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՕՐԸ

Դաշնակից սպարապետը, Զօր. Այզընհաուըր, պատասխանելով զանազան հարցումներու, յայտարարեց թէ վերջնական յաղթանակի օրը պիտի չծանուցուի, մինչեւ Գերմանիոյ վերջնական գրաւումը: Ուրիշ խօսքով, Եւրոպայի պատերազմին վախճանը պիտի չծանուցուի, մինչեւ որ թշնամի դիմադրութիւնը իջնէ «աւազակութեան» աստիճանին: Զօրավարը շատ լաւատես կ'երեւար եւ խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ: Երեք շաբաթէ ի վեր առաջին անգամ էր որ կը խօսէր մամուլի ներկայացուցիչներուն: Իր սովորական համեստութեամբ, սպարապետը ջերմապէս գնահատեց իր զօրավարներուն փայլուն քաջագործութիւնները վերջին շաբաթներու ընթացքին եւ շեշտեց միացեալ ճիգը ցամաքային, օդանաւային եւ ծովային ուժերուն: Ըսաւ թէ ծանր սխալ մըն է Գերմանիոյ նուաճումի մասին խորհիլ տառապէս աշխարհագրական իմաստով: Շատ աւելի կարեւոր է ոչնչացումը գերման բանակի ստուար զօրամասերու: Հակառակ աշխարհագրական նշանակէտներու փորձութեան, պիտի քաշուին հաստատուած կամըրջագլուխներէ, եթէ տեսնեն որ անոնց պահպանումը մեծ կորուստներու կը կարօտի, թէեւ երբեք պիտի չդադրի մեծ յարձակողականը: Արդէն իսկ աւելի քան չորս գերման բանակներ խորտակուած են, Հռենոսի անցքէն ի վեր: Սպարապետը ջերմապէս գնահատեց նաեւ ռուսական բանակներուն հսկայական ճիգը Աւստրիոյ մէջ եւ Գերմանիոյ կեդրոնին դէմ:

*** Երէկ վերջին պահուն հաղորդած էինք Ռոյայնի գրաւումը ֆրանսական զօրքին կողմէ (Ժիռոնտի նահանգին մէջ, Ատլանտեանի վրայ): Թերթերը կը գրեն թէ Գերմաններու այնքան փառաբանած Ատլանտեան Պարիսպը հալեցաւ շաքարի կտորի մը պէս: Այս յաղթանակով պիտի բացուի Պորտոյի նաւահանգիստին բերանը: Ռոյայն Գերմաններու կղպանքին գլխաւոր բանալիներէն մէկն էր, ուժեղապէս ամրացուած, թէ ցամաքի եւ թէ ծովու կողմէն: Միայն հինգ մղոն հեռաւորութեամբ բաժնուած էր Ժիռոնտի գետաբերանին միւս ափէն: Ֆրանսական հրասայլերը քաղաք մըտան առջի գիշեր, բայց ամբողջական գրաւումը վերջացաւ երկուշաբթի կէս օրին: Դեռ կը մնան կարգ մը դարանակալ խորշեր:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿԸ ՄՆԱՆ ՎՃՌԱԿԱՆ

Մ. Նահանգներու նոր նախագահը իր առաջին պատգամը ուղղելով երեսփ. ժողովի եւ ծերակոյտի միացեալ նիստին, յայտարարեց թէ անփոփոխ կը մնայ Ամերիկայի քաղաքականութիւնը: 1. Մ. Նահանգները պիտի շարունակեն կռուիլ ազատութեան համար, մինչեւ որ Գերմանիա եւ Ճափոն անպայման անձնատուր ըլլան:— 2. Պէտք է շարունակուի Միացեալ Ազգերու պատերազմական մեծ ռազմագիտութիւնը, «անփոփոխ եւ անխախտ».— 3. Պիտի պատժուին պատերազմի ոճրագործները, «եթէ նոյնիսկ ստիպուինք զանոնք հետապնդել մինչեւ աշխարհի ծայրը».— 4. Ինք անձնապէս ուժ պիտի տայ խաղաղութեան եւ յառաջդիմութեան իտէալներուն, «որոնք այնքան պերճախօսութեամբ հռչակուեցան Րուզվէլթի կողմէ».— 5. Այն մեծ ազգերը որ կը կռուին փաշական դաւադրութեան դէմ, պէտք է շարունակեն գործակցիլ խաղաղութեան ատեն: «Միացեալ պատասխանատուութիւնը կը նշանակէ ծառայել աշխարհի ժողովուրդին, ոչ թէ տիրապետել անոնց վրայ»:— 6. Պէտք է հաստատել Միացեալ Ազգերու զօրաւոր եւ տեւական կազմակերպութիւն մը Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ, լուծելու համար խաղաղութեան խնդիրները արդարութեան յաղթանակով:— 7. Տեւական ջանքեր պիտի թափուին, ընկերային լաւագոյն կարգուսարք մը հաստատելու, հասարակ ժողովուրդին վիճակը բարելաւելու համար:— 8. Ամերիկան երբեք պիտի չմոռնայ զինեալ ծառայութեան մէջ մտած այրերուն եւ կիներուն զոհողութիւնները:

*** Սթալին որոշեց Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին ղրկել իր արտաքին գործավարը, Մոլոթով, մինչ նախապէս պիտի գոհանար Ուաշինկթընի խորհրդային դեսպանով: Նախագահը Մոսկուայի դեսպանին միջոցաւ փափաք յայտնած էր որ Մոլոթով ներկայ ըլլայ: Մոսկուայի անթելը կը ծանուցանէ թէ խորհրդային գործավարը այս առթիւ պիտի այցելէ Նոր Նախագահին:

Դահիճ մը եւ մահապարտ

—o—

Դատական ատեանը շաբաթ օր մահուան դատապարտեց Վիշիի գաղտնի ոստիկանութեան տեսուչներէն Ֆէրնան Տավիտը, որ անլուր չարիքներ գործած էր, ինչպէս իր պետը՝ Ռոթէ (նոյնպէս մահապարտ): Երդուեալները իրենց վճիռը տուին հազիւ 15 վայրկեան խորհրդակցելէ վերջ: Տավիտ որ «Ֆրանսացի Հիմլէրը» կոչուեցաւ ընդհ. դատախազին կողմէ, հանդարտութեամբ լսեց մահավճիռը: Երդուեալներուն վրայ ազդելու համար, Տավիտ յիշեց թէ ինչպէս բրիտանական անթելին ֆրանսական բաժինը կ'ազդարարէր անգամ մը.— «Թող ձեր ձեռքին արիւնը անիծէ ձեզ եւ ձեր սերունդը»: Այդ միջոցին կինը յղի էր:

Տավիտ ամբաստանուած էր թէ մօտ երկու հազար հայրենասէրներ ձերբակալած եւ տանջած է, կատարեալ վայրենութեամբ, գերման դրամին տակ: Իր զոհերէն շատեր ջախջախիչ վկայութիւններ տուին դատավարութեան ատեն: Վկաներէն մէկը, ոստիկան մը, նկարագրեց թէ ինչպէս Տավիտ «ցնծութեամբ կը պարէր» այն սեղանին շուրջ որուն վրայ փռուած էր մերկ մարմինը հայրենասէրի մը՝ ուշաթափ՝ սարսափելի խոշտանգումներէն: Երբ պաշտպան փաստաբանը, Պ. Լուի Կիթառ, ոտքի ելաւ խօսելու համար, ներկաներէն շատերը դուրս ելան, ի նշան դժգոհութեան: Միջադէպ մը պահատեցաւ դատարանին մէջ, երբ ամբաստանող վկայ մը մերժեց որ եւ է յայտարարութիւն ընել, մինչ կին մը զոր մատով կը ցուցնէր, մնաց դատարանին մէջ: Այս կինը աղջիկն էր ոստիկանական պաշտօնեայի մը որ գործակցած էր Տավիտի եւ հիմա վար դրուած է:

Պաշտպան փաստաբանը իր ճառին մէջ ըսաւ թէ դատը քաղաքական հանգամանք ունի: «Տավիտ միայն համայնավարներով կը հետաքրքրուէր, պարոնայք երդուեալներ, վճիռ արձակելէ առաջ, խորհեցէք այն քաղաքական հետեւանքներու մասին որ այս դատը յառաջ պիտի բերէ, սպառնալով արեան ճապաղիքներու մատնել երկիրը»:

Կարգ մը վկաներ, որ կ'ուզէին արդարացնել Տավիտը, ներկայացած էին իբրեւ անդամ Դիմադրական Ճակատին: Նախագահը հեգնութեամբ դիտել տուաւ.— «Կ'ամչնամ ազատ մնալուս համար, երբ այսքան հերոսներ բանտն են... Անոնց մեծ մասը կը խոստովանին թէ գողեր են»: Փաստաբանը պատասխանեց, իբրեւ թէ սրամտութեամբ.— «Մարդ կրնայ թէ՛ գող ըլլալ եւ թէ դիմադրական»:

*** Դատական ատեանը ցկեանս թիապարտութեան դատապարտեց երբեմնի «Օժուտիւի» թերթին խմբագրապետը, Ռոպէռ Փէռիէ, որ 37 յօդուածներ գրած էր գործակցութեան համար: Ամբաստանեալը յայտարարեց թէ ուրիշ բաներ ալ գրած է, կարգ մը յարձակումներ սահեցնելով Նացիներուն դէմ եւ թէ պատասխանատու չէ Ժոռժ Սիւարէզի յօդուածներուն համար. (Սիւարէզ գնդակահարուեցաւ ամիսներ առաջ): Յետոյ խոստովանեցաւ թէ 50000 ֆրանք ստացած է շարժանկարի նիւթ մը խմբագրելու համար, բայց բան մը չէ ըրած, այլ պարզապէս տեղեկագիր մը յանձնած է, ապացուցանելու համար թէ կարելի չէ շարժանկարի վերածել առաջարկուած նիւթը:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Հայ դպրոցի առաջին հանդէսը՝ Ապրիլ 22, կիրակի օր, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Bagneuxի Rue d'Arcueilի ֆրանսական դպրոցի սրահին մէջ: Կը հրաւիրուին շրջանիս բոլոր Հայերը: Մուտքը ազատ է:

ԽԱՏԻՍԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

Աղեքսանդր Խատիսեանի յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 14 մարտին Հայոց եկեղեցիին մէջ, ազգ. յուղարկաւորութեամբ: Ներկայ էին Ֆրանսայի զօրավարներ Պրէմօն, Շարտինեի եւ Շըվալիէ, պատերազմական նախարարութեան ներկայացուցիչը եւ Ֆրանսայի պետական պաշտօնեաներ, Վրաստանի նախագահ Ժորտանիա, նախկին նախարարներ Չխէնկէլի, Գէգէչկորի, Ատրբէջանի եւ Հիւս. Կովկասի ներկայացուցիչները: Հայերու կողմէ՝ եկեղեցւոյ վարչութեան եւ Թաղ. խորհուրդի անդամները, զոյգ Գաղթ. Մարմիններու անդամները, Հայ Ազգ. Ճակատի նախագահ Պ. Հ. Մարմարեան, Մարսիլիոյ Ազգ. Վարչութեան ատենապետ Պ. Յ. Սիվրիհիսարլեան, զօր. Ղօրղանեան, Հայ Կամաւորներու Միութեան, Կապոյտ Խաչի, Կարմիր Խաչի, Համազգայինի, Երիտասարդական Միութեան ներկայացուցիչները: Պատուի կեցած էին Հայ Արիները՝ իրենց համազգեստով: Մօտ 25 ծաղկեպսակներ ղրկուած էին՝ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէին, Փարիզի, Իսիի եւ Ալֆորվիլի մարմիններուն կողմէ, Կովկասցիներու, Վրացիներու, Ֆրանքեւհայկ. Միութեան, Կապոյտ Խաչի, Հայ Գաղթականաց Խորհուրդի եւ բազմաթիւ բարեկամներու կողմէ: Դագաղին վրայ դրուած էր հայկ. եռագոյնը, ծաղկեպսակներ կային՝ եռագոյն ծաղիկներով եւ եռագոյն ժապաւէններով: Դամբանական խօսեցան՝ Արսէն քահ. Սիմոնեան, Հրանտ-Սամուէլ (Հ. Յ. Դ. եւ Գաղթ. Խորհուրդին կողմէ), Անտրէ Ֆայեէ (Լուի Մարէնի եւ Ֆրանքօհայկ. Միութեան կողմէ), որ շեշտեց թէ Խատիսեան մինչեւ վերջը կը վայելէր ֆրանսական կառավարութեան վստահութիւնը, Պ. Ա. Զօպանեան, (Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին կողմէ), Պ. Չխենկելի (Կովկասցիներու կողմէ), եւ Զ. Պօտոսեան (Հայ Երիտ. Միութեան կողմէ): Մարմինը փոխադրուեցաւ Փէր Լաշէզի գերեզմանատունը, ուր մասնաւոր դամբարան մը պիտի կառուցուի, ոչ-հեռու Անդրանիկի դամբարանէն:

*** Այս կիրակի պատարագէն վերջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Խատիսեանի մահուան քառասնօրեակին առթիւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱԿԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ գործադուլ յայտարարեցին, յաւելում պահանջելով: Գործա[illegible]նութիւնները դադրեցան նաեւ գաւառի մէջ:

ՊԱՅԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ, առջի օ[illegible] Վիթրիի մէջ: Մէկ հոգի մեռաւ, 8 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան: Անցեալ օգոստոս 26ին ալ ռազմանիւթով լեցուն գերմանական կառախումբ մը պայթած էր Իվռիի կայարանին մէջ (27 զոհ): Մնացեալ վակոններէն 70 թոն ռումբ տեղափոխուած էր Վիթրի, եւ ահա երկրորդ պայթիւնը: Դրացի տուները ծանր վնասներ կրեցին:

ՊԵԼԺԻՈՅ կառավարութիւնը կը խորհի տուրք հաստատել դրամագլուխին վրայ, երկրին ելմտական կացութիւնը բարւոքելու համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփ. ժողովին մէջ՝ ներքին նախարարը յայտարարեց թէ տակաւին կարելի չէ ըսել որ թշնամին այլեւս ի վիճակի չէ օդային յարձակումներ կատարելու Մեծն Բրիտանիոյ վրայ: Կը կարծուի թէ ծանօթ գաղտնի զէնքերը պիտի գործածուին Նորվեկիայէն:

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ պիտի կատարուին շուտով: Արդէն իսկ ցանկեր պատրաստուած են զանազան հոսանքներու կողմէ:

ԹՈՔԻՈՅԻ (Ճափոն) շրջանը օդանաւային ռմբակոծութեան ենթարկուելով, հրդեհներ ծագեցան 10 մղոն տարածութեան մը վրայ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ յաջորդ դասախօսութիւնը՝ Հինգշաբթի, 19 Ապրիլ, ժամը 20ուկէսին, «Studio Alemchah»ի մէջ, 19 Rue Caumartin, métro Madeleine, Opéra կամ Havre Caumartin: Նիւթը.— «Հայ Նոր սերունդներու բարոյական յեղաշրջումը եւ անոր հետեւանքները»: Բանախօս՝ Պ. Սուրէն Շահլամեան: Մուտքը ազատ է:

ՖԻԼԻՔ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՆԴԷՍԸ
Կիրակի, 22 Ապրիլ, ժամը 14.30ին, Սալ Կաւօ, 45 Rue la Boétie. Գիները՝ 200, 150, 100, 75 եւ 40 ֆրանք:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Jeudi 19 Avril 1945 Հինգշաբթի 19 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année No 4381-Նոր շրջան թիւ 10 | Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ | Գին՝ 3 Ֆր.

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Գերմանիոյ կէսէն աւելին գրաւուած

500,000 ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆԵՆ ՊԵՐԼԻՆԸ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ յառաջանալով արեւելքէն եւ արեւմուտքէն, Դաշնակիցները այժմ գրաւած են Գերմանիոյ կէսէն աւելին։ Գերմանիոյ տարածութիւնն է 479000 քառ. քիլոմեթր, որուն 261000ը Դաշնակիցներուն ձեռքը անցած է, իսկ 218000ը առ այժմ կը գտնուի հիթլերական տիրապետութեան տակ։

Վերջին լուրերու համաձայն, Ամերիկեան 9րդ բանակը ամրանալով Էլպայի վրայ, շոգեպինդ յառաջ կը տանի ամէն պատրաստութիւն, Պերլինի վրայ քալելու համար։ Ռուրի գերման մեծ հրամանատարը, մարէշալ Մոտէլ, անձնասպան եղաւ առջի օր, չկարենալով հանդուրժել ջախջախիչ պարտութեան։ Մոտէլ հրամանատարն էր բանակախումբի մը որ ծուղակն ինկաւ Ռուրի մէջ, եւ այս ամսուան սկիզբէն ի վեր քառորդ միլիոն զինուորներ գերի բռնուեցան,— աննախընթաց կորուստ մը որ եւ է ճակատի վրայ՝ այս պատերազմին մէջ։ Բացի Քէսէլրինկէն, որ հաւանաբար գերագոյն դիմադրութիւնը պիտի փորձէ Պավարիոյ մէջ, Մոտէլ վերջին հրամանատարն էր որուն կրնային վստահիլ Նացիները։ Մարէշալը ծանօթ էր իբրեւ մասնագէտ «ոգնի», եւ յաջորդաբար մէկ ճակատէն միւսը քշուեցաւ, երբ աղէտ աղէտի վրայ կը հասնէր։ Արեւելեան ճակատին առաջին հրամանատարն էր որ վերահաստատեց իր հաւատարմութեան երդումը Հիթլէրի, 1944 Յուլիս 20ի մահափորձէն վերջ։

Անգլիական եւ ամերիկեան ճակատներէն հասած վերջին լուրերը կ'ըսեն թէ զինակից բանակները կ'ամրացնեն իրենց դիրքերը ընդարձակ տարածութեան մը վրայ, պատրաստուելու համար վճռական ճակատամարտին որ այլեւս չի կրնար ուշանալ։ Կանխահաս են ամերիկեան եւ ռուսական բանակներու միացման լուրերը։ Դաշնակիցները մօտեցած են Պերլինի, բայց Գերմանները ուժգնօրէն կը դիմադրեն։ Միւս կողմէ, ռուսական բանակը կը շարունակէ յառաջ խաղալ դէպի Պերլին։ Կ'ըսուի թէ 500000 զինուորներ համախմբուած են Գերմանիոյ մայրաքաղաքին մէջ, վերջին դիմադրութեան համար։ Գերմանական լուրերու համաձայն, մարէշալ Ժուքովի բանակները պաշարողական գործողութիւններ կը կատարեն Պերլինի դէմ։ Բացարձակ լռութիւն կը տիրէ ընդհ. յարձակողականի արդիւնքի մասին։ Ռուսական նոր յառաջխաղացութիւնը դէպի Պերլին՝ արեւելեան ճակատի երեք վճռական հարուածներէն մէկը կը համարուի։ Միւս երկուքը պիտի ըլլան միանալ ամերիկեան բանակին հետ Սաքսոնիոյ եւ Պավարիոյ մէջ։ Կարմիր բանակը արդէն իսկ խորտակած է Օտէր գետին արեւմտեան ամրութիւնները Պերլինի ճամբուն վրայ, ինչպէս եւ ստորերկրեայ բերդերու շղթայ մը որ կը նմանի մանրանկար Մաժինոյի մը։

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ԼԱՅՓՑԻԿ ՄՏԱՆ

Մասնագէտներու կարծիքով, Գերմանները այլեւս յոյս չունին երկարատեւ դիմադրութեան մը, բացի Բէսէլրինկի հարաւային շրջանէն — այսպէս կոչուած Լեռնային Ամրոցէն։ Գերմանական ստուարաթիւ զօրամասեր հարաւ կը քաշուին, Էլպայի եւ Օտէրի միջեւ, դէպի այդ լեռնային ամրութեանց շրջանը։ Գերմանիան երկուքի բաժնուած է արդէն, թէեւ դեռ ելքեր կան հիւսիսէն հարաւ, Փրակայի ճամբով։ Ամերիկեան Գ. բանակը յառաջ կը խաղայ Շէմնիցէն եւ Լայփցիկէն անդին, ռուսական բանակին միանալու համար Պերլինի հարաւային - արեւելեան կողմէն։ Լայփցիկ պաշարուած է արդէն եւ ամերիկեան յառաջապահ զօրամասերը մտած են քաղաքին արեւելեան արուարձանները, ուր կատաղի կռիւներ կը մղուին։ Կը կարծուի թէ 30000 գերման զինուորներ ծուղակն ինկած են այս քաղաքին մէջ։ Դաշնակիցները այժմ զբաղած են իրենց գրաւած յենակէտները զօրացնելով եւ հաղորդակցութիւնները ապահովելով։ Թիկունքը ամրացնելով, անոնք պիտի վերսկսին վճռական արշաւը որուն անհամբեր կը սպասէ ամբողջ աշխարհը եւ որուն առաջին նպատակն է միացում կարմիր բանակին հետ։ Կը կարծուի թէ այս արշաւը ամենամեծն ու ամենահզօրը պիտի ըլլայ, եւ Էլպան մեծ խոչընդոտ մը պիտի չկազմէ այն բանակներուն համար որ անցան Հռենոսը։

Շէմնիցի հրամանատարը մերժած ըլլալով անձնատուր ըլլալ, Դաշնակիցները յարձակեցան երեք տարբեր կէտերէ։ Հալլէն ալ կը պաշարուի (Լայփցիկի մօտ)։ Աւելի դէպի հարաւ, ամերիկեան 9րդ բանակը ընդհանուր յարձակողականի ձեռնարկեց Մակտէպուրկի դէմ։

Հոլանտայի մէջ, Գերմանները սկսան ողողել ահագին տարածութիւններ, անանցանելի դարձնելու համար Ութրէխթի շրջանը։ Քանատացիները կատաղօրէն կը կռուին այս ճակատին վրայ։

Պաշտօնապէս կը հաղորդուի թէ 750—800000

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԻՍԿ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ...

Առջի օր համառօտակի պարզեցինք յունահայ գաղութին եղերական կացութիւնը՝ գերմանական գրաւման շրջանին։

Այժմ ընդհ. ակնարկ մըն ալ դէպի պալքանեան երկիրները, Պուլկարիա եւ Ռումանիա, միւս գաղութներուն անցնելէ առաջ։

Նորէն կը յիշեցնենք թէ պատկերը պիտի ըլլայ հարեւանցի եւ կցկտուր, քանի որ վաւերական տեղեկութիւններ կը պակսին։

Գերմանական բռնագրաւման շրջանին, Սոֆիայի եւ Պուքրէշի թերթերն անգամ արգիլուած էին Փարիզի համար։ Նացի գրաքննութիւնը դանոնք վար կը դնէր Վիէննայի մէջ կամ այլուր։ Եւ միայն պատահական թիւեր անցած են մեր ձեռքը։ Կարգ մը լուրեր ալ իմացած ենք Ամերիկայի «Հայրենիք»էն, որ Մարսէյլ կը հասնէր մինչեւ 1941 Դեկտեմբեր, երբ ծագեցաւ ճափոնական պատերազմը։

Պուլկարիա.— Երբ գերման բանակը Պուլկարիա մտաւ, ճնշելով օրուան թագաւորին եւ դահլիճին վրայ, երկիրը բաղդատաբար տանելի վիճակ մը ունէր։

Այնուհետեւ, հետզհետէ փափուկ հանգամանք ստացաւ կացութիւնը։ Պուլկարիան, արդէն աղքատ, մատնուեցաւ տնտեսական ծանր տագնապի մը։ Այն աստիճան որ, ճերմակ պանիրն ու կարագը, հացն ու գետնախնձորն անգամ դժուար կը ճարուէին։

Անշուշտ հարստացողներ եղան, ինչպէս ամէն տեղ, — նոյնիսկ Յունաստանի մէջ։ Բայց ժողովուրդը մատնուած էր դժնդակ անձկութեան մը, մանաւանդ որ հոն ալ հաստատուած էր պարտաւորիչ աշխատանք։

Թշուառութիւնը անտանելի էր մանաւանդ յունական Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ, զոր Հիթլէր Պուլկարիոյ պարգեւեց։ Ամբողջ երիտասարդութիւնը բռնի աշխատանքի ենթարկուած ըլլալով, տունը կը մնային միայն անճար կիներ եւ մանուկներ։ Տակաւին երկու տարի առաջ, հանգանակութիւններ կը կատարուէին Սոֆիայի մէջ, ուտելիք ճարելու համար հարիւրաւոր ընտանիքներու, որոնք պատառ մը հացի կարօտը կը քաշէին։ Օգնութիւն խնդրուած էր նոյնիսկ Փարիզէն։ Եւ կարելի եղաւ մաս մը դեղ եւ չոր ուտելիք ղրկել։ (Ինչպէս Յունաստանի մէջ, այնտեղ ալ դրամը արժէք չունէր)։

Որքան կրցած ենք հետեւիլ, ազգ. հաստատութիւններն ու դպրոցները կրցան քաշքշել իրենց տժգոյն գոյութիւնը։ Բայց մթնոլորտը դարձած էր անշնչելի։ Մանաւանդ որ, պատերազմի մը մղձաւանջն ալ կախուած էր երկրին վրայ։ Գերման բանակը տէր-տիրական, պուլկար բանակը կազմ եւ պատրաստ։ Թուրքիո՞յ վրայ պիտի յարձակէր։ Թուրքիան ի՞նք պիտի յարձակէր։ Կամ երկուքը զինակցելով գերմանական ճակատի՞ն պիտի միանային...

Մղձաւանջ մը եւս.— 1941ին, գաւառական թերթ մը, արիականութեան խնդիր յարուցանելով — անշուշտ ներշնչուած Նացիներէն — կ'առաջարկէր որ Պուլկարիոյ Հայերուն համար ալ հաստատուին անջատ բնակավայրեր, նման Հրէական «կէթթօ»ներուն։ Կրնա՞ք երեւակայել գաղութին ճգնաժամը։ Զէ՞ որ ամէն օր իրենց աչքին առջեւ կը տեսնէին Հրեաներու աքսորը անյայտ ուղղութեամբ, սկսելով մայրաքաղաքէն։

Ի վերջոյ կարելի եղած էր հեռացնել վտանգը, շնորհիւ պուլկար ժողովուրդին ողջմտութեան։ Բայց հոգիները խռոված էին, մինչեւ երկրին փրկութիւնը։

Դժբախտաբար որ եւ է լուր չունինք ազատագրումէն ի վեր, յարաբերութիւնները խզուած ըլլալով, զինուորական կարգադրութեամբ։

Նոր իշխանութիւնը արտակարգ խստութեամբ դատեց ու դատապարտեց երկրին դաւաճաններն ու կասկածելիները, առաջին առթիւ մահուան դատապարտելով աւելի քան հարիւր հոգի,— Կիրիլ իշխանը, խնամակալները, մեղսակից նախարարները, երեսփոխաններ, բարձր պաշտօնատարներ եւն.։ Մահապարտներու երկրորդ շարքէ մը վերջ, դեռ բանտ կը մնան հարիւրաւորներ։

Հայեր ալ կա՞ն մեղսակիցներուն կամ զոհերուն մէջ։ Դժուար է ըսել։ Ստիպուած ենք սպասել վաւերական տեղեկութեանց, վստահելով երկրին նոր վարիչներուն արդարադատութեան։

Բացի հասարակ բախտախնդիրներէ, ո եւ է Հայ ինչո՞վ կրնայ դաւաճանած ըլլալ եղբայրական Պուլկարիոյ շահերուն։

Շ.

ԹՐԹՌԱԼՈՎ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՔՆԱՐԻՆ ՎՐԱՅ...

ԽՄԲ.— Մեր հաւատարիմ բարեկամներէն Պ. Էտուառ Տէփռէօ, յայտնի ընկերվարական եւ քաջ տեսաբան, անդամ խորհրդակցական ժողովին, որ անցեալ Նոյեմբերին նախագահեց ընկերվարական համագումարի Ա. նիստին, յատկապէս Յառաջի համար գրի առած է այս կարճ տեսութիւնը, յարմարելով թերթի ծաւալին.—

Ֆրանսացի ընկերվարականները հպարտ են այն դերով զոր կատարեցին դիմադրական ճակատին մէջ, հիթլերական գրոհին դէմ, ազգային անկախութեան պաշտպանութեան համար։ Հաւատարիմ իրենց միջազգայնական իտէալին, ամենադոյզն վէճ մը իսկ չծագեցաւ իրենց հայրենասիրական պարտականութեան եւ մարդկային համերաշխութեան պարտականութեան միջեւ։ Նոյն օրը իր դաղտնի օդանաւէն Լոնտոն իջնելով մեր ընդհ. քարտուղարը, Տանիէլ Մէյէն, կրցաւ իր աջակցութիւնն ընծայել Ժոր. տը Կօլին, իսկ Քամիյ Հուիզմանի՝ Բ. Միջազգայինի նախագահին՝ մեր անխախտ հաւատարմութեան երաշխիքը։

Սնած Ժօռէսի մեծ աւանդութեամբ, մենք գիտէինք թէ «քիչ մը միջազգայնականութիւնը կը հեռացնէ հայրենիքէն, եւ թէ շատ միջազգայնականութիւնը անոր կը տանի, թէ քիչ մը հայրենասիրութիւնը կը հեռացնէ միջազգայնականութենէն եւ թէ շատ հայրենասիրութիւնը անոր կը տանի»։ Մենք մնացինք ջերմ հայրենասէրներ եւ ջերմ միջազգայնականներ։ Կարդացէք բոլոր յայտարարութիւնները, եւ պիտի տեսնէք թէ այս կէտին մէջ մեր դիրքը անփոփոխ եղած է։ Քիչեր կրնան ըսել այսպէս։ Որպէսզի միջազգային ճակատ մը ըլլայ, նախ պէտք է որ ազատ եւ ուժեղ ազգեր ըլլան, որ իւրաքանչիւրը մարդկային հասարակաց հայրենի ստացուածքին բերէ իր նիւթական եւ հոգեկան հարստութիւնները, աւանդութիւնները, մշակոյթը տարբեր ազգերու եւ «Թրթռալով մարդկային քնարին վրայ»։ Ժօռէսի մէկ բացատրութիւնն է որուն վրայ միշտ պէտք է խորհիլ, երբ կը ջանանք ընկերվարութեան դիրքը սահմանել, մանաւանդ Ֆրանս. ընկերվարութեան։

Ազգայնականները կ'ըսէին.— «Միայն Ֆրանսան»։ Այս չարաղէտ եւ հեղնական նշանախօսքին դէմ մենք կ'ըսենք. «Ֆրանսան ամէնուն հետ»։ Բոլոր մեծ երկիրներուն հետ եւ բոլոր անոնց որ փոքր երկիրներ կը կոչուին, որոնք կրնան փոքր ըլլալ իրենց հողամասի տարածութեամբ եւ կամ բնակչութեան թիւով, բայց երբեմն եզականօրէն մեծ են իրենց հերոսութեամբ կամ իրենց ընկերային իրականացումներուն օրինակով։

EDOUARD DEPREUX

ՆԱՄԱԿ ՄԸ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆԷ

Երէկ ընկեր Ս. Վրացեանէ ստացանք անձնական նամակ մը, անգլերէն, մարտ 8 թուականով։ Կը քաղենք այն տեղեկութիւնները որ հանրային հանգամանք ունին.—

...։ Այժմ Նիւ Եորք կը բնակիմ։ Այստեղ կազմեցինք Հայկ. Ազգ. Կոմիտէ մը, որուն նպատակն է պաշտպանել Հայկական Դատը։ Ես կ'աշխատիմ անոնց հետ։

Անցեալ օր նամակ մը ստացայ Ժընեւէն։ Միջազգային Կարմիր Խաչը լուր առած է թէ իբր 40 հազար Հայեր կան Գերմանիոյ մէջ, բռնի հոն տարուած՝ Ռուսիայէն եւ Պալքաններէն, իբրեւ բանուոր։ Ամէնքն ալ շատ ծանր պայմաններու մէջ կը գտնուին եւ ծայրայեղ թշուառութեան մատնուած են։ Այստեղ դիմեցինք Ամերիկեան Կարմիր Խաչին, որպէսզի միջոց մը գտնեն օգնելու համար նացիական վայրագութեանց զոհերուն։ Միջազգային Կարմիր Խաչի կեդրոնը (Ժընեւ) պատրաստ է ամէն օգնութիւն ղրկելու Գերմանիա տարուած Հայերուն։ Ուրախ եմ որ Ֆրանսայի մեր հայրենակիցները աւելի լաւ պայմաններու մէջ կը գտնուին։ Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ Հայերը միշտ հաւատարիմ եղած են Ֆրանսայի, եւ այս վերջինն ալ միշտ բարեկամ եղած է Հայերուն։

Խնդրեմ կարօտ բարեկամներուս հասցէները հաղորդել, ուտելիք ղրկելու համար։ Այստեղ արտօնութիւն ունինք ամէն շաբաթ փոքր ծրար մը ղրկելու մէկ հասցէի։

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ֆրանսական դաշնակցութիւնը մերժեց Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան առաջարկները՝ երկուքին միացման մասին։

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան տեղապահը, Գէորգ արք. Չէօրէքճեան, անցեալ աշնան պատուիրակութիւն մը ղրկած էր Արտասահման։ (Փրոֆ. Աշոտ Աբրահամեան եւ քարտուղարը՝ Անուշաւան Տէր-Գրիգորեան)։ Տեղապահը այս առթիւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այդ առաքելութեան մասին, «Էջմիածին» ամսագրին մէջ, որ հրատարակուիլ սկսաւ 1944 Յունուարին, իբրեւ «պաշտօնական ամսագիր Հայրապետական Աթոռոյ Ս. Էջմիածնի»։

Պատուիրակին յանձնուած կոնդակին մէջ սահմանուած են իր պարտականութիւնները։

— «Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցու նախնի Հայրապետները հեռաւոր համայնքների հետ սերտ կապ պահպանելու նպատակով ուղարկում էին իրենց նուիրակները նրանց մօտ, նրանց մխիթարելու եւ եկեղեցական գործերի վրայ վերահսկողութիւն ունենալու համար։

«1941 թ. ապրիլի 10ին Ս. Էջմիածնում գումարուած ազգային-եկեղեցական ժողովն էլ յանձնարարել է Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդին պարբերաբար ուղարկել լիազօր ներկայացուցիչներ Միութենական Հանրապետութեան եւ արտասահմանի թեմերը ծանօթանալու նրանց իրական վիճակին, հոգեւոր իշխանութեան գործունէութեան, վերահսկողութեան եւ ըստ հարկին ցուցումներ տալու նպատակով։ Այլեւ թեմերի ու Մայր Աթոռի մէջ գոյութիւն ունեցող կապը եւս առաւել խորացնելու եւ սերտացնելու համար եւ այդ բոլորի մասին զեկուցանելու Գերագոյն Հոգեւոր իշխանութեան ի տնօրինութիւն։

«Ներկայումս նկատի առնելով, որ պատերազմի պատճառով դժուարացել է մեր յարաբերութիւնը արտասահմանի հետ, հետեւելով եկեղեցու աւանդական սովորութեան եւ ի կատարումն ազգային-եկեղեցական ժողովի որոշման, Մենք կարգում ենք Ձեզ Մեր եւ Ս. Էջմիածնի ներկայացուցիչ տալով Ձեզ իբրեւ օգնական եւ անձնական քարտուղար Պ. Անուշաւան Տէր-Գրիգորեանին այցելելու Մերձաւոր Արեւելքի հետեւեալ թեմերն ու վայրերը.— Իրանի, Հնդկաստանի, Ատրպատականի, Իրաքի, եւ Եգիպտոսի թեմերը, Ս. Երուսաղէմի վանքը եւ Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը, հաղորդելով նրանց ղեկավարներին Մեր եղբայրական սիրոյ ողջոյնը եւ Մեր աղօթքը Ս. Էջմիածնի դարաւոր բոլոր սրբութիւններից յիշեալ սրբավայրերի եւ թեմերի ղեկավարներին առողջութիւն եւ կարողութիւն իրենց վրայ դրըուած ծանր եւ պատասխանատու լուծը յաջողութեամբ կատարելու եւ այդ վայրերում ապրող մեր հօտին խաղաղ եւ բարօր կեանք շնորհելու համար»։

Պատուիրակութիւնը այցելելով յիշուած վայրերը, ընդունուած է մեծ խանդավառութեամբ եւ ամէն տեղ զեկուցումներ տուած է Հայաստանի եւ Էջմիածնի կացութեան մասին։ Յառաջիկային պիտի այցելէ նաեւ Եւրոպա եւ Ամերիկա։

*** Կաթող. տեղապահին հրաւէրով բոլոր գաղութներուն մէջ հանգանակութիւններ կը կատարուին երկու տարիէ ի վեր, «Սասունցի Դաւիթ» հրասայլերու շարքին համար։ Մեծ գումարներ փոխադրուած են Էջմիածին, Իրանէն, Ամերիկայէն, Եգիպտոսէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն, Կիպրոսէն եւն.։ Փարիզի մէջ ալ Ազգ. Ճակատը ձեռնարկած է հանգանակութեան։

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ՝ հրասայլերու հրամանատար փոխ-գնդապետ Վոյսկի նամակով մը իր գոհունակութիւնը յայտնած է կատարուած մարտական գործողութեանց մասին։ Գնդապետը կ՚ըսէ.— «Հայ ժողովուրդին առասպելական հերոս Սասունցի Դաւիթի անունը կրող հրասայլերը կը գտնուին վստահելի ձեռքերու մէջ։ Գերման բռնագրաւիչներու դէմ մղուած ճակատամարտներուն մէջ անոնք պսակուեցան անթառամ փառքով»։

Ձայներ Գաղութէն

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

ՎԻՇԻ.— «Յառաջ»ի այս նեղ սիւնակներուն մէջ կարելի չէ մէկիկ մէկիկ պատկերացնել Կապոյտ Խաչի Վիշիի մասնաճիւղին գործունէութիւնը, որ արժանի է ջերմ գնահատութեան։

Ինչպէս պատերազմէն առաջ, պատերազմի ընթացքին ալ ան չէ դադրած գործելէ։ Մօտ 25 հայ դժբախտ գերիներու անխտիր, բազմաթիւ անգամներ, ուտեստի ծրարներ ղրկած է Ֆրանսական Կարմիր Խաչի գրասենեակի միջոցաւ, բոլոր ծախքերը ինք հոգալով։ Այս առթիւ բազմաթիւ շնորհակալութեան նամակներ ստացած է, մէկը միւսէն յուզիչ։

Մասնաճիւղը օգնած է նաեւ հայ չքաւորներուն եւ գուրգուրանք ցոյց կուտայ դժբախտ հիւանդներուն, որոնք կը մաշին հիւանդանոցներու մոռցուած անկիւնները։ 1944ի գարնան, խումբ մը հայ հիւանդ գերի զինուորներ բերուած էին հիւանդանոցը։ Մեր Կապոյտ Խաչի ժրաջան քոյրերը այդ դժբախտներուն հանդէպ ալ ցոյց տուին իրենց մարդասիրական գուրգուրանքը։ Բազմաթիւ անգամներ այցելեցին բաշխելով զանազան ուտեստներ եւայլ նիւթեր։ Այս ներքին աշխատանքներէն զատ, ունեցած է հրապարակային ձեռնարկներ։ 1942ի դժնդակ օրերուն տուաւ թատերական ներկայացում մը։ 22 Փետրուարին, ներկայացուց «Աշխարհի Դատաստանը»։ Անցած ամսու 25ին, իր նախաձեռնութեամբ ներկայացուեցաւ Արշին Մալ Ալանը, Սէն Շամոնի Մարզական Միութեան թատերախումբին կողմէ։ Մեծ բազմութիւն մը լեցուած էր սրահը։ Մասնաճիւղը միջոցներ կը մտածէ, հայերէնի դասաւանդութիւնները վերահաստատելու համար։ Այս նպատակով իր տրամադրութեան տակ ունի կոկիկ գումար մը։

Գարունի

գերիներ բռնուած են Ապրիլի առաջին 16 օրերու ընթացքին։

*** Իտալական ճակատին վրայ, անգլիական եւ ամերիկեան զօրամասերը հետզհետէ կը սաստկացնեն ճնշումը։

ԴԱՇՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՕԴԻՆ ՄԷՋ

Երեքշաբթի օր առաջին անգամ ըլլալով անգլիական, ռուսական եւ ամերիկեան օդաչուները իրարու հանդիպեցան Գերմանիոյ վրայ։ Անգլիացիները եւ Ռուսերը իրար դիմաւորեցին Պերլինի վերեւ։ Ամերիկացիները եւ Ռուսերը նոյնպէս հանդիպեցան Չեխոսլովաքիոյ վրայ ուր ամերիկեան 8րդ օդատորմիղը կը ռմբակոծէր գերման օդակայանները։

Ամերիկեան հազար ռմբաձիգ օդանաւեր, աջակցութեամբ 850 որսկաններու յարձակեցան Տրէզտէնի մօտ եւ Չեխոսլովաքիոյ որոշ կէտերուն վրայ։ Տորմղիկ մը թռաւ Փրակայի հիւսիսակողմը, զարնելու համար քարիւղի ստորերկրեայ մթերանոց մը։

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիա հազար օդանաւ կորսնցուցած է երկուշաբթի օր, ինչ որ օդանաւային ամենամեծ աղէտը կը կազմէ պատմութեան մէջ։ Այլեւս խորտակուած կը համարուի գերման օդատորմիղը, որ այնքան ահուսարսափ կը տարածէր քանի մը տարի առաջ։ Դաշնակից օդանաւերը այս միջոցին կը ծառայեն նաեւ իբրեւ փոխադրիչ գերիներու եւ աքսորականներու։ Մինչեւ երէկ փոխադրած էին 26000 հոգի, —9000 անգլիացի, 7000 ամերիկացի, 10000 Ֆըրանսացի։ Այդ օդանաւերը միեւնոյն ատեն անգնահատելի ծառայութիւն կը մատուցանեն ռուսական ճակատին։

ԺԻՌՈՆՏԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Ֆրանսական զօրքը վճռական հարուած մը տալէ վերջ, այժմ կը շարունակէ կռիւը, Ժիռոնտի գերմանական վերջին ամրոցին դէմ։ Տակաւին բազմաթիւ զինուորներ կը դիմադրեն Ռուայանի բերդին մէջ եւ քաղաքին հարաւակողմը։ Գերի բռնուեցաւ այս շրջանին գերման հրամանատարը, ծովակալ Միքէլիս, իր սպայակոյտին հետ։ Ֆրանսացիները այժմ թշնամին կը հետապնդեն Ռուայանի հիւսիսակողմը։ Գերմանները ուժգնօրէն կը դիմադրեն Լա Քուպրի եղեւինի անտառին մէջ։ Ամերիկեան ռմբաձիգ օդանաւեր եւ ֆրանսական մարտանաւեր կ՚աջակցին այս գործողութեանց։ Առջի օր նորէն ռմբակոծուեցան գերմանական դիրքերը, օդանաւերով եւ թնդանօթներով։

ՀԻՆԳ ՄԵԾԵՐԸ ՊԻՏԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԻ՞Ն

Մ. Նահանգներու նոր նախագահը իր առաջին յայտարարութիւնն ընելով մամուլի ներկայացուցիչներուն, ըսաւ թէ ուրախ պիտի ըլլար կարելի եղածին չափ շուտ հանդիպելով հինգ մեծ պետութեանց վարիչներուն։ Նախագահը պիտի չկրնայ մասնակցիլ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, բայց հաւանաբար անթելով բարի գալուստի ուղերձ մը պիտի ուղղէ պատուիրակներուն, ժողովին բացման առթիւ։

*** Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ, Պ. Չըրչիլ ներբողելով հանգուցեալ Ռուզվէլթի գործունէութիւնը, ըսաւ թէ՝ հակառակ իր ֆիզիքական տկարութեան, ան մեռաւ պատնէշին վրայ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆԸ երէկ սկսաւ դատել զօր. Տէնցը, երբեմն զինուորական կառավարիչ Փարիզի, երբ Գերմանները Փարիզ մտան 1940 յունիսին, իսկ 1941ին մարզպան Սուրիոյ։ Ատեանը կը բաղկանայ 24 ծերակուտականներէ, երեսփոխաններէ եւ խորհրդակցական ժողովի պատուիրակներէն։ Ամբաստանագիրը կ՚ըսէ թէ զօրավարը օգնած է թշնամի պետութեան շահերուն Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, «ապստամբութիւն գրգռելով մեր անգլիացի զինակիցներուն դէմ Իրաքի մէջ եւ օդակայաններ տրամադրելով Գերմանիոյ», թէ պատասխանատու է 1500 Ազատ Ֆրանսացի զինուորներու մահուան՝ եղբայրասպան պատերազմ սարքած ըլլալով այն ուժերուն հետ որ կը հնազանդէին Վիշիի կառավարութեան եւ որոնք նոյնքան մարդ կորսնցուցին։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԶՎԷԼԹԻ անունով պիտի կոչուի Պուլվառ տէ Քափիւսինը, իբրեւ յարգանք հանգուցեալի յիշատակին։

ՓՈՂԵՐԱՆՈՑԸ որոշեց աւելցնել 10 եւ 20 ֆրանքնոց մետաղ դրամներու շրջաբերութիւնը, պղինձի եւ նիքէլի խառնուրդով մը, հրապարակէն քաշելու համար նոյն արժէքով արծաթ դրամները։ Միեւնոյն ատեն հրապարակ պիտի հանուին հինգ ֆրանքնոց դրամներ ալիւմինիոմէ, առ այժմ 40 միլիոն ֆրանք արժէքով։ Ընդհ. գումարը պիտի ըլլար 1,500,000,000, բայց կարելի չէ եղած, արհեստագիտական դժուարութեանց պատճառով։ Մայիսէն սկսեալ ամէն ամիս 100000000 ֆրանքի հինգ ֆրանքնոց պիտի հանուի։

ԼԵՀԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ մասին ծագած վէճերը դեռ կը շարունակուին։ Կ՚ըսուի թէ խզըւած են բանակցութիւնները խորհրդային իշխանութեան եւ Լոնտոնի լեհական կառավարութեան միջեւ։ Անգլիա եւ Ամերիկա առ այժմ յարմար չեն դատեր որ յուզուին այս խնդիրները։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ անգլիական հոգատարութեան փոխարէն, միջազգային խնամակալութիւն մը հաստատել կ՚առաջարկէ Սըմնըր Ուէլս, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութեան նախկին խորհրդականը։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱԶԳ. ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ (Հ. Ա. Ձ.)

Ա. Տարի Բ. Ներկայացում

Théatre d'Ienaի մէջ, métro: Iéna, 23 Ապրիլ

Երկուշաբթի գիշեր ժամը 7.30ին

կը ներկայացուի Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՂՕՂԱՆՋՈՒՄ Է

Ա. անգամ Փարիզի մէջ, հայ կեանքէ տռամ, չորս արար եւ մէկ պատկեր։ Երգ, Նուագ եւ պար ռուս ցիկաններու կողմէ։ Վարիչ՝ Տ. Նշանեան, բեմադիր՝ Ա. Շահխաթունի։

Տոմսերը՝ 50էն 200 ֆրանք, սովորական վայրերը եւ ներկայացման օրը թատրոնին կիշէն, ժամը 2էն սկսեալ։ Ներկայացումը կը սկսի ճիշդ ժամը 7.30ին կը վերջանայ 10.30ին։

Վ. ՃԻՆՃԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ապրիլ 8ին, Էքօլ Նօրմալի սրահին մէջ համակրելի դաշնակահարուհի Օր. Վերոնիկ Ճինճեան նուագահանդէս մը տուաւ, ընկերակցութեամբ ջութակահար Victor Gentilի, նոյնքան տաղանդաւոր։

Նուագահանդէսի մը արժէքը պէտք չէ կարծել թէ միշտ կախում ունի արուեստագէտին նուագելու կատարելութենէն, այլ՝ նկատի առնելու է թէ ինչ աստիճանի արժէք եւ դժուարութիւն կը ներկայացնեն յայտագրին կտորները։ Այս պարագան յաճախ կը վրիպի հասարակութեան ուշադրութենէն։ Կը ճանչնամ արուեստագէտներ որոնք իրենց դիւրին յաջողութիւններ կ՚ապահովեն հրամցնելով միջակ արժէք եւ դժուարութիւն ունեցող կտորներ, զորս նուագելու համար կը բաւէ քիչ մը շնորհ ունենալ։

Վերոնիկ Ճինճեանի պարագան նոյնը չէ։ Յայտագիրը կը պարունակէր երկու sonateները César Franckի եւ Gabriel Fauréի, երկու ալ դաշնակի կտոր նոյնքան բարդ, Bachէն եւ Lisztէն։ Օրաթերթերու ծաւալը նկատի ունենալով, կը հրաժարիմ մանրամասնութիւններ տալէ։ Յայտագրի այս ընտրութիւնը գրաւական մը կը կազմէ երիտասարդ դաշնակահարուհիի ըմբռնումի բարձրութեան։

Վերոնիկ Ճինճեան, որ եղբօր աղջիկն է ծանօթ ատամնաբոյժ Ճինճեանի, լուրջ պատրաստութիւն ունի երաժշտութեան։ 1938ին Մարսէյլի երաժշտանոցի պսակաւոր դառնալէ վերջ, խղճամիտ աշխատանքի նուիրուած է, ինքնամփոփ իր մէջ, առանց շատ հրապարակ գալու։ Մօտ օրէն մեր հասարակութիւնը լաւագոյնս պիտի գնահատէ զինքը, երբ մասնակցի Հայ Երգի օրուան յայտագրին, նուագելով միայն հայկական գործեր։

Ա. Պ.

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՀԱՅ ԵՐԳԻ ՕՐԸ, որ կազմակերպուած էր Փարիզի Հայկ. երգչախումբին կողմէ, Ապրիլ 29ի համար, միեւնոյն օրը Հայ Ազգ. Ճակատի կողմէ սարքուած համազգային ադահանդէսին պատճառով։ Տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունիս 10ին, Կավոյի սրահին մէջ։ Նախապէս գնուած տոմսերը արժէքը կը պահեն։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի օր, 22 Ապրիլ, Փրատոյի Մայր Եկեղեցիին մէջ տեղի կ՚ունենայ հանդիսաւոր Հոգեհանգիստ Միաց. Նահանգներու նախագահ հանգուցեալ Ֆրանքլին Ռուզվէլթի յիշատակին, ներկայութեամբ հայ եւ օտար պաշտօնական հրաւիրեալներու։

PLACE DES FÊTESի մէջ ՅԱՌԱՋ կը ծախուի՝ Maison Laine, 21 Rue des Fêtes:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Vendredi 20 Avril 1945 Ուրբաթ 20 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4382-Նոր շրջան թիւ 11 | Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ | Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՕՐԵՐ

Դղրդագին լուրերու կը սպասուի, մէկ օրէն միւսը: Թերեւս ժամէ ժամ:

Հսկայական ուժեր, արեւելքէն եւ արեւմուտքէն, սասանեցուցիչ ալիքներով կը քալեն Պերլինի վրայ, որուն դուռներուն առջեւ պիտի մղուի «պատերազմին ամէնէն արիւնոտ ճակատամարտներէն մէկը»:

Կարմիր բանա՞կը առաջ պիտի մտնէ Գերմանիոյ մայրաքաղաքը թէ անգլեւսաքսոն զանգուածը: Կամ արդեօք երկուքը ժամադրուա՞ծ են որոշ կէտի մը վրայ, միասնաբար եւ հանդիսաւորապէս մտնելու համար:

Դժուար է ըսել: Երբեմն զինուորական գաղտնիքները շատ աւելի անթափանցելի են քան այսպէս կոչուած աստուածային գաղտնիքները: Մանաւանդ որ, դաշնակից սպարապետութիւնները եւ մասնաւորապէս խորհրդայինը բացարձակ լռութիւն կը պահեն վճռական գործողութեանց ատեն, ինչպէս այս անգամ: Նոյն իսկ դաշնակից մամուլի թղթակիցներուն արգիլուած է տեղեկութիւններ հաղորդել, առ այժմ:

Ամէն պարագայի մէջ, «մօտ է գարունը»: Ուրիշ խօսքով, բուն պատերազմը իր վախճանին կը մօտենայ սրընթաց, ինչպէս այն հազարաւոր հրասայլերն ու օդանաւերը որ պիտի փութացնէին յաղթանակը:

Բախտորոշ, ճակատագրական օրեր են բովանդակ մարդկութեան համար: Պերլինի անկումով, պիտի տապալի ահարկու միջնաբերդ մը, որ չորս-հինգ տարիէ ի վեր լուծի տակ առած էր ամբողջ Եւրոպան, «նոր կարգուսարք» հաստատելու յաւակնութեամբ:

Ամբողջ Եւրոպան լողաց արեան ճապաղիքներու մէջ, այդ չորս - հինգ տարիներու ընթացքին: Անծայրածիր տարածութիւններ մոխիրի վերածուեցան միլիոնաւոր մարդկային զոհերով:

Եւ դեռ մարդկութիւնը կը գալարուի ահաւոր, անասելի ողբերգութեանց մղձաւանջի մը տակ: Դեռ չեն ցամքած արեան գետերը: Դեռ քստմնելի անակնկալներ կրնան պատահիլ, քանի որ հիթլերականութիւնը չուզեր տեղի տալ, եւ ընդհակառակն կը թելադրէ մոլեռանդ պայքար եւ յուսահատական դիմադրութիւն՝ բոլոր միջոցներով:

Դաշնակից սպարապետը, զօր. Այզընհաուըր ինք անցեալ օր կը յայտարարէր թէ վերջնական յաղթանակի օրը պիտի չծանուցուի, մինչեւ որ թշնամի դիմադրութիւնը իջնէ «աւազակութեան» աստիճանին:

Զինուորական իշխանութիւնները կ'ուզեն ամէն բանէ առաջ ջլատել, քանդել Գերմանիոյ զինուորական ահեղ կազմակերպութիւնը: Կտրել այն բոլոր երակները որ կրնան կանգուն պահել ո եւ է բանակ՝ պատերազմը շարունակելու համար: Ուրեմն իրարու ետեւէ պիտի գրաւեն անսահման տարածութիւններ, մասնաւորապէս ճարտարագործական կեդրոնները:

Արդէն շատ բան չէ մնացած գլխաւոր քաղաքներէն, որոնք մեծ մասով աւերակ դարձած են, իբրեւ հետեւանք օդանաւային անընդհատ եւ անխնայ, աննախընթաց ռմբակոծութեանց:

Գերմանիոյ կէսէն աւելին Դաշնակիցներուն ձեռքն անցած ըլլալով, հետզհետէ կը փլին եւ պիտի փլին բազմաթիւ ռազմական եւ ճարտարագործական ճակատներ: Այնպէս որ, ի վերջոյ պատերազմը պիտի վերածուի ասպատակութեան, զանազան միջնաբերդերու կամ լեռնային շրջաններու մէջ:

Այդ ելքը չեն ծածկեր Գերմանները իրենք ալ, քանի որ բազմաթիւ զօրամասեր կը հոսին դէպի հարաւ, համախմբուելու եւ դիմադրելու համար Պավարիոյ լեռներուն մէջ եւ այլուր:

Ուրիշ խօսքով, Գերմանիան ալ պիտի ունենայ իր «մաքի»ները, ինչպէս գրեցին թերթերը, զարմանազան մանրամասնութիւններ հրատարակելով:

Ընդհանրապէս երկար կը տեւեն այս կարգի կռիւները, դժուարութիւններ պատճառելով կանոնաւոր բանակներուն: Բայց կը թուի թէ դաշնակից հրամանատարութիւնը նախատեսած է ամէն բան, ի վերջոյ ընդունիլ տալու համար անխուսափելի ելքը:

Ահաւոր մղձաւանջ մըն է որ պիտի փարատի, երբ առտու մը պաշտօնական զեկոյցը աւետէ բուն պատերազմին վախճանը:

Այնուհետեւ, նոր Եւրոպային վիթխարի երկունքն է որ պիտի սկսի, զարմանահրաշ անակընկալներով:

Շ.

ԻՍԼԱՄ ԱՇԽԱՐՀԸ

Քրիստոնեայ Եւրոպայի քառսին դիմաց, լուռ ու պառեղծուածային, ինքն իր վրայ ամփոփուեր է կենդանի սփինքսը, — իսլամ աշխարհը: Մութին մէջ կծկուած, կարծես կը սպասէ իր ժամուն:

Իր կենսական տարածութիւնը կ'ընդլայնի, կը թափանցէ դէպի սեւ Ափրիկէի, դեղին Ասիոյ խորերը: Նախնական մտայնութիւններու շատ աւելի մատչելի է Գուրանի պարզ դաւանանքը եւ բարոյականը քան քրիստոնէական բնազանց հաւատամքը: Այսօր արդէն 250 միլիոնը կ'անցնի մահմետականներու թիւը, որոնք միատարր գօտի մը կը կազմեն Ափրիկէի, Ասիոյ մէջքին վրայ, մինչեւ Մալէզեան կղզիները:

ԺԹ. դարուն լճացած, անկենդան զանգուած մըն էր այդ աշխարհը, ճակատագրապաշտօրէն համակերպած՝ իր անկումին, ու օտարի տիրապետութեան: Մեր դարուն սկիզբէն սակայն բազմաթիւ պատճառներ եկան արթնցնել այդ քնացող հսկան, որ սկսաւ շարժիլ, իր ուժին, իր իրաւունքներուն գիտակցութեան բարձրանալ, արտայայտել՝ որոշ փափաքներ եւ յայտարարել իր չափահասութիւնը:

1914ի Մեծ Պատերազմն էր մանաւանդ որ ցնցող ազդեցութիւն մը ունեցաւ իսլամ գիտակցութեան վրայ: Պատերազմիկ կողմերը մրցումի ելան իրարու հետ, իւրաքանչիւրը իր հաշուոյն սիրաշահելու համար մահմետական երկիրներու ժողովուրդները: Գերմանիա համաթուրանական ցնորքը պտտցուց իթթիհատական Թուրքիոյ աչքին ու Ջիհատի կանաչ դրօշով փորձեց մագնիսացնել իսլամ տարերային ուժերը: Մինչ Անգլիա, շատ աւելի դրապաշտ, տեղակալ Լօրէնսի մը ազդու ճիգերով, կրցաւ արաբ ժողովուրդները իր մականին տակ համախմբել ու կազմակերպել, հրահրելով անոնց մէջ ցեղային գիտակցութիւնը, անկախութեան տենչը:

Յետպատերազմեան շփոթ շրջանին, իսլամ աշխարհը ապրեցաւ կատարեալ երկունք մը: Խոստումներ տրուած էին, պէտք էր յարգել: Խմորումի մատնուած էին միտքերը եւ հոգիները: Զարթօնքի, վերակազմութեան շարժումը կը տարածուէր զանազան ուղղութեամբ, քաղաքական, ցեղային, բարոյական ու մշակութային գետիններու վրայ, ու տարբեր նշանաբաններով՝ համաձայն այլազան երկիրներու տեղական պայմաններուն:

Քաղաքական - մշակութային մարզին մէջ, ամէնէն անակնկալ, ամէնէն յեղափոխական իրողութիւնը եղաւ քէմալական Թուրքիոյ վերակազմութիւնը: Ցախուռն ուղեղ մը, յաղթանակի հմայքով մը պարուրուած, Մ. Քէմալ կրցաւ նուազագոյն ճիգով մը գերազանց նպատակ մը իրագործել: Ոչ միայն հիւանդ, մահամերձ մարդը վերակենդանացուց, այլեւ երիտասարդական աւիշ ներարկեց զառամ կազմի մը:

Թուրքիոյ օրինակը վարակիչ եղաւ. ազգայնական գիծը տիրական շեշտը կազմեց իսլամ երկիրները յուզող խմորումներուն: Պարսկաստանէն, Աֆղանիստանէն վերջ, Եգիպտոս եւ արաբ նորակազմ պետութիւններն ալ մտան միեւնոյն ճամբուն մէջ, աւելի կամ պակաս թափով ու եռանդով:

Ուշագրաւ եղաւ Պարսկաստանի պարագան: Իր ազգայնական ոգին, արդիականութեան յարելով հանդերձ, վերադարձ մը փորձեց դէպի իր նախիսլամական անցեալը: Երկիրը կոչուեցաւ Իրան, շահը՝ Փէհլէվի, (Պահլաւունի): Մակդիր մը զոր կը կրէին սասանեան վեհապետները: «Շահնամէ»ի դիւցազներգակ բանաստեղծին՝ Ֆէրտովսիի հազարամեակը ազգային տօնի հանդամանք առաւ:

Միանգամայն իսլամ անկախ կամ կիսանկախ երկիրներուն մէջ զգալի է ձգտումը իւրացնելու ինչ որ եւրոպական արհեստագիտութիւնը արտադրած է իբրեւ դրական եւ օգտաշատ: Արաբական անապատներու մէջ ինքնաշարժ կառքը այլեւս փոխարինած է ուղտը: Օդանաւը կարճեցուցած է միջոցը իսլամ կեդրոններու միջեւ: Ելեկտրականութիւնը, ռատիօն մուտ գտած են մինչեւ հեռաւոր ովասիսներու խորը: Կեանքի արտաքին պատկերը կը կորսնցնէ աստիճանաբար իր արեւելաշունչ դրոշմը:

Բայց եւրոպականացումի այդ կեղեւին տակ, աւելորդ է ըսել, իսլամ աշխարհը, թէեւ ինքն իր մէջ շերտաւորուած, երանգաւորուած, նախանձախնդրութեամբ կը պահէ իր հոգեկան խորքը, որ մի է եւ անվերծանելի, ամէն հորիզոնի տակ: Այդ բարոյական միութիւնը կը կազմէ իսլամ աշխարհին ամէնէն յատկանշական խորհրդանիշը, գաղտնիքը՝ անոր հմայքին եւ զօրութեան:

«Իսլամ աշխարհը, ըսած է Լիօթէ, հնչուն վիթխարի սնտուկ մըն է»: Արդարեւ, իր ո եւ է կէտին տրուած պզտիկ հարուած մը կը բաւէ որ ամբողջ իրանը հնչէ ու արձագանգը տարածուի իր բոլոր անկիւնները:

Ներկայ պատերազմի ընթացքին ամէնէն յատկանշական երեւոյթը կը կազմէ մանաւանդ համաբաբական շարժումը, որ արտաքին կամ ներքին բազմազան պատճառներով, կը ձգտի դառնալ քաղաքական մեծ ազդակ մը:

Մոռցուած չէ անշուշտ որ վերջերս Գահիրէի մէջ համարաբական այդ շարժումը ունեցաւ դիւանագիտական, իր առաջին, ուժեղ արտայայտութիւնը: Համաժողովի մը մէջ, որուն կը մասնակցէին Եգիպտոսի, Իպն-Սէուտի Արաբիոյ, Իրաքի, Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի պատուիրակները, հանդիսաւորապէս հռչակուեցաւ համարաբական քաղաքական - բարոյական միութեան մը սկզբունքը, իբրեւ մեկնակէտ, իբրեւ ուղեգիծ, նպատակակէտ միանգամայն բոլոր մասնակիցներու, անջատ կամ խմբովին:

Կանխահաս է տակաւին նախատեսելու քաղաքական այդ նոր ազդակին, համարաբական այդ դաշինքին տարողութիւնը եւ հետեւանքները: Պերճախօս է արաբական պետութեանց վերաբերումը Սուրիոյ եւ Լիբանանի անկախութեան վիճոտ հարցին մէջ, եւ աւելորդ է կանխել ապագան:

Ամէն պարագայի մէջ, պատերազմէն ուժասպառ, արիւնաքամ դուրս գալիք քրիստոնեայ Եւրոպա մը, իր առջեւ պիտի գտնէ հարցերու վիթխարի թնճուկ մը, իսլամական դարաւոր սփինքսը, որ սկսած է արդէն խօսիլ եւ ատամները ցցել:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

2,500,000 կարմիր զինուորներ դէպի Պերլին

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ ՄՏԱՆ

Պատերազմական գործողութիւնները կ'ընթանան շանթահարիչ արագութեամբ: Պաշտօնական զեկոյցները ամէն օր դղրդագին յաղթանակներ կը հաղորդեն: Ինչպէս գրած էինք երէկ, անոնք արդէն գրաւած են Գերմանիոյ կէսէն աւելին: Բացի Միւնիխէն, Գերմանիոյ մնացեալ բոլոր մեծ քաղաքները կա՛մ ինկած են եւ կամ իյնալու վրայ են:

Ամփոփենք վերջին տեղեկութիւնները.— Վեց տարի առաջ, Հիթլեր կը յայտարարէր թէ «այլեւս գոյութիւն չունի Չեխոսլովաքիան»: Վեց տարի վերջը, ամերիկեան Գ. բանակը Չեխոսլովաքիա կը մտնէր, հրամանատարութեամբ զօր. Փէթընի որ սահմանը անցաւ Ապրիլ 18ին, Կոթմանէկրունէն: Միեւնոյն ատեն, գերմանական գործակալութիւնը կը ծանուցանէր.— «Պերլինի ճակատամարտը իր գագաթնակէտին հասած է: Ինը բանակներ կը մասնակցին ընդհանուր յարձակողականին»:

Այս ինը բանակները կը պատկանին Խ. Միութեան: Գերմանները առ նուազն 2,500,000 կը հաշուեն կարմիր զինուորներուն թիւը: Յարձակողականը շոգեպինդ յառաջ կը տարուի երեք թեւերով, մէկը միւսէն զօրաւոր: Մոսկուա լռութիւն կը պահէ զինուորական գործողութեանց մասին եւ օտար թղթակիցներուն արգիլած է մօտենալ ճակատին: Այնպէս որ, տեղական թերթերը լուր կը քաղեն զանազան ձեւերով: Գերմանական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ հիւսիսային ճակատին վրայ, կարմիր բանակը անցաւ ստորին Օտէրը, Շթէթինի հարաւակողմը, մասնաւոր մակոյկներով եւ ջրային - ցամաքային, «երկակենցաղ» հրասայլերով, թնդանօթներու կրակին տակ: Կեդրոնական ճակատին վրայ, Ռուսերը ճեղքեցին զօրաւոր ամրութիւններ, ուժգնօրէն յառաջ խաղալով: Միաժամանակ յարձակումներ կը կատարուին բազմաթիւ կէտերէ: Գերմանները կը խոստովանին թէ կարմիր բանակը մայրաքաղաքին շրջակաները հասած պիտի ըլլայ այսօր - վաղը, միեւնոյն ատեն կը յորդորեն դիմադրել առանց ընկրկելու: Այսօր կամ վաղը, «պատերազմին ամէնէն արիւնալի ճակատամարտներէն մէկը պիտի մղուի Պերլինի դուռներուն առջեւ»:

Մոսկուայի «Կարմիր Աստղ» թերթը կը գրէ թէ խորհրդային վեթերան զինուորներ համախմբուած են Օտէրի ճակատին շուրջը, «Պերլինի ուղղութեամբ», միասին տանելով յաղթանակի դրօշներ որոնք պիտի պարզուին Պերլինի վրայ: Այս դրօշները հետեւեալ արձանագրութիւնը կը պարունակեն.— «Յաղթանակի դրօշներ: Մա՜հ գերման բռնագրաւիչներուն» (խորհրդահայ թերթերը կը յամառին գործածել թուրքերէն բառ մը, զավթիչ...):

Նիւ Եորքի անթելը կը ծանուցանէ թէ կարմիր զինուորները արդէն կը գտնուին Պերլինի շրջակաները: Լուրի մը համաձայն, մեծ հրդեհներ կ'երե-

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Ցաւով կ'իմանանք թէ ամերիկահայ երիտասարդ գրագէտը, Ուիլեըմ Սարոյեան որ ամերիկեան բանակին հետ ճակատ կը գտնուէր, վիրաւորուած ըլլալով, նախնական դարմաններէ վերջ օդանաւով փոխադրուած է Ամերիկա:

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

Փետր. 19ին Փարիզի մէջ մեռաւ Արտաւազդ Հանըմեան, նախորդ ընդհ. քարտուղար եւ հիւպատոս Հ. Հ. Պատուիրակութեան։

Ծնած էր 1878ին Սկիւտարի Եէնի Մահալլէ թաղամասին մէջ։ Երկրորդական կրթութիւնը ստացած էր Կեդրոնական վարժարանը։ Մանկութեան եւ պատանեկութեան օրերը անցուց հայրենասիրական - գաղափարական շրջանակի մէջ։ Իննսունական թուականներուն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կարմիր Սուլթանի մայրաքաղաքին մէջ՝ զապթիէներու եւ խաֆիէներու քթին տակ ստեղծած էր ընտիր գործիչներու փաղանգ մը, կեդրոնական ուժեղ մարմին մը՝ իր կոմիտէներով եւ ենթակոմիտէներով՝ լիազօր Եուսուֆեանի շունչին տակ։ Հոն է որ ի յայտ եկան յայտնի յեղափոխականներ,-Բաբկէն Սիւնի, Վարդգէս, Վռամեան, Վռամ Քէտիրեան, Գնունի եւայլն։ Հանըմեան կը պատկանի անդրանիկ յեղափոխականներու շունչին տակ մեծցած սերունդին։

18 տարեկան պատանի էր, աւարտելով Կեդրոնականը կը մտնէր Պոլսոյ իրաւաբանական համալսարանը, երբ 1896ին տեղի ունեցան Պանք Օթոմանի գրաւումն ու Սամաթիոյ դէպքերը։ Հանըմեան՝ իբրեւ երիտասարդ Դաշնակցական — ինչպէս Կեդրոնականի ամբողջ սերունդը — լրտեսուած եւ հետապնդուած ըլլալով, ստիպուեցաւ անցնիլ արտասահման եւ Փարիզ գալով մտաւ Իրաւաբանական վարժարան։ Յետոյ չուզելով շարունակել, մտաւ քիմիական ինստիտիւտ, որուն ընթացքը աւարտեց քիմիագէտ-ճարտարագէտի վկայականով։

1900ին Փարիզէն մեկնեցաւ Եգիպտոս, ուր Գահիրէի Սուլթանիյէ բարձրագոյն վարժարանին մէջ 15 տարի անընդհատ Աշխատանոցի տնօրէնի պաշտօն վարեց մինչեւ 1916, Եգիպտոսէն մեկնելու թուականը։ Այս պաշտօնավարութեան շնորհիւ եգիպտ. կառավարութիւնը իրեն յատկացուցած էր հանգստեան թոշակ, զոր կը ստանար մինչեւ վերջին տարիները։

Եգիպտոս ապրած շրջանին ազատ ժամերը նուիրած էր ազգային գործերու։ Մեր ողբացեալ ընկերոջ՝ Ստեփան Եսայեանի եւ Լալայեանցի հետ միասին կը հրատարակէր «Լուսաբեր»ը, որ փընտռուած թերթ մըն էր (ետքէն փոխուած «Յուսաբեր»ի, որ ցարդ լոյս կը տեսնէ)։ Իբրեւ հանրային գործիչ, կարեւոր դեր խաղացած է Եգիպտոսի մէջ, ուր իր անունը կը յիշուի միշտ։

1914ին մասնակցեցաւ Հ. Յ. Դ. Կարնոյ ընդհ. ժողովին, իբրեւ պատգամաւոր Եգիպտոսի շրջանին։

Մեծ Պատերազմի ընթացքին Ազգ. Պատուիրակութեան եւ Գահիրէի Ազգ. Միութեան կողմէ Ամերիկա ղրկուեցաւ՝ Միհրան Տամատեանի եւ Սապահգիւլեանի հետ՝ Հայկական Լեգէոնի կազմութեան համար՝ քարոզութիւններ ընելու հայ գաղութին մէջ։ Այս առաքելութիւնը մեծ յաջողութեամբ պսակուեցաւ, հազարաւոր հայրենասէր երիտասարդներ 1915ի ահաւոր եղեռնին վրէժը լուծելու կրակով վառուած՝ կամաւոր արձանագրուեցան եւ եկան Կիպրոս ու Եգիպտոս, ետքէն մասնակցելու համար Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ կռիւներուն։

Ամերիկայէն վերադարձին, Հանըմեան հաստատուեցաւ Փարիզ, ուր պաշտօն ստացաւ Պօղոս Նուպարի Ազգ. Պատուիրակութեան մէջ։ 1919ի Փարիզի Ազգ. Համագումարին մասնակցեցաւ իբրեւ Ֆրանսահայոց պատուիրակ ու երբ Ա. Ահարոնեանի նախագահութեամբ Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը եկաւ Փարիզ, Հանըմեան դարձաւ ընդհ. քարտուղար այդ Պատուիրակութեան։ Հմուտ ֆրանսերէնի եւ անգլիերէնի, ընդհանրապէս ինք կը խմբագրէր դաշնակից պետութեանց ներկայացուած բոլոր պաշտօնական գրութիւններն ու վաւերաթուղթերը։ Իբրեւ Փարիզի Հայոց հիւպատոս, ինքն էր որ կը ստորագրէր Հայաստանի Հանրապետութեան անունով տրուած անցագրերը, որոնք մինչեւ 1926 կ՚ընդունուէին բոլոր պետութեանց կողմէ։ Անդամ էր Համազգայինի Վարչութեան։

Հանըմեան յետոյ վարիչ դարձաւ Գաղթականական Օֆիսին, երբ Նանսէնեան հպատակ դարձան Հայերը։ Այս պաշտօնը վարեց մինչեւ 1933, երբ բացաւ իրաւագիտական գրասենեակ մը, զոր պահեց մինչեւ իր մահը։

Գրեթէ տասը տարի էր առողջութիւնը քայքայուած էր և քանիցս ստոյգ մահուընէ ազատած։

Վերջին տարիները անգործութեան դատապարտուած ըլլալով, դարձաւ քարտուղար Արեւելահայ գերիներու ինքնակոչ յանձնաժողովին, ուր դժբախտաբար չկրցաւ իր անցեալին համապատասխան գործ մը կատարել։

Յուղարկաւորութեան առթիւ դամբանականներ խօսեցան Արշակ Զօպանեան եւ Հրանտ - Սամուէլ։

Հ. Ս.

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ ՑԱՆԿԸ

Անգլիական կառավարութիւնը անգամ մը եւս յիշեցուցած է չէզոք պետութեանց թէ «պատերազմի ոճրագործ» ըսելով՝ ոչ միայն կը հասկնան անոնք որ խախտած են միջազգային օրէնքն ու սովորութիւնները, այլ եւ այն նացի եւ ֆաշական վարիչները որոնք պատասխանատու են այդ ոճիրներուն առաջնորդող քաղաքականութեան։ Այս յայտարարութիւնն եղաւ երեսփ. ժողովին մէջ։ Պատերազմի ոճրագործներու ցանկ չէ տրուած ոչ անգլիական, ոչ ալ ուրիշ դաշնակից կառավարութեանց կողմէ։ Առ այժմ յարմար չի դատուիր անուններ տալ։ Երեսփոխան մը հարցուց թէ ի՛նչպէս պիտի վարուին չէզոք պետութիւնները, եթէ պատերազմի ոճրագործներ երեւան իրենց սահմաններուն վրայ, քանի որ ոչ անունները գիտեն, ոչ ալ ի՛նչ ոճիր գործած ըլլալը։ Կառավարութեան ներկայացուցիչը պատասխանեց թէ անոնք «ընդհանրապէս պիտի ճանչնան պատերազմի ոճրագործ մը, եթէ մէկն ու մէկը տեսնեն։ Իսկ եթէ չճանչնան, մենք ուրախ պիտի ըլլանք տեղեկութիւններ հաղորդելով»։

*** Մ. Նահանգներու երեսփ. ժողովը քուէարկեց պատերազմի ոճրագործներու օրէնագիծը զոր մշակած էր Քալիֆորնիոյ ռամկավար ներկայացուցիչը, Պ. Քինկ։ Այս ծրագրով, կը պահանջուի որ Միացեալ Ազգերը համաձայնին հետեւեալ կէտերուն վրայ.— 1. Ապահովել պատերազմի ոճրագործներու անձը, ուր ալ ըլլայ անոնց թաքստոցը։ — 2. Պատիժ տնօրինել առանց նկատի առնելու ամբաստանեալին աստիճանը, դասակարգը, պաշտօնը։ Ամբաստանեալը կրնայ ըլլալ վեհապետ, գործարանատէր կամ սեղանաւոր, ինչպէս եւ զինուոր կամ սպայ։— 3 Պատժել պատերազմի բոլոր ոճրագործները, իրենց ծագումը զինուորական ըլլայ, քաղաքական թէ տնտեսական։ Վերջապէս, չքմեղանք չնկատել հրամանի մը համաձայն շարժած ըլլալու պարագան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ ոստիկանական տեսուչ Տավիտի փաստաբանը, Լուի Կիթառ, իբրեւ մեղսակից վերջերս երեւան հանուած դաւադրութեան։

ՄԱՅԻՍ 1ԻՆ բոլոր աշխատանքները պիտի դադրին, համաձայն աւանդական սովորութեան։ Բայց որպէսզի պատերազմի եւ վերաշինութեան ճիգը չթուլնայ, ձեւ մը պիտի գտնուի, կորսուած ժամերը լեցնելու համար։

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ դէպի Զուիցերիոյ սահմանագլուխը կը խուժեն, օգտուելով հիւսիսային - արեւմտեան Գերմանիոյ վարչական կազմին խորտակումէն։ Գերման իշխանութիւնները այլեւս չեն կրնար արգիլել այս հոսանքը։

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐԺԱՊԵՏ ՖԼԱՆՏԷՆ, որ բանտարկուած էր Ֆրէնի բանտին մէջ, իբրեւ մեղսակից Փէթէնի, առժամապէս արձակուելով դարմանատուն մը փոխադրուեցաւ։

2,430,000 ՀԱՒԿԻԹ հասաւ Փարիզ, նախապատերազմեան օրերը յիշեցնելով։— Օրուան պարենաբաժինը՝ 250 կրամ արմաւ, 40 կրամ իւղոտ պանիր, 100 կրամ մարկարին։

ՊԱՊԸ նամակ մը ուղղելով աշխարհի կաթոլիկ եպիսկոպոսներուն, յանձնարարեց որ «բոլոր քրիստոնեաները եւ մասնաւորապէս մանուկները աղօթեն, որպէսզի Աստուած խաղաղութիւն պարգեւէ, արդարութեան եւ գթութեան դրօշին տակ»։

ւան մայրաքաղաքին մէջ։ Ժամէ ժամ չոնդալից լուրի մը կը սպասուի Մոսկուայէն։ Ռուսական գրոհը կը բռնէ 150 մղոն տարածութեամբ ճակատ մը՝ արեւելեան Գերմանիոյ կողմը, հիւսիսէն հարաւ։ Անհամբեր կը սպասուի Սթալինի պաշտօնական զեկոյցին՝ ճակատի գործողութեանց մասին։ Մինչ այդ, անհամար զրոյցներ կը շրջին Մոսկուայի մէջ։ Լուրի մը համաձայն, Ռուսերը կը ջանան Պերլինը զարնել հիւսիսէն եւ միանալ անգլիացի մառէշալ Մոնթկոմըրիի զօրքին որ դիրք բռնած է ստորին Էլպայի վրայ։ Այս բանակին մէկ թեւը այժմ 15—20 մղոն միայն հեռու է Համպուրկէն, իր «անապատի առնէտ»ներով։ Գերմանները կրակի կուտան զանազան քաղաքներ, խափանելու համար ճամբան։

ՈՒՐԻՇ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԴԷՊՔԵՐ

Ամերիկեան 7րդ բանակին զինուորները Նիւրընպէրկ մտան չորս տարբեր կէտերէ եւ այժմ կատաղօրէն կը կռուին, խորտակելու համար դիմադրութիւնը նացիականութեան երբեմնի միջնաբերդին մէջ։ Ամերիկացիները կը կռուին նաեւ Լայփցիկի մէջ որ պաշարուած է։ Աւելի դէպի արեւելք, ամերիկեան զօրամասեր հետզհետէ կը մօտենան Տրէզտէնի եւ շատ հեռու չեն ռուս մառէշալ Կոնիեւի բանակէն։ Ամերիկեան Ա. բանակը գրեթէ լրացուցած է Հալլէի գրաւումը, իսկ ֆրանսական զօրքը շատ հեռու չէ Շթութկարտէն։ Հոլանտայի մէջ, քանատական զօրքը Ամսթէրտամի վրայ կը քալէ։ Գերմանները նոր տարածութիւններ ողողեցին արեւմտեան շրջանին մէջ։ Տեսակ մը մրցում սկսած է քանատական զօրքին եւ ողողումներուն միջեւ։ Ներկայ ընթացքով, Քանատացիները պիտի կրնան անցնիլ ողողուած շրջանները, ջուրերու բարձրանալէն առաջ։

Հիւսիսային ծովուն մէջ, Էմտէնի նաւակայանին գերման նաւաստիները լուր չունենալով անցուդարձէն, կը կարծէին թէ իրենց պաշտօնն է թըշնամին հեռու պահել հայրենիքէն։ Դաշնակիցները թռուցիկներ ձգեցին օդանաւերով, պարզելով կացութիւնը, բայց դիմադրութիւնը կը շարունակուի Էմտէնի եւ Վիլհէլմահաֆէնի մէջ։

Ռուրի շրջանին մէջ, միայն մէկ խորշ մնացած է ուր Գերմանները կը դիմադրեն տակաւին (Տիւսէլտորֆի մօտ)։ Այս շրջանին գերիներու թիւը հասած է 300000ի։ Երկուշաբթի օր Դաշնակիցները 112033 գերի բռնեցին, կոտրելով մրցանիշը, համաձայն զօր. Այզընհաուըրի զեկոյցին։ Արեւմտեան ճակատի արշաւանքէն ի վեր (6 Յունիս 1944) բռնուած գերիներուն թիւը կը հաշուեն 2,055,565 հոգի։ Նիւրընպէրկի մօտակայ արգելարանէն ազատուեցան 13000 դաշնակից հպատակներ, զինուոր թէ քաղաքացի։

Փարիզի անթելը առջի օր հաղորդեց թէ 25 ժամուան զինադուլ մը կնքուած է Տէօնքէրքի մէջ, որպէսզի 200 քաղաքացիներ կարենան հեռանալ վտանգաւոր շրջանէն։

ԺԻՐՈՆՏԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Ժիրոնտի ճակատին վրայ, Գերմանները դէպի ծով քշուած են։ Ֆրանսացիները կը կռուին ծուխ ու մուխի մատնուած անտառներու մէջ։ Աւելի քան 6000 Գերմաններ գերի բռնուեցան։ Օդանաւերը եւ թնդանօթները կը շարունակեն կրակ տեղալ գերմանական մնացեալ դիրքերուն վրայ։ Ատլանտեան Պարիսպին ամէնէն ահարկու ամրութիւններէն մէկը Ֆրանսացիներուն ձեռքն անցաւ չորեքշաբթի օր, երբ 700 գերման զինուորներ եւ սպաներ խմբովին անձնատուր եղան զօր. Լըքլէռի Բ. զրահապատ զօրաբաժնին։ Այս անձնատուութեամբ Ֆրանսացիները ետ առած եղան ամբողջ հիւսիսային հրուանդանը, Ժիրոնտի գետաբերանին վրայ։ Բռնուելով ծովուն եւ բոցավառ անտառներուն միջեւ, այս ամրացեալ դիրքին հրամանատարը, ծովային հարիւրապետ մը, հաւանեցաւ անպայման անձնատուր ըլլալ, եւ իր զինուորներուն հետ անցաւ հրակէզ անտառին մէջէն։ Ֆրանսացի հրամանատարը, իբրեւ յարգանք իրենց յուսահատական պայքարին՝ գերազանց ուժերու դէմ, հրամայեց իր զինուորներուն շարուիլ ճամբուն վրայ եւ բարեւի կենալ։ Ուրեմն գերման սպաները դուրս ելան իրենց համազգեստներով եւ զէնքերով, բացի ռազմանիւթէ։ Ֆրանսացիները այս պատիւն ընելով, կը յուսան առանց արիւնահեղութեան ետ առնել մնացեալ դիրքերը, Ատլանտեանի ափերուն վրայ։

Թերթերը կը գրեն թէ գետաբերանին հիւսիսային խորշը իսկապէս բերդ մըն էր բերդի մը մէջ։ Արտաքին ամրութիւնները ծածկուած էին ականներով, փոքր այլ տոկուն ամրոցներ շինուած էին ճամբաներուն վրայ եւ փոսերու մէջ եւն.։

ԶՕՐ. ՏԷՆՑԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ կը շարունակուի դեռ, Գերագոյն Ատեանին առջեւ։ Տեղի անձկութեան պատճառով, կարգ մը նշանակալից պարագաներ պիտի հրատարակենք վաղուան թիւով։ Զօրավարը 63 տարեկան է, եւ զանազան խոստովանութիւններ ըրաւ։

ՍԱԿԱՐԱՆԻ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ գործադուլը վերջացաւ, գոհացում տրուած ըլլալով եղած պահանջներուն։

ՄԻՀՐԴԱՏ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ ընտանիքը ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ՄԵՆՋԻԼՃԵԱՆի մահուան առթիւ կը նուիրէ 250 ֆրանք Փարիզի Աղքատախնամին։ Ստանալ «Յառաջ»էն։

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ բոլոր հայ ռազմիկները՝ որոնք ֆրանսական բանակին մէջ ծառայած են, կը հրաւիրուին Բ. խորհրդակցական ժողովին Կիրակի, 22 Ապրիլ, ժամը ճիշդ 14.30ին, Mutualitéի G սրահին մէջ, 24, Rue St. Victor, Paris (5), Métro Maubert - Mutualité կամ Jussieu։ Օրակարգ.— 1. Կազմակերպուելու անհրաժեշտութիւն։ 2. Հայ ռազմիկներու անտեսուած իրաւունքներու պաշտպանութիւն։ Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Samedi 21 Avril 1945 Շաբաթ 21 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année Nº 4383-Նոր շրջան թիւ 12

Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՏՄՏՈՒՔՆԵՐԸ

Թղթատարական հաղորդակցութիւնները կատարելապէս վերահաստատուած չեն տակաւին, շատ մը երկիրներու հետ:

Տեղ մը նամակներ կ՚ընդունին, ուրիշ տեղ մը՝ միայն բացիկներ (քարտ-փոսթալ): Թերթ եւ գիրք փոխանակելու արտօնութիւն կը վայելեն միայն բարեկամ երկիրներ, սահմանափակ ծանրութեամբ: Անոնք ալ շատ ուշ կը հասնին (Սուրիա-Լիբանանէն հասած թերթերը երկու ամսուան թարմութիւն ունին...):

Թղթատարը տակաւին չի բանիր Խ. Միութեան հետ, այնպէս որ Հայաստանի թերթերն ալ միայն խորհրդային դեսպանատան միջոցաւ կարելի է ճարել, պատահաբար:

Նոյն դժուարութիւնը, նաեւ, Պոլսոյ համար: Ուրեմն ստիպուած ենք առ այժմ գոհանալ Միջերկրականի ափերէն կամ հեռաւոր Ամերիկայէն հասած թերթերով, անոնց կատարած արտատպումներով:

Միւս կողմէ, տեղական թերթերն ալ միօրինակ, մանրանկար ծաւալի մը վերածուած ըլլալով, հազիւ կրնան տեղ տալ օրուան անմիջական լուրերուն, եւ զանազան ազդերու: Երբեմն կ՚երեւան թղթակցութիւններ կամ ուսումնասիրութիւններ, բայց ատոնք բաւական չեն, ամբողջական, իրական գաղափար կազմելու համար, օրինակ, Թուրքիոյ ծանրակշիռ կացութեան եւ մտահոգութեանց մասին:

Կը մնայ, ուրեմն, օգտուիլ տրամադրելի նիւթերէն, սպասելով լաւագոյն օրերու:

Այդ նիւթերէն ինչ որ Թուրքիոյ կը վերաբերի, թէեւ անբաւական, բայց չահեկան է շատ մը տեսակէտներով:

Այսպէս, Թուրք մամուլը լուրջ մտահոգութիւն մը կը մատնէ, այն օրէն ի վեր որ կարմիր բանակը իր հովանաւորութեան տակ առաւ Ռումանիան, Պուլկարիան եւ Եուկոսլաւիան, սրընթաց յառաջխաղացութեամբ:

Մեր ձեռքին տակ եղած նիւթերը, առ այժմ, կը վերաբերին պալքանեան անցուդարձին:

Համաձայն այդ նիւթերուն, Ազատ Մակեդոնիա մը ստեղծուած ըլլալով, Թուրք մամուլը անընդհատ կը հնչեցնէ ահազանգը, առաջնորդութեամբ Հիւսէյին Ճահիտ Եալչընի (Թանին): Թուրք հրապարակագիրը շարք մը խմբագրականներով կը պարզէ նոր կացութեան հետեւանքները, եւ կը յանդի շատ յոռետես եզրակացութեանց, ապագայ խաղաղութեան, բայց մանաւանդ իր երկրին ապահովութեան տեսակէտով: Ահաւասիկ իր բառերը, այդ խմբագրականներէն մէկուն մէջ.

— «Ազատ Մակեդոնիան այն ռումբն է որ հիմակուընէ կը տեղաւորուի Պալքանեան խաղաղութեան մէջ: Ազատ Մակեդոնիան այն խայծն է զոր կը շողացնեն արդէն: Արուեստական միութիւն մըն է այն: Եւ մենք վստահ ըլլալով որ Պալքաններու անդորրութիւնը պիտի տուժէ անոր պատճառով, այդ փորձը լաւ չենք նկատեր»:

Ուրիշ խմբագրականով մը, Հիւսէյին Ճահիտ «անվստահելի դրացի» կը հռչակէ Պուլկարիան.

— «Պուլկարները կրնան հրաշալի յատկութիւններ ունենալ, բայց մեծ թերութիւն մը ունին, — ոչ մէկ բան կը գոհացնէ զիրենք եւ իրենց յա-[...]ակնութիւնները սահման չեն ճանչնար: Մենք եր-[...]րատեւ փորձառութեամբ ճանչցած ենք իրենց [...]րագիրը եւ ամէն նոր դէպք աւելի եւս հաստա-[...] է մեր կարծիքը: Հետեւաբար, ներկայ պայ-[...]րուն մէջ, մեզի համար անկարելի է վստա-[...]ն ունենալ Պուլկարիոյ վրայ: Պուլկարիա [...]ո է օգտագործելու մեզի համար նակա-[...] ամէն վայրկեան եւ կը սպասէ առիթը [...]ու: Պուլկարիան բարեկամ մըն է ո-[...] է հաւատալ եւ որուն հանդէպ զգու-[...]նր պէտք է ձեռք առնել»:

[...]կը բաւէ առ այժմ, Թուրքիոյ մըտ-[...]էկ երեսը բանալու համար:

[...]ափի պիտի ունենանք ուրիշ ծալ-[...]ու, օգտուելով զանազան աղբիւր-[...] թէ եւրոպական:

[...]ակլի, որ Թուրք մամուլը յուսա-[...]ւ Ատլանտեանի ուխտէն, այժ-[...]ւով «հանդուցեալ»:

[...]ակագիրները կը կասկածին թէ [...]ներ պիտի կատարուին, ազ-[...]աստատելու, զանազան հո-[...]ատարութեան ենթարկե-[...] օգնութեան կը կանչեն

Շ.

ՈՒ ՎԵՐԱԾՆԱՒ ՓԻՒՆԻԿԸ

Եւ օր մըն ալ, օգոստափառ բարկ արեւով, պէտք եղաւ որ, մարդը դարձեա՛լ խելագարի:

Որովհետեւ, Երկիրն արդէն ծարաւի էր, մինչեւ յատակն իր ընդերքին, եւ տոչորուն Բանականին բոսոր արեան կարօտով:

Տարիներու քսանեակը համրուեր էր: Խաղաղութեան՝ այսքան երկար տոկալ կ՚ըլլա՞ր:

Երկիրն ագահ, Երկիրն անյագ՝ արբեցումի հրայրքովը գալարուն, մարդ էակին մառանէն բիւր - բիւր տակառ գինի՛ կ՚ուզէր:

Եւ սատանը չդիմացաւ այդ պահանջին և ըսաւ.

— Անգամ մը եւս թող ոռոգուի Երկիրն անգութ՝ իմ անսպառ, չռայլ արեան հեղեղով:

Ու քանի որ, աշխարհ յաւէտ նոյն աշխարհն է, բռնկեցա՛ւ անիկա:

Երկինք, գետին, ցամաք ու ծով՝ սասանեցան ահեղ կռուով: Դժոխք դարձաւ մոլորակը:

Զարը խշխեց միահեծան: Ու մա՛հն եղաւ լոկ պահապան:

Թարմ հարսերը այրիացան: Աշխարհն ամբողջ որբանոց: Դէմքեր գունատ: Եւ տրտմութիւն:

Համատարած ծո՛վ Տառապանք: Եւ հեծութիւն: Ու հառաչանք:

Երկնքին մէջ, մօտն ուրեմն Աստուծոյ, Երկինքն ի վար դէպի երկիր, մահասարսուռ ձայներէ վերջ, արհաւրալից էջքը հուրին՝ ազատներու որովայնէն: Սուգ ու փլատակ ամէնուրեք:

Գո՛ռ արշաւանք:

Երկաթագամ մոյկերն անոնց՝ դղրդագին եւ ահաւոր ու մոլեգին, վրիժառու՝ զարհուրելի բացուածքներով ելան, իջան, հարուածեցին ու ճըզմեցին...

Ազատութիւնն անհետացա՛ւ:

Արեւմտեան կողմն աշխարհի, Մեծաքանչին հոյաբարբառ Թռչունը՝ կտուցը խրած հողին մէջ՝ ի քուն մտաւ:

Ու արիւնը հոսեցաւ: Կը հոսի դեռ, կը հոսի՛: Ինչպէս սպունգ՝ Երկիրն անվերջ կը ծծէ, Երկիրն անվերջ կը խմէ ու կը քամէ Բանականին երակը:

Բայց, քանի որ, ամէն սկիզբ վախճան մ՚ունի — զի ոչինչ է տեւական մեր ցաւագա՛ր երկրին վրայ—, երկաթագամ մոյկերն անոնց դղրդագին բախումն իրենց դադրեցուցին եւ հեռացա՛ն, ու մարեցա՛ն:

Եւ ազատութիւնն երանաւէ՛տ, համբուրելին մեզ վերստին ողջունեց:

Հրճուանք է իջած սրտերուն: Ու պայծառ են դէմքերը: Օճախները կրակ ունին: Ճրագները կը վառին:

Յոյս ու հաւատք վաղուան համար: Վերածնունդ: Հրաշափա՛ռ յարութիւն:

Մարդը դարձեա՛լ գտած է հպարտութիւնն ապրելու:

Եւ փիւնիկն Սփիւռքի, արեւմտեան կողմն աշխարհի, Մեծաքանչին մաքրակրօն պահապան՝ թօթափած է հնդամեակին ճնշիչ քունը:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

ՀԱՄԱԿՐՈՂՆԵՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Դեռ կարելի չեղաւ տեղ ճարել, զոնէ մաս - մաս հրատարակելու համար ստացուած գումարները, բացառիկ թէ սովորական բաժնեգին կամ նուէր:

Միւս կողմէ, դէզ մը «ողջոյն»ներ, արձակ թէ ոտանաւոր, կարգի կը սպասեն: Եթէ հարկ ըլլար բոլորն ալ հրատարակել, պէտք էր ամէն օր մէկ էջ յատկացնել, ամբողջ մէկ շաբաթ:

Այդ մասին ալ ճար մը պիտի խորհինք: Ամէն պարագայի մէջ, անոնք ծաղկեփունջ մը կը կազմեն արդէն:

Թերթին հրատարակութիւնը վերսկսանք առանց որ եւ է պատրաստ գումար ունենալու, եւ տասը օրուան մէջ գանձուած բաժնեգիներուն եւ նուէրներուն գումարը արդէն անցած է 200,000 փրանքը:

Սրտագին շնորհակալութիւն մեր բոլոր բարեկամներուն եւ ընթերցողներուն, հին թէ նոր:

ՄԱՀ Պ. ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

Վերջին պահուն կ՚իմանանք թէ Աղեքսանդրիոյ մէջ մեռած է Պ. Վահան Թէքէեան, ծանօթ բանաստեղծ - հրապարակագիրը, որ քանի մը ամիս առաջ Երուսաղէմ գացած էր: (Անցեալ տարի ալ զրոյցներ կը շրջէին իր մահուան մասին, բայց յետոյ հերքուեցան):

Մանրամասնութիւններ կը պակսին առ այժմ: Իր կեանքի եւ գործունէութեան մասին հակիրճ տեսութիւն մը՝ վաղուան թիւով:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

«Ողբերգութեան վերջին արարը»

ԼԱՅՓՑԻԿ, ՀԱՄՊՈՒՐԿ, ՊԵՐԼԻՆ...

Մոսկուա կը շարունակէ լռութիւն պահել զինուորական գործողութեանց ընթացքի մասին եւ Գերմանները իրենք են որ ժամը ժամին տեղեկութիւններ կը հաղորդեն Պերլինի սպառնացող վտանգի մասին: Միայն վերջին պահուն մարէշալ Սթալինի պաշտօնական զեկոյցը հաստատեց թէ ընդհ. յարձակողականը սկսած է: Մոսկուայի խորհրդաւոր լռութիւնը ջղագրգռութեան մատնած է Գերմանները:

Վերջին լուրերու համաձայն (գերմանական, ինչպէս կը չեշտեն թերթերը), Ռուսերը կը գործեն հետեւեալ կէտերուն վրայ.— Քօթպուս, 70 մղոն հեռու Պերլինի հարաւ-արեւելքէն, ուր կամըրջագլուխ մը հաստատած են Շփրէ գետին վրայ:— Միւնխէնպէրկ, 23 մղոն Պերլինի արուարձաններէն.— Վրիզէն՝ 32 մղոն Պերլինէն, եւ արդէն գրաւուած: Գերմանները պարպած են Ֆրանքֆորթի յենակէտը, Օտէր գետին արեւելեան ափին վրայ, պայթեցնելով կամուրջը: Գերման զինուորական թղթակից մը, Վալթէր Փլաթօ, կը ծանուցանէ թէ Ռուսերը Վրիզէնէն անդին անցնելով հասած են Շթրաուսպէրկ, որ Պերլինի արեւելեան արուարձաններէն մէկն է:

Զինուորական մասնագէտներ կը կարծեն թէ մարէշալ Մոլինովսկիի զօրքը Դաշնակիցները պիտի դիմաւորէ Չեխոսլովաքիոյ մէջ, ուր արդէն մտած են Ամերիկացիները: Ռուսերը Պռնոյի անկումին կը սպասեն, գրոհ տալու համար դէպի արեւմուտք: Մարէշալներ Մալինովսկի եւ Տոլպուխին կը սպառնան Փրակայի, Պաւարիոյ սահմանագլուխին եւ գերմանեւիտալական հաղորդակցութեանց գծին:

Արեւմտեան ճակատին վրայ, Անգլիացիները անցնելով Ելպա գետը, իրենց կարգին կը քալեն Պերլինի վրայ: Լուրի մը համաձայն, դաշնակից հրամանատարները համաձայնած են որ Ռուսերը առաջ Պերլին մտնեն, իբրեւ յարգանք իրենց մղած աքանչելի կռիւներուն՝ Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի շրջականներէն մինչեւ Սթալինկրատ եւ ապա մինչեւ Գերմանիա:

«ԲԱՆԴԵՑԷՔ, ՎԱՌԵՑԷՔ, ՊԱՅԹԵՑՈՒՑԷՔ»...

Անգլիական հրամանատարութիւնը շարժման մէջ դրած է իր գրահապատ զօրաբաժինները, գրոհ տալու համար միաժամանակ: Եղերական դէպքերու կը սպասուի ժամէ ժամ: Համպուրկ, Գերմանիոյ ամենամեծ նաւահանգիստը, կը գտնուի անգլիական կրակին տակ: Լայփցիկը ինկած է արդէն: Անխուսափելի կը համարուի նաեւ Նիւրընպէրկի անկումը, հակառակ Նացիներու կատաղի դիմադրութեան: Բրիտանական զրահապատ զօրաբաժինը կտրած է Պերլինի ճամբուն երեք չորրորդը: Կ՚ըսուի թէ Հիմլէր, Գերմանիոյ միահեծան վաւերիչը, վերջերս Պրէմէն եւ Համպուրկ այցելեր է, էս-էսներու զօրամասերը կազմակերպելու եւ գերագոյն դիմադրութիւնը փորձելու համար այդ հիւսիսային նաւահանգիստներուն մէջ: Հիմլէր հրամայած է,— «Պէտք է ձեր արեան վերջին կաթիլը տաք Առաջնորդին համար»:

Լեհական զրահապատ զօրաբաժնին ձեռքն անցած է մասնաւոր հրաման մը, որ կը յանձնարարէր գերման զինուորներուն եւ նաւաստիներուն,— «Նահանջելէ առաջ քանդեցէք, նոյնիսկ գերմանական հողին վրայ, բոլոր ճարտարագործական կեդրոնները, ուտեստի շտեմարանները, պաշարի մըթերանոցները, մասնագիտական հաստատութիւնները եւայլ, խափանելու համար Դաշնակիցներու յառաջխաղացութիւնը»: Այժմ ռումբեր կը տեղան Գերմանիոյ երկրորդ մեծ նաւահանգստին՝ Պրէմէնի վրայ, որ պաշարուած է Անգլիացիներուն կողմէ:

Ամերիկացիները լրացուցին Լայփցիկի գրաւումը, մտնելով քաղաքին կեդրոնը, բացի փոքր շրջանէ մը որ կը գտնուի քաղաքապետարանին շուրջը եւ որուն Նացի հրամանատարը մերժեց անձնատուր ըլլալ: Մաքրուած է նաեւ Հալլէն: Ռուրի շրջանին մէջ ամէն դիմադրութիւն դադրած է այլեւս: Գերի բռնուած են 316000 հոգի, որոնց մէջ կը գտնուին 11 հրամանատարներ, ինչպէս եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան սպաներ, քաղաքային հագուստով:

Հակառակ բուռն դիմադրութեան, Ֆրանսական Ա. բանակը, հրամանատարութեամբ զօր. Տըլաթրի, յաջողութեամբ կը յառաջանայ Հռենոսի արեւելեան ափին վրայ: Արդէն գրաւած են Օպէրքիրխը եւ ուրիշ վայրեր, ինչպէս եւ հեռաձիգ թնդանօթներ որոնք նախապէս Սթրազպուրկի դէմ ուղղուած էին:

Ժիռոնտի ճակատին վրայ, Ֆրանսացիները գրաւեցին Փուանթ տը Կռավը, գետաբերանին հարաւակողմը արեւմտեան ծայրագոյն կէտը: Այս յաղթանակով կը բացուի Պոռտոյի նաւահանգիստին մուտքը, որ խափանուած էր: Ֆրանսացիները առ նուազն 15000 գերի բռնած են այս շրջանին վրայ, 20—30000ի վրայ: Այսուհետեւ դաշնակից նաւերը պիտի կրնան օգտագործել Պոռտոյի նաւահանգիստը:

ԶՕՐ. ՏԷՆՑԻ ՄԵՂՔԵՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Գերագոյն Ատեանին առջեւ, 1940 Յունիսի անցուդարձին եւ ապա Սուրիոյ դէպքերուն (1941) զանազան ծալքերը բացուեցան, երբ սկսաւ Զօր. Տէնցի դատավարութիւնը։ Ամբաստանագիրը նախ գնահատելով զօրավարին փայլուն գործունէութիւնը նախորդ պատերազմին մէջ, կը թուէր մեղադրանքները։ Զօր. Տէնց յայտարարեց.

— 1940 Յունիսին, գերման հրամանատարութիւնը հրաւիրեց զիս բանագնացներ ղրկել Սարսէլ, եթէ չէր ուզեր որ անմիջապէս կրակ բացուէր մայրաքաղաքին վրայ։ Ստիպուեցայ տեղի տալ։ Ռազմադաշտի մը վրայ բռնուած չըլլալով, չէի կրնար պատերազմական գերի համարուիլ։ Ուստի Գերմանները քանի մը օր զիս արգելափակելէ վերջ, Վիշի ղրկեցին։ Եթէ այսօր նիստ գումարած էք այստեղ, եթէ այս բոլորէն բան մը չէ կործանած, քիչ մը ինծի կը պարտիք այդ բարեբախտութիւնը։

1940 Դեկտեմբերին, Տէնց կը նշանակուի մարզպան Սուրիոյ, յաջորդելով Բիափի որ սպաննուեցաւ օդանաւով ճամբայ ելած ատեն։ 1941 Ապրիլ 2ին Իրաք չեզոքանալ կը հռչակէ Անգլիոյ հետ կնքուած դաշնագիրը եւ կ'ապստամբի։ Գերմանները առիթը եկած կը համարեն Մուսուլի վրայ խոյանալու համար։ Կը պահանջեն օգտագործել Սուրիոյ օդակայանները։ Անգլիական հիւպատոսը մտահոգութեան կը մատնուի։ Զօրավարը կը հանգստացնէ զայն, ըսելով.— Ես պիտի ընդդիմանամ որ եւ է օտար օգատորմիղի միջամտութեան, նոյնիսկ եթէ նախկին թշնամի մը ըլլայ։ Այսպէս պատուիրած էր ծովակալ Տարլան։ Բայց, միեւնոյն ատեն, ստորագրուած էր Փարիզի պայմանագիրը որ Գերմանիոյ կ'ապահովէր ոչ միայն օդակայաններ եւ նաւահանգիստներ Սուրիոյ մէջ, այլ եւ առաւելութիւններ Թունուզի եւ Տաքարի մէջ։ Զօրավարը յայտարարեց.

— « Ես ապշութեամբ կարդացի այն համաձայնութիւնները որոնց մասին կը խօսիք. ես զանոնք ապշութեամբ լսեցի նախնական հարցաքննութեան ատեն։

Ամբողջ սրահը չէր հաւատար իր ըսածներուն. բայց զօրավարը կրկնեց.— «Այո, ճշմարիտ ապշութեամբ լսեցի»։ Այսպէս կամ այնպէս, գերման օդանաւերը առօք փառօք կ'իջնեն Հալէպ։ Բայց այս բաւական չէր։ Գերմանները կը պահանջէին նաեւ զէնք ճարել Իրաքի ապստամբներուն։ Ոմն Ռընուառ, որ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ գերման խորհրդական Ռանը, որ արդէն կը յածէր ծովակալ Էսթէվայի շուրջը, պաշտօն կը ստանայ զօր. Տէնցի ներկայացնելու գերմանական պահանջները, որոնց հաւանութիւն յայտնած էր Վիշիի կառավարութիւնը, թէեւ վերջէն զայրոյթով հերքեց մամուլին մէջ։

Ամէն պարագայի մէջ, գերման օդանաւերը կը պարենաւորուին Սուրիոյ մէջ։ Ոչ մէկ հակօդային հարուած ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ։ Ընդհակառակն վառելանիւթ կուտան եւ ժպիտներ կը փոխանակեն։ Ամբաստանեալը բացատրեց թէ իր ուզածը այն էր որ ելլեն երթան, չմնան։ Գալով զէնքերուն, Գերմանները 28000 հրացան, 800 գնդացիր եւ 24 թնդանօթ կը պահանջէին։ Ինք ապստամբներուն ճարեց միայն 20000 հրացան, 200 գնդացիր եւ չորս թնդանօթ։ «Կը տեսնէք որ յաջողած եմ ամէն բան կրճատել։ Յետոյ, բացարձակապէս մերժեցի Ֆրանսացի մարդիկներ տալ։

Մինչ այս մինչ այն, Իրաքի ապստամբութիւնը կը ձախողի եւ գերման օդանաւերը կը ստիպուին աճապարանքով հեռանալ։ Անգլիացիները, այլեւս հասկնալով Ֆրանսացիներու դիրքին անապահովութիւնը Սուրիոյ մէջ, կը ձեռնարկեն գրաւելու երկիրը, որպէսզի կանխեն վտանգը։ Ազատ Ֆրանսայի զինուորները կը միանան Անգլիացիներուն, հրամանատարութեամբ զօր. Քաթռուի եւ բոլորը մէկ, Յունիս 8ին կ'անցնին սահմանը։

Ամբաստանեալը.— Ես բացարձակ հրամաններ ստացած էի դիմադրութեան համար։ Այո կամ ոչ, պարտաւո՞ր էի հնազանդելու։

Ուրեմն հնազանդելով, թոյլ կուտայ որ գերման օդանաւերը անցնին, որովհետեւ չէր ուզեր որ Գերմանները վերջնապէս հաստատուին մեր օդակայաններուն վրայ։ Ինք չուզեց որ Անգլիացիները անցնին, «որպէսզի Գերմանները իրենք ալ անցնիլ չփորձեն անդիմադրելի ուժերով»։ Եթէ այսպէս չվարուէի, Գերմանիա գրաւած պիտի ըլլար Սուրիան եւ թերեւս ամբողջ Հիւս. Ափրիկէն։ Եթէ դիմադրութիւնը շուտ խորտակուէր, պիտի կորսնցնէինք մեր քաղաքական դիրքին բարիքը։

Եւ ամբաստանեալը Յունիս 15ին «շթուքա»ներ (գերման օդանաւեր) կը պահանջէ Վիշիէն, վճռական դեր մը կատարելու համար ցամաքի վրայ եւ մարտանաւերուն դէմ։ Վիշի կը խորհրդակցի Գերմաններուն հետ, կ'ընդունի, բայց կը նախատեսէ «զանգուածային եւ տեւական օգնութիւն մը»։

Ամբաստանեալը.— Այս պայմաններուն մէջ, որոշեցի մերժել օգնութիւն մը որ վտանգաւոր կը դառնար։

Յուլիս 8ին զինադադար կը կնքուի։ Ֆրանսական զինուորները, որոնք խաբուած բայց լաւ կռուած էին, կ'արժանանան զինուորական պատիւներու։ «Իրականին մէջ, ես Սուրիան չպաշտպանեցի, այլ Ֆրանսան եւ Հիւս. Ափրիկէն, այլապէս Գերմանները անմիջապէս պիտի գրաւէին զանոնք։

Զօրավարը գոհ կ'երեւայ իր վարած քաղաքականութեան արդիւնքէն։ Խնդիրը այն է որ իր սարքած դիմադրութեան հետեւանքով, 1036 հոգի մեռան իր բանակէն, 500 հոգի ալ զօր. Քաթրուի բանակին մէջ, եւ հաւանաբար երկու երեք անգամ աւելի՝ անգլիական զօրքին մէջ։

*** Դատավարութեան ատեն յայտարարուեցաւ թէ անգլիական կառավարութիւնը, համախորհուրդ զօր. տը Կօլի հետ, գիր մը ղրկած էր Վիշիի կառավարութեան, Մատրիտի բրիտանական դեսպանին միջոցաւ, ըսելով թէ վրէժխնդրական միջոցներ ձեռք պիտի չառնուին Տէնցի կամ կռիւներուն մասնակցող զօրքին դէմ, մինչդեռ զօրավարը այժմ կը դատուի իբրեւ դաւաճան։

*** Դատավարութիւնը վերջացաւ երէկ, ուրբաթ։ Լսուեցան շատ մը վկաներ, թեր ու դէմ։ Զօր. Քուլէ, որ մեռաւ կիրակի օր, եւ գնդապետ մը, որ կը դարմանուի հիւանդանոցին մէջ, գրաւոր յայտարարութեամբ կը հաստատէին թէ զօր. Տէնց հրամայած էր իր հակօդային օդատորմիղին. կրակ բանալ միայն անգլիական օդանաւերուն վրայ։ Յետոյ խօսք առաւ ընդհ. դատախազը, Պ. Մոռնէ,— այն որ նախորդ պատերազմին մահուան դատապարտած էր հռչակաւոր լրտեսուհի մը, Մաթա Հարին, եւ մահապատիժ պահանջեց ամբաստանեալին համար։

Ժամանակն է գործակցելու

Անկեղծ ուրախութեամբ կարդացի մեր սիրելի «Յառաջ»ին մէջ, թէ Հայ Արիներու Փարիզի շրջանը սկսած է գործունէութեան, նախաձեռնութեամբ շրջանային պետ Փանոսիկ Փանոսեանի, որ եռանդուն եւ արժանի յաջորդն է Սերոբ Աւետիսեանի, (այժմ Հնդկաստան)։

Պատերազմի սկիզբէն ի վեր, տեղացի սկաուտական վեց միութիւնները, որ կը գործէին ամէն մէկը իր կողմը քաշուած, կը գործակցին Զօր. Լաֆօնի հսկողութեան տակ, (բոլոր ֆրանսական սկաուտներու պետը)։ Ցանկալի էր որ Փանոսիկը ամէն բան ի գործ դնէր, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու հետ գործակցելու համար, անշուշտ փոխադարձաբար։ Պէտք է մոռնալ անցեալի վէճերը։

Վեց տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, սկաուտական Միջազգային գրասենեակը որոշած է համաշխարհային հաւաքոյթ մը սարքել։ Այս անգամ այս մեծ պատիւը տրուած է մեր երկրորդ հայրենիքին՝ Ֆրանսայի։ Ս. Գէորգի տօնին առթիւ, Լէյտի Պէյտըն Փաուըլ Փարիզ պիտի այցելէ։ Յետոյ Նորմանտի երթալով, տեղական սկաուտ պետերուն հետ, այս տարուան Խաղաղութեան Ճամբարի հաւաքատեղին պիտի որոշէ։

Սկաուտ պետին տիկինը Փարիզ պիտի հասնի այսօր շաբաթ։ Վաղը, կիրակի, տասնեակ հազարաւոր սկաուտներ, երկու սեռէ, տողանցքներ պիտի կատարեն Փարիզի պողոտաներն ի վեր։ Ժամը 9.50ին պաշտօնականները ծաղկեպսակ պիտի դնեն Անծանօթ Զինուորի Դամբարանին վրայ։ Արարողութիւնները պիտի շարունակուին մինչեւ կէս օր։ Լէյտի Փաուըլ Փարիզ պիտի մնայ մինչեւ շաբաթ, 28 Ապրիլ։ Յետոյ պիտի մեկնի Նորմանտի, Ռուան, Քան, Լիզիօ եւն.։ Մայիս 2ին հրաժեշտ առնելով Փարիզի խանդավառ սկաուտներէն, պիտի մեկնի Լոռէն, Ալզաս եւ վերջապէս Զուիցերիա։

Ինչո՞ւ եկող սկաուտական համաշխարհային ճամբարին չմասնակցին նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները, աւելի ուժ տալու համար պատանեկան զոյգ միութեանց։

Քերոբ Ֆարշեան

ԴԵՌ ԿԸ ՀԱՒԱՏԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՆ...

Տոքթ. Կէօպէլս, Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարը, ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով Հիթլէրի ծննդեան 56ամեակին առթիւ, ըսաւ թէ «այժմ կ'ապրինք վերջին արարը այն հսկայական ողբերգութեան որ սկսաւ 1914ին։ Գործենք իբրեւ տղամարդիկ եւ իբրեւ Գերմաններ, հետեւինք մեր Առաջնորդին առանց վերապահութեան, եւ մեր յոյսը դնենք մեր բախտաւոր աստղին վրայ, եթէ նոյնիսկ այդ աստղը ամպոտած է առ այժմ։ Չըլլանք վախկոտներ դժբախտութեան մէջ, այլ մնանք խիզախ, եւ աշխարհի առջեւ չպարզենք թշուառական ստրկութեան տեսարան մը»։ Նացի նախարարը աւելցուց թէ «պատերազմը իր վախճանին կը մօտենայ» եւ թէ Գերմանիոյ ներկայ տառապանքները նախաբանն են յաղթանակին... Բայց չըսաւ թէ ի՛նչպէս պիտի շահին յաղթանակը, հիմա որ երկրին կէսէն աւելին գրաւուած է։ Անթելի միակ մեծ կայանը, ուրկէ խօսեցաւ Կէօպէլս, Միւնիխի կեդրոնն էր։ Նախարարը յայտարարեց թէ «անգամ մը որ այս պատերազմը վերջանայ, Գերմանիան պիտի ծաղկի այնպէս ինչպէս եղած չէ երբեք»։

Բայց իր շաբաթաթերթին, «Տաս Ռայխ»ի մէջ, Կէօպէլս ուրիշ բան կ'ըսէ.— «Մեր սիրտերը աւելի արագ կը բաբախեն, երբ թշնամիէն կը սորվինք թէ ինչպէս պէտք է ձեռնառումբեր գլորել մառաններէն։ Թշնամիին զարհուրելի նպատակներուն դէմ՝ ամէն միջոց կ'արդարանայ»։ Ըսել կ'ուզէ թէ այլեւս պէտք չէ նկատի առնել «քաղաքակրթեալ պատերազմի օրէնքները»։

*** Լայփցիկի նացի քաղաքապետը սպաննեց ինքզինքը, կինը եւ զաւակը, Ամերիկացիներուն ժամանումէն առաջ։ Օգնական քաղաքապետն ալ անձնասպան եղաւ։ Ոստիկանապետը ձերբակալուեցաւ, բայց շրջանապետը (մարզպետ) յաջողեցաւ փախչիլ։

*** Գերմանիոյ գրաւեալ մասերուն 36 առ հարիւրը կը գտնուի արեւմտեան Դաշնակիցներուն ձեռքը։ Այս առթիւ զօր. Պրէտլի ըսաւ.— «Գրեթէ ամէն գերման զինուոր որ մեր դիմացը կը գտնուէր Զիկֆրիտի գծին ետեւը, փետր. 23ին, այժմ սպաննուած, վիրաւորուած կամ գերի բռնուած է։ Հռենոսը անցնելէ ի վեր գերի բռնած ենք 842864 հոգի»։

ԱՐԳԵԼԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԴԺՈՒԽՔԸ

Դաշնակիցները զարհուրելի դէպքեր երեւան հանեցին գերմանական արգելարաններուն մէջ, մասնաւորապէս Վայմարի մօտ, եւ գերման այրեր ու կիներ տարին կալանաւորներուն մօտ, որպէսզի իրենց աչքերով տեսնեն կատարուած բարբարոսութիւնները։ (Յաջորդով՝ կարգ մը մանրամասնութիւններ)։ Հանրային կարծիքը յուզուած է ամբողջ աշխարհի մէջ։ Անգլիական կառավարութիւնը այս առթիւ ստիպողական ազդարարութիւն մը ուղղեց գերման ժողովուրդին, ըսելով թէ ո՛վ որ մասնակցած է այդ բարբարոսութեանց, նացի վարիչներէն մինչեւ յետին վարձկանը, պատասխանատու պիտի բռնուի։ Չըրչիլ այս ազդարարութիւնն ուղղեց երեսփ. ժողովի բեմէն, հինգշաբթի օր եւ աւելցուց թէ հանդիսաւոր յայտարարութիւն մը պիտի ուղղուի Մ. Նահանգներու նախագահին, Սթալինի եւ իր ստորագրութեամբ։

Զօր. Այզընհաուըր խնդրած է անմիջապէս խորհրդարանական պատուիրակութիւն մը ղրկել Գերմանիա, որպէսզի քննութիւններ կատարէ տեղին վրայ, որովհետեւ «նոր երեւան հանուած իրողութիւններ, մասնաւորապէս Վայմարի շրջանին մէջ, կը գերազանցեն նախորդ բոլոր դէպքերը։ Ականատես վկաներ հաստատած են այս վայրագութիւնները։ Վարչապետը խնդրեց որ ութ երեսփոխաններ եւ երկու լորտեր կամաւոր արձանագրուին «այս ծայր աստիճան անհաճոյ բայց անհրաժեշտ պարտականութեան համար»։ Անգլ. կառավարութիւնը լրիւ յայտարարութիւն մը պիտի ընէ, բովանդակ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու եւ հրատարակելու համար։

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՅՍԵՐԸ ԿՐԿԻՆ ՊԻՏԻ ՎԱՌԻՆ Անգլիոյ մէջ, երկուշաբթի օրէն սկսեալ, բացի ծովեզերեայ քանի մը շրջաններէ։ Լուսարգելը (քօղարկում) կը տեւէր 1939 Սեպտ. 1էն սկսեալ։

ՄԱՅԻՍԻ ՊԱՐԵՆԱՏՈՄՍԵՐՈՒՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ սկսաւ երէկ եւ պիտի վերջանայ Ապրիլ 28ին, քաղաքապետական ընտրութեանց պատճառով։ Բաշխումի կեդրոնները կիրակի օրն ալ բաց պիտի ըլլան, բացառաբար։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ.— Այրի Տիկին Կ. Դաւիթ[illegible] եւ զաւակները՝ Զապէլ, Ազատ եւ Կարապե[illegible] ւիթեաններ իրենց խորին շնորհակալութի[illegible] յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ[illegible] իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբ[illegible] ՅՈՎԱԿԻՄ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ (Սեբաստի[illegible] գիւղէն) մահուան առթիւ։

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ, 22 Ապրիլ, հան[illegible] տարագ եւ հոգեհանգիստ պիտի կա[illegible] Նահատակաց (Ապրիլ 11—24) Սգ[illegible] Կոմիտասի պատարագը պիտի երգ[illegible]

Le Gérant : H. [illegible]
Imprimerie DER-AGOPIAN, [illegible]

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Dimanche 22 Avril 1945 Կիրակի 22 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4384-Նոր շրջան թիւ 13 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՏԵՐԵՒԱԹԱՓ

« Արածանի »ն ոգաւոր բաժին մը ունէր,— Հողվրտիք, ուր կ'արձանագրուէին քիչ-շատ յայտնի դէմքերու մահերը:

Վահան Թէքէեանի մահուան առթիւ, երբ նորէն կը թղթատենք այդ երկու ժողովածուները, սարսուռ մը կը համակէ մեզ: Կը համրենք,— 50 անուն՝ առաջին, 27 ալ Բ. գիրքին մէջ: Ամէն դասակարգէ: Շատերը յանկարծամահ: Մնացեալը հիւանդութենէ մեռած կամ արկածի զոհ գացած: Մեծ մասով տարէց: «Լի ամօք»: Նաեւ երիտասարդներ եւ միջին տարիքէ:

Անշուշտ պակասաւոր է ցանկը: Տուեալ պայմաններուն մէջ, կարելի չէր տեղն ու տեղօք ստուգել իւրաքանչիւր պարագայ: Ցետոյ, յարաբերութիւնները խզուած, տեղական մամուլը (հայերէն) դադրած, արտասահմանի թերթերն ալ խստօրէն արգիլուած ըլլալով, կարելի չէր ամէն բան լսել:

Ի՞նչ կը տեսնենք, միայն այդ երկու ցանկերը աչքի առջեւ ունենալով:

Կատարեալ տերեւաթափ: Ամբողջ սերունդ մը անհետացած: Ուրիշ խօսքով՝ լայն անջրպետ մը բացուած երէկուան եւ այսօրուան միջեւ:

Երկու ցանկերէն զատելով միայն անոնք որ վարուցան կատարած են մտքով ու գրչով կամ հանրային գործունէութեամբ, մեր առջեւ կը պարզուի կսկծալի պատկեր մը:

Ցիրուցան կը շարենք անունները եւ դուք դատեցէք.—

1940ին մեռած.— Սեպուհ (Ամերիկա), Մարտին Շահիրեան (Տարագիր, Իրան), Արամ Ինճիճեան, Ա. Իսահակեան (Փարիզ):

1941.— Տիգրան Կամսարական (Վիշի), Արսէն Միքայէլեան (Հարաւ. Ամերիկա), Վազգէն Շուշանեան (Փարիզ), Աղասի Թուր-Սարգիսեան (Փարիզ), Պօղոս Էսմէրեան (Մարսէյլ):

1942.— Փրոֆ. Ադոնց (Պրիւսէլ), Վարդան Մէշտուտճեան (Պուքրէշ), Սիմոն Գափամաճեան (Փարիզ), Ռուբէն Բերբերեան (Ֆրանսա), Կարապետ Բասմաջեան (Փարիզ), Լեւոն Խտրեան (Փարիզ), Տիգրան Բէգզատեան (Փարիզ), Բժ. Վահրամ Թորգոմեան (Փարիզ), Յուսիկ արք. Զոհրապեան (Առաջնորդ Ռումանիոյ):

1943.— Լեւոն Բաշալեան (Վիշի), Եղիշէ արք. Կարօեան (Պէյրութ), Արմէն Ամուր (Խաչիկ Գավալճեան, Փարիզ), Գառնիկ Բարունակեան (Փարիզ), Վահրամ Թաթուլ (Փարիզ):

1944.— Մանուկ Աբեղեան (Երեւան), Հ. Վարդան Հացունի (Վենետիկ), Մերուժան Պարսամեան (Փարիզ), Մանուկ Ասլանեան (Պէյրութ), Վահան Մինախորեան (Պելկրատ), Արսէն Պալեան (Աթէնք), Վահրամ Սվաճեան (Փարիզ), Ստեփան Կուրտիկեան (Պոլիս), Տոքթ. Ց. Տէր Ստեփանեան (Թէհրան), Պատ. Պէննէեան (խմբագիր Կոչնակի, Ամերիկա), Տիգրան Բուդաղեան (Փարիզ), Աշոտ Քէչեան եւ Պետրոս Ատրունի (Պոլիս) են.:

Եւ ահաւասիկ ամենավերջինը,— Վահան Թէքէեան,— բանաստեղծ, հրապարակագիր եւ հանրային գործիչ:

Անշուշտ մարդիկ մահկանացու են եւ ուշ-կանուխ պիտի փակեն իրենց աչքերը:

Բայց, ո՛րքան ծանր կը կշռէ այդ անխուսափելի վախճանը՝ այս եղերական, ճակատագրական օրերուն, երբ ոչ միայն հայկական մշակոյթը, այլ եւ հանրային կեանքը լճանալ սկսած են: Երբ այնքան պէտք ունինք «պաշարաբարձ», փորձ, ձեռնհաս ուժերու:

Մեր վիշտը կը ծանրանայ մանաւանդ անոր համար որ, այս պիտանի տարրերը, ցիրուցան, սպառեցան հայրենիքէն դուրս, օտարութեան մէջ: Եւ յետոյ անոր համար որ, դժուար է նոյն ձեւի սերունդ հասցնել այսուհետեւ, մասնաւորապէս Եւրոպայի եւ Ամերիկայի պողոտաներուն վրայ:

Հազիւ մէկ-երկու նմոյշներ մնացած էին իւրաքանչիւր ասպարէզէ, եւ անոնք ալ կը հալին, կը հատնին հետզհետէ, իրենց ետին ձգելով պարապ մը որ բացատրութեան չի կարօտիր:

Անշուշտ ունինք միջին սերունդ մը, որ կը գործէ այստեղ եւ ամէն տեղ, հակառակ բազմազան դժուարութեանց: Ունինք նորահաս ուժեր ալ, մասնաւորապէս Մօտաւոր Արեւելքի երկիրներուն մէջ,— առանց հաշուելու Հայաստանը, ուր դրագէտ-գիտուն ուժերու, արժէքաւոր միտքերու նոր փաղանգ մը կազմուած է:

Բայց, այդ իրականութիւնը կը բաւէ՞ մխիթարելու մեզ, այս կսկծալի տերեւաթափին առջեւ:

Շ.

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

Վ. Թէքէեանի մահով կը փակուի Թրքահայ տարէց քերթողներուն շարքը:

Ապրիլ 11ի սպանդէն բախտին մէկ խաղովը ազատուած՝ ինք միակն էր որ իբրեւ տեսակ մը խորհրդանիշ ժամանակակից երիտասարդ գրականութեան քովն ի վեր տակաւին կը պտըտցնէր նախանցեալ սերունդին շուքն ու հրապոյրները: Ու ներկայ պատերազմէն առաջ, երբ քանի մը տարին անգամ մը կուգար Փարիզ, իրմով տեսակ մը մեր կարօտը կը քաղէինք սերունդէն՝ որուն, վերջին օղակն ու մնացորդը կը հանդիսանար Թէքէեան: Այս օր տխրութեամբ եւ քիչ մըն ալ գոհունակութեամբ կը վերյիշեմ Յարդգողի այն երեկոները ուր երբ Թէքէեանն էր ներկայ՝ Նարդունին, Հրաչ Զարդարեանը, Ս. Սասունին, Տիկ. Լասը, Վ. Սեւունին եւ ուրիշներ առիթներ կը ստեղծէինք մեր հիացումը արտայայտելու իր քերթողական մեծ արժանիքներուն հանդէպ:

Խառնուածքով վերջին ծայր մենասէր, պոհէմ, ինքն իր մէջ ամփոփուած մարդ մը, անշուշտ ցոյց տրուած սրտակցութիւնը կը սփոփէր զինքը, ու փոխադարձ ինքն ալ մտերմիկ զգացումներով կապուած կը նկատէր հոս հասակ առնող սերունդին հետ:

Ներկայ կարճ գրութեամբս երբ մեծ բանաստեղծին կորուստը պիտի սգամ, չեմ կրնար անտես առնել ուրեմն այն մտերմիկ կապը, որ կար ու մնաց մինչեւ վերջը իր անձին եւ մեր սերունդին միջեւ: Եւ ասիկա քիչ մը ամէն տեղ, սկսեալ Յունաստանի որբանոցներէն մինչեւ Սուրիոյ, Պոլսոյ եւ ուրիշ երկիրներու գրոց բրոց երիտասարդութեան միջեւ: Մենք Թէքէեանի մօտ չես գիտեր հայրական ինչ մը կը գտնէինք, մասնաւորաբար իր զայրոյթի պահերուն որոնք առաջ կուգային մեր անտարբեր կեցուածքին պատճառով հանրային ինչ ինչ երեւոյթներու առջեւ: Կը թթուէր, ջղայնոտ շարժուձեւեր կը կատարէր, կը յանդիմանէր ու մենք առանց ընդդիմախօսելու գլխահակ մտիկ կ'ընէինք զինքը, շատ շատ կմկմալով թէ՝ «դուք տարէցներդ երջանիկ սերունդ մը եղաք քանի որ՝...»: Չէր ձգեր որ շարունակէինք, կը գուշակէր մեր սրտին ցաւը, եւ վայրկենապէս իր զայրոյթը փոխելով կարեկցութեան, պատրաստի սրամտութեամբ մը — ակնառու պատրաստաբան մըն էր միեւնոյն ատեն — մեր ուշադրութիւնը այլ տեղ կ'առաջնորդէր, անշուշտ ներքնապէս տառապելով: Արդէն իր վերջին տարիներու գրականութիւնն ալ, մասնաւորապէս Սէր հատորը ներքին հեկեկանք մըն է, ի խորոց սրտի հեկեկանք մը գաղթաշխարհի նորաստեղծ գոյավիճակին առջեւ: Իր հին գործերուն մէջ չկան Որբն ու Հայաստանը այնպէս՝ ինչպէս որ տխրութեամբ կ'երգուի «Սէր»ին մէջ: Իր հին գործերուն մէջ Հայաստանը վերացական զգայութիւն մըն է, տեսակ մը տեսլապաշտութիւն, իսկ վերջին հատորին մէջ՝ նիւթականացած տառապանք: Թէքէեան սէրով փակեց իր կեանքը, սէր եւ համակերպութիւն դէպի այն բոլոր երեւոյթները որոնք եկան իր արուեստագէտի սիրտը բզկտել: Վերջին անգամ ուղղելով իր խօսքը Հայաստանին ըսաւ.

— « Մի, դու մի լսեր զիս, եւ յաւիտեան ըրէ այնպէս ինչպէս գիտես...»:

×

Թէքէեանի տեղը ճշդել մեր գրականութեան մէջ, քիչ մը դժուար է. կարելի է զայն տեղաւորել այն քերթողներու շարքին՝ որոնք առաւելապէս իրենց ներքին յոյզերն ու ապրումները երգեցին: Դպրոցը կը սկսի Դուրեանով, հասնելու համար մինչեւ Մ. Զարիֆեան, որուն մաս կը կազմեն Մեծարենց, Պէշկէօթիւրեան, Հր. Արշակեան, Թէքէեան: Ունի գրած չորս հատոր գիրք, Հոգեր, Հրաշալի Յարութիւն, Կէս գիշերէն մինչեւ Արշալոյս եւ Սէր: Իր այս բոլոր գործերը եթէ ուզենք համադրումի մը բերել՝ հոդ կը գտնենք.

1.— Սիրոյ խորունկ դողեր, որոնք ապրումներ ըլլալէ աւելի տենչանքներ են: Անոր մէջ կու գայ հոսիլ երազուած աղջկան շունչը, յիշատակն ու անունը: 2.— Ազգայնական շեշտ մը, հայրենաբաղձութեան մէջ տարրալուծուած, զսպուած եւ ժուժկալ: Անիկա իր տողերուն տակ կը ծածկէ իտէալացած հայրենասիրութիւն մը որ կուգայ իր ցեղին խորքէն: 3.— Ու վերջապէս բնութիւնը, որ իր գրականութեան մէջ գործողութիւն մը ըլլալէ աւելի շրջանակ մըն է, եւ կուգայ միանալ իր հոգեկան վիճակներուն: Իսկ իր երգած նիւթերն ալ առաւելապէս պոլսական են, օրինակ հանըմ մը որ «հոտի ալիք մըն է», Վոսփորէն հրդեհուող վերջալոյսներ, տեղական մեղկութիւններ, ծառեր ու ճամբաներ, բոլորն ալ վերցուած Ալէմ-Տաղի կամ Սկիւտարի բարձունքներէն: Իր գրելու եղանակը, կամ աւելի ճիշդ իր սանսիպիլիթէն դիւրահաղորդ չէր. երկար ընթերցումներու կը կարօտէր՝ ըմբռնուելու համար, բայց բառերը տեղին էին եւ լաւ ընտրուած: Իր որ եւ է մէկ բանաստեղծութեան մէջ կարելի չէ ստորակէտ մը իր տեղէն խախտել, այնքան որ ճիշդ կը գրէր եւ ինքնատիպ արուեստով մը:

Բանաստեղծ Թէքէեանին անունը անկորնչելի պիտի մնայ մեր գրականութեան մէջ: Իր յիշատակն ու արուեստագէտ հոգին միշտ յարգող եւ սիրող՝

ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

ՍԹԱԼԻՆ ԱՆՁԱ՛ՄԲ ԿԸ ՎԱՐԷ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թերթերը կը գրեն թէ նորէն գերմանական գործակալութիւններն են որ ամէնէն առաջ եւ մանրամասն կը խօսին կարմիր բանակի յառաջխաղացութեան մասին՝ դէպի Պերլին: Մոսկուա հաղորդեց կարգ մը քաղաքներու գրաւումը, բայց նոյն վերապահութիւնը կը շարունակուի գործողութեանց ընթացքի մասին: Ուրեմն, գերման աղբիւրներու համաձայն, Ռուսերը արդէն հասած են Մեծն Պերլինի շրջանին մէջ, այնքան մօտ որ դաշտային շարժուն թնդանօթները կրնան զարնել Գերմանիոյ աւերակ մայրաքաղաքը, առաջին անգամ ըլլալով երկու համաշխարհային պատերազմներու ընթացքին: «Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի մէկ լուրին համաձայն, թերեւս Սթալին ինք անձամբ կը վարէ յարձակողականը: Դժուար է հաստատել այս կարծիքը. բայց գաղտնիք չէ որ Սթալին 1941 յունիսի գերման արշաւանքէն ի վեր, մանրակրկիտ ուշադրութեամբ կը հետեւի զինուորական գործողութեանց, եւ անձամբ կը հսկէ եւ հրահանգներ կու տայ: Հաւանական է որ այս յարձակողականին մէջ ալ Սթալին, իբրեւ գերագոյն հրամանատար, իր ափին մէջ կը պահէ բոլոր գործողութեանց ղեկը, վճռական հարուածը տալու համար Հիթլէրի որ կը պարծենար իր ռազմագիտութեամբ:

Գերմանները հաստատելով ռուսական յառաջխաղացութիւնը, կ'աւելցնեն թէ հարիւր տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով թնդանօթներու ձայնը կը լսուի մայրաքաղաքին մէջ: Ռուսերը արդէն մտած են Պերլինի արտաքին ամրոցներուն առջեւ, ուր կռիւները հետզհետէ կը սաստկանան: Գրաւուած քաղաքներէն Զէլով ուղղակի ճամբայ մը կը բանայ դէպի Պերլին, հրասայլերու համար: Ռուսական ուրիշ բանակ մը կը քալէ Տրէզտէնի վրայ, ուր հաւանաբար պիտի միանայ ամերիկեան Գ. բանակին հետ: Գերման զինուորական մասնագէտը, ձայնասփիւռ ճառով մը յայտարարեց թէ «Պերլինի ճակատամարտը իր վճռական փուլին հասած է», եւ թէ Ռուսերը յաջողած են կարեւոր ճեղքեր բանալ թէ Օտէրի եւ թէ Նայսէի ճակատներուն վրայ: Ռուսական հրասայլերը սրընթաց կը թաւալին դէպի Պերլին, զանազան ուղղութեամբ: Գլխաւոր ճակատամարտը կը մղուի Հանկէլսպէրկի անտառին լիճերուն շուրջը, մայրաքաղաքին արեւելեան սահմանագլուխին վրայ: Խորհրդային հրասայլերը արդէն մտած են անտառը: Կարմիր բանակը յառաջ կը խաղայ երեք թեւերով: Ռուսական թնդանօթներուն կրակը ոչ միայն Պերլին հասած է, այլեւ Տրէզտէն: Միւս կողմէ, Ռուսերը հազիւ 90 քիլոմեթր հեռու են Ամերիկացիներէն:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՃԱԿԱՏ, ԴԷՊԻ ՀԱՄՊՈՒՐԿ

Գերմանիոյ ամենամեծ նաւահանգիստը, Համպուրկ, այժմ կը գտնուի անգլիական բանակի կրակին տակ: Ուրիշ անգլիական զօրաբաժիններ յառաջ կը խաղան տարբեր ուղղութեամբ, պաշարելու համար թէ Համպուրկը եւ թէ երկրորդ մեծ նաւահանգիստը, Պրէմէն: Այս վերջին քաղաքին ոստիկանական ուժերն ալ կը կռուին ճակատին վրայ: Դաշնակից օդանաւերը զարկին գերմանական 500 կառքեր որոնք դէպի Էլպա կը նահանջէին: Միեւնոյն ատեն խորտակուեցան 50 շոգեշարժ մեքենաներ եւ 240 վակոններ: Դաշնակից օդանաւեր գործակցելով ռուսական օդանաւերուն, յաճախ կը հանդիպին անոնց: Ամերիկեան հետեւակազօրքեր Հարց լեռներու ամրութեանց մէջ մտնելով, գտան ահագին քանակութեամբ քաղաքային եւ զինուորական ատենագրութիւններ որոնց ընթերցումը տարիներ պիտի տեւէ: Այս առթիւ գերի բռնեցին հունգարական սպառազէն զօրամաս մը որ անձնատուր եղաւ առանց կռուելու:

Լայփցիկը գրեթէ մաքրուած է, համաձայն ամերիկեան զեկոյցին, իսկ ամէն դիմադրութիւն դադրած է Նիւրընպէրկի մէջ ուր 4000 էս-էսներ Հիթլէրէն հրաման ստացեր էին մինչեւ մահ կռուելու: Դաշնակիցները այս շրջանին մէջ գերի բռնեցին 8100 հոգի, որոնց երեքը զօրավարներ են: Ամերիկեան զօրամասեր կտրեցին Ֆրանքֆորթ-Միւնիխ երկաթուղին, Նիւրընպէրկի հարաւ-ա-

Կիլիկիոյ կաթողիկոսին խօսքը

Գարեգին արք. Յովսէփեան, Կիլիկիոյ նորընտիր կաթողիկոսը, որ արդէն Անթիլիաս հասած եւ իր պաշտօնին ձեռնարկած է, կաթողիկոսարանի պաշտօնաթերթին՝ «Հասկ»ի մէջ հրատարակած է տեսակ մը ծրագիր, ապագայ գործունէութեան մասին:

Ստորեւ կ՚ամփոփենք այդ յօդուածին հիմնական մասերը, գաղափար մը տալու համար.—

Կաթողիկոսը ամէն բանէ առաջ կ՚աղօթէ որ «շուտ վերջանայ այս աշխարհաւեր պատերազմը որ միլիոնաւոր կեանքեր է հնձում, անսահման կորուստներ բերում մարդկութեան նիւթական, մշակութային եւ բարոյական տեսակէտներով: Խաղաղութեան զովարար զեփիւռը թող փչէ մարդկութեան այս տագնապալից կեանքի վերայ եւ ազգերի փոխադարձ վստահութեան եւ բարի դրացնութեան յարաբերութիւնները վերահաստատուին»:

Յետոյ կ՚ուզէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին «ընտրութիւնը կատարուած տեսնել խորհրդային իշխանութեան եւ Հայաստանի կառավարութեան բարեհաճ եւ բարեացակամ տրամադրութեան տակ, ինչպէս արտայայտուել է երիցս: Մայր Աթոռի երկարատեւ թափուր մնալուց յետոյ, պատերազմի հետ կապուած պատճառներով, ցանկալի է որ նոր գահակալին ընտրութիւնը կատարուի ամենայն փառաւորութեամբ եւ շքով ոչ միայն խորհրդային երկիրների, այլ եւ Սփիւռքի հայութեան եկեղեցական եւ աշխարհիկ պատգամաւորների լիակատար մասնակցութեամբ»:

«Իսկ մենք իբրեւ կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կը կամենայինք մեզ ենթակայ եպիսկոպոսների հետ նոյնպէս ներկայ լինել ընտրութեան եւ գլխաւորել Նորընտիր Ամենայն Հայոց Հայրապետի եւ կաթողիկոսի ձեռադրութեան եւ օծման սրբազան արարողութիւնը: Այդ կը լինէր պատմական մի մեծ դէպք, եկեղեցական համազգային նշանակութեամբ, չեշտելով Հայաստանեայց եկեղեցու անքակտելի միութիւնը բոլոր բարձր աթոռների սերտ գործակցութեամբ»:

Այս ընդհանուր բաղձանքներէն վերջ, կաթողիկոսը կը պարզէ Կիլիկիոյ Աթոռին (Անթիլիաս) խեղճութիւնը,— առանց եկամուտներու, կալուածներու, դրամական հասոյթներու — «աղքատ նոյնիսկ Կիլիկիայում եղած ժամանակ»: Մեծ դեր մը կ՚իյնայ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան: Եկեղեցականներու պակասը զգալի է ոչ միայն Ամերիկայի մէջ, այլ եւ ամէն տեղ: «Մայր Աթոռը հնարաւորութիւն չունի այդ կողմից օգնութեան գալու: Երուսաղէմը իւր յատուկ կոչումն ունի. Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը հազիւ մի քանի միաբաններ ունի, անկարող մինչեւ իսկ իւր թեմերն ու դպրոցները կառավարելու, առանց Երուսաղէմի օգնութեան: Այս ցաւերէն դարման մի կարեւոր չափով Կիլիկիոյ Աթոռէն պիտի սպասենք»:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՆԿԼԻՔԱՆ - ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

—o—

Անգլ. թերթ մը կը գրէ թէ Անկլիքան-Հայկական Ակումբ մը կազմուած է Լոնտոնի մէջ, մարտ 14ին, Անկլիքան եկեղեցիի եւ Հայ. եկեղեցիի անդամներու խորհրդակցութեամբ: Նախագահն է Սըր Րոնըլտ Ստօրս, Կիպրոսի նախկին մարզպանը, իսկ պատուակալ քարտուղարներ ընտրուած են երկու Անգլիացիներ եւ Ժիրայր Միսաքեան:

*** Էջմիածնի եկեղեցական ժողովին համար Լոնտոնէն պատուիրակ ընտրուած է Տոքթ. Հայկունի Տիգրան Իւթիւճեան, իսկ Արգարեան Հիմնադրամի կողմէ (հաշիւներուն քննութեան համար) վաճառական Սարգիս Քիւրքճեան: Այս քննութիւնը անհրաժեշտ դատած է կաթող. տեղապահը: Միւս պատգամաւորը, Ինճէեան եպիսկոպոս, չէ կրցած մեկնիլ, տարիքին պատճառով (73): Թեկնածուներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ Ժիրայր Միսաքեան եւ Պ. Արշակ Սաֆրաստեան:

*** Լոնտոնի Religions պարբերականէն կ՚իմանանք թէ Ժ. Միսաքեան Ապրիլ 11ին դասախօսութիւն մը կարդացած է Կրօններու Ուսումնասիրութեան Ընկերութեան առջեւ, իբրեւ նիւթ ունենալով «Հայ. եկեղեցին անցեալին մէջ եւ ներկային»:

Նոյն թերթը իր կարգին կը ծանուցանէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը արտօնած է Էջմիածնի կաթողիկոսին ընտրութիւնը, որ պիտի կատարուի այս ամառ:

Տէր եւ Տիկին Զօհրապ Մուրատեան եւ եղբայրը՝ Պ. Ժիրայր Մուրատեան, Այրի Տիկին Ազրութ Մարգարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սեւոբեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Տակառեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Տէր Սիմօնեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Հաճի Սահակեան եւ պարագաները, սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, քրոջ, հարսին եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՐԱՆՈՒՀԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

(Մշոյ Խասգիւղացի)

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 19ին, 49 տարեկան հասակին մէջ:

Յուղարկաւորները երկուշաբթի առտու ժամը 10.30ին հանգուցեալին բնակարանէն ճամբայ ելլելով (127, Rue Jean Jaurès, Maison Alfort), պիտի հաւաքուին Հայոց եկեղեցին, ուր պիտի կատարուի արարողութիւնը:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

*** Տիկին Էլմոնէ Կ. Երանեան իր յաւէտ ողբացեալ եղբօր՝ ԱԲՐԱՀԱՄ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ թարմ հողակոյտին իբրեւ անթառամ ծաղկեփունջ, 200 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի, եւ եռամսեայ բաժնեգին՝ հետեւեալ սրտակիցներուն.— Տիկին Վերժին Ա. Յարութիւնեան, Օր. Սրբուհի Երանեան, Օր. Շուշանիկ Տէօլէնեան, նաեւ Օր. Արաքսի Գումրուեանի, նշանտուքին առթիւ:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԷ զատ, խմբագիրը այցելու կ՚ընդունի միայն կէս օրէ վերջ:

բեւմտեան կողմը, եւ այժմ շատ հեռու չեն Միւնիխէն: Ուրիշ ամերիկեան զօրամասեր հետղհետէ կը յառաջանան Չեխոսլովաքիոյ խորերը: Հոլանտայի մէջ Գերմանները նոր դիրքեր կը պատրաստեն, պաշար ստանալով ծովէն: Կը կարծուի թէ V. զէնքերու բոլոր կազմածները տեղափոխուած են Հոլանտայէն: Գերմանները պաշտպանելով այս շրջանը, կը յուսան թոյլ չտալ որ Դաշնակիցները կարենան օգտագործել նաւահանգիստները, ինչպէս փորձեցին Նորմանտիոյ մէջ:

Ամերիկեան 800 «Թռչուն բերդեր» եւ ուրիշ օդանաւեր կրակ տեղացին Միւնիխի եւ Փրակայի միջեւ, երկաթուղիներու եւ ճարտարագործական հաստատութեանց վրայ, ինչպէս եւ Պերլինի շրջանին մէջ:

*** Պոռտոյի նաւահանգիստը բոլորովին մաքրուեցաւ եւ շուտով պիտի բանի, մասնաւորապէս ապրանք ստանալով արտասահմանէն: Գերմանական վերջին կազմակերպուած դիմադրութիւնը դադրեցաւ ուրբաթ օր, երբ ֆրանսական օդանաւեր 500 քիլոնոց ռումբեր ձգեցին զօրաւոր ամրոցի մը վրայ, Մէտօքի շրջանին մէջ: Վէրտօնի նաւահանգստին թշնամի պահակազօրքն ալ անձնատուր եղաւ:

Ալպեան ճակատին վրայ, ֆրանսական զօրքը գրաւեց Պրէյլը, ֆրանքօ-իտալական սահմանին մօտ, Մոնթէ Քարլոյի հիւսիսակողմը, ինչպէս եւ այն բարձունքները կը տիրապետեն Թորինօ-Ճենովա ճամբուն վրայ: Գերմանիոյ մէջ, ֆրանսական զօրքը յառաջ կը խաղայ դէպի Դանուբ:

Իտալական ճակատին վրայ, բրիտանական 8րդ բանակը խորտակելով արեւելեան Իտալիոյ գերման ամրութիւնները, մօտեցաւ Ֆէրրարայի, որ գլխաւոր բանալին է Փոյի հովիտին եւ Գերմանիոյ կենսական հաղորդակցութեանց կեդրոնին:

20000 ԱԶԱՏԵԱԼՆԵՐ ԿԸ ՊՍՏՈՒԵՆ 51000 ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Վայմարի դժոխքէն՝ Պուխէնվալտի արգելարանէն ազատուած 20000 գերիներ եւ քաղաքական կալանաւորներ ուրբաթ օր սրտաշարժ ցոյց մը կատարեցին, յարգելու համար Նացիներու կողմէ ջարդուած 51000 ընկերներու յիշատակը: Անոնք հանդիսաւոր թափօր մը կը կազմէին եւ շատերուն վրայ կ՚երեւային տառապանքի եւ անօթութեան հետքերը: Թափօրը յամրաբար բարձրացաւ բլուրն ի վեր, մինչ բանտի նուագախումբը կը հնչեցնէր այն մռայլ եղանակները զոր կը լսէին ամէն առտու, երբ կ՚երթային աշխատելու գործարաններու մէջ: Այս եղանակները իրենք պահանջած էին, արթնցնելու համար անցեալ յիշատակները, որպէս զի երբեք չմոռցուին: Թեւ թեւի կը քալէին հականացի քաղաքական յանցաւորներ Գերմանիայէն, Ռուսիայէն, Հոլանտայէն, Ֆրանսայէն, Պելժիայէն, Տանըմարքայէն, Նորվեկիայէն, Լեհաստանէն, Հունգարիայէն, Ռումանիայէն, Եուկոսլաւիայէն, Իտալիայէն եւ Չեխոսլովաքիայէն:

Հանդիսավայրին վրայ պարզուած էր ամերիկեան մեծ դրօշ մը, անոր ետին կ՚երեւար ծաղկեպսակ մը, հետեւեալ արձանագրութեամբ.— «Պուխէնվալտի Արգելարան, 51000»: Այս առթիւ պատրաստուած բանաձեւը, որ կարդացուեցաւ հինգ լեզուներով, ի մէջ այլոց կ՚ըսէր.

— «Մենք, Պուխէնվալտի հակաֆաշականներս, այստեղ հաւաքուած ենք յարգելու համար յիշատակը մեր 51000 մեռած ընկերներուն,— 51 հազար զոհեր դնդակահարուած, կախուած, կոխտուած, մորթուած, խեղդուած, անօթութենէ մեռած, ջրամոյն հեղձամահ, թունաւորուած, չարչարուած: Այն մտածումը որ ողջ պահեց մեզ երբ անզօր կատաղութեամբ կը տեսնէինք մեր ընկերներուն անկումը, սա էր թէ պիտի գա՛յ վրէժխնդրութեան օրը: Շնորհակալութիւն դաշնակից բանակներուն,— ամերիկեան, բրիտանական, խորհրդային եւ ազատ աշխարհի բոլոր բանակներուն որոնք ազատութիւն եւ խաղաղութիւն կը բերեն մեզի: Յարգանք բոլոր երկիրներու հակաֆաշականներու մեծ բարեկամին, ժողովրդապետական եւ խաղաղասէր աշխարհի մը ախոյեաններէն մէկուն՝ Ֆրէնքլին Րոզվէլթի»:

Այս ուղերձին պատասխանեց ամերիկեան հրամանատարը: Մէկ վայրկեան լռութենէ վերջ, թափօրը վերադարձաւ առաջնորդութեամբ 30 մատղաշ կալանաւորներու, 2ուկէսէն 10 տարեկան, մեծ մասով Հրեաներ:

*** Ամերիկացի զօր. Փէթընի հրամանով, 1500 գերման քաղաքացիներ առաջնորդուեցանՊուխէնվալտի արգելարանը, իրենց աչքերով տեսնելու համար Նացիներու սարքած սարսափները: Անոնք տեսան ծիւրած զոհեր որոնք մահուան կը սպասէին, իրենց կռնակի ոսկորները սեւցած կամ կապուտցած, տեսան փայտի պէս շարուած դիակներ բակի մը մէջ եւ դէզ մը մարդկային մոխիր, որ առնուազն 6000 զոհեր կը ներկայացնէր, հրըկիզուած դիակիզարանի մը մէջ: Այցելուներուն գլուխը կը գտնուէին Վայմարի քաղաքապետը եւ կինը, որոնք անձնասպան եղան, իրենց դաստակները կտրելով:

*** Ինչպէս գրած էինք երէկ, անգլիական կառավարութիւնը որոշեց ութ երեսփոխաններէ եւ երկու լորտերէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը ղրկել Վայմար, օդանաւով, որպէսզի քննութիւն կատարեն տեղւոյն վրայ: Պատուիրակներէն մէկը երեսփ. ժողովին մէջ մարած ըլլալով, ուրիշ մը ընտրուեցաւ: Կառավարութիւնը Ճերմակ Տետրակով մը պիտի հրատարակէ քննութեանց արդիւնքը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ, պատասխանելով Մոսկուայի առաջարկին, յարմար չտեսան որ Լուպլինի լեհական կառավարութիւնը մասնակցի Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ բացարձակապէս փակեց իր սահմանները, նկատի առնելով անհամար փախստականներու խուժումը Գերմանիայէն:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ զօր. Տէնց, Փարիզի եւ Սուրիոյ նախկին հրամանատարը, որ կը դատուէր քանի մը օրէ ի վեր: Մահապարտը միեւնոյն ատեն կը կորսնցնէ իր զինուորական աստիճանները եւ գոյքերը: Քսանըչորս երդուեալներէն մէկը կին էր: Ամբաստանեալը եւ իր երկու փաստաբանները սրտաշարժ ճառեր խօսեցան, բայց անօգուտ: — Ֆրանսական Կէսթափոյի անդամներէն վեց հոգի ալ մահուան դատապարտուեցան Դատական Ատեանին կողմէ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ որոշեց որ գերիները, աքսորականները եւ բռնի Գերմանիա տարուած աշխատաւորները հազարական ֆրանք ստանան, երկիր վերադարձած ատեն: Յետոյ, «ազատութեան վճարովի արձակուրդ» վայելեն աքսորականները՝ մէկ ամիս, գերիները՝ մէկ ամիս, աշխատաւորները՝ 15 օր: Քաղաքական տարագիրները պիտի ստանան 2000 ֆրանքի յաւելուածական գումար մը:

ԳԻՆԻ ԲԱԺՆԵԼ ՍԿՍԱՆ Փարիզի մէջ (Ապրիլի երկրորդ լիտրը): Շարք մը աշխատաւորներ յաւելուածական շիշ մը պիտի ստանան:

ՓԱՐԻԶԻ ՓԵԹՐՈԿՐատ (Նախկին Ս. Փեթերսպուրկ) փողոցը այսուհետեւ պիտի կոչուի Լէնինկրատ:

ՍՏԱՑԱՆՔ Նշան Պէշիկթաշլեանի նոր գործը, «Ծիրանի Գօտի»,— Տաղեր, Առակներ, Զրոյցներ, Տեսլախաղ եւ Քերթուածներ: 271 էջ, գին 150 ֆրանք:

Ստացանք.— ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ տրամ հինգ արար (քարտէսով): Գրեց՝ Ղեւոնդ Մելոյեան: Տպ. Արաքս, Փարիզ: 315 էջ:

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄԱՅԻՍ 9ԻՆ, ժամը 20ին, Salle Pleyelի մէջ տեղի կ՚ունենայ Franco-Arménien Միութեան փառատօնը, հովանաւորութեամբ Փարիզի զինուորական կառավարիչ Զօր. Kœnigի եւ մասնակցութեամբ առաջնակարգ vedettesներու:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱԶԳ. ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲ (Հ. Ա. Թ.)
Théatre d'Ienaի մէջ, métro: Iéna, 23 Ապրիլ
Երկուշաբթի գիշեր ժամը 7.30ին
Կը ներկայացուի Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻԻ
ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՂՕՂԱՆՋՈՒՄ Է

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ ԼՈՒՐՋ սպասուհի մը տնական գործերու համար, լաւ ուտելիք, առանձին սենեակ եւ գոհացուցիչ ամսական կամ femme de ménage մը:

ԿԱՐՈՒՀԻ մը (seconde main) Haute coutureի համար, դիմել՝ Պ. կամ Տիկին Շահան Սարեանին, 3 Villa Monceau, Paris (17): Métro Péreire:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mardi 24 Avril 1945 Երեքշաբթի 24 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4385 - Նոր շրջան թիւ 14 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ ՊԵՐԼԻՆ ՄՏԱՒ

Անպայման անձնատո՞ւր պիտի ըլլան, թէ պիտի դիմադրեն

«Ճակատագրական օրեր», կ'ըսէինք անցեալ շաբթու։ Եւ ահաւասիկ անխուսափելի ելքը,— կարմիր բանակը Պերլին մտաւ կիրակի օր, առաջին առթիւ գրաւելով 16 արուարձաններ։ Փարիզի թերթերը, որ չեն հրատարակուիր երկուշաբթի օրերը, երէկ լոյս տեսան բացառաբար, ծանուցանելու համար այս դղրդագին դէպքը։

Գերմանիոյ մայրաքաղաքին անկումով, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ որ եւ է դիկտատուրա, այս կամ այն բռնաբարոյ լուծը չի կրնար երկար տեւել, սարկացնելով իր իսկ ժողովուրդը։

Տակաւին առիթ կ'ունենանք խօսելու այս մասին։ Առ այժմ ամփոփենք օրուան լուրերը, որպէս զի ընթերցողները կարենան դատել այս պատմական դէպքին իմաստը, միջազգային կացութեան եւ մանաւանդ պատերազմի վախճանին տեսակէտով։

ՔԱՂԱՔԸ ԿԸ ՎԱՌԻ, ԵՐԲ ԿԱՐՄԻՐ ԶՕՐՔԸ ՆԵՐՍ ՄՏԱՒ

Կիրակի օր, կարմիր բանակը սրընթաց յառաջխաղացութեամբ մտաւ Պերլինի կեդրոնը, եւ ընդհանուր կարծիքը այն էր թէ մայրաքաղաքին անկումը ժամերու խնդիր է։ Դէպքերը իրարու կը յաջորդէին սրընթաց, եւ երկուշաբթի առտու կանուխ Մոսկուայի զեկոյցը կը ծանուցանէր թէ խորհրդային զօրքը գրաւած է Պերլինի 16 արուարձանները։ Երկրորդ զեկոյց մը կը յիշէր այդ արուարձաններուն անունները, աւելցնելով թէ մայրաքաղաքին մեծագոյն մասը կարմիր բանակին ձեռքն է։ Քաղաքին գրաւումը սկսաւ կիրակի առտու կանուխ, Փանքաուի եւ Վայսէնսէի անկումով։ Հազիւ մէկ ժամ վերջը, կարմիր բանակը բուն Պերլին քաղաքը մտաւ։ Յետոյ գրաւեց Լանտըսպէրկէրալլէ եւ Ֆրանքֆուրթըրալլէ արուարձանները եւ կռիւը շարունակուեցաւ Շլէզիէն կայարանին շուրջը։ Երրորդ յաղթանակը եղաւ Թամփէլհօֆ օդակայանին գրաւումը, եւ կռիւը փոխադրուեցաւ Ունթէր տէն Լինտէն (Պերլինի Շան զ'Էլիզէն) եւ Փոցտամէր-Փլաց, քաղաքին սիրտը։ Կէս գիշերէն քիչ առաջ յաղթական բանակը հասած էր Ալէքսանդրփլաց։ Մոսկուայի զեկոյցը միեւնոյն ատեն կը ծանուցանէր վեց քաղաքներու գրաւումը։ Գերմանական գաղտնի անթելի մը համաձայն, ըմբոստութիւններ ծագեցան Պերլինի մէջ, երբ Ռուսերը ներս կը մտնէին։ Ըմբոստութեան շարժումը տեղի կ'ունենար թէ քաղաքին մէջ եւ թէ գերմանական գիծերու ետին, նախաձեռնութեամբ հարիւրաւոր օտար բանուորներու, «սորուկ»ներու որոնք յաջողեր էին համախմբուիլ եւ գործել զուգընթաց ռուսական յառաջխաղացութեան հետ։ Կ'ըսուի թէ այս խումբերը մասնաւորապէս գործօն դեր կը կատարէին Թամփէլհօֆի օդակայանին շուրջը որ աւելի մօտ է Պերլինի սրտին քան որ եւ է եւրոպական մայրաքաղաքի օդակայանը։ Այս դէպքերուն հետեւանքով կռիւներ ծագեցան օտար բանուորներուն եւ Էս-Էսներու միջեւ, Ցիմմըրշթրասէի մէջ։ Կատաղի կռիւներ տեղի կ'ունենան նաեւ մայրաքաղաքին կեդրոնական փողոցներուն մէջ, ուր Էս-Էսները հրաման ստացած են մինչեւ մահ կռուիլ։

Այս գործողութեանց հետ միաժամանակ, Պերլին անխնայ կը ռմբակոծուէր դաշնակից օդանաւերուն կողմէ, ահագին վնասներ կրելով։ Օդաչուները բոցեր եւ ծուխեր կը տեսնէին ամբողջ քաղաքին վրայ։ Բոցավառ վայրերէն մէկն էր Անհալթըր կայարանը։ Թէեւ Գերմանները շատ մը ընտիր զօրամասեր յատկացուցած էին Պերլինի պաշտպանութեան, բայց անոնք չէին կրնար երկար դիմադրել, որովհետեւ Ռուսերը երկար փորձառութիւն ունին փողոցային կռիւներու մէջ։

ԱՆՊԱՅՄԱՆ ԱՆՁՆԱՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄՕ՞Տ Է

Սթօքհոլմէն հասած զրոյցներու համաձայն, Գերմանները բանակցութիւններ կը կատարեն Ռուսերուն հետ, Պերլինը յանձնելու համար։ Կ'ըսուի նաեւ թէ Տոքթ. Կէօպլս, որ յայտարարած էր թէ Պերլին պիտի մնայ, Մէքլէմպուրկ մեկնած է։ Հիթլէր օրակարգ մը ուղղելով բանակին, կ'ըսէ թէ «յաղթանակը կարելի է շահիլ միայն յարձակելով, թշնամին զարնելով կողէն կամ կռնակէն... փոքր զօրախումբեր թշնամին պիտի զարնեն իր տկար կողմերէն։ Պէտք է գործադրել այն մեթոտները զոր մեզի սորվեցուցին Ռուսերը 1941-1944ին»։ Կը նշանակէ թէ կանոնաւոր պատերազմին պիտի յաջորդէ հրոսակային կռիւը։ Արդէն իսկ անհամար գերման զօրամասեր կը խուժեն դէպի հարաւ, Պավարիոյ միջնաբերդը»։

Գերման գործակալութեան մէկ զեկոյցին համաձայն, Տոքթ. Կէօպլս, որ քարոզութեանց նախարարութեան հետ կը վարէ նաեւ Պերլինի պաշտպանութեան գործը, կիրակի օր իր վերջին հրահանգները տուած է քաղաքին բնակիչներուն։ Ահա գլխաւոր մասերը.—

«Եթէ դրդիչներ, մասնաւորապէս կամ ուրիշ ոճրագործ տարրեր փորձեն անկարգութիւններ յարուցանել կամ ջլատել ժողովուրդին դիմադրութիւնը ճերմակ դրօշ պարզելով, կամ վատութիւն ցուցնելով, պէտք է անմիջապէս ձերբակալուին։ Կամ վերջնապէս «վնասելու անկարող» վիճակի մը վերածուին։ Ամէն Պերլինցի պատասխանատու է իր բնակարանին, իր յարկաբաժնին։ Այն շէնքերը ուր ճերմակ դրօշներ պիտի երեւան, ոչ օգնութիւն, ոչ ալ պաշտպանութիւն պէտք է սպասեն հասարակութենէն որ, ընդհակառակն, անոնց բնակիչներուն հանդէպ պէտք է վարուի այնպէս ինչպէս ցոյց տուի վերը։ Կուսակցութեան տեղական պատասխանատուն պէտք է անողորմ խստութիւն ցուցնէ։ Քաղաքացի բնակչութիւնը պէտք է կուրօրէն հնազանդի քաղաքային եւ զինուորական իշխանութեանց տալիք հրահանգներուն։ Ոչ ոք պէտք է երեւայ փողոցներուն մէջ։ Սպառազինութեանց մէջ աշխատողները եւ մայրաքաղաքին վարչութեան պատասխանատուները պիտի շարունակեն իրենց գործը։ Ես եւ իմ աշխատակիցներս ապահովաբար Պերլին պիտի մնանք։ Նոյնպէս կինս եւ զաւակներս։ Պաշտպանութեան լայն աշխատանքներ կատարուած են մայրաքաղաքին մէջ վերջին շաբաթներու ընթացքին։ Հազարաւոր հակահրասայլային պատուարներ, պատնէշներ, ամրոցներ շինուած են մայրաքաղաքին շուրջը, որ այժմ պատրաստ է պաշտպանուելու»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԱՍԻՆ

Պերլին 707 տարուան քաղաք մըն է, մօտաւորապէս Լոնտոնի կէս մեծութեամբ։ Բնակիչներուն թիւը՝ 4,500,000։ Բայց Պերլինի կարեւորութիւնը աւելի մեծ է պատերազմի այս եղերական շրջանին։ Ան ռազմագիտական հանգոյցն է Գերմանիոյ.— կեդր. Եւրոպայի փոխադրական ամենամեծ կեդրոնը։ Գերմանիոյ երկաթուղիներու հաղորդակցութիւնները Պերլինէն կը ճիւղաւորուին ինչպէս անիւի մը մատները, ոչ նուազ քան 14 գլխաւոր գիծերով։ Հետեւաբար, Գերմանիոյ մնացեալ մէկ մեծ մասին զինուորական պաշտպանութիւնը կախում ունի մայրաքաղաքին պահպանումէն։ Իրարու, ինչպէս մայրաքաղաքին մօտ վայրեր չեն կրնար պահել իրենց հաղորդակցութիւնները, եթէ հանգոյցը կորսուած է։

Հիթլէր 1937ին էր որ հասկցաւ Պերլինի ռազմագիտական արժէքը, մերժելով Միւնիխը կամ Վիէննան մայրաքաղաք դարձնելու առաջարկները։ Այն ատեն կը յայտարարէր.— «Հոհէնցոլըրնեան իշխաններուն, թագաւորներուն եւ կայսրերուն նախկին բնակավայրը այժմ պիտի ըլլայ յաւիտենական մայրաքաղաքը գերման առաջին ազգային Ռայխին»։ Դեռ մինչեւ 1940 Նացիները չէին ծածկեր թէ Պերլինը կը նկատեն ապահով՝ օդանաւային յարձակումներու դէմ, թողունք ցամաքային յարձակումը։ Տարիներով կեդրոնը փրուսիական հռչակաւոր իշխանապետութեան, Պերլինի կարեւորութիւնը իբրեւ վարչական կեդրոն անսահման աճեցաւ Նացիներու օրով։ Յետոյ, Պերլինը ահագին արժէք ունի նաեւ իբրեւ ճարտարագործական կեդրոն։ Պատերազմի ընթացքին, ամբողջ Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ գերմանական Լեհաստանի գործարանային բանուորութեան մէկ 15րդը համախմբուած էր Պերլինի մէջ։

Գերմանիոյ մայրաքաղաքին ամբողջ բնակչութեան եօթնէն մէկը կը բանէր սպառազինութեանց գործերու մէջ։ Գերմանիա իր հրասայլերու արտադրութիւնը կեդրոնացուցած էր սակաւաթիւ գործարաններու մէջ, եւ Պերլին կը գտնուին այդ հաստատութեանց ամենամեծերէն երեքը։ Այնտեղ կը պատրաստուէին նաեւ սպառազինութիւնները, քիմիական նիւթերը, պայթուցիկները, օդանաւային մեքենաները, օդանաւերը, շոգեշարժ մեքենաները են.։ Գերմանիոյ շոգեշարժ մեքենաներու երեքէն մէկը Պերլինի մէջ կ'արտադրուէր։

Պեռլին բրիտանական օդարշաւին առաջին շառաչիւնը լսեց 1940 օգոստոս 25ին, կիրակի գիշեր մը, Ֆրանսայի անկումէն քանի մը շաբաթ վերջը։ Կէօրինկ կը պարծենար թէ գերմանական օդը երբեք պիտի չտեսնէ թշնամի օդարշաւ, թէ գերման քաղաք մը երբեք պիտի չզգայ թշնամի ռումբերուն ցնցումը։ Պատերազմի առաջին տարին չէր լրացած, երբ ջուրն ինկաւ այս լաւատեսութիւնը։ Ամիսներ առաջ անգլիական օդանաւերը թռուցիկներ ձգած էին Պերլինի կեդրոնը, թէ քարոզչական նպատակով եւ թէ օդաչուները վարժեցնելու համար։ Բայց բուն օդարշաւը տեղի ունեցաւ 1940 օգոստոս 25ին։ Այնուհետեւ յաճախադէպ դարձաւ։ Մայրաքաղաքը զարնուեցաւ հինգ անգամ, ինը օրուան մէջ։ 1940 հոկտ. 8ին չորս ժամ տեւեց օդարշաւը, նոյեմբեր 1ին՝ երկու անգամ գիշերանց։ Օդարշաւները շարունակուեցան մինչեւ 1940 դեկտեմբեր, յետոյ ընդհատուեցան 1941 մարտին, այնուհետեւ աւելի սաստկանալու համար մինչեւ այս օրերս։

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Յաղթանակներ բոլոր ճակատներուն վրայ

Մինչ կարմիր բանակը Պերլին կը մտնէր, միւս դաշնակից բանակներն ալ իրենց կարգին յաջողութիւններ կը շահէին։ Այսպէս, ֆրանսական զօրքը Դանուբն անցնելով 60 քիլոմեթրի վրայ, հասաւ Զուիցերիոյ սահմանագլուխը, նաեւ գրաւեց Շթութկարտը, Ֆրիպուրկը եւ Սիկմարինկէնը (ատեն մը այս քաղաքին մէջ արգելափակուեցաւ Փէթէն, իր շքախումբին հետ)։ Ֆրանսացիները գրաւեցին նաեւ Լուտվիկսհաֆէնը, Քոնսթանցայի լիճին հիւսիս-արեւմտեան կողմը։

Ամերիկացիները հազիւ 10 քիլոմեթր հեռու են Ռուսերէն, եւ կը լսեն ռուսական հրասայլերուն ձայնը։ Ռուսական եւ դաշնակից բանակներուն միացումը պիտի ծանուցուի հաւաքաբար, բրիտանական, ամերիկեան եւ խորհրդային կառավարութեանց կողմէ, իբրեւ յայտարարութիւն Միացեալ Ազգերու։ Դաշնակից սպարապետութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ այն լուրը թէ ամերիկացի զօր. Սիմսընի զրահապատ զօրամասերը Փոցտամի շրջակաները հասած էին Ապրիլ 13ին, բայց քաշուեցան, իբրեւ հետեւանք Դաշնակիցներու միջեւ կնքուած պայմանագրութեան մը որուն համաձայն Պերլինի գրաւումը վերապահուած էր Ռուսերուն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ԼԵՀԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ բարեկամութեան եւ փոխադարձ օգնութեան դաշնագիր մը կնքեցին քսան տարուան համար, անմիջապէս գործադրելի։ Մարշալ Սթալին այս առթիւ հացկերոյթ մը տալով, ըսաւ թէ դաշնագիրը պատմական նշանակութիւն ունի, եւ հարթելով բոլոր թիւրիմացութիւնները, կը վերահաստատէ երկու երկիրներուն հինաւուրց մտերմութիւնը։

ԴՐՕՇԻ ՏԱԿ ԿԱՆՉՈՒԵՑԱՆ 1940ի, 1941ի եւ 1942ի զօրադասերը, (ծնած 1920 Յունվ. 1էն 1922 Դեկտեմբեր 31)։ Անոնք որ ամուսնացած են եւ առ նուազն մէկ զաւակ ունին, սկզբունքով պիտի մտնեն յաջորդ զօրադունդին մէջ. բայց եթէ կ'ուզեն, կրնան անմիջապէս մտնել իրենց զօրադասին հետ։

2200 ԹՈՆ ԾԽԱԽՈՏ հասած ըլլալով Ամերիկայէն, այսուհետեւ պիտի բարւոքի տեղական գլանիկներուն որակը եւ կարելի պիտի ըլլայ երեք տասնօրեակ բաժնել յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ յայտարարեց թէ մօտերս պիտի բարւոքի ճարպեղէնի բաշխումը, թէ գերման գերիներ պիտի գործածուին հողագործութեան մէջ, թէ բանուորներու բնակարանի վարձքերը ներկայ մակարդակին վրայ պիտի մնան ամբողջ 1945ի ընթացքին են.։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ, Դաշնակիցները գրաւեցին Պոլոնիան եւ յառաջ կը խաղան սրընթաց։ Անգլիական զօրամասեր երեւցած են Սփեցիայի շրջանին մէջ։

ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ ՖՐԱՆՍԱ ծրարները արտօնուած են այսուհետեւ։ Ամէն ամիս կարելի է որոշ քանակութեամբ պիտանի նիւթեր ղրկել միեւնոյն անձին եւ միեւնոյն հասցէով։ Արգիլուած են ուտելիքը, օճառը, դեղերը, սանտրերը, ակռայի վրձիններ, դրամը, գոհարեղէններ են.։

ՍԱՆ ՖՐԱՆՉԻՍԿՈՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ կը բացուի վաղը, 25 Ապրիլ, մասնակցութեամբ հարիւրաւոր պատուիրակներու։ Մոսկուայի ներկայացուցիչը, Մոլոթով, Ուաշինկթըն հասած է արդէն։ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարները յայտարարեցին թէ «կատարեալ համաձայնութեան յանգած են բոլոր կէտերուն վրայ»։

ՄԻՍ ՉԿԱՅ ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ, բացի J3 դասակարգէն, որոնք 100 կրամ պիտի ստանան ոսկորով։

ԼՌՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Հինգ տարիէ ի վեր չէինք տեսած Եգիպտոսի «Յուսաբեր»ին երեսը: Առջի օր պատահաբար ստացանք 18 օրինակ, Փետրուար 5էն 24: Քիչ մը ուշ, բայց անուշ:

Ստորեւ՝ ամփոփումը շատ երկար խմբագրականի մը, վերի խորագրին տակ.

...« Ժողովներ, համաժողովներ, հանդիպումներ աշխարհի մեծերուն կողմէ, լուծում գտնելու համար:

Նախ՝ տապալելու համար թշնամի կործանարար ոյժը. յետոյ՝ հիմերը ձգելու համար վաղուան աշխարհին:

Բոլոր ժողովուրդները կը հետեւին սրտատրոփ՝ կատարուած աշխատանքներուն, ըսուած խօսքերուն, տրուած հաւաստիքներուն:

Եւ խօսք ու խոստում՝ բոլորին, բոլոր փոքր ժողովուրդներուն, որոնք դատ ունին: Բոլորին՝ բացի հայ ժողովուրդէն:

Խօսուեցաւ ու կը խօսուի դեռ չեխոսլովաք, եուկոսլաւ, յոյն, լեհ, ալպան, հունգար եւայլ բազմաթիւ ժողովուրդներու եւ անոնց կեանքին, գործերուն, դատերուն ու ճակատագրին մասին. բայց լուռ կը մնայ աշխարհ միայն ու միայն հայ ժողովուրդին ու անոր ճակատագրի մասին:

Անշուշտ, մոռցուած չէ Հայը, ոչ ալ իր գոյութիւնը, ոչ ալ իր գործը:

Կը խօսուի ու կը գրուի Հայու մասին ալ, պաշտօնապէս ու անպաշտօն, գնահատանքներով ու չքանչաններով, իրաւ ու ստոյգ.— աւելի քան 200000 մարտիկներ արիւն կը թափեն. բազմաթիւ զօրականներ հրաշքներ կը գործեն:

Ջոհաբերութիւն, ոգեւորութիւն եւ գովեստ: Յետո՞յ.

Յետոյ՝ լռութիւն:

Բայց, Հայը կուտայ ինչ որ ունի. փոքրիկ ժողովուրդ մը եւ փոքրիկ հայրենիք մը, որոնք իրենց գերագոյնը կուտան. տուած են երէկ ու կուտան այսօր, սրտով, հաւատքով ու արիութեամբ. բոլորանուէր կերպով: Նախորդ պատերազմին՝ հայ հայրենիքը տուաւ այն, զոր ոչ մէկ ուրիշ ժողովուրդ տուած էր.— շուրջ մէկ երրորդը իր թիւին:

Սեղանի վրայ եկաւ Հայ Դատը, արիւնի փրփուրներուն մէջէն, անոնց վրայ ծփուն:

Այս պատերազմին՝ Հայը տուաւ ու կը շարունակէ տալ ինչ որ հնարաւոր է մարդկօրէն,— իր հայրենիքին մէջ՝ ամբողջ երիտասարդութիւնը. աւելի՛ն, ըստ վաւերական տեղեկութիւններու, բովանդակ այր բնակչութիւնը, պատանիներէն սկսած: Կեանքով, ինչքով ու արիւնով:

Արտասահմանի մէջ, նոյն ժողովուրդի միւս կէսը կ'ընծայէ իր օժանդակութիւնը, հազար ձեւով. կուտայ իր երիտասարդութիւնը՝ ուր որ հնարաւոր է. այլուր իր բազուկը, իր հանճարը, ոգին, տնտեսութիւնն ու պատրաստակամութիւնը՝ հասարակաց դատին համար, թշնամիին դէմ, յանուն արդարութեան ու ազատութեան, յանուն խաղաղութեան:

Ամբողջ ազգ մը իր ճակատագիրը, այսօրուան ու վաղուան իր գոյութեամբը, նետած է պայքարի նժարին մէջ եւ կը սպասէ:

Բայց, ոչ մէկ ձայն իր ապագայի մասին:

Ո՛ւր է Հայ Դատը, ոչ իսկ սեղանի վրայ, այս պատերազմին:

Տարագիր բազմութիւնները կ'աշխատին խաղաղութեան մէջ, կը զոհեն ու կ'աջակցին, բայց կը մնան դեռ հայրենազուրկ ու թափառական:

Հայրենի հողերը կը մնան ամայի ու աւերակ, բայց ոչ մէկ խօսք հայրենադարձի, ոչ մէկ բառ նախահայրերու հայրենիքին շուրջ:

Լռութիւն:

Լռութիւն հայութեան կողմէ, որ կը տառապի ու կը յուսայ միայն. լռութիւն՝ հարազատ հայրենիքին կողմէ, որ կը պայքարի:

Լռութիւն՝ աշխարհի մեծերուն կողմէ: Ի՛նչ անստուգութիւն եւ ի՛նչ մութ գիշեր:

Պիտի չծագի՞ լոյսը:

Պիտի ծագի՞ արշալոյսը մեզ համար ալ, հակառակ տիրող խաւարին ու քար լռութեան:

Կիլիկիոյ կաթողիկոսին իղձերը

ԽՄԲ.— Կիրակի օր հրատարակեր էինք Կիլիկիոյ կաթողիկոսին իղձերը՝ իր պաշտօնավարութեան առթիւ: Ահաւասիկ մնացեալ մասը.—

— «Միաբանութեան պատրաստութեան հետ անհրաժեշտ է, որ Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանն ունենայ իւր տպարանը շարող եւ արագատիպ մեքենաներով, որպէսզի մեր նիհար եւ աղաղուն «Հասկ»ը ոչ միայն ստուարանայ եւ դառնայ ուժեղ բերան եւ գործիք կաթողիկոսարանի քարոզչութեան եւ լուսաւորութեան, այլեւ իւր միաբաններ, դրսեցիների գրական-բանասիրական գործերը տպագրել կարողանայ: Մեր իղձն է որ, Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը եկեղեցական - վարչական կեդրոն լինելուց զատ, դառնայ եւ մշակութային կեդրոն, Երուսաղէմի հետ ձեռք ձեռքի տուած, իբրեւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ երկու հաւատարիմ ամոլներ: Այս մտքերին կցւում է, բնականաբար, գիտական պահանջների համեմատ մատենադարան ունենալու խնդիրը. առանց զէնքի զինուոր չկայ, առանց գրքի եւ մատենադարանի գիտական աշխատաւոր: Կաթողիկոսարանի մատենադարանն առայժմ խեղճ սկզբնաւորութիւն է միայն, որ պէտք է հետզհետէ ընդարձակուի եւ զարգանայ»:

— «... Մշակութային այս իղձերի եւ յոյսերի հետ կը կամենայինք կապել եւ մի ուրիշը: Նախընթաց պատերազմը ոչ միայն մի միլիոնի չափ մարդկանց զոհ տարաւ մեզնից, այլեւ կենդանի մնացածներն էլ հողմացրիւ արաւ զանազան երկիրներ, արմատախիլ անելով հայ աւանդութիւնը, բարբառը, բանահիւսութիւնը, երգը... իւր անեցողութեան բնական հողից, մեր ազգագրական մշակոյթի գանձերը, որոնք հիմքն են եւ աղբիւրը ազգային արուեստի եւ գրականութեան եւ լեզուի զարգացման: Հայաստանի կառավարութիւնը սկսել է հետամուտ լինել նրանց հաւաքման եւ հրապարակութեան: Բայց Սփիւռքի հայութեան մէջ եւս դեռ կան ուշադրութեան արժանի մնացորդներ, մանաւանդ Արեւելքի գաղութների մէջ: Մեր իղձն է ունենալ մի լաւ ձայնահաւաք մեքենայ հազարաւոր սկաւառակներով, որպէսզի այդ ուղղութեամբ հարկաւոր աշխատանքն սկըսուի, հաւաքելով մեր հին շարականներն ու մեղեդիները, ժողովրդական երգերը, բանահիւսութեան մնացորդները որպէս ատաղձ, որ ապագայի Կոմիտասը կամ Աճառեանը օգտագործել եւ մշակել կարողանան»:

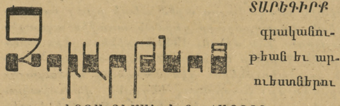
ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ պաշտօնաթերթը, Էջմիածին կը ծանուցանէ թէ Հայաստանի խորհրդային կառավարութիւնը արտօնած է Էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանին բացումը:

ԵԳԻՊՏԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ձեռնարկած է հրատարակելու «Հայ դպրոցի պատմութիւնը», զոր պատրաստած է ծանօթ բանասէր Պ. Արշակ Ալպօյաճեան: Այս կարեւոր գործը կը բաղկանայ հազար էջերէ, եւ բացառիկ արժէք պիտի ունենայ, որովհետեւ «անոր մէջ ամփոփուած եւ դասաւորուած են ամէն ժամանակներու մէջ, ամէն մատենագիրներու կողմէ հայ դպրոցի մասին գրուածները, եւ առաջին անգամ ըլլալով այսքան ամբողջականօրէն պատմական դատաստանի ենթարկուած է ինչ որ կը կոչուի հայկական կրթութիւն, հայ մանկավարժութիւն»:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ գրուած նամակէ մը կ'իմանանք թէ ողբացեալ Մանուկ Ասլանեանի կինը, Տիկին Էլիզ, այժմ կը շարունակէ «Ազդարար»ը: Կ. Սասունին մէկ տարիէ ի վեր կը հրատարակէ «Ազդակ» շաբաթաթերթը, կից օրաթերթին: Ճեմարանի շրջանաւարտները կը հրատարակեն «Ակօս» երկամսեայ հանդէսը, 128 էջ: Արդէն հրատարակուած են վեց հատորներ: Այս շարքին մէջ տպուեցաւ եւ առանձին գիրքով լոյս տեսաւ Լ. Շանթի «Հոգիները ծարաւ են» վէպը: Այժմ կը հրատարակուի Ն. Աղբալեանի «Հայ գրականութեան պատմութիւնը», նաեւ Գ. Գիւզալեանի «Ուրուագիծ Հայոց հին պատմութեան», որ պիտի ըլլայ մօտ 400 էջ, միայն հին շրջանը: Գիւզալեան հրատարակած է նաեւ գրքոյկ մը, «Ն. Ադոնցը որպէս պատմաբան»: Կիլիկիոյ նորընտիր կաթողիկոսը մեծ յոյս կը ներշնչէ օգնելու նաեւ գրական - հրատարակչական գործին:

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԹԱԹԱՐԵԱՆ իր սիրասուն զաւակին՝ ԲԱՐՍԵՂի (պատերազմի ընթացքին մեռած Պէյրութ) անթառամ յիշատակին հազար ֆր. կը նուիրէ Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութեան, իր կրթական ձեռնարկներուն յատկացնելու համար:

ՏԱՐԵԳԻՐՔ գրականութեան եւ արուեստներու

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է Բ. ՀԱՏՈՐԸ

Խմբագրութեամբ Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆԻ

352 մեծադիր էջերով պատկերազարդ հատոր մը, որուն աշխատակցած են բազմաթիւ ծանօթ գրողներ: Գին 300 ֆր., չքեղ թուղթի վրայ՝ 1000 ֆրանք: Դիմել՝ 43, Rue Richer, Paris (9):

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱԶԴ.— ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հին բաժանորդներէն անոնք որ դեռ չեն վճարած իրենց բաժնեգինը, պէտք է փութացնեն մինչեւ Ապրիլ 30, այլապէս պիտի ստիպուինք դադրեցնել: (Շատեր հինէն ալ պարտք ունին):

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տարեկան 750, վեցամսեայ 400, եռամսեայ 200 փրանք:

ԲԱՅԱՌԻԿ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԷ զատ, խմբագիրը այցելու կ'ընդունի միայն կէս օրէ վերջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀՈԳԵՐԸ ԳՐԱՒՄԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ինչպէս հետեւանք 1940 Յունիսի պարտութեան եւ կնքուած ամօթալի զինադադարին, երկիրը բաժնուած էր երկու տարբեր գօտիներու.— Գրաւեալ եւ «ազատ»: Մարսէյլը մինչեւ 1942 Նոյեմբեր ամիսը կը գտնուէր «ազատ» գօտիին մէջ:

1942 Նոյեմբեր 12ին, գերման բանակը՝ պատրուակ բռնելով դաշնակից ուժերու ցամաքահանումը Հիւսիսային Ափրիկէ՝ եկաւ եւ գրաւեց նաեւ հարաւային Ֆրանսան: Քանի մը օր վերջը կը կատարուէր Ֆրանսական փոքրաթիւ ուժերուն — Զինադադարի բանակին — զօրացրումը, գերման վերին հրամանատարութեան հրահանգով:

Հաստատուելէն քիչ վերջ, գերման գաղտնի ոստիկանութիւնը — Կէստափօն — կը ձեռնարկէր պրպտումներու իր որսկան բարակներուն միջոցաւ՝ զանազան ուղղութեամբ: Պէտք է ըսել՝ ի պատիւ մեր ժողովուրդին որ՝ խայծերէն հրապուրուելով ծուղակը չինկաւ:

Գրաւման բանակի առաջին գործերէն մէկը եղաւ հին քաղաքամասի պարպումը եւ քանդումը՝ «զինուորական նպատակներով»: Բնակիչները հրաման ստացան 24 ժամէն հեռանալ իրենց տուներէն գրեթէ բոլորովին ձեռնունայն, լքելով ամբողջութեամբ իրենց գոյքերն ու կարասիները: Անոնք որ կրցան անմիջապէս տեղ մը ճարել՝ հեռացան, բայց մնացեալ մեծամասնութիւնը տարուեցաւ Ֆրէժիւս՝ կեդրոնացման կայանները, ուրկէ՝ անհրաժեշտ զտումները կատարելէ վերջ, շատեր քըշուեցաւ դէպի Գերմանիա: Այս թաղամասը բանուկ առեւտրական շուկայ մը ըլլալով, մեր հայրենակիցներէն շատեր ենթարկուեցան նիւթական մեծ վնասներու:

Գերման ճարտարագործութեան բանուորական ուժ հասցնելու նպատակով՝ կազմակերպուեցաւ իրաւ͡ան տեղահանութիւն մը, որ սկզբնական շրջանին «կամաւոր» ըլլալով սպասուած արդիւնքը չտուաւ, որով ստիպուեցան «պարտաւորիչ» դարձնել եւ անխնայ քշել բոլորը: Յաւէտ անմոռանալի պիտի մնան կազմակերպուած աւլտուքները (ռաֆլ) որոնք ահուսարսափի կը մատնէին խաղաղ բնակչութիւնը: Սովորական երեւոյթ դարձած էր տեսնել արհեստաւորներ եւ առեւտրականներ որ բանուորական հագուստ հագած, հողային աշխատանք կը կատարէին: Բռնի աշխատցնելը իր սաստկութեան գագաթնակէտին հասաւ 1944 Մարտին եւ Ապրիլին: Գերմանական ծառայութեան մէջ գտնուող պաշտօնեաներ կոչնագրով մը կը ներկայանային ենթակային եւ եթէ գտնէին, անմիջապէս կը տանէին Ռիւ Օնօրա, անկից ալ Գերմանիա ղրկելու համար: Շատեր դժբախտաբար ենթարկուեցան այս բախտին եւ այսօր իրենց չգործած մեղքերը կը քաւեն աքսորի դժոխքին մէջ: Բարեբախտաբար սակաւաթիւ վերադարձողներ կան արդէն:

Պատերազմի թոհ ու բոհին մէջ՝ Մարսէյլն ալ հատոյցն իր տուրքը: Մայիս 27ի ռմբակոծութեան հետեւանքով մեռան բաւական թիւով Հայեր, ոմանք ալ անպատսպար մնացին կորսնցնելով ամէն ինչ: Իշխանութիւնները աշխատեցան պատսպարել աղէտեալները, բայց բնակարանի տագնապը շատ մեծ ըլլալով, կարելի չեղաւ բոլոր պահանջները բաւարարել: Մարդկային կորուստներ ունեցանք նաեւ Ազատագրութեան շրջանին, չհաշուելով բնական մահով մեռածները: Ամէն պարագայի մէջ գաղութը համեմատաբար նուազագոյն կորուստով ազատեցաւ: Այժմ կեանքը իր բնականոն վիճակը վերագտած է եւ մեր հայրենակիցները սկսած են իրենց սովորական գործերով զբաղիլ:

Ազգ. Մարմիններէն կը գործեն, Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը, Փրատոյի եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութիւնը, թաղական խորհուրդները, Հայ Ազգ. Ճակատը, Կ. Խաչը, Աղքատախնամը, Մարզականներէն Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Հայ Արիները, Արենուշները եւ «Նորք» մարզականը: Ե. Հ. Միութիւնը: Մշակութային կեանքը մեռած է: Ոչ մէկ ազգ. գրական ձեռնարկ:

Այս ընդհանուր ամայութեան մէջ, միակ մխիթարական կէտը՝ «Յառաջ»ի վերհրատարակութիւնն է որ մեծ խանդավառութիւն առաջ բերաւ ժողովրդական խաւերուն մէջ: Եղան սրտառուչ դէպքեր որոնց մասին զանց կ'առնեմ գրել:

Թղթակից

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ուսանողներու Տան Օգնութեան մարմնին կողմէ, Շաբաթ, Ապրիլ 28, ժամը 3էն սկսեալ, Salle Jean Goujon: Տոմսերու թիւը սահմանափակ ըլլալով, այժմէն ապահովել Աճէմեան ճաշարանէն, 12 Rue Cadet:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ հայ կին մը մնայուն աշխատանքի համար տան մը մէջ, ուր երկու հոգի եւ փոքրիկ մը կան: Դիմել՝ ԴԱՒԻԹԵԱՆ, 10, Rue Rougemont, Paris: Tél. Pro. 93-84:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Mercredi 25 Avril 1945 Չորեքշաբթի 25 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4386-Նոր շրջան թիւ 15 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱԻՆԼԸ ՀԱՅԵՐԷՆ ԿԸ ԽՕՍԻ...

Ի՛նչ կազդուրիչ եւ չէն խորհրդածութեանց դուռ կը բանան ամերիկահայ զինուորները, ամէն անգամ որ հանդիպում կ'ունենանք։ Ամէն անգամ որ կը տեսնէք այդ առոյգ, վառվռուն երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները — յաճախ պատանիներ։

Անոնք ջախջախիչ մեծամասնութեամբ զաւակները կամ թոռներն են Թուրքիայէն Ամերիկա գաղթած անհամար հայրենակիցներու։ Ընդհանրապէս ծնած Ամերիկա, բոլորն ալ ընտիր դաստիարակութիւն, բարձրագոյն կրթութիւն ստացած, փայլուն վկայականներով։

Պատերազմի պատահասը պատճառ եղած է որ ձգեն դպրոցը կամ ասպարէզը, եւ ովկիանոսը կտրեն, մասնակցելու համար Եւրոպայի պատերազմին։ (Հազարաւորներ ալ՝ Ծայր. Արեւելքի մէջ)։ Բոլորն ալ զինուոր իրենց զօրադասերուն հետ, մօրը մէկ հատիկն ըլլան թէ քանի մը եղբայրներ կամ քոյրեր։

Մեծ մասով գիտեն թերխաշ հայերէն մը (չաւեր՝ Թուրքերէն ալ...)։Անշուշտ ամերիկեան շեշտըն է որ կը տիրապետէ ամէնուն վրայ։ Բայց եւ այնպէս, կը խանդաղատիս, երբ հայերէն կը պատասխանեն անգլիերէն հարցումիդ։

Ո՞ւր սորված են։ Ի՞նչպէս են սորված, քանի որ Ամերիկան ալ համայնակուլ ծով մըն է, ինչպէս Ֆրանսան։ Նոյն ձուլարանը եւ հարթիչ գլանը։

Նշանակալից են պատասխանները.— Դպրոց գացինք։ — Հայրիկը մայրիկը սորվեցուցին։ Եւ կամ — ինքնաշխատութեամբ սորվեցանք։

Դժբախտաբար շատերը միայն խօսիլ գիտեն, եւ ոչ կարդալ - գրել։ Եւ ատոր համար ալ կը ցաւին։ Իսկ անոնք որ թէ խօսիլ եւ թէ կարդալ-գրել գիտեն, սրտաշարժ հպարտութեամբ մը կ'աւետեն թէ մայրենի լեզուով կը թղթակցին հայրիկին եւ մայրիկին հետ։ Մինչեւ անգամ պզտիկ թղթակցութիւններ կը գրեն իրենց սիրած թերթին։։

Անցեալ օր այդ կտրիճներէն մէկուն հետ մըտերմացած ըլլալով, հարցուցինք թէ ի՛նչպէս այսքան վարժ հայերէն սորվեցաւ։

— Հայրիկին աւելով։ Եթէ անհոգութիւն ընէի մայրենի լեզուն սորվելու համար, աւելը կ'իջնէր կռնակիս...

Ամբողջ պատմութիւն մը՝ այս խոստովանութիւնը։ Ե՛ւ ուրախ ե՛ւ տխուր։

Ուրախ՝ անոր համար որ տղան հայերէն գրելկարդալ գիտէ։ Տխուր, որովհետեւ հայրիկը հարկադրուեր է աւելը օգնութեան կանչել, այդքանը սորվեցնելու համար...

Անկասկած ուրիշ հայրիկներ եւ մայրիկներ աւելն ալ բաւական չեն համարած, ամէն գնով ապահովելու համար սերունդին փրկութիւնը ։

Մեր անփոխարինելի Զաւարեանն ալ իր հօրեղբօր մէկ ապտակին չէ՞ր պարտեր իր հայերէն գիտնալը, իր իսկ խոստովանութեամբ...

Եւ բնազդաբար մեր աչքին առջեւ կուգան այն հազարաւորները, մանչ եւ աղջիկ, որ կը յածին մեր շուրջը, այս ափերուն վրայ։

Տարեկից, մեծ մասով այստեղ ծնած, նոյնպէս առոյգ եւ չէն, անոնք ալ կը ներկայացնեն պատկեր մը որ ե՛ւ սփոփանք է ե՛ւ տառապանք։

Դուք ամէն օր կը տեսնէք զանոնք։ Ձեր ճամբուն վրայ։ Տուներու մէջ։ Ժամուն դուռը կամ հանդէսներու առեն։ Կը տեսնէք եւ կը հրճուիք որ վերջապէս եւրոպականացած սերունդ մը հասեր է, բարձրագոյն կրթութեամբ, կենցաղագէտ, ընդհանրապէս հաւասարէ հաւասար՝ իրենց տեղացի տարեկիցներուն հետ։

Եւ սակայն, ձեր սիրտը կը ճմլուի յանկարծ, երբ կը լսէք իրենց խօսակցութիւնը։ Երկու հոգի կամ ամբողջ խումբ մը իրարու հետ։ Նոյնիսկ երկու եղբայր կամ քոյր։ Խօսակցութիւն՝ ֆրանսերէն։ Կամ ո՛ր եւ է լեզուով, բացի հայերէնէն։ Մինչեւ անգամ դասախօսութեանց առեն։ Երբ իրենք են որ պիտի խօսին կամ գրեն հայկական նիւթի մը մասին։

Դեռ չսպառեցինք նիւթը, բայց հարցումը ինքնին կուգայ.

— Մե՞նք ալ օգնութեան կանչէինք աւելը...

Թող չվշտանան մեր տղաքը։ Խոր կսկիծ մըն է որ գրել կուտայ այս տողերը։ Կսկիծ՝ նախատեսելով այն ապագան որ կը սպառնայ իրենց։ Եւ հայրենիքին։

Ի՞նչ օգուտ իրենց ամբարած պաշարէն, եթէ պիտի սոփխլուինք աւելով խօսիլ։ Շ.

Քարերը պիտի աղաղակեն..

Անցեալ կիրակի, Փարիզի եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ, 1915 Ապրիլեան զոհերու յիշատակին։ Այս առթիւ երգուեցաւ Կոմիտաս վարդապետի բազմաձայն պատարագը, ղեկավարութեամբ Պ. Նշան Սերգոյեանի։ Երգեհոնով կ'ընկերանար Պ. Ա. Պարթեւեան։

Օրուան պատարագիչը, Արսէն Ա. քահանայ Սիմէոնեանց, յուզիչ քարոզ մը խօսեցաւ, հետեւեալ բնաբանով.— «Զի օրն այն Տեառն Աստուծոյ մերոյ օր վրէժխնդրութեան է, առնել վրէժ ի թըշնամեաց իւրոց»։

— Երեմիա մարգարէի այս վրէժը մե՛նք չենք խնդրում։ Սա պահանջում են մեր միլիոնաւոր նահատակներն իրենց գերեզմաններից... Եւ եթէ նոքա լռեն՝ կ'աղաղակեն այն քարերը որ ցրուած են Տաճկահայաստանի ամէն մի գիւղից եւ քաղաքից մինչեւ Տէր Զօրը, Դամասկոսը, Հալէպը եւ այլ աքսորավայրերը Հայութեան։

Մէկ միլիոն զոհ... Երկու բառ, որը մի ամբողջական պատմութիւն է, աւելի ստուար՝ քան ընդհանուր ազգերու պատմութիւնը ... Երկու բառ, որն իր մէջ կը խտացնէ զարհուրանքի, նախճիրի եւ զուլումի ամէնէն եղեռնական մի պատմութիւն... Տէր Զօրը մի հսկայ եւ ահաւոր կառափնարան, որտեղ խաչ բարձրացաւ եւ կախուեց մի ամբողջ ազգութիւն... Դրախտ հայրենի փոխակերպուած տանջարան դժոխքի, ուր կը տանջուէին բիւր-բիւրաւոր Հայեր։

Արցունք եւ արիւն... Ցամաքում չէր նրանց ակունքը, կը հոսէր յորդառատ։ Այլեւս չէք լսի կարկաչն առուակին, արիւն եւ արցունքն է առու եւ ոչ էլ երգը զարնան սոխակին, բուեր կան ողբերգ... Սգաւոր են, սուգ ու շիւան ամէն տուն ... Ահա ձեզ Հայաստանի եւ Հայութեան պատկերը 1915 թուին, եղեռնի սեւ տարին...

Այսօր 1945 թիւն է։ 30 տարի յետոյ... Հայութեան մի խոշոր զանգուածն անտէրունջ, անհայրենիք, օտար երկնքին ապաւինած, զուրկ հայրենի օջախից եւ վաթանից, տառապում է Համարեա թէ գերութեան մէջ, իսկ գերութեան շըղթաները, լինին նոքա պողպատեայ, թէ ոսկեայ՝ շղթայ են գերութեան... Ահա թէ ինչու Հայութեան այդ խոշոր զանգուածը տոչորուած է Հայրենիքի կարօտից եւ սիրուց, եւ իւր աչքերն յառած ունէ դէպի այժմեան Խորհրդային Հայաստանը եւ Տաճկա-Հայաստանում թողած իր անտէր-անտիրական վաթանը։ Եւ այդ վաթանի հողն ու ջուրը սուրբ են ու նուիրական մեզ համար ոչ միայն այն պատճառով, որ այնտեղ են ծնուել ու սնուել մեր խնկելի նախնիք, այլեւ որովհետեւ այդ հողի ամէն կանգունը ողողուած է մեր նախնեաց Ս. արիւնով, ցօղուած մեր մայրերի ու քոյրերի արցունքով, պարարտացած մեր հայրերի ու պապերի ճակատի քրտինքով... Ահա թէ ինչու Հայաստանի հողն ու ջուրը, օդը եւ բնութիւնը ոչ ոք վայելել չի կարող, բացի հայ ազգից եւ հայ ժողովրդից.... Սա քաջ պիտի գիտնան թէ մեր բարեկամները եւ թէ մանաւանդ թշնամիները։

Ահա թէ ինչու մինչեւ այսօր մեր գիւղերը ու քաղաքները Ալաշկերտի, Վասպուրականի, Մշոյ, Բիթլիսի եւ Կարսի շրջաններում թափուր են եւ անմարդաբնակ։ Տաճիկ ժողովուրդն այն համոզումն ու հաւատն ունէ, թէ այդ աւերակների վըրայ շրջում են, դեգերում մեր անմեղ նահատակների ոգիները, Հայութեան ազնիւ զաւակների ուրուականները եւ այդ վայրերում բնակութեան հաստատողներն երբեք խաղաղ ու երջանիկ կեանք չեն ունենալու...

Եւ յիրաւի մենք բոլորս կարդացել ենք, թէ 1915 թուից յետոյ քանի - քանի անգամ Տաճկաց Հայաստանի գետերն ելել են իրենց հոսանքներից ու հեղեղել մեր դաշտերն ու ձորերը, ինչպիսի ահաւոր երկրաշարժեր են տեղի ունեցել ու աւերի եւ կործանման ենթարկել Տաճկաստանի Հայ գիւղերն ու քաղաքները... Դա հայ անմեղ նահատակներու, մեր հրեշտակիկ մանուկներու արդար բողքի ձայնն է դէպի երկինք, դէպի Բարձրեալի Աթոռը մարդկութեան սեւ ապերախտութեան եւ ստոր անիրաւութեան դէմ ,դէպի մի հէգ և թշուառ ժողովուրդ... եւ Տէր Աստուածը պիտի լսէ մեր նահատակներու մրմունջը, մեր անմեղներու աղօթքը եւ մեզ պիտի վերադարձնէ մեր Սրբազան Հայրենիքը, մեր սուրբ վաթանը։

Ասում են Սիամանթօն, Խաժակը, Զոհրապը, Վարուժանը, Ակնունին, Վարդգէսը, Սեւակը, Տաղաւարեանը եւ այլ հռչունչ յեղափոխականներ եւ հայրենասէրներ, Տաճկահայութեան ուղեղն ու միտքը ներկայացնող այդ ազնիւ հոգիները Այաշի բանտին մէջ մահուան մեծ անդունդի առջեւ խընդրում էին իրենց ընկերացող քահանայից «պատարագի» արարողութիւնից երգել, որովհետեւ զգում էին քիչ յետոյ իրենք եւս որպէս ողջակէզ պիտի պատարագուէին, մատաղ լինէին Հայրենիքի Ս. Սեղանի վրայ... Մեր Հայրենիքը, հայ ժողովուրդը եւ Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցին երբեք չեն մոռանայ նրանց ողջակէզն ու պատարագը։

Ապագայ Ազգային - եկեղեցական ժողովը 1915 — Ապրիլ ամսուայ 24-ը պիտի յայտարարէ Ազգային - եկեղեցական սուգի օր եւ բոլոր այդ նահատակներին, որոնք յանուն իրենց Հայրենիքի, Ազգի եւ քրիստոնէական Ս. հաւատի նահատակուեցան՝ սրբոց դասը դասէ։

Նահատակների արիւնն ազատութիւն է բերում... մեր սուրբ նահատակների սուրբ արիւնը Տաճկաց Հայաստանի ազատութիւն պիտի բերէ մեզ։ Սա պիտի լինի մեր խորունկ հաւատը եւ անդրդուելի համոզմունքն ու յոյսը։ Սա հայ ժողովրդի սրբազան իրաւունքն է եւ Արդարութեան ճշմարիտ ձայնը, որ գնել է նա իր որդւոց արիւնով... Հայաստանը կամ Հայուն, կամ ոչ մէկուն... »

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՊԵՐԼԻՆԻ ՓՈՂՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Հիթլէրի յուսահատական կոչը

Երէկ մանրամասնօրէն նկարագրած էինք կարմիր բանակին Պերլին մուտքը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի օր։ Այս առթիւ մարէշալ Սթալին խղճելով լռութիւնը, հրատարակեց պաշտօնական օրակարգը, ուղղուած մարէշալ Ժուկովի (հրամանատար Սպիտակ Ռուսիոյ Ա. բանակին)։ Զեկոյցը կ'ըսէր թէ բանակը Պերլին մտաւ, ջախջախելէ վերջ գերմանական պաշտպանութեան գիծերը, եւ գրաւեց Փանքաուլի Օրանիէնպուրկի, Քէօփէնիկի եւ Ֆրիտրիխշֆէլտէի շրջանները։ «Այս Ա. բանակը յարձակողականի ձեռնարկելով Օտէրի արեւմտեան ափերուն վրայ հաստատուած կամրջագլուխներէն, աջակցութեամբ հրետաձիգ եւ օդանաւային հզօր ուժերու, ճեղքեց ուժեղապէս ամրացուած գիծերը եւ յառաջ խաղաց 60 — 100 քիլոմեթր » եւն.։ Միւս կողմէ գերման անթելը կը հաղորդէր թէ խորհրդային հրասայլերը մտած են Պերլինի Թէլթաու, Լիխթէրշֆէլտէ եւ Մարիէնտորֆ շրջանները։ Անթելը կ'աւելցնէր թէ գերման բանակին գրասենեակի պաշտօնեաները կը մասնակցին ճակատամարտին եւ թէ «այժմ ամէն տրամադրելի մարդ կը կռուի», թէ թշնամի զօրաւոր ուժեր Մեծն Պերլինի հարաւ - արեւմուտքէն յառաջ կը խաղան դէպի արեւմուտք եւ հիւս. արեւմուտք։ Միեւնոյն ատեն խորհրդային բանակի ուրիշ թեւ մը կը յառաջանար Պերլինի հիւսիսակողմէն։

Գրաւեալ շրջաններէն Օրանիէնպուրկը Գերմանիոյ ամէնէն նշանաւոր արդելարաններէն մէկուն կեդրոնն է։ Ամերիկեան անթելը կը ծանուցանէ թէ ճերմակ դրօշներ կ'երեւան Պերլինի կեդրոնին մէջ։ Մարէշալ Կոնիեւի բանակն ալ Պերլին մտած է հարաւէն, ինչպէս կը ծանուցանէր Սթալինի երկրորդ օրակարգը։ Գերման զաղտնի անթելը կը ծանուցանէ թէ Ռուսերը արդէն գրաւած են Պերլինի կէսը։ Կ'ըսուի թէ անհետացած է Պերլինի ամրութեանց հրամանատարը, որ Տոքթ. Կէօպէլսի մտերիմ բարեկամն էր։ Մայրաքաղաքը բոցերու մէջ է։

ԳՐԱԽՈՒՄ՝ ՓՈՂՈՑԷ ՓՈՂՈՑ

Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, Հիթլէր անձամբ կը հրամայէ գերման «անձնապաշտպանութեան վաշտերուն» որ կը կռուին Պերլինի պատնէշներուն մէջ, Սթալինկրատի հերոսներուն դէմ։ (Այս ռազմիկները մասնագէտ են փողոցային կռիւներու մէջ)։ Ռուսերը իրարու ետեւէ կը մաքրեն գերման ամրոցները քարուքանդ շէնքերու աւերակներուն մէջ որոնք անանցանելի կը դարձնեն փողոցները, իսկ հրասանդները եւ թնդանօթները ջարդուփշուր կ'ընեն ինչ որ մնացած է քաղաքի վարչական կեդրոնին մէջ։ Հիթլէրական վարչութիւնը կը խոստովանի թէ Ռուսերը արդէն գրաւած են աւելի քան 20 արուարձաններ։ Ռիւթէրի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Պերլինը կարմիր բանակին ձեռքը կ'անցնի փողոցէ փողոց եւ թէ գերման դիմադրութիւնը «ահարկու կատաղութեան մը» հասած է։ Գերմանները ամէն հնարք եւ խաղ կը փորձեն, բայց ատոր մէկ արդիւնքը կ'ըլլայ սաստկացնել կարմիր բանակին վճռականութիւնը, խորտակելու համար ամէն դիմադրութիւն իր ճամբուն վրայ։ Մայրաքաղաքի ռազմաճակատին վրայ ձիերէն վար իջած Խազախներ գիրկընդխառն կռիւներ կը մղեն։ Հիմա որ կարմիր բանակը ամրապէս տեղաւորուած է մայրաքաղաքին մէջ, կեդրոնական բանակախումբը դասաւորած է իր փոթորիկ խումբերը, հրետանին, հրասայլերը եւ օդանաւերը, կարելի եղա-

ծին չափ շուտ ջախջախելու համար դիմադրութիւնը։ Կռիւը կը շարունակուի կատաղօրէն եւ արիւնահեղ եւ ամէն պատճառ կայ հաւատալու թէ Ռուսերը հաստատապէս կը տիրապետեն կացութեան եւ ճակատամարտին յաջողութիւնը ապահովուած է, բայց մինչեւ որ խորհրդային պաշտօնական զեկոյցը ներկայացնէ յաջողութեանց ճշգրիտ պատկերը մայրաքաղաքին մէջ, դժուար է ըսել թէ Պերլինի անկումը օրերո՞ւ խնդիր պիտի ըլլայ թէ շաբաթներու»։

ՀԻԹԼԷՐ ՊԻՏԻ ՄՆԱՑ ԵՒ ՊԻՏԻ ԿՌՈՒԻ...

Գերմանական անթելը կը ծանուցանէ թէ Հիթլէր վճռած է Պերլին մնալ եւ շարունակել կռիւը։ Բայց Հիթլէր ինքը չէր որ խօսեցաւ, կ'ըսեն թերթերը, այլ հէօպէլսի մէկ կոչն էր որ լսուեցաւ եւ որ կ'ըսէր.

— «Երկու դիրքեր կան զոր չենք կրնար լքել, — Պերլին եւ Փրակա, որոնց դէմ այժմ կը խոյանայ պոլշեւիկութիւնը։ Եթէ պոլշեւիկները յաջողին գրաւել Պերլինը — եւ այս կ'ըսենք այնպիսիատեն մը երբ կռիւի գլխաւոր գիծը կը գտնուի բուն իսկ մայրաքաղաքին մէջ — եւ եթէ նուաճէ Փրական, այլեւս Եւրոպա չի մնար։ Օրուան այս ժամուն, եւ մասնաւորապէս այսօր, պէտք է ապացուցանենք մեր արժանիքը եւ երբեք չմոռնանք ճակատագրին կողմէ մեզի յանձնուած պարտականութիւնը։ Ահա թէ ինչո՛ւ Առաջնորդը Պերլին մնացած է, անմիջապէս մօտը ճակատի գծին, որ ոչ միայն զինուորական, այլեւ քաղաքական հանգամանք ունի։ Ուստի Պերլինէն Առաջնորդը շարժման մէջ դրած է Գերմանիոյ բոլոր զինուորական ուժերը, անմիջապէս ճակատելու համար պոլշեւիկներուն դէմ։ Այս պարագան կը ծանուցանենք գերման ժողովուրդին եւ կ'ըսենք ամբողջ աշխարհի։ Կ'ըսենք նաեւ իբրեւ պարտուպատշաճ պատասխան այն նենգաւոր միջոցներուն որոնցմով պոլշեւիկները կը կռուին մեզի դէմ»։ (Կը թուի թէ այս վերջին բացատրութեամբ կ'ակնարկէ այն օտար բանուորներուն որոնք ըմբոստացած եւ կարմիր բանակին միացած են, ինչպէս գրած էինք)։

*** Գերման դերի մը յայտարարած է թէ հարաւային շրջանին մէջ բանակը զէնքերը վար պիտի դնէ զանգուածօրէն, հինգշաբթի օր։ Այս որոշումը տրուած է եղեր մէկ շաբաթ առաջ, եւ յետաձգեր են, որպէսզի ժամանակ ունենան բոլոր զօրամասերուն լուր տալու։ (Տէյլի Մէյլ)։

*** Ռիւթէր Գերմանիոյ «Մարդագայլերու» անթելէն իմացեր է թէ գերման քաղաքացիներ կըրակ բացած են Պերլինը պաշտպանող զինուորներուն դէմ։ Անթելը կ'ըսէր.— «Պերլինի հիւսիսային արուարձաններուն մէջ, ուր մտած էին պոլշեւիկները, հակընկերային տարրեր կրակ բացին գերման զինուորներուն վրայ։ Մարդագայլերու հրամանատարը դէպքին վայրը գնաց, շրջապատեց շարք մը շէնքեր որոնցմէ արձակուած էին գնդակները, դուրս հանեց սինլքորները ինչպէս եւ միւս բնակիչները, գետին փռեց զանոնք տեղին վրայ, բազմութեան աչքին առջեւ, եւ սալայատակներուն վրայ ձգեց դիակները։ Յետոյ մարդագայլերը պայթեցուցին բոլոր շէնքերը»։

ԴԷՊԻ ՄԻՒՆԻԽ ԵՒ ՊՐԷՄԷՆ

Անգլ. բանակը ընդհանուր յարձակողականի մը ձեռնարկեց Պրէմէնի դէմ։ Հարիւրաւոր ռմբաձիգ օդանաւեր կը մասնակցին յարձակման, իսկ հրետանին հարիւրաւոր ռումբեր կը ձգէ քաղաքին մէջ, քարոզչական թռուցիկներով։ Ամերիկացի զօր. Փէթըն ալ իր կարգին Միւնիխի վրայ կը քալէ, գրեթէ առանց դիմադրութեան։ Գ. բանակը մօտեցած է Ռաթիզպոնի, որուն մօտ կը գտնուի Վալհալլան, Գերմանիոյ փառքի տաճարը։ Ֆրանսական բանակն ալ կը սպառնայ Միւնիխի, Սիկմարինկէնէն յառաջ խաղալով դէպի արեւելք։

Զինուորական մասնագէտի մը կարծիքով, երբ Ռուսերը եւ Ամերիկացիները միանան Լայփցէկի եւ Տրէզտէնի միջեւ, գերման բանակը երկու անհաւասար մասերու պիտի բաժնուի, հարաւային շրջանի կամ «Հիթլէրի միջնաբերդ»ի բանակին հետ որ հաւանաբար երեք անգամ աւելի զօրաւոր է քան հիւսիսային բանակը։ Երբ միացումը տեղի ունենայ — եթէ արդէն չէ եղած — այն ատեն գերմանական 140 զօրաբաժիններ պիտի մնան, պաշտպանելու համար Պաւարիան եւ արեւմտեան Չեխոսլովաքիան, որոնք կը համարուին Հիթլէրի վերջին միջնաբերդը։

ՉԸՐՉԻԼ, ՍԹԱԼԻՆ ԵՒ Մ. Նահանգներու նախագահը հաւաքարար ազդարարութիւն մը ուղղեցին բոլոր գերման հրամանատարներուն եւ ցամաքային, օդանաւային եւ ծովային ձեռնհաս իշխանութեանց, ըսելով թէ անձնապէս պատասխանատու պիտի համարուին, դերիներու, քաղաքական կալանաւորներու կամ աքսորականներու ապահովութեան համար։ Ո՛վ որ դէշ վարուի անոնց հետ, չարաչար պիտի պատժուի։

33000 ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱՐԻՆԵՐ (սկաուտ) կիրակի օր թափոր մը կազմեցին Շան զ'Էլիզէի պողոտաներուն վրայ, յետոյ հաւաքուեցան Քոնքորտի հրապարակը, ուր Լէյտի Պ. Փաուըլ ողջունեց բոլորը։ Ներկայ էին զօր. Քէօնիկ, նախարարներ, դեսպաններ։ Թափորին կը մասնակցէին նաեւ մօտ 50 հայ արիներ, եռագոյն դրօշով։

ՁԱՅՆԸ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՏԱՌԱՊԱՆՔՆԵՐԸ

ՎԻԷՆ.— Սիրելի «Յառաջ», վերջապէս երկար սպասումէ մը վերջ մեզի կուգաս բոլորովին անակնկալ։ Մօտ հինգ տարիներու երկար լռութենէդ վերջ — անշուշտ կամաւոր — գրեթէ արշալոյսի պէս ծագեցար հաւատարիմ ընթերցողներուդ հորիզոնին վրայ։ Շատերուն անհաւատալի երեւցաւ երեւումդ, իսկ շատերէն ուրախութեան արցունքներ խլեց։

Ֆրանսայի անհասկնալի պարտութեամբ, մենք ալ զգացինք մեր մորթին վրայ գերման գրաւման ծանրութիւնը։ Մենք ալ ենթարկուեցանք խստամբեր կենցաղի մը։ Գաղութիս փոքրաթիւ հայութիւնը արդէն տուած էր Ֆրանսայի համար հինգ զոհեր եւ բազմաթիւ զինուորներ չկարենալով խուսափիլ 1940 Յունիսի գերման շանթահարիչ արշաւանքին առջեւէն, դերի մնացած էին։

Ամբողջ գրաւման շրջանին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը, իր գթութեան գործը անդուլ եւ սիրով կատարեց։ Եղաւ երկրորդ մայր մը, իսկական պաշտպան քոյր մը գերիներուն եւ խեղճերուն։

Ազգային տեսակէտով որ եւ է շարժում չունեցանք։ Հայ Կամաւորներու Միութեան նախաձեռնութեամբ — եթէ չեմ սխալիր մէկ անգամ միայն — կրցանք մեր մէկ միլիոնէ աւելի նահատակներու յիշատակը տօնել — եւ ուրիշ ոչինչ։

Թէեւ նորահնար խստութիւններ եղան մեզի հանդէպ — ինչպէս տեղացիին — սակայն եւ այնպէս մենք միշտ հնար մը գտանք, կա՛մ խուսափելու եւ կա՛մ ամոքելու պատճառուած տառապանքը։

Բռնի աշխատանքի դրութիւնը աւելի սաստկացուց գաղութին ցաւը։ Կատարեալ մարդորսութիւն մը ծայր տուաւ։ Շատեր գացին, ստիպուեցան երթալ, Ֆրանսայի վտանգուած վայրերը եւ հոն աշխատիլ իբրեւ գերի, իսկ ուրիշներ ալ մահն աչք առնելով փախան։

Այսպէս ունեցանք փախստականներ, անկանոն եւ կամ կեղծ թուղթերով անհատներ, որոնք կա՛մ մնացին քաղաքիս մէջ եւ կամ բարձրացան լեռը (մաքի), Վիէնի շրջակաները կամ Հօթ Սավուայի բարձունքներուն վրայ։

Պատանի մը՝ թռուցիկներ վրան պահած ըլլալուն համար, կայարանին մէջ ձերբակալուեցաւ գերման մաքսային պաշտօնեաներու կողմէ, բըռնութեամբ մօրը գրկէն խլուեցաւ եւ Գերմանիա դրկուեցաւ։

1944 Մայիսին, օր ցերեկով եւ քաղաքիս բանուկ հրապարակին վրայ ձերբակալուեցաւ, ուրիշ տեղացիներու հետ, Խարբերդցի համեստ ընտանիքի մը մէկ հատիկ զաւակը, Վրէժ Պէրպաթեան, հազիւ 17 գարուններ բոլորած։ Անստուգութեան ահռելի օրերէ վերջ, դժբախտ եւ անմխիթար ծընողքը պիտի իմանային անուղղակի թէ իրենց զաւակը գնդակահարուած էր ուրիշներու հետ Լիոնէն քիչ մը հեռուն (19 Յուլիս 1944)։

Ազատագրումէն վերջ, 8 Հոկտ. 1944, տեղական ազատագրական իշխանութիւնները կատարեցին շքեղ յուղարկաւորութիւն մ, որուն ներկայ եղան քաղաքապետ Լ. Հիւսէլ, բարձրաստիճան զինուորականներ, մեծ թիւով զինուորներ եւ գրեթէ ամբողջ հայ գաղութը։

Ուրիշ Վիէնցի հայ երիտասարդ մը Պօրփէրի մէջ (Վիէնի շրջան) ձերբակալուելով, ուղղակի դրկուեցաւ Գերմանիա։ Ժամանակ չունեցաւ նոյն իսկ իր պարագաները տեսնելու վերջին անգամ։ Նոյնպէս Վիէնի մօտերը խորհրդաւոր սպանութիւն մը կատարուեցաւ Սէնթ-Գօլոմպի մէջ 1944ի սկիզբները։ Ըսուեցաւ թէ Հայ մըն էր զոհը, բայց ով ըլլալը չկրցանք ստուգել։

Ինչպէս կը տեսնես, սիրելի «Յառաջ», մենք ալ մեր մտահոգութիւնները եւ տառապանքները ունեցանք, ինչպէս տեղացին։ Բայց մենք ունեցանք ուրիշ դժբախտութիւն մը եւս — անտէր էինք, մէկը չունէինք մեզի պաշտպան եւ կամ առաջնորդ յուսատու։ Այս պատճառով երբ մեր շրջանը Սեպտեմբեր 1ին ազատագրուեցաւ, խոր եւ երկար շունչ մը քաշեցինք։

Թղթակից **1945**

ԼԻՀԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ խորհրդակցութիւն մը ունեցան Մ. Նահանգներու, Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան արտաքին նախարարները, որոնք Ամերիկա կը գտնուին այս միջոցին, Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին առթիւ։ Թերթերը կը գրեն թէ որ եւ է համաձայնութիւն չէ գոյացած տակաւին։

ԻՐԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃԸ նորէն հրաժարեցաւ, վէճ ծագած ըլլալով քարիւղի մենաշնորհներու մասին։

ՄԱՌԷՇԱԼ ՓԷԹԷՆԻ դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 17ին, Գերագոյն Ատեանին առջեւ։

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԺԱ. դասախօսութիւնը՝ վաղը Եշ. 26 Ապրիլ, ժամը 20.30ին «Սթիւտիօ Ալէմշահ»ի մէջ, 19, Rue Caumartin։ Նիւթը՝ «Սասունցի Դաւիթի դիւցազնավէպը», բանախօս Պ. Ջիթունի։ Մուտքը ազատ է։ Յունիս 10ին մեծ հանդէս Salle Pleyelի մէջ։

ՀԱՄԱԿԻՐՆԵՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՑԱՆԿ 5

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

Բացառիկ բաժնեգին կամ նուէր

Փարիզէն.— Համակիր երիտասարդ մը **10,000** ֆրանք։

Հ. Աղաբէկեան, Ն. եւ Ս. Ն., Էքինճեան, Տօնէլեան 2000 ական։ Եղ. Յակոբեան եւ Ք. Հ. 1500ական։

Մարսէյլէն, խումբ մը համակիր օրիորդներ 2400 ֆրանք։

Կ. Օսմանճեան, Համբարձումեան Նշ., Ծիրվանեան, Սարքօշեան, Ժ. Մուրատեան, Համբարեան, Աքօղլանեան, Զէնկինեան, Քէպապճեան, Պ. Թորոսեան, Գլըճեան Բ., Պետեան, Մըըլեան, Տիկին Խ., L'Art Vénétien, Ռմն Տ., Աւետիսեան, Տավուտեան, Էյրամճեան, Թորգոմեան, Ա. Տէր Կարապետեան, 1000ական ֆրանք։

Բաժնեգին, Փարիզէն, տարեկան (750 ֆր.),

Պահատուրեան, Քարճեան, Բուդաղեան, Ուզունեան (Քան), Տէրտէրեան, Պառաւեան, Իւքեան, Տօնիկեան, Լ. նաեւ մէկ տարեկան նուէր Տ. Տէրոյեան, Մոսկոֆեան, Աճէմեան, Ա., Սարգիսեան Հ., Յակոբեան Ա., Ծիվէլէկեան, Քէքլիկեան, Թաթուլեան, Փափազեան Ն., Ճիհանեան, Յակոբեան Մրտ., Օսմանճեան։ (Շար.)։

Տիկին Չպուքճեան, Օր. Չպուքճեան, Այրի Տիկին Չպուքճեան (Պոլիս), Տիկին Վ. Հրանդեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Չպուքճեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Արաքսի Գարակէօզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթինեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան (Պոլիս), Պ. Գաբրիէլ Մարգարեան եւ զաւակները (Պոլիս), Պ. Ժիրայր Մարգարեան, Պ. Խաչիկ Տաքէսեան եւ զաւակը (Մէքսիքօ), Օր. Մառի Մէնեան (Լիբանան), Տէր եւ Տիկին Իսպիրեան (Ամերիկա), Պարոններ Զարեհ եւ Օնիկ Հաճընլեան (Լիոն), Գէորգեան եւ Տիօնեան ընտանիքները, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները ցաւ ի սիրտ կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝

ԱԼԻՔՍԱՆ ՉՊՈՒՔՃԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 48 տարեկան հասակին մէջ։ Թաղումը տեղի պիտի ունենայ այսօր, Չորեքշաբթի, 25 Ապրիլ ժամը 2.15ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Père Lachaiseի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբանին մէջ։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կը ներկայացնէ յառաջիկայ Ապրիլ 29ին ժամը 3ին Միւթիւալիթէի մէջ։

"ՊԷՊՕ"Ն Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ

Մեծ երգչախումբով, խորհ. Հայաստանի թատերական խաղացանկին սիւնը, թատերգ. 3 արար։

Մասնակցութեամբ՝ Պ. Վ. Պաղտասարեանի, Գր. Վահանի, Ա. Պալապանեանի, Տիկ. Լաթիֆեանի, Քիւթնէրեանի եւ Օր. Մինասեանի։ Բեմադրութիւն Ա. Գմբէթեան։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ **11—24**Ի ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

29 Ապրիլ Փրատոյի եկեղեցին։ Պատարագէն եւ հոգեհանգիստէն վերջ, ժամը 11ին եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ տեղի կ'ունենայ բուն սգահանդէսը։ Մարսէյլի եւ արուարձաններու հայ հասարակութիւնը անխտիր պէտք է ներկայ ըլլայ, իր յարգանքի տուրքը արժանավայել կերպով մատուցանելու ամէն անոնց որ նահատակուեցան 1915—1918 զարհուրելի եղեռնին մէջ։

ՍԳԱՏՕՆ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ

Կազմակերպուած Հայ Ազգ. Ճակատի Ժանթիյի-Պիսէթրի մասնաճիւղին կողմէ, 28 Ապրիլ շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 34 Rue Danton, Patronage Familialի սրահին մէջ, Bicêtre, Métro Pte. d'Italie։ Կը հրաւիրուին շրջանին բոլոր հայրենակիցները։ Մուտքը ազատ է։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ Գարակէօզեան Հօմի նախկին Սաներու Միութեան կողմէ, ի նըպաստ իրենց դերի ընկերներուն եւ օգնութեան սնտուկին։ 29 Ապրիլ կիրակի իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ ժամը 1, (չխաչաձեւելու համար Համազգ. սգահանդէսը)։ Coliseumի շքեղ սրահին մէջ, (63 Rue Rochechouart, Paris 9)։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին, պար, Orchestre, tango Morino եւ Orchestre Swing du Coliséum։ Անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ։ Մուտք **100** ֆրանք։

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տարեկան **750**, վեցամսեայ **400**, եռամսեայ **200** ֆրանք։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Jeudi 26 Avril 1945 Հինգշաբթի 26 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4387-Նոր շրջան թիւ 16 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

Մառէշալ Փէթէն Ֆրանսա կուգայ դատուելու համար

—o—

Փախստական մառէշալը առջի օր Գերմանիայէն Զուիցերիոյ սահմանագլուխը հասնելով իր հետեւորդներուն հետ, արտօնութիւն խնդրեց ներս մտնելու, այն յայտարարութեամբ թէ Ֆրանսա պիտի երթայ դատուելու: Զուիցերիական կառավարութիւնը արտօնեց, այս պայմանով: Մառէշալը առժամապէս կը մնայ Սէնթ Մարկարէթէն, սպասելով ֆրանսական կառավարութեան որոշումին: Կ'ըսուի թէ ուրբաթ օր Փարիզ պիտի ըլլայ:

Արդէն պատրաստութիւններ տեսնուած էին Մայիս 17ին ի բացակայութեան դատելու մառէշալը, որ 89 տարեկան է: Այժմ կացութիւնը փոխուած ըլլալով, հաւանական է որ դատը յետաձգուի: Ուրիշ խնդիր մը — մառէշալը պիտի ստանձնէ՞ իր կառավարութեան պատասխանատուութիւնը 1940 յունիսէն մինչեւ երկրին ազատագրումը, թէ պիտի պահանջէ որ իր նախարարներն ալ դատուին իրեն հետ: Եթէ երկրորդ պարագան ընդունուի, մեր դարու ամէնէն չոնդալից դատերէն մէկը պիտի տեսնենք:

Փէթէն հազիւ Զուիցերիա մտած էր, երբ նոյն արտօնութիւնը խնդրեցին նախկին վարչապետ Լավալը (որ մերժուած էր Լիխթէնշթայնի փոքր իշխանապետութենէն), Մարսէլ Տէա եւ Ժան Լիւշէռ, երկու ծանօթ հրապարակագիրները: Զուիցերիա մերժեց:

*** Մառէշալը իր կնոջ հետ Զուիցերիա մտած ատեն իրեն յատկացուած բնակավայրը գնաց ութ կառքերով: Այս առթիւ պնդեց թէ Գերմանիա գնաց հակառակ իր կամքին եւ թէ Հիթլէրի գերին էր: Փարիզի մէջ, Գերագոյն Ատեանը պաշտօնական լուր ստացած չըլլալով Փէթէնի Զուիցերիա գտնուելու մասին, դատական ձեւակերպութիւնները չարունակուեցան: Պաշտօնեայ մը գնաց անոր բնակարանը, իսկ ոստիկանական քննիչ մըն ալ Վիշի ղրկուեցաւ:

Իր առաջին յայտարարութեան մէջ, մառէշալը ըսաւ թէ Ես-Էսներն էին որ բռնի Պէլֆոռ տարին զինքը, եւ փորձեցին նոր կառավարութիւն մը կազմել տալ: Ետոյ Գերմանիոյ խորերը փոխադրուեցաւ: Վերջին ամիսները կը գտնուէր Սիկմարինկէնի մօտ, ուր խիստ հսկողութեան տակ էին եւ չէին կրնար քայլ մը իսկ առնել առանց Կեսթափոյին արտօնութեան: Աւելցուց թէ չի գիտեր ո՛վ արտօնած է որ հեռանայ Գերմանիայէն:

*** Թերթերը այժմէն վճիռներ կ'արձակեն ամբաստանեալին համար: «Իւմանիթէ» միշտ Փէթէն-Պազէն կը կոչէ մառէշալը եւ մահապատիժ պահանջելով, կը զարմանայ որ Զուիցերիոյ կառավարութիւնը իր հողին վրայ ընդունած է «Ֆրանսացի թիւ մէկ պատերազմի ոճրագործը, առանց ֆրանս. կառավարութեան համաձայնութեան: Փէթէն-Պազէն Պոշ մը դարձած է: Ան պատերազմի հիթլէրական ոճրագործ մըն է: Ան պէտք է դերի բռնուէր պոշ ոճրագործներուն հետ, նացի Գերմանիոյ մէջ, մեր յաղթական զօրքին կողմէ»:

Ընկերվարական պաշտօնաթերթը, Փոփիւլէռ եւս խարանելով Փէթէնը, որուն սուտերը այնքան չարիք պատճառեցին Ֆրանսայի», դիտել կուտայ թէ փոխանակ ութ-ինը կառքերով Զուիցերիա առաջնորդելու զայն: «Կը բաւէր պարզ բանտակառք մը»: Ետոյ արձանագրելով լուր մը որուն համաձայն Փէթէն ձերբակալուելէ վերջ պիտի բանադատուի որոշ տեղ մը բնակիլ, կը հարցնէ թէ «այլեւս տեղ չէ՞ մնացած բանտերուն մէջ»: Զրոյցի մը համաձայն, Հիթլէր ինք արտօնած է Փէթէնի մեկնումը, յուսալով թէ անոր դատավարութիւնը իրար պիտի ձգէ Ֆրանսացիները:

*** Իտալիոյ ընդհ. դատախազը յայտարարեց թէ Մուսոլինի անձնապաշտ պիտի չըլլայ, «Փիզիքապէս վախկոտ մը ըլլալով»: Դատախազին յայտարարութեան համաձայն, պիտի դատուի Գերագոյն Ատեանի մը առջեւ: «Թէեւ պատերազմի միջազգային ոճրագործ մըն է, բայց Ֆրանսայի եւ Պուլկարիոյ նոյն կարգի դաւաճանները դատուեցան իրենց իսկ երկիրներուն մէջ»:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ պարտաւորիչ պիտի ըլլայ այսուհետեւ, համաձայն նախարարական խորհուրդի որոշման: Դրօշի տակ հրաւիրուելէ առաջ, երիտասարդները երեք ամիս պիտի մարզուին, ղեկավարութեամբ պատերազմական եւ կրթական նախարարութեանց: Անոնք որ կը մերժեն կատարել այս պարտականութիւնը, օրինական ժամանակէն աւելի պիտի մնան դրօշի տակ:

Մեր Ազգային Դատը

—o—

Հինգ տարիներու լռութենէ մը վերջ Յառաջի վերեւումը բարեբախտ զուգադիպութեան մը կը նկատեմ, ինչպէս «Ազատամարտ»ի շարունակութիւնը «Ճակատամարտ»ով իր ժամանակին նկատած ենք: Երկուքն ալ իրենց բախտը կապած համաշխարհային մեծ պատերազմներու, եղան խաղաղութեան շըրջանի թերթեր, բայց ոչ մարդկային սպանդի:

Քաղաքակիրթ այս աշխարհամասը նոր չէ որ պատերազմ կը տեսնէ: Ազգեր դէմ դիմաց եղած են, իրար ջարդած, յօշոտած, բայց պատերազմներէն դուրս անոնք մնացած են մեծ ու յաւիտենական, յաղթական ու պարտեալ զօրավարներուն յաջորդած են Վ. Հիւկօներ, Շիլլէրներ ու Պայրըններ: Կիսակիրթ ազգերն են որ յաղթութենէ մը կամ պարտութենէ մը վերջ կը լճանան: Քաղաքակիրթ ազգերը, մանաւանդ ներկայ դարու մէջ, ոչ կը գոռոզանան, ո՛չ ալ կը նուաստանան հրամանատարի մը փայլող կամ մարող աստղին առջեւ:

Անմիջապէս որ թնդանօթը լռէ, տրամաբանութիւնը լեզու կ'առնէ:

Տակաւին ժամանակը պիտի գայ, երբ ի վիճակի պիտի ըլլանք չափելու պատերազմէն ծագած աղէտին տարածութիւնը, այսինքն հասկնալու բոլոր այն փոփոխութիւնները որ պիտի կատարուին ոչ միայն Եւրոպայի, այլեւ ամբողջ մարդկութեան համար: Ապահովաբար նոր ու մեծ հանդրուաններու հանդիսատես պիտի ըլլանք: Նախորդ պատերազմին յաջորդող խաղաղութեան օրերուն, երբ «Ճակատամարտ»ը ունեցանք, պատերազմի մասնակցող երկիրները յոգնած էին եւ տաժանելի վիճակի մէջ կը գտնուէին: Մտածեցինք նոյնիսկ թէ Եւրոպան պիտի կքի, քանի որ ամէն ինչ կը պակսէր անոր: Ո՛չ միայն միլիոնաւոր զոհեր տուած էր, այլեւ անչափ հարստութիւններ, ու դժուար էր հաւատալ թէ քսան տարի վերջ հարստանալով ու սպառազինուելով՝ նոր ու աւելի ահաւոր պատերազմի մը մէջ պիտի նետուէր:

Նախորդ պատերազմները ջնջած են աւատապետութիւններ, բռնակալութիւններ ու կայսրութիւններ: Այս պատերազմը ապահովաբար պիտի ջնջէ դիկտատուրաները: Այսպէս ժողովուրդները արիւն թափելով, տնտեսապէս քայքայուելով կը քալեն դէպի ժողովրդապետութիւն: Մարդկային արդարադատութեան կշիռը իրենց ձեռքերուն մէջ գործածող մեծերը յարմարութիւններ չունեցան բոլոր խնդիրները արմատապէս լուծելու, բայց ինչ որ ըրին՝ անցեալի վրայ յառաջդիմութիւն մըն էր: Անոնք ջանացին ամէն ազգ անկախ դարձնել, այսինքն համախմբել մարդիկ որ կ'ուզեն ազատ ապրիլ իրենց հողին վրայ, միեւնոյն բարքերով, միեւնոյն օրէնքներով կառավարուիլ:

Ճիշդ է որ Մեծերը չյաջողեցան կարգ մը կէտերու մէջ: Շարք մը փոքրամասնութեանց խնդիրը անլուծելի մնաց: Անոնք կամ վերջնապէս պէտք է կլանուին մեծերու կողմէ եւ կամ իրենց մայր հողերու վրայ պէտք է հաւաքուին: Ժամանակը ինքը պիտի ցուցնէ այս կարեւոր խնդրին ճշմարիտ լուծումը: Վերջացող պատերազմները բերած են մեզ այն եզրակացութեան, թէ ժողովուրդներու ճնշումը աղիտաբեր է, թէ կարելի չէ ազգ մը ոչընչացնել: Ազատութիւնը մարդկային տարրական իրաւունք մըն է:

Թրքահայ հարցը Լօզանի ժողովով մնաց անլուծելի: Համաձայն Րոպըրթ Սէսիլի, Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար ժողովուրդներու բարոյական նախանձախնդիր դառնալ, եթէ միջոցներ ձեռք չառնէ հայկական նոր մարտիրոսագրութեան վերջ տալու: Պ. Մօթա իր կարգին կը յայտարարէր .—«Հայկական հարցը չլուծել առանց չափազանցութեան ամօթ ու նախատինք պիտի մնայ քաղաքակիրթ մարդկութեան ճակատին»:

Հարցը մնաց անլուծելի ու գաղթական հայ ժողովուրդը՝ «հայմաթլոս» ու ցանուցրիւ: Թէ ի՛նչ ձեւով, ե՛րբ եւ որո՛ւ կողմէ ան հրապարակ պիտի գայ, մօտիկ ապագան այդ պիտի ցուցնէ: Պարզ է որ մենք մեր արդար իրաւունքներէն պիտի չհրաժարինք:

Հ. Տ.

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ազգ. ժողովը նիստ գումարելով Անթիլիասի կաթողիկոսարանին մէջ, միաձայնութեամբ եօթը աշխարհական պատգամաւորներ ընտրած է, Էջմիածնի եկեղեցական համագումարին համար: Պատգամաւորներն են — Պ. Պ. Տաճատ Սրապեան, Գրիգոր Ագիրեան, Գէորգ Պապոյեան, Արշակ Գալէմքեարեան, Միսաք Վեհունի, Եփրեմ Էլլէզեան եւ Մկրտիչ Մըզրեան:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՊԵՐԼԻՆ ՊԱՇԱՐՈՒԱԾ

—o—

Արիւն կը հոսի թաղէ թաղ, գետնին տակ, տանիքներու վրայ

Ռուսերը գրաւեցին Փոցտամը — Գերմանիոյ Վերսայլը եւ խորհրդանշանը փրուսիական զինապաշտութեան: Կայսերական այս ոստանը, որ մայրաքաղաքէն իբր 18 մղոն հեռու է, դէպի հարաւ-արեւմուտք, լեղի դեղահատ մը եղաւ Գերմաններուն համար, աւելի ծանր քան Ռուսերուն մուտքը Պերլին:

Գերման սպարապետութեան զեկոյցը առջի օր առաջին անգամ ըլլալով խոստովանեցաւ թէ խորհրդային զօրքը մտած է Պերլինի արեւելեան շըրջանը: Զեկոյցը կ'ըսէր .— Մայրաքաղաքի ճակատամարտին մէջ, Սովետները, հակառակ մեր զօրքին եւ ժողովրդական բանակին կատաղի դիմադրութեան, յառաջացան մինչեւ Պրանտէնպուրկի հարաւային-արեւելեան շրջանը, Փոցտամի հարաւակողմը, քաղաքին արեւելեան եւ արեւմտեան մասերուն մէջ:

Վերջին լուրերու համաձայն, Մեծն Պերլինի երկու երրորդը խստօրէն պաշարուած է խորհրդային ամուր օղակով մը, իսկ զօրքը բուն իսկ մայրաքաղաքին կեդրոնը մտած է խոր թափանցումներով: Խորհրդային հրասայլերը եւ թնդանօթները վեց-վեց քովէ քով շարուած յառաջ կը խաղային, հետեւելով Պերլինի հանրակառքերու հռչակաւոր գիծերուն: Ռուսական փոքրիկ (հարուածային) վաշտերը կը սուրան հիւսիսէն եւ հարաւէն, փակելու համար վերջին քանի մը ճեղքերը, որպէսզի գերման բանակը չկարենայ փախչիլ:

ԴԺՈԽԱՅԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ

Պերլինի ճակատամարտը կը շարունակուի չորս մակարդակի վրայ,— օդին մէջ՝ քաղաքին վերեւ, տանիքներու վրայ, գետնին երեսը եւ գետնին տակ, ուր Գերմանները կը ջանան օգտագործել մառանները եւ խորունկ պատսպարանները, գերագոյն դիմադրութեան համար: Պերլինի պաշարումը գրեթէ վերջացած է: Աննկարագրելի, քաոսային վիճակ մը ստացած են փողոցային կռիւները: Ռուսական թնդանօթները կը ռմբակոծեն Պերլինի արեւմտեան ճամբաները եւ անընդհատ կրակ կը տեղան քաղաքին կեդրոնը: Գերմանական լուրի մը համաձայն, Ռուսերը կը ռմբակոծեն Լայփցիկըրշթրասէն եւ Հէրման Կէօրինկշթրասէն, ուր կը գտնուէին վարչապետութիւնը, քարոզութեանց եւ օդանաւային նախարարութիւնը, մինչեւ անգլեւամերիկեան օդարշաւները: Գերմանական անթելը առջի օր նորէն կը պնդէր թէ Հիթլէր տակաւին Պերլին կը գտնուի: Իրազեկներու կարծիքով, եթէ ճիշդ է, արդէն ռուսական ծուղակն ինկած է:

Ռիւթէրի թղթակիցը նկարագրելով Պերլինի կռիւները, կ'ըսէ թէ խորհրդային ռումբերը կը ճարճատին Շթէթինըրի կարեւոր կայարանին վրայ եւ միլիոնաւոր խորանարդ մեթր բոցավառ կազեր կը հոսին մայրաքաղաքի կազի գլխաւոր գործարաններէն, հիւսիսային-արեւելեան շրջանին մէջ: Քաղաքի կեդրոնին մօտ, կռիւները երթալով կը սաստկանան: Երբ ամրութիւն մը կը փլի, Գերմանները կը տապալեն հանրակառքերը եւ կը վերսկսին կռիւը: Երբ ուժեղապէս պաշտպանուած շէնքի մը կը հանդիպին, ամրաշէն զինուորները ամբողջ շէնքը կը պայթեցնեն զօրաւոր պայթուցիկներով, պաշտպաններուն հետ միասին: Հաւանական չէ որ զանգուածային անձնատուրութիւններ ըլլան: Գերմանները աւելի կատաղութեամբ կը կռուին քան տեսնուած էր որ եւ է ատեն, ռուսեւգերման պատերազմին ատեն, Մոսկուայի մէջ կը չեշտեն թէ ոչ մէկ նախընթաց ճակատամարտի մէջ այնքան քիչ գերի բռնուած չէր: Ցմահ կռուելու տեսարան մըն է որ կը պարզուի, երկու կողմէն ալ: Քաղաքացիները կը փախչին դէպի խորհրդային գիծերը, ապաստան մը գտնելու համար ճակատամարտի դժոխքէն: Անգլիական օդանաւեր անխնայ ռմբակոծեցին շարք մը կարաւաններ որ դէպի արեւմուտք կ'երթային, Պերլինի պահակազօրքին օգնելու համար: Օդաչու մը կը պատմէ թէ Պերլինի ամբողջ արեւելեան կէսը բոցերու մէջ է եւ ծուխերը երկինք կ'ելլեն հարիւրաւոր մեթր բարձրութեամբ:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Մէկ օրէն միւսը կը սպասուի խորհրդային եւ ամերիկեան բանակներու միացման, կեդրոնական Գերմանիոյ մէջ: Ամերիկեան Գ. բանակը յառաջ կը խաղայ Պավարիոյ անտառներուն մէջ, եւ շատ հեռու չէ Աւստրիոյ սահմանագլուխէն: Ցառաջխաղացութիւնը տեղի կ'ունենայ երեք թեւերով: Ֆրանսացիները գրաւեցին Ուլմը: V. զէնքերու մեծ գործարան մը երեւան հանուեցաւ Շթութկարտի շրջակաները: Ուրիշ ֆրանսական զօրամասեր դիրք բռնած են ֆրանքեւզուիցերիական սահմանին վրայ եւ նաւարկութիւնը դադրած է Քոնսթանցայի լիճին վրայ:

*** Պատերազմիկներուն միջեւ համաձայնութիւն գոյացաւ որ գերիները իրենց գտնուած արգելարաններուն մէջ մնան, ճակատի գիծերուն վրայ:

Հայ գաղթականներու նոր Օֆիսը

Գերման գրաւման շրջանին Փարիզի եւ Մարսիլիոյ մէջ գործող հայ եւ ռուս գաղթականական Օֆիսները հիմնական փոփոխութեանց ենթարկուեցան։

Ինչպէս յայտնի է, Օֆիսները կը գործէին Ժընեւի Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթականական վերատեսուչի (Haut-Commissaire) վերին հսկողութեան տակ։ Փարիզի մէջ կային երկու Օֆիսներ՝ 71 Ավընիւ Քլէպէրի եւ Հայոց եկեղեցւոյ Օֆիսները, մէկը ենթակայ հանգուցեալ Ալ. Խատիսեանի նախագահած Հայ Գաղթականական Խորհուրդին, միւսը՝ Պ. Ա. Զօպանեանի նախագահած Հայ Գաղթ. Կեդր. Մարմնին։ Այս Օֆիսներու վարիչները՝ Օր. Աստղիկ Առաքելեան եւ Պ. Ժիրայր Արթինեան (իսկ Մարսիլիոյ մէջ Պ. Կոփկեան) իրաւունք ունէին հայ գաղթականներուն տալու զանազան վկայագրեր, որոնք կ՚ընդունուէին ոստիկանական վերատեսչութեան եւ կառավարական զանազան շրջաններէ։ Միայն կարեւոր վկայագրերը կը վաւերացուէին Ազգերու Դաշնակցութեան Գաղթ. վերատեսուչի Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Պ. Մարսէլ Փանի կողմէ։

Վիշիի կառավարութեան որոշումով, Ֆրանսա հրաժարած ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութենէն, հայ եւ ռուս գաղթականները այլեւս ենթակայ չէին համարուեր Ժընեւի միջազգային արխապգութին։ Այդ պատճառով ալ, Վիշիի կառավարութիւնը նոր կարգադրութիւններ ըրաւ հայ եւ ռուս գաղթականներու մասին, զանոնք դնելով ֆրանսական կառավարութեան հովանաւորութեան տակ։ 1942 յունուար 16էն սկսեալ փակեց ռուսական եւ հայկական Օֆիսները եւ 6 Սիթէ Մարթինեաքի մէջ բացաւ նոր պաշտօնատուն մը, որուն անունը դրաւ՝ Bureau chargé des intérêts des apatrides եւ անոր գլուխը դրաւ Պ. Քորսոնը, Ֆրանս. հիւպատոս, ենթակայ Վիշիի արտաքին գործերու նախարարութեան։ Պ. Քորսոնին կ՚աջակցէին՝ իբրեւ քարտուղար Օր. Առաքելեան եւ Պ. Արթինեան։ Իսկ Պ. Մարսէլ Փան նշանակուեցաւ մասնագէտ - խորհրդական, նկատի առնելով իր տարիներու փորձառութիւնը գաղթականներու վերաբերեալ խնդիրներու մէջ։ Հայ եւ ռուս պաշտօնեաները կը խմբագրէին վկայագրերը, զորս ստորագրելու իրաւունք ունէր միայն պաշտօնատան վարիչը՝ Պ. Քորսօն։ Հայ գաղթականական երկու մարմինները (Խորհուրդ եւ Կեդրոնական մարմին) շարունակեցին իրենց գործունէութիւնը, հաւանութեամբ արտաքին գործերու նախարարութեան, իրաւունք ունենալով դիմումներ կատարել կառավարութեան՝ հայ գաղթականներու վերաբերեալ զանազան խնդիրներու մասին։

Վերջին հինգ տարիներու ընթացքին հայ գաղթ. զոյգ մարմինները բազմիցս միացեալ ժողովներ գումարելով, զբաղեցան հայ գաղութը հետաքրքրող խնդիրներով, մանաւանդ պարտադիր աշխատանքի հարցերով եւ քանիցս դիմումներ կատարեցին արտաքին գործերու նախարարութեան, Փարիզի, Մարսիլիոյ, Լիոնի եւ այլ հայաբնակ շրջանակներու նահանգապետութեանց՝ պաշտպանելու շահերը, մանաւանդ մեղմացնելու համար պարտադիր աշխատանքի օրէնքի տրամադրութիւնները՝ Հայերու մասին։

Վիշիի ստեղծած դրութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ 1945 Մարտ 31։ Ապրիլ 1էն սկսեալ՝ Գաղթ. Օֆիսը կը գործէ նոր դրութեամբ։

Ազատագրութենէն վերջ, Ֆրանսա դարձեալ մտնելով Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, այս վերջինոյն ներկայացուցիչը, անգլիացի էմըրսըն (Նանսէնի յաջորդը) եւ օգնականը՝ Տօքթ. Քիւլման Փարիզ եկան եւ տեսակցութիւններ ունեցան արտաքին գործերու նախարարութեան եւ հայ եւ ռուս Գաղթ. Մարմիններու ներկայացուցիչներուն հետ։ Արդիւնքն այն եղաւ, որ վերջ տրուեցաւ Պ. Քորսոնի պաշտօնին եւ անոր տեղ նշանակուեցան հայ եւ ռուս մէկ մէկ Օֆիսի Ընդհանուր — Տնօրէններ։ Գաղթ. զոյգ մարմիններու հաւանութեամբ հայկ. Օֆիսին Ընդհ. Տնօրէն անուանուեցաւ Փրոֆ. Մենտոր Բունեաթեան, որ Վիշիի մէջ յաջորդած էր հանգուցեալ Լեւոն Բաշալեանի իբրեւ ներկայացուցիչ Հայ Գաղթ. Մարմիններու։ Ռուսերուն ընդհ. տնօրէն նշանակուեցաւ նախկին դեսպան Պ. Մաքլաքօֆ։

Այսուհետեւ հայ եւ ռուս Օֆիսի Ընդհ. Տնօրէնները իրաւունք պիտի ունենան ստորագրելու զանազան վկայագրերը, որոնց կարեւորները պէտք է վաւերացուին Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչին կողմէ։ Ընդհանուր տեղեկութեանց վերաբերեալ վկայագրերը ձրի պիտի տրուին, մնացեալներուն համար սակ որոշուած է 80—120 ֆրանք, չքաւորներուն ձրի։

Ֆրանսական կառավարութիւնը շուրջ կէս միլիոնի նախահաշիւ մը քուէարկած է Հայկ. Օֆիսի ծախքերուն համար։ Օֆիսը մինչեւ յունիս 30 պիտի շարունակէ աշխատիլ 6 Սիթէ Մարթինեաքի ներկայ շէնքին մէջ, յետոյ պիտի փոխադրուի ուրիշ տեղ։ Ուրեմն հայ գաղթականական զոյգ մարմինները կը շարունակեն իրենց գործունէութիւնը։ Անցեալ դեկտեմբերին վերակազմութեան ենթարկուեցաւ անոնց կազմը եւ պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ արտաքին գործերու նախարարութեան։

Հանգուցեալ Աղեքսանդր Խատիսեանի փոխարէն մարտ 30ին Հայ Գաղթականական Խորհուրդին նախագահ ընտրուեցաւ Հրանտ-Սամուէլ։

Իրազեկ

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՑԱՆԿ 6

Շնորհակալութեամբ ստացանք հետեւեալ գումարները.—

ԲԱՑԱՌԻԿ ԲԱԺՆԵԳԻՆ ԿԱՄ ՆՈՒԷՐ

Մարսէյլէն.— Ա. Քէօսէեան, Ոմն Սրտաձոր 2750ական, Յ. Մալաքեան 2500, Եաղճեան եղբ., Յակոբ Տօլպաշեան, Արամ Պետիկեան, Տիկին Զաթըկեան 2000ական, Նշան Դարբինեան, Վէմեան 1750ական։

Անթիկեան 1250 ֆրանք։ Սարգիս Քիւրճեան, Հացագործեան Յակոբ, Թիւթելեան, Պետրոսեան, Թադոյեան, Տիկին Ս. Խաչիկեան, Զինւոր Առաքելեան, Դանիէլեան, Ամերիկեան Գր., Նիկողոսեան, Տէր Վարդանեան Ժիրայր, Տէր Վարդանեան Վաղարշակ, Սարգիսեան Աբրահամ, Քենտիրեան Ք., Գլըճեան Թադէոս, Տէրտէրեան, Շարոեան Զաքար 1000ական, Գափլանեան 550։

Զանազան վայրերէ.— Պետրոսեան (Ռիվել), Յակոբեան Կ. (Փարիզ), Փանոսեան Ա. (Փարիզ), Աւագեան (Փարիզ), Սէրայտարեան (Լիոն) 1000ական։ Աշովեանց (Սալոն) 1750, Գասպարեան (Վիրոֆլէյ) 1400, Պասմաճեան Յով. (Քուրպըվուա) 900, Պիւլպիւլեան (Սէնթ Ալպան) 800, Հալէպեան Վրոյր (Փարիզ) 1000, մէկ տարեկան ալ կը նուիրէ Սանթուրճեանի 1000 ֆրանք։

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ

Երէկ մահազդով մը կը հաղորդուէր Ալէքսան Զպուքճեանի մահը։

Հանգուցեալը, դժբախտաբար մոռցուած, ունէր յեղափոխական անցեալ մը։ Ծնած էր 1898ին, Գում Գափու (Պոլիս)։ Հազիւ 17 տարեկան, ձգելով դպրոցը, կ՚անցնի Ամերիկա, Պալքանեան պատերազմին պատճառով եւ հոն կ՚աշխատի իբրեւ ոսկերիչ, միեւնոյն ատեն անդամ արձանագրուելով Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Ընդհ. պատերազմին միանալով հայ կամաւորներու, առաջին կարաւանով մեկնած է Հայաստան եւ մտած Իշխան Արղութեանի գունդին մէջ, յետոյ փոխադրուած Քեռիի խումբը։ Մասնակցած է գլխաւորապէս Վանի եւ Ոստանի կռիւներուն (1915), եւ վկայ եղած Քեռիի սպանութեան՝ Ռէվանդուզի ճակատամարտին մէջ։

Դժբախտաբար գրի չեն առնուած իր յուշերը, որոնք շահեկան նիւթեր կը պարունակէին պատմութեան համար։ Հիւանդութեան վերջին օրերուն շատ ուրախացաւ տեսնելով իր վաղեմի ընկերներէն Բժ. Յ. Սիվրիհիսարլեանը։

Հանգիստ իր ոսկորներուն եւ համբերութիւն Տիկին Զպուքճեանի և միամօր զաւկին՝ Մատլէնի։

Բարեկամ մը

*** Այրի Տիկին Զպուքճեան 300 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին, ողբացեալ Ալէքսան Զպուքճեանի մահուան առթիւ։

ՅԱՆՈՒՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ...

Երէկ բացուեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովը, որուն համար պատրաստութիւններ կը տեսնուէին ամիսներէ ի վեր։ Կը մասնակցին 46 երկիրներ, ծրագիր մը մշակելու համար, յանուն աշխարհի ապահովութեան։ Քաղաքը խճողուած է հազարաւոր այցելուներով։ Բացի պաշտօնական պատուիրակներէն եւ մասնագէտներէն, կան հազարաւոր պաշտօնեաներ, թղթակիցներ, մինչեւ անգամ գրագէտներ։ Տեղական թերթ մը 5000 կը հաշուէ այս բոլորին թիւը։ Աննախընթաց պարագայ, նոյնիսկ բաղդատելով նախորդ պատերազմի ժողովներուն հետ։

Տասը հազար քիլոմեթր է ճամբան՝ Փարիզէն Սան Ֆրանչիսկօ, խաղաղութեան ատեն, իսկ աւելի երկար՝ պատերազմի շրջանին, քանի որ ուղիղ գծով չեն ընթանար։

Անշուշտ ժողովին մէջ պիտի տիրապետեն Երեք Մեծերը,— Մ. Նահանգներ, Մեծն Բրիտանիա եւ Խորհրդային Միութիւնը, որոնց արտաքին նախարարները նախապէս խորհրդակցած են գլխաւոր հարցերու մասին։ Ժողովին կը մասնակցի նաեւ Թուրքիա, որ վերջին պահուն պատերազմ յայտարարեց Գերմանիոյ դէմ, իր աթոռը ապահովելու համար։

Պիտի յաջողի՞ն գործնական ելքի մը յանգիլ, ապահովելու համար աշխարհի խաղաղութիւնը, հինգ տարուան զարհուրելի արիւնահեղութիւններէն վերջը։

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ կատարեալ վստահութիւն ունի ժողովին յաջողութեան մասին։ Անգլիոյ իր պաշտօնակիցը, Իտըն, ըսաւ թէ «մենք հոս եկած չենք իբրեւ կատարեալ գործ տեսնողներ, այլ իբրեւ մռայլ իրատեսներ»։ Անգլիա վճռած է շահիլ ապահովութիւնը եւ ամէն բան պիտի փորձէ, լաւագոյն լուծումը գտնելու համար։ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները համաձայնած են որ Խ. Միութիւնը երեք ձայն ունենայ ժողովին մէջ, ինչպէս պահանջած էր։

500 ԿՐԱՄ ճարպեղէն պիտի բաժնուի մայիս 1էն սկսեալ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԴՊՐՈՑԸ ԱՅՆՃԱՐԻ ՄԷՋ

Սանճաքի Հայերը Սուրիա փոխադրուած ատեն, կարեւոր համրանք մը տեղաւորուեցաւ Այնճար (արաբերէն բառ մը որ կը նշանակէ բխող ջուր)։ Հիւղաւանը ունի 1800 մեթր երկայնութիւն, 600 մեթր լայնութիւն եւ կը բաղկանայ 1064 տուներէ։ Կը գտնուի Պէյրութը եւ Դամասկոսը իրարու միացնող խճուղիին արեւելեան կողմը, Պէքաայի դաշտին հարաւը, Լիբանանի եւ Սուրիոյ ճիշդ սահմանին վրայ։

Թղթակցութենէ մը կ՚իմանանք թէ Հիւղաւանի բնակչութեան ընդհ. թիւն է 4750, որոնց 3424ը (735 ընտանիք) մայր եկեղեցւոյ զաւակ։ «Կրօնական արարողութիւնները տեղի կ՚ունենային վրանմատուռին մէջ։ Յետոյ, երբ ազգ. վարժարանի շէնքը շինուեցաւ շնորհիւ Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթին այդ նպատակին համար բացած մեծ հանգանակութեան, եկեղեցին ալ փոխադրեցինք հոն։ Այժմ այդ շէնքը թէ դպրոցի եւ թէ եկեղեցիի դեր կը կատարէ եւ գոհացում կուտայ բոլորի հոգեկան եւ մտային պահանջներուն»։

Հայ կաթոլիկներուն թիւն է 826 հոգի (115 ընտանիք)։ Ընդհ. գումար 4750 հոգի եւ 1050 ընտանիք։ 1939 Յուլիս 23ին, այսինքն պատմական ճէպէլը Մուսան իր բախտին ձգուելէ մինչեւ 1944 Սեպտեմբեր 1, անցած հինգ տարիներու ընթացքին մահացողներու թիւն է 600 հոգի. ծնունդներուն թիւը՝ 400։ Ուրեմն 200 հոգիի նուազում։ Գրեթէ բոլորն ալ ճահճատենդի զոհեր։

(Ուրիշ մանրամասնութիւններ յաջորդով)։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մեր ընկերներէն Կարօ Պետիկեան, անգլիական քարտէսագրութեան ճիւղին վարիչը, «բրիտանական կայսրութեան շքանշանը» ստացած է իր մատուցած ծառայութեանց համար։ Ընկերը դեսպանատուն հրաւիրելով, դեսպանը անձամբ յանձնած է շքանշանը, յանուն Ճորճ Զ.ի։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ «Յուսաբեր»ի կը գրեն թէ աբեղայ մը ծեծեր է վարդապետներէն մէկը եւ այս վերջինը վեղարը զրկեր է պատրիարքին, ըսելով թէ «կղերականին պատիւը ծեծուեր է»։ Տակաւին քանի՞ տարի պիտի արձանագրենք այս կարգի խայտառակութիւններ...

ՀՈԼԱՆՏԱՆ ՍՈՎԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ ԸԼԼԱԼՈՎ, զօր. Այզընհաուըր հրամայեց օդանաւերով ուտելիք հասցնել 4500000 քաղաքացիներու։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՈՒՄԸ Մայիս 1էն սկսեալ պիտի յանձնուի բուն ֆրանսական իշխանութեանց, փոխանակ ապահովուելու ամերիկեան եւ Մ. Նահանգներու կառավարութեանց կողմէ, ինչպէս կ՚ըլլայ մինչեւ հիմա։ Զօր. Այզընհաուըրի այս կարգադրութեամբ վերահաստատուած կ՚ըլլայ Ֆրանսայի դիրքը իբրեւ մեծ պետութիւն։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ պիտի պահանջէ իրեն վերադարձնել Երկոտասան Կղզիները, ինչպէս եւ հիւսիսային Եպիրոսը։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ցերեկոյթ պարահանդէսը՝ 13 Մայիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 11, Jean Goujonի սրահներուն մէջ։ Մուտք 100 ֆրանք։

ՍՏԱՑԱՆՔ.— ԶՈՅԳ ՄԸ ՀԷՔԵԱԹ,— Ա. Հէքեաթ երեք իմաստութեան, Բ. Թորգոմ Արքայից Արքայ, գրեց՝ Յ. Հիսայեան։ Տպ. Փարիզ։ Գին 120 ֆրանք։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կը ներկայացնէ յառաջիկայ Ապրիլ 29ին ժամը 3ին Միւթիւալիթէի մէջ։

“ՊԷՊՕ”Ն Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ

Մեծ երգչախումբով, խորհ. Հայաստանի թատերական խաղացանկին սիւնը, թատերգ. 3 արար։

Մասնակցութեամբ՝ Պ. Պ. Գմբէթեանի, Լաթիֆեանի, Վ. Պաղտասարեանի, Գր. Վահանի, Ա. Պալապանեանի, Տիկ. Լաթիֆեանի, Քիւթնէրեանի եւ Օր. Մինասեանի։ Բեմադրութիւն Ա. Գմբէթեան։

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տարեկան 750, վեցամսեայ 400, եռամսեայ 200 ֆրանք։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme . 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Vendredi 27 Avril 1945 Ուրբաթ 27 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4388-Նոր շրջան թիւ 17 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԿՈՒՆՔ

Բովանդակ աշխարհ աչք եւ ականջ կտրած է, իմանալու եւ տեսնելու համար ելքը Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, որ բացուեցաւ Ապրիլ 25ին:

Բառին բուն իմաստով աննախընթաց ժողով մըն է այս, թէ մասնակցողներու կարեւորութեամբ — մօտ 46 ազգ — եւ թէ մանաւանդ առաջադրութիւններով: Ամէն երկրէ 200 պաշտօնական պատուիրակներ, 900 մասնագէտներ, 300 քարտուղարներ եւ 200 փորձագէտներ գլուխ կը քերեն արդէն, ապահովելու համար աշխարհի խաղաղութիւնը: Ուրիշ խօսքով, փորձելու այն ինչ որ չկրցաւ գլուխ հանել Ազգերու Դաշնակցութիւնը, Ժընեւի մէջ: Եւ աշխարհի բոլոր ափերէն 1200 թղթակիցներ օրն ի բուն հեռագիր ու անթել կը հոսեցնեն, լաւատես կամ յոռետես լուրեր հաղորդելու համար:

Շատեր այս խորհրդաժողովը կը շփոթեն Հաշտութեան մեծ ժողովին հետ, որ բոլորովին ուրիշ բան է եւ պիտի գումարուի պատերազմէն վերջ:

Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին հիմը դրուեցաւ 1944 Հոկտեմբերին, Տըմպարթըն Օքսի մէջ (Ուաշինկթըն):Ժողովէն վերջ, մասնակցող չորս պետութիւնները,— Մ. Նահանգներ, Մեծն Բրիտանիա, Խ. Միութիւն եւ Չինաստան — յայտարարեցին թէ պիտի յանձնարարեն Ապահովութեան միջազգային կազմակերպութիւն մը ստեղծել Միացեալ Ազգեր անունով: Այս կազմակերպութեան պաշտօնը պիտի ըլլար ձեռք առնել օդանաւային, ցամաքային եւ ծովային անհրաժեշտ միջոցները, «պահպանելու կամ վերահաստատելու համար միջազգային խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը»:

Ծրագիրը կը պարունակէր հետեւեալ առաջադրութիւնները.—

1. Ընդհանուր ժողով մը գումարել բոլոր խաղաղասէր ազգերէն որ թելադրութիւններ ընէ աշխարհի խաղաղութիւնը եւ ապահովութիւնը պահպանելու համար:

2. Կազմել Ապահովութեան Խորհուրդ մը բաղկացած 11 անդամներէ, որ լիազօրութիւն պիտի ունենայ միջոցներ ձեռք առնելու ի խնդիր խաղաղութեան:

3. Կազմել Տնտեսական եւ Ընկերային խորհուրդ մը, վարելու համար միջազգային յարաբերութիւնները:

4. Հաստատել Միջազգային Արդարութեան Ատեան մը, վէճերը լուծելու համար:

Խրիմի խորհրդաժողովէն վերջ, հաւաքական յայտարարութիւն մը կը ծանուցանէր թէ երեք Մեծերը կատարելապէս համաձայնած են, խաղաղասէր աշխարհ մը վերակազմելու համար եւ Ապրիլ 25ին Սան Ֆրանչիսկօ կը հրաւիրեն Միացեալ Ազգերը, խորհրդակցելու համար:

Ուրեմն այս ժողովն է որ հաճ կը տքնի, լարելով ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը: Ժողովէն բացակայ է ծրագրին ամէնէն խանդավառ ջատագովներէն մէկը, Րուզվէլթ: Բայց անոր ոգին կը սաւառնի խորհրդակցութեանց վրայ, ինչպէս կը շեշտեն օրուան թերթերը:

Կարճ խօսքով, ամեհի երկունք մըն է որ տեղի կ'ունենայ, 25 տարի վերջը, յաջողցնելու համար այն ինչ որ ձախողեցաւ Ժընեւի մէջ:

Պիտի յաջողի՞ն, այս անգամ, երբ թնդանօթները տակաւին կ'որոտան եւ ամբողջ Եւրոպան քաոսի մը վերածուած է:

Ջանապարհենք եւ սպասենք ելքին: Կը բաւէ յիշել Մ. Նահանգներու նոր նախագահին ճառը, ժողովին բացման առթիւ.

— « Իր յարաճուն վայրագութեամբ եւ քանդումով, արդիական զինարուեստը (պատերազմ) ի վերջոյ պիտի խորտակէ ամէն քաղաքակրթութիւն: Երկու ճամբայ ունինք.— շարունակել միջազգային քաոսը, կամ հաստատել միջազգային կազմակերպութիւն մը, խաղաղութիւն պարտադրելու համար: Եթէ չենք ուզեր միասին մեռնիլ, պէտք է սորվինք միասին ապրիլ խաղաղութեան մէջ»:

Ներկայ դժոխային Աշխարհամարտը այնքան խոր ճեղքեր բացաւ մարդկութեան սրտին վրայ որ, արդարեւ կատարեալ օրհնութիւն մը պիտի ըլլար, եթէ Սան Ֆրանչիսկօն «Սան Ֆիասկոյի» չվերածուէր (գիւտը անգլիական է):

Շ.

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 30ԱՄԵԱԿԸ

Ճիշդ երեսուն տարի առաջ, այս օրերուն էր որ, Վասպուրականի մէկ ծայրէն միւսը, հաւաքական հինգ շրջաններու մէջ, Վասպուրականցին մղեց իր գոյամարտը թուրք բռնակալութեան դէմ:

Թուրքը սխալած էր, յեղափոխականապէս պատրաստուած ու զինուած Վասպուրականի նոր սերունդը շփոթելով հին սերունդին հետ: Արդարեւ, երկարամեայ յեղափոխական աշխատանքներով, շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ ուրիշ հոսանքներու, Վասպուրականի մէջ պատրաստուած էր սերունդ մը որ իր գաղափարով եւ համոզումներով բոլորովին կը տարբերէր հին սերունդէն: Նոր սերունդը, խիզախ, ազատասէր եւ քաջ, գիտցաւ արժեցնել իր նախնիքներէն ժառանգած առաքինութիւնները: Ընտրած էր երկու ճամբայ, մահ կամ ազատութիւն...: Երեսուն օր գիշեր եւ ցերեկ անդադար, զէնքը իր հուժկու բազուկներուն մէջ գրկած, անվախ կեցուածքով եւ անխախտ կամքով, Վասպուրականցին դիմադրեց եւ խորտակեց թրքական կատաղի յարձակումները, որ կը սպառնային մէկ օրէն միւսը վերջ տալ մօտ 250000 հայ ժողովուրդի գոյութեան:

Երեսուն օրուան անհաւասար պայքարէն վերջ, Թուրքը ամօթապարտ եւ գլխիկոր, մահը իր կռնակը շալկած, խուճապահար կը փախչէր եւ Վասպուրականը կ'ազատագրուէր:

Թուրք իշխանութիւնը կը պատճառաբանէր թէ ռազմաճակատի գործողութիւնները կը պահանջեն, որ արեւելեան նահանգներէն մասնակի տեղահանութիւններ կատարուին անմիջապէս: Բայց բարբարոսութեամբ:Ցանցաւո՞ր էին անոնք որ նահանգներու խաղաղ բնակչութեան տեղահանութեան եւ կոտորածին, արդեօ՞ք անոնք ալ հերոսամարտներ կազմակերպած էին: Ապստամբութի՞ւն սարքած էին, օրինակ, Տրապզոնի հազարաւոր ծծկեր երախաները, որ բնաջինջ եղան անլուր բարբարոսութեան: Ցանցաւո՞ր էին անոնք որ նաւակներով Սեւ Ծովի բացերը նետուեցան, իբրեւ աղբակոյտ:

Մեծ պատերազմէն վերջ, հայ ժողովուրդի յոյսերը դժբախտաբար չիրականացան: Դիւանագիտական խաղերով ջուրը ինկաւ հայ ժողովուրդին արդար իրաւունքը — վերստանալ իր հայրենի աշխարհը, գոնէ մէկ մասը: Այսօր առաւել քան երբեք ամբողջ սփիւռքի հայութիւնը մէկ մարդու պէս, ոտքի պէտք է կանգնի Հայաստանի կառավարութեան կողքին առանց դաւանանքի խտրութեան, որպէսզի առկախ մնացած հարցերու կարգին, վաղը խաղաղութեան սեղանի վրայ դրուի նաեւ Հայկական Խնդիրը,—Թրքահայաստանի այդ ամայի մնացած նահանգներուն կցումը այսօրուան Հայաստանին: Այս պարտականութեան ծանրագոյն բաժինը Հայաստանի կառավարութեան վրայ կ'իյնայ: Իբրեւ պետութիւն, ան է որ պէտք է իրականացնէ հայ ժողովուրդին յոյսերը: Չկայ քաղաքական կամ ընկերային հոսանք մը որ պիտի ուզէր արդելք հանդիսանալ Հայաստանի կառավարութեան, Թրքահայաստանի արդար դատի պաշտպանութեան համար: Պէտք է գործել յանուն մէկ միլիոն զոհերու, որ ինկան համաշխարհային մեծ պատերազմի ընթացքին:

Այս է նաեւ, Ապրիլեան հերոսամարտին զոհերուն պատգամը:

ՌՇՏՈՒՆԻ

«Վախ չունինք ապագայէն»

Զօր. տը Կօլ այս բառերով վերջացուց իր ձայնասփիւռ ճառը,' ուղղուած Ֆրանսայի ժողովուրդին: Յիշելով երկրին զինուորական քաջագործութիւնները Դաշնակիցներուն հետ, Հարաւային Գերմանիոյ, Ալպեան լեռներուն մէջ եւ Ատլանտեանի ափերուն վրայ, զօրավարը շեշտեց թէ անհրաժեշտ է կրկնապատկել ճիգերը, կարելի եղածին չափ շուտ վերջացնելու համար պատերազմը: Երկիրը աստիճանաբար կը վերագտնէ իր տնտեսական գործունէութեան տարրերը, բայց դեռ շատ մը խոչընդոտներ կան որոնց պէտք է յաղթել,— տագնապ ածուխի, փոխադրութեանց, ներածութեանց, աւերուած երկրին շատ մը ազգային հարստութեանց եւն.: Ծանր եւ երկարատեւ պայքար մը պիտի մղուի, վերահաստատելու համար երկրին բարգաւաճումը: Տակաւին չէ փակուած դժուարութեանց, զոհողութեանց, սեղմումներու եւ ծանր տուժքերու շրջանը: «Անշուշտ վերակազ-

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀԻԹԼԷՐԻ ԹԱՔՍՏՈՑՆ ԱԼ ԶԱՐՆՈՒԵՑԱՒ 1500 ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՎ

Աւշի օր 1500 անգլիական եւ ամերիկեան օդանաւեր զարկին Հիթլէրի խորհրդաւոր, առասպելական դղեակը, Պէրխթէսկատըն, որ կը գտնուի Պաւարիոյ լեռներուն մէջ եւ պաշտպանուած է արդիական բոլոր սպառազինութիւններով: Արձակուած ռումբերը 5ական թոն ծանրութիւն ունէին: Օդաչուներու վկայութեան համաձայն, դղեակը ուղղակի զարնուեցաւ: Այս առթիւ քաշուած լուսանկարներն ալ կը հաստատեն այս պարագան: Օդաչուներէն մէկուն պատմութեան համաձայն; «կարծես ձիւն կը տեղար տանիքին վրայ եւ դղեակին շուրջը, նախ դժուարացնելով ճշդել նշանակէտը, բայց արուեստական քօղարկում չկար»: Ուրիշ օդաչու մը կը պատմէ.— «Տեսայ որ երկու ծանր ռումբեր կ'իյնային տանիքին վրայ կամ շատ մօտ»: Ականատեսները կը պատմեն թէ ռմբակոծութիւնը ահագին վնաս պատճառեց ԷՍ-Էսներու զօրանոցներուն: «Ամէն անգամ որ վար կը նայէինք, չէնքերէն մէկը կը քանդուէր»:

Առաջին ռմբակոծութենէն 45 վայրկեան վերջը, երբ երկրորդ յարձակումը կատարուեցաւ, ծուխի ծաւալուն սիւներ այնքան կը ծածկէին նշանակէտը որ օդանաւերը հարկադրուեցան քանի մը անգամ շրջան կատարել, ճշդելու համար զարնուելիք տեղը»:

Միեւնոյն օրը 300է աւելի ամերիկեան «Թռչուն բերդեր» եւ ուրիշ 500 օդանաւեր զարկին Շքոտայի հռչակաւոր զինագործարանները եւ Փիլզէնի օդակայանը (երկուքն ալ Չեխոսլովաքիոյ մէջ): Շքոտայի հաստատութիւնը մէկն է Գերմանիոյ ձեռքը մնացած քանի մը զինագործարաններէն եւ, Քրուփի ու Քրէօզոյի Շնայտէր զինագործարաններուն հետ (Ֆրանսա), որ այժմ Դաշնակիցներուն ձեռքն են, սպառազինութեան ամենամեծ գործարաններէն մէկը աշխարհի մէջ: 1942ին 30000 բանուորներ կ'աշխատէին հոն, մէջն ըլլալով 10000 Գերմաններ որոնք փոխադրուած էին հսկելու համար Չեխերուն վրայ:

Նոյն գիշերը բրիտանական օդանաւեր զարկին Քիլի նաւակայանը, Տանըմարքան եւ Գերմանիոյ զանազան մասերը:

Պերլինի ճգնաժամը աւերակներու մէջ

Մառէշալ Սթալին կարմիր բանակին ուղղուած օրակարգով մը հաստատեց Պերլինի պաշարումը Մարէշալներ Ժուկովի եւ Կոնիեւի բանակներուն կողմէ: Օրակարգը կ'ըսէր.— «Սպիտակ Ռուսիոյ Ա. բանակին զինուորները կտրած են այն բոլոր ճամբաները որ Պերլինէն դէպի արեւմուտք կը տանին եւ միացած Ուկրայնական Ա. ճակատին հետ, Փոցտամի հիւսիսային-արեւմտեան կողմը, այսպէս լրացնելով Պերլինի ամբողջական պաշարումը»: Այս առթիւ կը ծանուցանէր շարք մը նոր քաղաքներու գրաւումը:

Կռիւները նոյն կատաղութեամբ կը շարունակուին Պերլինի փապուղիներուն (մէթրօ) եւ փողոցներուն մէջ: Ռուսերը յառաջ կը խաղան անդիմադրելի թափով մը, մինչ կարմիր օդանաւեր կ'որոտան մայրաքաղաքին վրայ եւ հրետանին անընդհատ ռումբ կը տեղայ փողոցներուն մէջ: Պերլինի արեւմտեան արուարձանները, Սփանտաու եւ Շարլօթէնպուրկ ռուսական կրակին տակ են, իսկ զօրքը դիրք բռնած է ճակատը ճեղքելու եւ ներս խուժելու համար: Ռուսական ուրիշ զօրամասեր յառաջ կը խաղան դէպի քաղաքին կեդրոնը, հարաւային-արեւելեան աւերակ արուարձաններուն մէջէն: Այս շրջանի գլխաւոր պողոտաներէն մէկը; Ֆրանքֆուրթըր - Ալլէ, աւերակոյտի մը վերած-

...ութիւնը սկսած է: Բարւոքած են ածուխի արտադրութիւնը, փոխադրութեան միջոցները եւ ներածումները: Գործազրկութիւնը կը նուազի եւ որոշ բարւոքումներ կը տեսնուին զանազան ճարտարարուեստներու մէջ, բայց դեռ շատ բան կը պակսի»:

Ժամանակաւոր կառավարութեան պետը անդրադառնալով Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին, ցաւ յայտնեց որ Ֆրանսայի կարծիքը չէր առնուած նախընթաց խորհրդակցութեանց ատեն: «Աշխարհ բան մը պիտի չշահի այսպէս վարուելով: Մենք միշտ ըսած ենք թէ կարելի չէ կարեւոր որոշումներ տալ առանց Ֆրանսայի ներկայութեան եւ աջակցութեան: Ոչինչ կրնայ փոխել մեր միտքը այս մասին»:

Զօրավարը խօսեցաւ նաեւ քաղաքապետական ընտրութեանց մասին, շեշտելով թէ անոնք պիտի կատարուին ազատօրէն, հանդարտ եւ արժանավայել ձեւով: (Ինը տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, 23,000,000 Ֆրանսացիներ եւ Ֆրանսուհիներ իրենց ներկայացուցիչները պիտի ընտրեն 30000 համայնքներու մէջ, այս կիրակի):

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐԶԱՊԵՏ Էռիօ, որ Գերմանիա տարուած էր, ազատուեցաւ Պերլինի արեւմտեան շրջանին մէջ, կարմիր բանակին կողմէ:

ՁԱՅՆԸՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Ապրիլ 15ի կիրակի իրիկուն St. Pothin սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Ապրիլ 11—24ի սգահանդէսը, հոծ բազմութեամբ: Նախաձեռնութիւնը ստանձնած էին Լիոնի Հայ Ազգ. Միութիւնն ու Հայ Ազգ. Ճակատը: Ձայն կը հովանաւորէին գաղութիս հայ երեք յարանուանութեանց պետերը:

Հանդէսը բացուեցաւ յոտնկայս, մահերգով մը, դաշնակի վրայ: Ցետոյ Պ. Հր. Թադէոսեան, իբրեւ նախագահ, ամփոփելով սգատօնին խորհուրդը, թելադրեց որ մեր հայրերու արիւններէն ու սարսափներէն վերապրող սերունդին զաւակները մասնաւորապէս, նախանձին իրենց մեծ հայրերու կորովին, հայրենիքը վերստեղծելու ձգտումներուն, եւ ատոր համար իսկ կատարուած այս մեծ զոհաբերութիւնը պանծացնեն արժանի վայելչութեամբ:

Նախագահին խօսքերէն վերջ, բեմը ներկայացուց խնամքով պատրաստուած տեսարան մը ի յարգանս մեր մէկ միլիոն նահատակներուն:

Այդ պահուն, Լիոնի եւ Տէսինի Աւետ. եկեղեցւոյ երկսեռ երգչախումբին կողմէ, ղեկ. Պ. Կալվինի, յաջող կերպով երգուեցաւ Կոմիտասի քառաձայն «Տէր-Ողորմեա»ն: Ապա կարգով բեմ հրաւիրուեցան Գիւտ քհնյ. Միքայէլեան, Հայր Պապեան եւ Փրոֆ. Խայիկեան, Ազգ. Միութեան կողմէ Պ. Վարժապետեան, Ազգ. Ճակատի կողմէ Պ. Տայեան, որոնք խօսք առին յաջորդաբար, բացատրելով աննախընթաց Արհաւիրքը, որուն զոհ եղան մօտ մէկ միլիոն Հայեր, առանց դաւանանքի եւ քաղաքական ու ընկերային համոզումներու խտրութեան: Երեքն ալ յորդորեցին համերաշխ ապրիլ, լաւագոյն օրերու հաւատքով:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր.ներ՝ Ընտրիկեան (Ս. Շամոնէն), Գործակատարեան, Մ. Միքայէլեան, Ծովինար Տէր=Պետրոսեան, Ազգ. «Հայկազեան» մանկապարտէզի աշակերտները, Պ. Պ. Ուլուհօճեան, Մուրազեան, Ս. Ստեփանեան, Ա. Հացագործեան եւ Լ. Ալէմեան, օրուան պատշաճ յուզիչ արտասանութիւններով: Ամէնքն ալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց պարտականութիւնները:

Հանդէսին երկրորդ մասի առաջին բաժինը սկսաւ Հ. Ա. Ճ.ի երկս. երգչախումբին ղեկավար Ֆէրատեանի խնամքով պատրաստուած Հայաստանի ազատութեան քայլերգով, որմէ վերջ Ազգ. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Կիւրեղ Խրայեան, որ նախ չեշտեց հայաջինջ սարսափներու ահաւոր համեմատութիւնը ուրիշ ջարդերու հետ, յետոյ պարզեց ոճրագործ Իթթիհատին հրէշային դաւերը եւ ակնարկ մը նետելով հայ ժողովուրդի փառաւոր անցեալին վրայ, հերքեց այն կարծիքը թէ կուսակցականներն էին որ պատճառ եղան ջարդերուն: «Բայց մենք չփճացանք: Մեր աշխուժութեանց ու զոհաբերումներուն արդիւնքը եղաւ մեր հայրենիքը Արարատի ստորոտը: Այդ հայրենիքին զարգացման ու բարձրացման համար ներքին համերաշխութիւն մը լաւագոյն ուղեգիծն է գաղութներուն համար»:

Պ. Մելքոն Գեղունի, խօսելով Հայ Ազգ. Ճակատի կողմէ, յուզումով յիշեց մեր նահատակները եւ նոր կորիճները,— Զօր. Բաղրամեան եւ ուրիշներ, եւ իր կարգին միութեան եւ համերաշխութեան կոչ ըրաւ, յաւերժացնելու համար մեր մէկ միլիոն նահատակներու պանծալի յիշատակը:

Ներկայ մը

ուած է: Մոսկուայի «Կարմիր Աստղ»ը կը գրէ թէ կարմիր զինուորները ճեղքելով Պերլինի ստորերկրեայ երկաթուղին, կը խոյանան դէպի քաղաքին կեդրոնը: Գիրկ գրկի կռիւներ տեղի կ'ունենան ստորերկրեայ երկաթուղիի մթին անցքերուն եւ փապուղիներուն մէջ զոր Գերմանները կ'օգտագործեն, պահեստներ փոխադրելու համար ճակատէ ճակատ: Խորհրդային հրասայլերը եւ հետեւակազօրքը յառաջ կը խաղան Պերլինի բոցավառ փողոցներուն մէջ, Ունթըր տէն Լինտընի շրջակաները: Ամբողջ քաղաքը ինկած է Ռուսերու երկաթեայ ճանկին տակ, ինչպէս կը հեռագրէ Ռիւթէրի թղթակիցը: Խորհրդային օդանաւերը անընդհատ կը սաւառնին մայրաքաղաքին արեւմտեան ճամբաներուն եւ երկաթուղիի ելքերուն վրայ, խափանելու համար որ եւ է շարժում դէպի ներս կամ դուրս: Ռուսերը խորտակած են գերմանական գլխաւոր գիծերը հիւսիսային, արեւելեան եւ հարաւային թեւերուն միջեւ եւ այժմ զբաղած են մնացեալ զօրամասերը կազմալուծելու, մանր խումբերու վերածելու, իբրեւ նախաբան վերջնական մաքրագործումի: Մինչ խորհրդային յարաճուն զօրամասեր, հրասայլեր եւ թնդանօթներ կը թափին քաղաքին մէջ, վերջնական գրոհը տալու համար, գերման պարտուած պահակազօրքին գեբրիներու շարքեր կ'առաջնորդուին դէպի արգելարանները:

Նացի երեւելիները արդէն հեռանալ սկսած են, բայց մարդ չի գիտեր թէ ո՛ւր կը գտնուի Հիթլէր:

ՈՒՐԻՇ ԴԷՊՔԵՐ, ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ճակատամարտը յաջողութեամբ կը շարունակուի հիւսիսային Իտալիոյ մէջ: Մասնագէտի մը կարծիքով, ճակատամարտը ի վերջոյ պիտի դառնայ Գերմանիոյ ամէնէն մեծ նահանջներէն մէկը: Մարէշալ Ալէքսանդրի ընդհ. յարձակողականը հետզհետէ վճռական հանգամանք կը ստանայ: Գերման հինգ զօրաբաժիններ տակաւին կը կռուին Փօ գետին հարաւակողմը, հարթ գետնի վրայ: Դաշնակից զօրամասերը կը շարունակեն յառաջ խաղալ, սպառնալով Վերոնայի, Փատովայի, Վենետիկի եւ Վիչէնցայի հաղորդակցութեանց մեծ գիծերուն: Այս ճակատին վրայ գերի բռնուեցան 25000 հոգի: Իտալացի ըմբոստներ կը գործեն գերման ճակատին ետեւը եւ արդէն բռնած են իտալեւզուիցերիական սահմանագլուխը:

*** Ամերիկացի զօր. Փէթընի բանակը, որ Միւնիխի վրայ կը քալէ, կատաղի դիմադրութեան հանդիպած է տեղ - տեղ: Միեւնոյն ատեն յառաջ կը խաղայ ֆրանսական Ա. բանակը, հետզհետէ մօտենալով Աւստրիոյ: Այս բանակը եւ ամերիկեան երկու բանակներ արագօրէն կը քալեն Հիթլէրի միջնաբերդին վրայ:— Հիւսիսային շրջանին մէջ անգլիական զօրամասեր յաջողեցան ճեղքել Պրէմէնի գլխաւոր գիծերը:— Արեւելեան ճակատին վրայ, Ռուսերը գրաւեցին Փիլաուն, արեւելեան Փրուսիոյ գերմանական վերջին ամրոցը:

Մասնագէտներու կարծիքով, Գերմանիոյ վերջին միջնաբերդը պիտի կազմէ Նորվեկիան, երբ իյնայ Պավարիա-Աւստրիա միջնաբերդը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ Ա. Հանըմեանի համար, այս կիրակի, Փարիզի եկեղեցին:

Փէթէն պիտի արգելափակուի բերդի մը մէջ

Ընդհ. դատախազ Բառիվի պաշտօն յանձնուեցաւ մարէշալ Փէթէնը ընդունիլ Զուիցերիոյ սահմանին վրայ եւ Փարիզ բերել: Թերթերը կը գրեն թէ Մարէշալը պիտի արգելափակուի Մօն Վալէրիէնի բերդին մէջ (այնտեղ ուր կը կատարուէին հայրենասէրներու գնդակահարութիւնները):

Փէթէն պիտի դատուի իբրեւ դաւաճան եւ գործակից թշնամիին: Եթէ յանցաւոր հռչակուի, ենթակայ է մահապատիժի: Թերթերը կը գրեն թէ ամբաստանագրին առաջին երեք մասերը կ'ապացուցանեն որ 89ամեայ ծերունին կասկածելի էր 1940էն առաջ ալ: Թերթի մը կարծիքով, հաւանական չէ որ դատը տեղի ունենայ 10 շաբաթէն առաջ: Ամէն պարագայի մէջ չի կրնար սկսիլ մայիս 17էն: Ձերբակալման հրամանագիրներ հանուեցան մարէշալին ընկերացող անձերու դէմ եւս:

Ոչ միայն տեղական մամուլը, այլեւ անգլիական եւ ամերիկեան թերթերը առանց այլեւայլի դաւաճան կը հռչակեն Փէթէնը: «Իւմանիթէ»ն իր երէկուան խմբագրականով — խորագրով ալ — կը պահանջէր «Դէպի կառափնատ առաջնորդել Փէթէնը, առանց աւելորդ յապաղումի»: Եւ կ'աւելցնէր.— «Հասա՞ծ է ժամը յիշելու այն մեծ ճշմարտութիւնները զոր կը ծանուցանէր Ռոպըսփիէռ 1792 Դեկտեմբեր 3ին, երբ կը պահանջէր փութացնել դաւաճան Լուի ԺԶ.ի դատավարութիւնը»:

Սէնտիքաներու Միութեան համագումարը ծափահարութեամբ քուէարկեց բանաձեւ մը որ կը պահանջէ «խստօրէն գործադրել հանրապետական արդարութիւնը,— մահապատիժ դաւաճաններուն համար»:

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՑԱՆԿ 7

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

ԲԱՑԱՌԻԿ ԲԱԺՆԵԳԻՆ ԿԱՄ ՆՈՒԷՐ

Տակառեան Վարդգէս (Փարիզ), Ոմն՝ Գ. Մկ. (Փարիզ), Պայրամեան եղբ. (Փարիզ), Գաբոյեան (Փարիզ), Արշաւիր եւ Համբար Խանէտանեան եղբ. (Փարիզ), Ջիլճեան Բ. (Մարսէյլ), Կրօն Զալըքեան (Փարիզ) 2000ական ֆրանք:

Խ. Թելեան (Մարսէյլ), Գ. Պաղտասարեան (Մարսէյլ) 1750ական:

Գ. Ճէտէճեան (Փարիզ), Ս. Քոչեան (Մէօտոն), Կապոյտ Խաչ Իթալիի մասնաճիւղէն, (Նուէր Պրեվանի հիւանդներուն), Զպուքճեան (Փավիյօն), Եր. Մինասեան (Փարիզ), Քուկոեան Զաքար (Վիէն), Պ. Պալեան (Շավիլ), Ֆօթօ Արաքս (Փարիզ), Նալպանտեան (Փարիզ), Տէր Պետրոսեան (Լիոն), Քէօսէեան (Կրընոպլը), Գ. Փափազեան (Պ. Քոլոմպ), Ս. Տիրատուրեան (Մարսէյլ), Տիկին Նալպանտեան (Վիէն), Լ. Պապիկեան (Մարսէյլ) 1000ական ֆրանք:

Մեր ծաղկոցը

ՊԱՆԵԷՕ.— Հինգ տարիներու բռնադատեալ դադարէ մը վերջ, Հայոց եկեղեցիի վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ ամբողջական ծախքով վերաբացուեցաւ մեր դպրոցը, վեց ամիս առաջ:

Պանեէօ-Քաշանի «Յառաջդիմասիրաց»ը, որ տարիներէ ի վեր կը գործէր, ուսուցիչ ունենալով Տիկին Սիրվարդը, յետոյ Նշան Պէշիկթաշլեանը, այն ատեն բաւական բան սորվեցուցած էր, իսկ այնուհետեւ մեր մանուկները մնացած էին բոլորովին անհաղորդ մայրենի բարբառին: Պ. Գրիգոր Բաթուկեանի միջամտութեամբ էր որ Փարիզի եկեղեցիի վարչութիւնը ստանձնեց այս ազգօգուտ գործը եւ այսօր 80 մանուկներ կը յաճախեն հայկական դպրոց, շաբաթը մէկ անգամ: Կրթական մարմինը որ կը բաղկանայ 7 սրտցաւ հայրենակիցներէ, ատենապետութեամբ Պ. Ս. Գարակէօզեանի, ամէն ջանք թափած էր աշխատակցութեամբ ուսուցչուհի Օր. Բերկրուհի Ծալեանի, խնամուած հանդէս մը տալու համար: Հանդէսը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 22ին Պանեէօյի ֆրանսական դպրոցի մէկ սրահին մէջ, շնորհիւ Պ. Օննիկ Մելքոնեանի որ տեսակ մը կապ է գաղութիս եւ քաղաքապետութեան միջեւ: Աւելի քան 300 հայրենակիցներ ներկայ էին, իսկ մանուկներու ալիքը որքա՜ն սրտապնդիչ էր եւ յուսատու՝ մեր ժողովուրդի ապագայի տեսակէտէն...

Հանդէսը բացուեցաւ «Մարսէյեէզ»ով, ապա կարգով բոլոր աշակերտները արտասանութիւններ ըրին ու խումբերով պարեցին: Որքան գեղեցիկ էին 7—8 տարեկան աղջնակներու հայկական պարերը ազգային տարազով: Նուագով կ'ընկերանար Պ. Գարեգին:

Փարիզի եկեղեցիի վարչութիւնը որ ներկայ էր հինգ անդամներով (Պ. Պ. Պարկիրճեան, Գազազեան, Սարըեան, Ֆէնէրճեան եւ Փաթուկեան), շատ գոհ մնաց կատարուած գործին արդիւնքէն: Հանդէսին մուտքը ազատ էր: Ներսը նուիրատուութեան ցանկ մը բացուեցաւ որու արդիւնքը եղաւ 21700 ֆրանք: Ահաւասիկ անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ այն հարցերը որոնց շուրջ մեր ժողովուրդը վէճ չունի, հրաշք կը գործէ: Ո՜ւր է որ տեսակէտի վէճերը շինարար ոգիով ու առանց քինախնդրութեան կատարուէին ու այս տարաբախտ ժողովուրդը միաբանութեան ապացոյցը տար: Բայց ներողութիւն, ճամբան հարթուած է բաւական, ու փոխադարձ զիջողութիւնը եւ լայնամտութիւնը կրնան իրականացնել մնացեալը:

Լ. Տ.

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Samedi 28 Avril 1945 Շաբաթ 28 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4389-Նոր շրջան թիւ 18 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ԵՐԵՍՈՒՆ ՏԱՐԻ

Երեսուն տարի՛ :

Երեսուն տարի այն քստմնելի Եղեռնէն ասդին, երբ ժողովուրդներու ամէնէն հիներէն, ամէնէն ազնիւներէն մէկը, կիսով կոտորուած, դարձաւ թափառական, ցիրուցան, իր վէրքը արիւնոտ, զարհուրանքը աչքերուն մէջ, ու սիրտը բզկտուած անխնայ :

Ու վերապրողը, որ մնաց տակաւին այսօր ամէն գոյնի երկինքի տակ, չէ կրցած դարմանել այդ խոր վէրքը, մնացեր է ցանուցրիւ եւ իր սիրտը պահեր է տակաւին սեւ, մութ անկիւն մը, որ իր ցաւին խորանն է, իր վիշտին ատրուշանը :

Կարելի չէր տարբեր բան սպասել այս ժողովուրդէն որ գիտէ կապել իր վէրքերը, այո՛, որ կը ջանայ դարմանել զանոնք, հակառակ բոլոր տառապանքներուն եւ սարսափներուն, բայց չի մոռնար այն որ կը կոչուի «Ապրիլ 11)24 :

Հարցուցէք ամէն մէկ ճողոպրած մայրիկի երազը այս գիշեր : Ան պիտի պատմէ ձեզի կախաղաններու ճօճումը, կամ իր աղջկան ողջ հրկիզումը : Սա երիտասարդը ընդոստ արթնցած է քունէն, Եփրատն է տեսած հազարաւոր դիակներով կարմրած : Ո՞ր մէկուն յուզումը այս գիշեր, ո՞ր մէկուն վերապրումը երեսուն տարի վերջ, երեսուն անգամ աւելի կենդանի :

Ես ալ երազեցի ցաւատանջ ու տեսայ սա փոքրիկ հայորդին ցորենի հասկերուն առջեւ, Օսմանիէի դաշտին մէջ, լքուած մայրիկէն, մանուկը հայորդի որ դնաց կծկուիլ Թուրք կնոջ կուրծքին, թոյն եւ լեղի ծծելու համար :

Սա աղջնակը տասնամեայ որ Կեսարիոյ հրապարակէն հօրը դիակը կախաղանէն վար առնելով, հետն է բերած, կարծես դոռալու համար դահիճի երեսին :

Սա խումբը կտրիճ Ուրֆացիներու Ինթիլլի ձորին մէջ կոտորուած անխնայ, քար կոտրելու պատրուակով հոն բերուած :

Ինչո՞ւ են հաւաքուեր, սա արաբ մանուկները դրան մօտ, — անօթութենէն հոգեվարք կեսամեռ կին մըն է դրեր գլուխը սեմին :

Իր զոյգ անիւներու վրայ թաւալող կառքն ալ կ'այցելէ մէկիկ մէկիկ խաները իրարու վրայ դիզելու համար Թիֆլիսի զոհերը տասնով-քսանով, հասարակաց փոսը լեցնելու համար, առաջնորդութեամբ Զէյթունցի կառապանին :

Ի՞նչ կը փնտռէ սա ծիւրաած մամիկը, թոռնիկը թեւերուն մէջ, այս կիզիչ արեւին տակ :

— Կարաւանին քովն ի վեր, չուք, պատառ մը չուք, ուր կարենայ հանգիստ, գո՛վ, հոգին աւանդել իր մանուկը : Եկեղեցի կը վազեմ խելակորոյս, աղօթելո՞ւ թէ ապաստանելու համար : Ի՞նչպէս աղօթել, տեսէք սա ծերունին որուն արցունքը հեղեղի պէս կը վազէ սպիտակափառ մօրուքն ի վար եւ բազկատարած կը կրկնէ անվերջ, դէմքը խորանին՝ գլուխը բարձրացուցած դէպի իր Տէրը :

— «Կա՞ս, չկա՞ս, ըսէ՛ կա՞ս թէ չկա՛ս» :

... Ես ալ կ'արթննամ երազէս, երա՞զ թէ իրականութիւն : Իրականութի՛ւնը այսօր ամբողջ կիսագունդի մը միլիոնաւոր ժողովուրդներուն համար, որ սակայն չի կրնար մոռցնել մեզի 1915ի Արհաւիրքը :

Տ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ

ՎԱՂՈՒԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ տեղի կ'ունենան վաղը, մասնակցութեամբ 23 միլիոն քուէարկուներու որոնց 60 առ հարիւրը կիներ են : Պիտի ընտրուին 600000 ներկայացուցիչներ բայց ընտրութիւն պիտի չկատարուի չորս նահանգներու մէջ որոնք պատերազմական գօտի են, ինչպէս եւ քանի մը պաշարուած քաղաքներու մէջ : Ազատուած գերիները եւ աքսորականներն ալ պիտի քուէարկեն : Տեղափոխուած քաղաքացիները նամակներով պիտի ղրկեն իրենց քուէները, ուր որ կարելի է, բայց ճակատի զինուորները պիտի չմասնակցին : Ընտրական պայքարը շատ բուռն չէ : Կուսակցութեանց եւ զանազան խմբակցութիւններու ծրագիրները մեծ տարբերութիւններ չեն ներկայացներ իրարու հետ եւ կառավարութեան քաղաքականութեան վրայ :

ՄԱՐԵՇԱԼ ԿԷՕՐԻՆԿ հրաժարեցաւ Գերմանիոյ օդանաւային հրամանատարութենէն, «սրտի հիւանդութեան պատճառով» :

ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Վերջին պահուն Լիոնէն հասած հեռագրէ մը ցաւով կ'իմանանք վաստակաւոր ուսուցչին եւ հրապարակագրին՝ եւ «Յառաջ»ի, Տարազին՝ Երուանդ Տէր Անդրէասեանի մահը :

Հանգուցեալը ութսունը անցած էր, եւ բաւական ատենէ ի վեր անկողին գամուած : Քանի մը օր առաջ կը հաղորդէր թէ մայր շնչերակի տագնապ մը ունեցած է եւ չի կրնար աշխատիլ : Նամակըն ալ իր տղուն տունն տուած էր :

Յաջորդով՝ իր կեանքի եւ գործի մասին : Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, շաբաթ, Լիոնի Հայոց եկեղեցին :

Մեր խորին ցաւակցութիւնները իր ընտանեկան պարագաներուն :

«Յառաջ»ի վաղուան թիւը

Պիտի հրատարակուի չորս էջ, նուիրուած 1915ի Հայաջինջ Սարսափներու յիշատակին :

Յօդուածներ ունին. — Շ. Նարդունի, Հրաչ Զարդարեան, Հրաչ Սարգսեան, Ղ. Մելոյեան, Հր. Սամուէլ, Հր. Բալուեան, Հայկ Սարգսեան, Արշաւիր Խանէտանեան, Հրանտ Ակոնայեան, Շ. Միսաքեան, *եւայլն* :

ՓԱՌՔ Ի ԲԱՐՁՈՒՆՍ...

Փա՛ռք բազմաչարչար ստրուկ մարդկութեան
Տառապանքների, վշտի աղբիւրին,
Կեանքի հեղեղում չարի խորտակման,
Անռեյլի կուռի մարտիրոսներին :

Փա՛ռք զրկանքների մեծ անապատում
Խիզախ, աննուան մագլցողներին,
Քաղցից նուաղած հրապարակներում
Հացի եւ վրէժի երգ երգողներին :

Փա՛ռք սրախողխող ու գնդակահար
Քաջ ըմբոստների լուռ շիրիմներին,
Մռայլ հանքերում ընկած շարեշար
Սմքած, տրորուած սեւ դիակներին :

Փա՛ռք թիկունքներին՝ ծռուած բեռի տակ,
Կոշտացած, ջլոտ ժիր բազուկներին,
Փա՛ռք ի բարձունս սուրբ ազատութեան
Նորածին ոգուն՝ տանջանքում ծնած :

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԿՈՒՐՂԻՆԵԱՆ

Փիւնիկ «Յառաջ»ը

Դառըն օրերու սեւ շղարշին տակ,
Գիտեմ, վշտաբեկ, ցաւով անյատակ,
Սեւեռուն մտքով, յուսաբեկ սրտով՝
Թիւերն «Յառաջ»ի դրիր քովէ քով :

Վաստակըդ բեղուն՝ սրտի ու մըտքի՝
Խիստ ու շառաչուն, բայց առանց կըքի,
Հարազատ երկրիդ ափերէն հեռու,
Փարոսի նըման եղաւ լուսատու :

Ու հայ տաճարի բուրվառի նըման՝
Կնդրուկ, խունկ, հալէ անկէ դուրս թըռան,
Բուրմունքէն անոր թեթեւցան սրտեր՝
Երբ՝ ծարաւ Հայը՝ թերթիդ կ'սպասէր :

Երդիքներու տակ, մէջ գործարանի,
Անենցուկ Հայը՝ երբ կը վարանի՝
Յոգնած գլուխով կը քաշէ հառա՛չ՝
Բայց գիտէ որ միշտ չուշանար «Յառաջ» :

Ամուր շաղկապ մը՝ գաղութէ գաղութ :
Լոյս փաղաքները, մինչեւ խուցը մութ
Կապեց իրարու՝ քու խօսքըդ ու գիր,
Բոլո՛ր սրտերը Հայուն տարագիր :

Իր դադարումը ցաւով համակեց,
Ու հին թիւերու շեղջակոյտին յեց՝
Գրքերու նման միշտ պըպըտեցին՝
Երբ անոր շունչին պէտքը ըզգացին :

Հաւատքը անոնց երբե՛ք չէր մեռած,
Ու կ'ողջունենն արդ անոնք՝ աչքով թաց
Վերերեւումը Փիւնիկ «Յառաջ»իդ,
Հակած իր վրայ ժպտով անքըթիթ :

Հայ նոր յոյսերու աստղը նորածին
Հաւատքով լիցուց խե՛ղճ Հայուն հոգին,
Ու կ'ըսպասէ որ բանբերի նըման
Խօսքըդ ու լուրեր իր դուռը բանան :

Զ. ՎԱՐԴԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՆՈՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐ Կ'ԻՅՆԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ ԳՐԱՒԵՑ ՇԹԷԹԻՆԸ

Սթալին մառէշալ Ռոքոսովսկիի ուղղուած օրակարգով մը կը ծանուցանէ թէ Սպիտակ Ռուսիոյ Բ. բանակը ճեղքելով Օտէր գետին արեւելեան եւ արեւմտեան ափերը, Շթէթինի հարաւակողմը, մտաւ գերմանական ամրութեանց մէջ, գետին արեւմտեան ափին վրայ եւ գրաւեց Շթէթինը, մայրաքաղաք Փոմերանիոյ եւ մեծ նաւահանգիստ Պալթիկ ծովուն վրայ) : Կարմիր բանակը գրաւեց նաեւ ուրիշ չորս քաղաքներ :

Երկրորդ օրակարգով մը, ուղղուած մառէշալ Մալինովսկիի, Սթալին կը հաղորդէ Չեխոսլովաքիոյ ճարտարագործական մեծ կեդրոնին՝ Պրնոյի գրաւումը : Այս քաղաքը երկաթուղիի կարեւոր հանգոյց մըն է եւ հզօր ամրոց մը կը կազմէր գերմանական բանակին համար : Պրնօ միեւնոյն ատեն կեդրոնն է մեծ զինագործարաններու եւ իր անունէն կոչուած է «Պրէն» թնդանօթը :

Ամերիկեան զօրամասեր Դանուբը անցան Ռէկէնսպուրկի (Ռաթիզպոն) երկու կողմերէն, յառաջ խաղալով դէպի հարաւային միջնաբերդը, Միւնիխ եւն. : Ուրիշ զօրամասեր աւելի մօտեցան չեխական սահմանագլուխին, շարք մը քաղաքներ գրաւելով : Ֆրանսական Ա. բանակը խորտակելով գերման յենարանը հարաւային ճակատի արեւմտեան ծայրին վրայ, նոր դիրքեր գրաւեց Զուիցերիոյ սահմանին մօտ եւ այժմ կը յառաջանայ դէպի Ֆրիտրիխսհաֆըն, Քոնսթանցայի լճին հիւսիսային ափը : Զրոյցի մը համաձայն Քոնսթանցա մտած է (հարաւային ափ) :

Անգլիական բանակը վերջնապէս շահեցաւ Պրէմէնի ճակատամարտը, կատաղի կռիւներէ վերջ : Քաղաքին պահակազօրքը ամէն կողմէ կրակի բռնուած ըլլալով, տեղի տուաւ, եւ համայնավարներ ու հականացի քաղաքացիներ դիմաւորեցին Սկովտացի զինուորները, մառաններէն հաւաքուած գինիներ հրամցնելով : Չորս օրուան կռիւներու ընթացքին, օդանաւերը 1500 թոն ռումբ ձգած էին Հիւսիսային ծովու այս երկրորդ մեծ նաւահանգստին վրայ, խորտակելով ամրութիւնները :

Ռուսները Պերլինի կեդրոնին մէջ

ՀԻԹԼԷՐ ԱՆՁԱ՛ՄԲ ԿԸ ՎԱՐԷ ԿՌԻՒԸ

Համպուրկի անթելը կը ծանուցանէ թէ խորհրդային զօրամասեր Շփրէ գետը անցնելէ վերջ, հասած են Եաննովիցի կայարանը : Թերթերը կը գրեն թէ կարմիր բանակին ամէնէն խոր թափանցումն է այս ներքին Պերլինի մէջ : Եաննովիցի կամուրջը միայն քանի մը եարտա հեռու է կայսրդղեակէն, Ունթէր տէն Լինտէնի ծայրը, եւ շատ մօտ Ֆրիտրիխշթրասէի, ուր կը գտնուին բազմաթիւ պետական հաստատութիւններ : Նոյն աղբիւրներուն համաձայն, Հիթլէր Պերլին պիտի մնայ մինչեւ որ ճակատամարտը յաջող ելքի մը յանգի : Պերլինի պաշտպանները տակաւին կը յուսան թէ յաղթանակով պիտի վերջանայ իրենց մայրաքաղաքին յուսահատական պայքարը : Տոքթ. Կէօպէլս խոստացաւ նոր եւ հզօր ուժեր ղրկել պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար եւ հաւաստեց թէ Հիթլէր անձամբ կը վարէ գործողութիւնները, «ամուր ձեռքով եւ հանդարտ ջիղերով» :

Մասնագէտներու կարծիքով, Պերլինի պաշտպանութեան ճակատը այժմ կը գտնուի քաղաքին կեդրոնը : Ոստիկանութիւնն ալ միացած է զօրքին : Ամրապէս պաշտպանուած շրջանի մը հրամանատարութիւնը յանձնուած է ամէնէն երիտասարդ զօրավարին, Պէրֆէնկէրի որ տեղին վրայ իսկ զօրավարութեան բարձրացաւ Հիթլէրի կողմէ : Գերմանական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ռուսերուն յառաջխաղացութիւնը կասեցուցած են Ռաթընօնի մէջ, քաղաքին արեւմտեան կողմը : Ուրիշ լուրեր կ'ըսեն թէ քաղաքին ճարտարագործական աշխատանքը չէ դադրած տակաւին : Փոխադրութիւնները դէչ աղէկ կը շարունակուին եւ բանուորները զէնք եւ պաշար կը հասցնեն թնդանօթներու եւ օդանաւերու կրակին տակ : Գերմանները դեռ չեն խոստովանիր թէ քաղաքը ամբողջովին պաշարուած է :

Ուրիշ աղբիւրներու համաձայն, ռուսական հրասայլերը եւ փողոցային կռիւներու մասնագէտ վաշտերը արդէն դիրք բռնած են Ալէքսանդրփլացի մէջ, Պերլինի պորտին վրայ, որ նշանաւոր է իբրեւ առեւտրական եւ ոստիկանական կեդրոն : Գերման հրետանին այժմ քաշուած է Ունթըր տէն Լինտընէն անդին : Բուն իսկ Պերլինէն խորհրդային գործակալութիւն մը կը խօսի փողոցային կռիւներու մասին, մայրաքաղաքի սրտին վրայ : Կարմիր բանակը հետզհետէ յառաջանալով, իր դիմացը կը գտնէ հարիւրաւոր թնդանօթներ, պատնէշներու ցանցի մը ետին : Կ'ըսուի թէ Գերմանները յուսահատօրէն կը կռուին, վերաբանալու համար ելքը դէպի արեւմուտք որ փակուած էր Ժուկովի եւ Կոնիեւի բանակներուն միացումով : Շատ մը կէտերու վրայ ճակատամարտը կը մղուի պաշարուած պաշտօնատուններու, յարձակաբաժիններու եւ

կայարաններու շուրջը։ Որոշ ճակատ չկայ։ Փողոց մը հազիւ մաքրուած, բուռն կռիւ մը կը սկսի յաջորդ փողոցին մէջ։ Ռուս Թղթակիցները կ'ըսեն թէ ամէն Գերմանացի որ կրնայ հրացան մը կամ թի մը բռնել, կրակը նետուած է։ Պերլինի գլխաւոր ճամբաները խճողուած են ռուս օդնական զօրքերով, հրասայլերով եւ բեռնակառքերով։ Անգլիական օդանաւեր ուշադրութեամբ կը հետեւին գործողութեանց ընթացքին։

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

—o—

Մուսոլինի գերի բռնուած?

Սահմանագլուխէն հասած լուրերու համաձայն, ապստամբութիւն ծագած է Հիւսիսային Իտալիոյ մէջ եւ արդէն ապստամբներուն ձեռքը ինկած են Թորինօ, Ճենովա, Քոմօ, Փարմա եւ ուրիշ քաղաքներ։ Միեւնոյն ատեն զրոյց կը շրջի թէ Դաշնակիցները ցամաք ելած են Ռափալլօ եւ թէ ֆրանքօ-իտալական սահմանագլուխի Ծանօթ քաղաքը, Վինթիմիլէ գրաւուած է Ֆրանսացիներուն կողմէ։ Գերմանները անճար վիճակի մը մատնուած են շատ մը կէտերու վրայ։ Կ'ըսուի թէ Ճենովայի գերման պահակազօրքը անձնատուր եղած է ապստամբներուն։

Անգլիացիները գրաւեցին Վերոնան, որ դուռն է Պրէննէրի հռչակաւոր կիրճին։ Կը նշանակէ թէ գերման բանակը երկուքի բաժնուած է Հիւսիսային դաշտին մէջ։ Այլեւս անխուսափելի կը համարուի գերման տիրապետութեան վերջնական խորտակումը Հիւսիսային Իտալիոյ մէջ։ Կը թուի թէ Գերմանները կը փութացնեն իրենց նահանջը, ծուղակը չիյնալու համար։

*** Իտալիոյ Դիմադրական ճակատին անթելը հաղորդելով ապստամբութիւնը, կ'ըսէ թէ Միլանօն ազատագրուած է, թէ «առաջին անգամ է որ կրնանք ազատ խօսիլ» եւն.։ «Ազատ Ճենովայ»ի անթելն ալ կ'աւետէր թէ քաղաքին նացի պահակազօրքը անձնատուր եղած է, թէ տասնեակներով թշնամիներ կախուած են քաղաքապետարանին առջեւ։ (Ճենովա Իտալիոյ ամենամեծ նաւահանգիստն է, իսկ Միլանօ անոր երկրորդ քաղաքը)։

Աւելի չոնդալից լուր մը,— Թերթերը զանազան աղբիւրներէ առնելով, կը հաղորդեն թէ Մուսոլինի գերի բռնուած է ապստամբներուն կողմէ։ Իտալիոյ Առաջնորդը եւ կուսակցութեան նախորդ ընդհ. քարտուղարը, Ֆարինաչչի Հիւս. Իտալիոյ Քոմօ քաղաքը հասեր էին, ոչ շատ հեռու Զուիցերիոյ սահմանագլուխէն։ Թէեւ Մուսոլինի ծպտուած էր, բայց ճանչցուեցաւ իտալացի հայրենասէրներու կողմէ եւ ձերբակալուեցաւ Փալլանցա քաղաքին մէջ։ Ռատիօ-Հռոմ հաստատելով ապստամբութիւնը, կ'աւելցնէ թէ գերիներուն թիւը 70000ի կը հասնի, թէ Ազգ. Փրկութեան Կոմիտէն կը բաղկանայ չորս կուսակցութեանց անդամներէն, ստանձնելով իշխանութիւնը ամբողջ Հիւս. Իտալիոյ մէջ, թէ տեղական կոմիտէ մը կազմուած է Միլանի մէջ եւն.։

Փէթէն Փարիզ 'փոխադրուեցաւ

Մառէշալ Փէթէն առջի օր Զուիցերիայէն ֆրանսական հողը կոխած ատեն, ձերբակալուեցաւ ֆրանսական ոստիկանութեան կողմէ, որուն կ'ընկերանային դատական պաշտօնեաներ ։

Մառէշալը եւ հետեւորդները նշանակուած վայրը հասան ինքնաշարժներով։ Փարիզէն ղրկուած մասնաւոր կառախումբ մը — հինգ վակոն— կը սպասէր կայարանին մէջ։ Ընդհ. դատախազը կարդաց ամբաստանագիրը եւ ոստիկանական տեսուչ մը կատարեց ձերբակալութիւնը։ Ոչ դուրսէն մարդիկ ընդունուած էին, ոչ ալ թղթակիցները։ Երբ ձեւակերպութիւնը վերջացաւ, մառէշալը առաջնորդուեցաւ Ա. կարգի վակոնը և կառախումբը անմիջապէս ճամբայ ելաւ դէպի Փարիզ։ Գաղտնի կը պահուի մառէշալին արգելափակման վայրը, իսկ դատավարութեան թուականը դեռ չէ ճշդուած։

Հանրապետութեան ընդհ. դատախազը, Մոռնէ, որ պիտի վարէ դատը Գերագոյն Ատեանին առջեւ, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն.

— « Այս մարդուն մարմնաւորած քաղաքականութիւնը զինքը արժանի կը դարձնէ մահապատիժի։ Գալով գործադրութեան, կը կարծեմ թէ՝ մարդասիրական նկատումներ պիտի տիրապետեն, իր տարիքին պատճառով»։

ՍԳԱՍՕՆ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ

Կազմակերպուած Հայ Ազգ. Ճակատի Ժանթիյի-Պիսէթրի մասնաճիւղին կողմէ, 28 Ապրիլ շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 34 Rue Danton, Patronage Familialի սրահին մէջ, Bicêtre, Métro Pte. d'Italie։ Կը հրաւիրուին շրջանին բոլոր հայրենակիցները։ Մուտքը ազատ է։

ՕՐ. ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ

Կ'երգէ Carrefour des Ondesէն, երկուշաբթի Ապրիլ 30ին, ժամը 12.45ին, հայերէն եւ ֆրանսերէն։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Երէկ եւ այսօր

—o—

ՎԱԼԱՆՍ, 23 Ապրիլ.— Տարիներ անցան։ Պիտի ջանամ Վալանսի հայ կեանքը խտացնել քանի մը նախադասութիւններու մէջ, խնայելու համար «Յառաջ»ի սիւնակները։

1940ի «զինադադարէն» վերջ, բոլոր հայ միութիւնները լուծուեցան, բացի Ազգ. Միութենէն, Աղքատախնամէն եւ դպրոցէն։ Գերի մնացած էին 68 հայ զինուորներ, յաջորդաբար վերադարձան 24 հոգի։

Գրաւման շրջանին, ոստիկանական զինեալ ուժեր երեք անգամ յաջորդաբար, առտուն կանուխ ժամը 5ին, թշնամի բանակին ի նպաստ աշխատցնելու համար զօրանոց առաջնորդեցին 190 Հայեր։ 58 հոգի ղրկուեցան Մանշի ծովեզերեայ շրջանները, պարտաւորիչ աշխատանքի համար։ Գացողները անմիջապէս լքելով իրենց աշխատանքի կայանները, փախան։ Կարելի է ըսել որ, բոլոր հայ այրերը պարտաւորիչ աշխատանքի համար հրաւիրագիր ստացան, բայց Գերմանիա ղրկուեցան միայն 29 հոգի։

Կ'ողբանք նաեւ մահեր.— Զաքար Տարագճեան, Սարգիս Սատըքեան, Վահրամ Մխճեան, ռազմաճակատին վրայ ինկած՝ Արմենակ Թէպոյեան եւ Սարգիս Խօճիկեան՝ գերութեան մէջ մեռած։ Իսկ անցնող տարուան Յուլիսի եւ Օգոստոսի ռմբակոծութիւնները մեզմէ խլեցին բազմաթիւ հայորդիներ,— Խորէն Շամախեան եւ իր 22 տարեկան կորիճ զաւակը, Հայկազ Պարսամեան, Կարապետ Թիւֆէնկճեան, Անդրանիկ Մարգարեան, իր տիկինը երկու փոքրիկներով։ Ո՞ր մէկը յիշել, — այրեր, կիներ, փոքրիկներ, ընդամէնը 61 հոգի։ Ինքնաշարժի արկածի մը զոհ գնաց սիրելի Գէորգ Գասեանը, անցեալ Դեկտեմբերին։ Նիւթական վնասներն ալ կարեւոր են։ Հայապատկան տուներ հիմնայատակ կործանեցան, տասնեակ ընտանիքներ աջ ու ձախ անպատսպար մնացին, Հայոց մատուռը հրկիզուեցաւ։

Գրաւման շրջանին եւ ազատագրումէն վերջ գաղութը ունեցաւ օրինակելի համերաշխութիւն որ միշտ կը շարունակուի։ Այս կէտը կը շեշտենք ի պատիւ Վալանսի հայութեան։

Այժմ ունինք ազգ. միութիւնը, Հայ Ազգ. Ճակատը 136 անդամներով, Հայ Մարզական Միութիւնը 64 անդամներով, Հայ Երիտասարդ Հայրենասէրներու Միութիւնը 128 անդամներով։

Ազատագրումէն վերջ, Հ. Ե. Հ. Միութիւնը ունեցաւ մէկ հրապարակային բանախօսութիւն մը եւ մէկ ներկայացում։ Խորհրդային բանակի հայ զինուորները ներկայացուցին անմահ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկանները»։ Ազգ. Ճակատը ունեցաւ երկու հրապարակային բանախօսութիւն։ Համազգային սգահանդէսի 30երորդ տարեդարձը պիտի տօնուի «Սալ տէ Ֆէթ»ի մէջ, նախաձեռնութեամբ Ազգ. Ճակատի։

Թղթակից

ԿԻՐԱԿԻ, ԱՊՐԻԼ 29 ԺԱՄԸ 15ԻՆ
ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՍՕՆ

Կազմակերպուած Հայ Ազգ. Ճակատի կողմէ
Մէզօն տը լա Շիմիի մէջ, 28 ռիւ Տօմինիք, մէթրօ՝ էնվալիտ կամ Սոլֆէրինօ)։

ԿԱՐԵՒՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Շուտով տպագրութեան պիտի յանձնուի ֆրանսերէն պատկերազարդ չքեղ հատոր մը, որուն բովանդակութիւնը պիտի ըլլայ Հայ Գաղութին մասնակցութեան պատմութիւնը Ֆրանսայի ազատագրական պայքարին մէջ։Հոն պիտի երեւին մասնաւորաբար բանակին, դիմադրական ճակատի եւ պետական անձնաւորութիւններուն գրաւոր վկայութիւնները։

Այդ հատորը ամբողջական եւ կատարեալ ըլլալու համար, մեր բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ստորեւ նշանակուած հասցէին ղրկել ամէն ինչ որ կրնայ օգտակար ըլլալ նման հրատարակութեան մը համար, լուսանկարներ (անհատներու կամ խմբանկարներ, փաստաթուղթեր, ռազմադաշտի եւ Դիմադրական ճակատի մէջ գործող Հայերու կենսագրականները, կատարած գործերը եւ զանազան տեղեկութիւններ կարելի մանրամասնութիւններով.— Մեզի վստահուած բոլոր փաստաթուղթերը օգտագործելէ վերջ, պիտի վերադարձնենք իրենց տէրերուն։

Հասցէ՝ Aram Savo, 3, Rue des Jeuneurs, Paris (2)։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կը ներկայացնէ յառաջիկայ Ապրիլ 29ին ժամը 3ին Միւթիւալիթէի մէջ։

"ՊԷՊՕ"Ն Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ

Մեծ երգչախումբով, խորհ. Հայաստանի թատերական խաղացանկին սիւնը, թատերգ. 3 արար։

Մասնակցութեամբ՝ Պ. Պ. Գմբէթեանի, Լաթիֆեանի, Վ. Պաղտասարեանի, Գր. Վահանի, Սանճաքի, Տիկին Լաթիֆեանի, Քիւթնէրեանի եւ Օր. Մինասեանի։

Օր. ԱՆԳԻՆԷ ՊԱԼԸՔՃԵԱՆ (Կարտան) եւ
Պ. ՀԱՅԿԱԶՆ ՔԷՖԷԼԵԱՆ (Փարիզ)
Ամուսնացած 28 Ապրիլ 1945

«Անուշ» օփերան շարժանկար

—o—

Հօլիուուտի մէջ (Մ. Նահանգներ) շարժանկարի վերածուած է Յ. Թումանեանցի «Անուշ»ը, եւ կը ներկայացուի ամիսներէ ի վեր։

Ամերիկահայ թերթերէն կ'իմանանք թէ ծախքերը հոգացած է Պ. Միրիճանեան, գեղարուեստական բեմադրութիւնը եւ ղեկավարութիւնը կատարեր է դերասան Վարդեան, Անուշի դերը՝ Օր. Էլմասեան (այժմ տիկին Վարդեան), իսկ Մոսիի դերը՝ Պ. Վարդեան։

Այդ ժապաւէն - օփերայի առաջին ցուցադրութիւնը տեղի ունեցաւ հոկտեմբեր 29ին Ֆրէզնոյի մէջ։ Թէեւ սուղ գիներ էին նշանակուած, 2 տոլար 40 սէնթ եւ 1 տոլար 90 սէնթ, 1000է աւելի Հայեր փութացեր էին զայն դիտելու։

« Հայրենիք»ի աշխատակիցներէն մէկը այս առթիւ կը մատնանշէ շարժանկարին թերութիւնները.—

Շարժանկարին ցուցադրութիւնը, որ կը տեւէ 45 րոպէ, ինքնին ցոյց կուտայ որ ափյափոյ շինուած բան մըն է։ Ժապաւէնի ամբողջ տեւողութեան կը զգացուի, որ բեմադրողն ու վարիչը ոչ թէ ուզած են գեղարուեստական գործ մը գլուխ հանել, այլ աւելի շատ առեւտրական ձեռնարկ մը։

Նախ՝ գլխաւոր դերակատարները հայերէն լեզուն լաւ չեն գիտեր։ Որով՝ մեր մեծ բանաստեղծի սքանչելի լեզուն կ'աղաւաղուի եւ յաճախ անհասկնալի կը դառնայ։ Դերասաններու հայերէնի չտիրապետելը պատճառ դարձեր է, որ իրենց դերերու էութիւնը չեն հասկցած։ Որով՝ անկարող են եղած «Անուշ»ի հոգեբանական ապրումները արտայայտել։

«Անուշ»ը, Յ. Թումանեանի հովուերգութեան այդ չքնաղ հերոսուհին, 15—16 տարեկան աղջիկ մըն է, երազի պէս գեղեցիկ, անմեղ ու զեփիւռի պէս թեթեւ։ Իսկ ժապաւէնին մէջ մենք կը տեսնենք միջին տարիքի կին մը, որ բռնազբօսիկ ձըգտումներ ունի երիտասարդ ու գեղեցիկ երեւալու, ինչ որ երբեմն ծիծաղելի կը դարձնէ այդ մելանուշի մը պէս նուրբ ու թութուն դերը։ Օր. Էլմասեան ձախողած է։

Նոյնպէս անյաջող է Պ. Վարդեանը Սարոյի պատասխանատու դերին մէջ։ Ան չունի վայրի, առնական գեղեցկութիւնը սարերու հովիւին եւ ոչ ալ անոր բնական, պարզ, բայց իր էութեան մէջ մեծ սէրը եւ այդ սիրոյ առթած հոգեկան ապրումները։ Ժողովրդական տեսարանները թոյլ են ու ոգեւորութենէ զուրկ։ Խմբերգներու ժամանակ Օր. Էլմասեանի ձայնն է, որ կը տիրապետէ։

Գալով հագուստներուն, այդտեղ ալ անճշդութիւններ շատ կային։ Պարը (պալէթ) մեծ դեր կը կատարէ օփերաներու եւ օփերէթներու մէջ, իսկ «Անուշ»ի մէջ գրեթէ կը բացակայի, եթէ նկատի չառնենք Շալախօ պարը, զոր օրիորդ մը պարեց։

Խմբական տեսարաններու մէջ դերակատարները, ըլլալով անփորձ աղջիկներ եւ տղաք, փոխանակ գեղարուեստական ամբողջութիւն մը տալու, ընդհակառակն ծիծաղելի կը դառնան։

Եթէ «Անուշ»ը շարժապատկերի վերածելով, ուզած են հայ գեղարուեստը ծանօթացնել Ամերիկացիներուն, չեն յաջողած։ Ամերիկեան թատրոնները չեն ընդունած զայն ցուցադրելու համար։ Եւ լաւ է, որ չեն ընդունած, որովհետեւ զայն տեսնելով՝ ամերիկեան հանրային կարծիքը գէշ գաղափար պիտի կազմէր հայ գեղարուեստի մասին։

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄԱՅԻՍ 9ԻՆ, ժամը 20ին, Salle Pleyelի մէջ տեղի կ'ունենայ Franco-Arménien Միութեան փառատօնը, հովանաւորութեամբ Փարիզի զինուորական կառավարիչ Զօր. Kœnigի եւ մասնակցութեամբ առաջնակարգ vedettesներու։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Ուսանողներու Տան Օգնութեան մարմնին կողմէ, Շաբաթ, Ապրիլ 28, ժամը 3էն սկսեալ, Salle Jean Goujon։ Տոմսերու թիւը սահմանափակ ըլլալով, այժմէն ապահովել Աճէմեան ճաշարանէն, 12 Rue Cadet։

SALLE GAVEAU

Կիրակի 13 Մայիս ժամը ճիշդ 14.30ին,
Երգահանդէս ԻՐԻՍ ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆԻ
Ցայտագրին մէջ կ'երեւին եւրոպական եւ հայկական երաժշտութիւն, մասնաւորապէս Յովհ. Թումանեանի ԱՆՈՒՇ օփերայէն, ճոխ բաժին, ինչպէս նաեւ Սայաթ Նովայէն։

ԲԱԺՆԵԳԻՆ.— Տարեկան 750, վեցամսեայ 400, եռամսեայ 200 ֆրանք։

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH Fondé en 1925 R.C.S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél. : GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Dimanche 29 Avril 1945 Կիրակի 29 Ապրիլ

ԺԶ. ՏԱՐԻ — 16e Année N° 4390-Նոր շրջան թիւ 19 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 3 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԱՆՈՆՑ ԺԱՆԻՔԸ ԵՒ ՄԵՐ ԿԱՄՔԸ

... Եւրոպան չէր հաւատար — մեր մէջ ալ շատեր չեն հաւատար — երբ կը փորձէինք որ եւ է տեսարան պարզել 1915ի Հայաջինջ Սարսափներէն, վկաներով ու փաստերով:

Իսկ այսօ՞ր, երբ Եւրոպան ինք աւելի քան հինգ տարիէ ի վեր կը գալարուի նոյն Ջարդուրանքին մէջ...

Ոչ միայն պատերազմ, արդիական զինարուեստի դիւային ճարճատումներով, աննախընթ[illegible] ու հրէշային «ստեղծագործութիւններով», գիտութեան բոլոր «հրաշքներով», այլեւ ջարդ: Համատարած եւ կազմակերպուած ջարդ, անծայրածիր տարածութեանց վրայ: Բոլոր մեծ ու փոքր — մանաւանդ փոքր — ժողովուրդներու գլխուն:

Անճիտում, բնաջնջում զանգուածային, առանց ազգի, սեռի, տարիքի կամ դասակարգի խտրութեան: Ճիշդ այնպէս ինչպէս վարժուեր էինք տեսնել Թուրքիոյ մէջ, սուլթանախնամ Վոսփորէն մինչեւ խաւարակուռ Անատոլու, այլ մանաւանդ «արեւելեան» կոչուած նահանգներուն մէջ:

Արդէն իսկ մանրակրկիտ քննութիւններ կը կատարուին պարտեալ Գերմանիոյ զանազան արգելարաններուն մէջ, ստուգելու համար կատարուած բարբարոսութիւնները: Անգլիական պատուիրակութիւն մը հրատարակեց իր տեսածները՝ Պուխէնվալտի (Վայմար) դժոխքին մէջ, որուն զոհերուն թիւը կը հաշուեն 51500 հոգի, առ նուազն 17000ը մեռած այս տարուան յունուարէն ի վեր:

Թերթերը ամէն օր քստմնելի նկարագրութիւններ կը հրատարակեն, ճիշդ այնպէս ինչպէս մենք՝ 1878էն, 1895—96էն եւ մանաւանդ 1915էն ի վեր:

Բայց, Պուխէնվալտը մէկ երեսն է միայն եւրոպական Սպանդին: Դրուագ մը՝ աշխարհասասան Արհաւիրքին մէջ:

Երբ վերջանայ պատերազմը եւ յարաբերութիւնները վերահաստատուին ու կիրքերը խաղաղին, այն ատեն է որ կարելի պիտի ըլլայ ըմբռնել կատարեալ իմաստը պատմական խօսքին.— «Մարդը մարդուն գայլ»:

Ամբողջ ժողովուրդներ բնաջինջ: Քաղաքներ եւ երկիրներ հուրի եւ սուրի մատնուած: Պարբերական ողջակէզ՝ միլիոններով:

Եւ թերեւս այն ատեն մարդիկ յաջողին իրենք իրենց եւ ուրիշներուն բացատրել թէ ինչո՛ւ եւ ի՛նչպէս տեղի ունեցան Հայաջինջ Սարսափները:

Դաւադիր իշխանութիւնը — Թրքական արիւնազանգ դիկտատուրան վճռած էր ջախջախել, արմատախիլ ոչնչացնել ոչ միայն հայ ժողովուրդին ողնայարն ու թեւերը, այլեւ միտքը:

Այդ առաջադրութեամբ, նախ գլուխները ժողվեց ու փշրեց, յետոյ շղթայակապ դէպի սպանդանոց առաջնորդեց բազմութիւնները: Մէկ խօսքով՝ բուն ժողովուրդը: Անոր առեւտրական եւ արհեստաւոր դասը, այլ մանաւանդ արմատը — գիւղացին (ինչ որ ողջ մնացած էր այդ զանգուածէն, հալեցաւ տարագրութեան մէջ, եւ այսօր դուք դժուար պիտի գտնէք համրանք մը որ ուզէ խոփին եւ արօրին կպչուիլ):

Բայց թշնամին, որ ամենակարող կը կարծէր իր արիւնարբու ժանիքը, մոռցած էր մէկ բան,— այս ժողովուրդին կամքը:

Եւ ահաւասիկ երեսուն տարի վերջը, մինչ իր ժանիքը ժանգ է կապած, գալարուելով ինքն իր մէջ, հալածական ժողովուրդը ոչ միայն ունի մանրանկար հայրենիք մը, այլեւ հաւատք՝ մնացեալն ալ վերստանալու:

Մանաւանդ որ, նորէն գետերով արիւն թափեց, եւ կը թափէ, այս անգամ իբրեւ ռազմիկ: Աշխարհի բոլոր ռազմադաշտերուն վրայ:

Ի՞նչ աւելի զօրաւոր ազդակ՝ մեր քաղաքական գիտակցութիւնը սրելու, քան Ապրիլ Տասնըմէկը:

Երեսուն տարի վերջն ալ, ամբողջ խորհուրդմըն է այդ Նախճիրը: Պատմութիւն մը որ հոգիդ կը բզկտէ, բայց միեւնոյն ատեն լայն կը բանայ աչքերդ եւ կը լարէ իմացականութիւնդ, գտնելու համար ելքը:

Վկայ՝ այն ժողովուրդները որ տառապեցան մեզի պէս, հալածանքի, ջարդի եւ գերութեան լեղին քամեցին բուն իսկ Եւրոպայի երանաւէտ ափերուն վրայ, բայց չյուսահատեցան: Վկայ՝ նոյն իսկ այս երկիրը:

Շ.

ԱՊՐԻԼ ՏԱՍՆԸՄԷԿԻՆ ԻՄԱՍՏԸ

Կը խորհիմ թէ պատմական դէպքերը վերակոչելու լաւագոյն եղանակն է ճշդել կամ բանաձեւել անոնց վարդապետութիւնը:

Այս տեսակէտով՝ պատմափիլիսոփայական ի՞նչ իմաստ կը ներկայացնէ Ապրիլ Տասնըմէկը:

Կենսաբանութեան մէջ ծանօթ է երեւոյթ մը, որ կը կո[illegible] tropisme,— [illegible]ողովուրդները եւս կը նմանին [illegible] կամ [illegible] փոքր կենդանական աշխարհին. ինչպէս բուսական կամ կենդանական բջիջները կը դառնան, հակառակ ամէն արգելքի, դէպի լոյսը, դէպի արեւը, դէպի հողը, դէպի ջերմութիւնը, դէպի ջուրը, ժողովուրդները եւս շօշափուկներ կ'արձակեն դէպի հիւսիս կամ հարաւ, դէպի արեւմուտք կամ արեւելք: Այսպէս երբայեցի ժողովուրդը, իր պատմութեան սկզբնական շրջաններուն մէջ, ի յայտ կը բերէր երկու tropisme,— արեւելեան եւ արեւմտեան, կամ եթէ կ'ուզէք՝ քաղդէական եւ եգիպտական:

Հայ ժողովուրդը եւս, սկիզբէն ի վեր, կը մատնէր նոյն երկու դարձումները,— մէկը դէպի արեւմուտք, դէպի Միջերկրական՝ իբրեւ ցեղային հոգեբնախօսական երեւոյթ (քաղաքակրթութիւն), միւսը՝ դէպի արեւելք, դէպի լեռները՝ իբրեւ պատմական ֆիզիքական օրէնք (ինքնապաշտպանութիւն): Գիտեմ թէ ընկերաբանները, տնտեսական պատճառներու կապելով, տարբեր անուններ կուտան այս երեւոյթին, բայց քիչ մը շատ primitivisme կը հոտի նիւթապաշտ դպրոցին այս ուսուցումը: Մեր պատմութիւնը, որ փորձեց հաւասարակշռութիւն մը ստեղծել պարթեւական աշխարհին յաւակնութիւններուն եւ հռովմէական կայսրութեան ցանկութիւններուն միջեւ, սասանեան պետութեան ծրագիրներուն եւ բիւզանդական սուրերու մակընթացութեան միջեւ, Տիգրոնի մազդէական վարդապետութեան եւ Կեսարիոյ քրիստոնէական տեսաբանութեան միջեւ, մինչեւ քսաներորդ դար յաջողելէ վերջ քիչ թէ շատ ամուր բռնել balançoireը՝ յանկարծ կը կորսնցնէ իր աջ թեւը, թրքական անլուր ոճիրին մէջ (Ապրիլ Տասնըմէկ):

Մարդիկ կան, որ ամբո՛ղջ կը տեսնեն այս թեւատ անհատը: Եւ կը հաւատան թէ կրնա՛յ ապրիլ թեւատը: Արդ, ապարէզ կը կարդամ այդ հաւատացողներուն,— թո՛ղ ցուցադրեն իրենց պատմագիտական ամբո՛ղջ բեռը, — եթէ ակադեմական արճարաններու իմաստութիւն չէ կամ մուկը անօթի ձգող գրադարաններու հարստութիւն — համոզելու համար մեզ թէ կարելի է balançoireը վեր բռնել նոյնիսկ մէկ թեւով:

Մէկ բան միայն ճշմարիտ է ինծի համար,— կոտրա՛ծ է Հայոց Պատմութեան մէկ թեւը, մեր թշնամին կոտրեց զայն գիտակցօրէն, հաշիւո՛վ: Եւ ես, այսօր, չեմ ոգեր միայն մեռելները (զգացական խնդիր է այդ), այլեւ, նոյնիսկ ամէնէ՛ն առաջ, մեր Պատմութեան կչռականութեան ոգին:

Ժողովուրդը ծանօթ է ատոր՝ «Թրքահայ Դատ» անունով:

Ապրիլ Տասնըմէկը, ըստ Թուրքերուն, թաղումըն է Թրքահայ Դատին:

Ապրիլ Տասնըմէկը, ըստ մեզի, վերակոչումն է այդ դատին,— մենք զայն պիտի վերարծարծենք, կրօնքի մը արժէքին պիտի բարձրացնենք: Ի՛նչ լաւ, եթէ ուրիշներ ուժ տան մեզի: Ի՛նչ փոյթ, եթէ ուրիշներ ուժ չտան մեզի:

Ո՛չ, տակաւին չեմ յուսահատած: Վասնզի գիտեմ թէ տակաւին կ'ապրին երիտասարդներ, որոնք հաւատք ունին ապագային վրայ, եթէ նոյնիսկ դաւաճանեն սերունդները, կուսակցութիւնները եւ այս կամ այն շլացուցիչ կրկներեւոյթին վազող իմաստունները:

Քաղաքական հարցերու մէջ միշտ վերապահ, ուժին խանդավառութեանց թշնամի, կը դաւանիմ —հակառակ այն փութկոտութեան զոր ցոյց կուտան ոմանք՝ զուռնային ձայնը հարսանեկան հրաւէր կարծելով — թէ մինչեւ որ չլուծուի Թրքահայ Դատը այսպէս կամ այնպէս՝ ոճիր է համակերպիլ Ապրիլ Տասնըմէկի ստեղծած կացութեան:

Ահա թէ ինչո՛ւ Անելիք ունի Հայկական Արտասահմանը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐ Էռիօ, Ռէյնօ, Տալատիէ եւ զօր. Կամլէն, որոնք ազատուած էին արգելափակումէ, Զուիցերիա կը գտնուին այժմ, համաձայն զանազան զրոյցներու: Կատարուած բանակցութեանց շնորհիւ, Գերմանիա պիտի արձակէ բոլոր քաղաքական կալանաւորները:

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԴԱՇՆԱԿԻՑ ԵՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՆԵՐԸ ՄԻԱՑԱՆ ԷԼՊԱՅԻ ՎՐԱՅ

Զօր. Այզընհաուըր, արեւմտեան ճակատին դաշնակից սպարապետը, պաշտօնապէս հաղորդեց թէ ամերիկեան զօրաբաժնի մը եւ ռուսական զօրաբաժնի մը հրամանատարները իրարու հանդիպեցան Ապրիլ 26ին, Թորկաուի մէջ, Լայփցիկի հիւսիսային արեւելեան կողմը: Այս առթիւ քըննուեցան դերերը անմիջապէս փոխանակելու խնդիրը: Պահակախումբերու միջեւ առաջին շփումը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 25ին ժամը 4.40ին, երբ ամերիկեան հետապօտիչ ջոկատի մը աւագ տեղակալը եւ երեք զինուորներ հանդիպեցան ռուսական զօրաբաժնի մը զինուորներուն:

Մառէշալ Սթալին երկու բանակներուն միացումը հաղորդեց օրակարգով, որ կ'ըսէր.— Ուկրայնական Ա. բանակէն զինուորներ եւ բրիտանական եւ ամերիկեան զինուորներ, զարնելով արեւելքէն եւ արեւմուտքէն, ճեղքեցին գերման զօրքին ճակատը եւ միացան Գերմանիոյ կեդրոնը, Թորկաու քաղաքի շրջանին մէջ: Այսպէս հիւսիսային Գերմանիոյ գերման զօրքը կտրուեցաւ հարաւային շրջանի բանակէն: Ի պատիւ այս պատմական դէպքին, այսօր Մոսկուա, մեր հայրենիքին մայրաքաղաքը, յանուն երկրին պիտի ողջունէ Ուկրայնական Ա. բանակին քաջարի զինուորները եւ մեր դաշնակից բրիտանական եւ ամերիկեան զինուորները, 24 համազարկ արձակելով 324 թնդանօթներով: Կեցցէ ազատասէր ժողովուրդներուն յաղթանակը Գերմանիոյ վրայ»:

Սթալինի ծանուցած հրետաձիգ ողջոյնը ամենամեծն է որ արձակուած ըլլայ: Բանակներուն միացումով Գերմանիան երկուքի կը բաժնուի, մէջն ըլլալով ջախջախուած Պերլինը և հիւսիսային նաւահանգիստները եւ հարաւային միջնաբերդը որուն վրայ կը քալեն Դաշնակիցները սրընթաց, հիւսիսէն եւ հարաւէն:

Երեք դաշնակից կառավարութիւնները հաւաքական յայտարարութիւն մը հրատարակեցին, ծանուցանելով միացումը: Միեւնոյն ատեն երեք վարչապետները ողջունեցին յաղթանակը, խանդավառ ողջոյններ ուղղելով յաղթական բանակներուն: Չըրչիլ կ'ըսէր.— Այժմ Դաշնակիցներուն պարտականութիւնն է ոչնչացնել Գերմանիոյ զինուորական դիմադրութեան բոլոր մնացորդները, արմատախիլ քանդել նացի իշխանութիւնը եւ հպատա[illegible] Հիթլէրի պետութիւնը:

Սթալին.— «Մեր պարտականութիւնն է լրացնել թշնամիին կործանումը, ստիպել որ զէնքերը վար դնէ եւ անձնատուր ըլլայ առանց որ եւ է պայմանի: Կարմիր բանակը մինչեւ վերջը պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը իր ժողովուրդին եւ բոլոր ազատասէր ժողովուրդներուն հանդէպ:

Թրումէն, Մ. Նահանգներու նախագահը,— Թշնամին երկուքի բաժնուեցաւ: Եւրոպայի մէջ վերջնական յաղթանակի ժամը չէ հնչած տակաւին, բայց մօտ է: Մօտ է այն ժամը որուն համար ամբողջ ամերիկեան ժողովուրդը, ամբողջ բրիտանական ժողովուրդը եւ բովանդակ խորհրդային ժողովուրդը այնքան երկար աշխատեցան եւ աղօթեցին:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ ԵՒՍ ՊԻՏԻ ՄԻԱՆԱՆ

Հարաւային շրջանին մէջ ալ դաշնակից բանակներուն միացումը օրերու խնդիր է: Ամերիկացի զօր. Փէթընի Գ. բանակը Աւստրիա մտած ըլլալով, պիտի դամաւորէ ռուս մառէշալ Տոլպուխինի բանակը որ յառաջ կը խաղայ Դանուբի վրայ: Գերմանական զօրաւոր ուժեր մոլեգնօրէն կը դիմադրեն Սալցպուրկի եւ Պէրխթէսկատընի ճամբաներուն վրայ: Ամերիկեան զօրքը գրաւեց շարք մը քաղաքներ Միւնիխի ճամբուն վրայ:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ

Մոսկուա պաշտօնապէս հաղորդեց Պերլինի արեւմտեան արուարձանին՝ Սփանտաուի, Փոցտամի եւ Ռաթընաուի գրաւումը: Ռուսերուն ձեռքը անցած է նաեւ կարեւոր քաղաք մը Պերլինի եւ Շթէթինի ճամբուն վրայ:

Ռիւթէրի թղթակիցը Մոսկուայէն կը հեռագրէ թէ Պերլինի ճակատամարտը վերջանալու վրայ է եւ այնուհետեւ պիտի սկսի գերման մոլեռանդ խումբերու մաքրագործումը: Ասոնք ամրացած են ուժեղապէս պաշտպանուած շէնքերու մէջ: Կարմիր բանակը կրնար մաքրել դիմադրութեան այս բոյները, Պերլինի վրայ խոյացած ատեն, բայց զօրքին հրամայուած է քալել դէպի քաղաքին կեդրոնը եւ յառաջիկային ձգել այդ խորշերուն քանդումը:

Կարմիր բանակը արդէն մտած է Պերլինի բանուորական թաղը, Մօապիթ, եւ յառաջ խաղալով աւերակներու, ծուխերու եւ փոշիներու մէջէն, օղակ մը կազմած է քաղաքին կենսական կէտերուն շուրջը: Ռուսերը շարունակ նոր զօրք, հրասայլեր եւ թնդանօթներ կը թափեն մայրաքաղաքին վրայ, ընդհանուր գրոհ տալու համար: Խորհրդային օդանաւերը անխնայ կը ռմբակոծեն Պերլինի փողոցներուն մէջ շինուած պատնէշները, մինչ ուրիշ

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅՍՊԷՍ ԽՕՍԵՑԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ...

— Կը հերկէի դաշտս, եւ արեւը խաղաղ՝ կ'ելլէր Հայաստանի բարձունքներէն։ Իմ պզտիկները կը սպասէին ցորենին։ Ես հոռովել կ'երգէի··· երբ եաթաղանը ձայնս կտրեց կոկորդիս մէջ։

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, ի՛մ Թոռներ··· Ոսկի ցորենը, կարմիր կակաչներուն հետ կը ծածկէր իմ հասակս։ Ես երջանիկ էի։ Ես չէի ուզեր արիւն թափել։

— Ես կը ջամբէի ցորեան, բայց՝ ուղեղին մէջ մանուկներուն։ Լոյսն իմացական, անոնց բիբերը պատռելով, կը պոռթար։ Կը բազմանար արտն իմ ցեղիս, ի փառս հանճարին։ Կը գնէի իմաստը Բանին՝ Արեւմուտքի զաւակներուն, երբ գնդակը՝ ձգեց գիրքը ձեռքէս, ու կասեցուց կեանքը սրտիս։

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, Թոռնե՛րս իմ, որ կը կարդա՛ք նորէն, որ նորէ՛ն լոյսը կը պոռթկայ ձեր բիբերէն դերուշիմ··· Կ'աճէր ցեղս, ի փառս հանճարին, ի սպաս բոլորին։ Ես երջանիկ էի։ Ես չէի ուզեր արիւն թափել։

— Կռանիս տակ աճեղ, պողպատն հրաշէկ կը դառնար խոփը արօրին, երբ եկան ըսին որ Սելճուկ մը դրացի կոխկռտեր է պատիւն հօրս ալեհեր, մէկ ապտակով պիղծ ձեռքերուն։ Ես բարձրացայ լեռ···

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, զաւակներն իմ զաւկներուս·· ինչո՞ւ, ալեհեր գլուխն իմ հօրս··· Ես անձեւ նիւթին՝ ձե՛ւ կուտայի։ Երջանիկ էի։ Երբե՛ք, երբե՛ք արիւն թափել չեմ ուզած ես։

— Երբ նայեցայ աչքերուն իմ եղբայրներուս եւ քոյրերուս հրաշափառ, տեսայ որ երկինքը կը ցոլայ հոն եւ բոցերը արշալոյսներուն։ Ես դարձայ քերթողը իմ ցեղիս, եւ ասպետը Գեղեցիկին։ Անապատի ուղիներուն վրայ փուշերը կը շաղախուէին արիւնով, մինչ աչքերս կը մնային յառած հորիզոններուն, կը մերժէին տեսնել կարմիր թաւալումը այսահար թաթառին, եւ··· բառերը կը շարունակէին իրենց ցնծատօնը սուրբ, լուսայեղց դաշլիճներուն մէջ հոգիիս։ Աղու կշռոյթը իրենց պարանուագին կը պահէր զիս դեռ կախարդուած, երբ, դանակ մը, ժանգոտած, վիզիս վրայ երթեւեկեց։

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, իմ Թոռնե՛ր···

Ես սիրեցի մօգութիւնը բառերուն, ու օրհներգը իրենց պարին։ Ես հռչակեցի ինչ որ վե՛հ է արեւին տակ, այն որ կը բարձրացնէ սիրտը դէպի վե՛ր։ Ես հռչակեցի երանութիւնը արտօյտներու հագագին, եւ անպատում խորհուրդը՝ մարդո՛ւն Խաղաղութեան, եւ մարդո՛ց խաղաղութեան···

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, իմ Թոռներ·· ե՞ս,··, ե՞ս,·· արի՞ւն։

— Ո՛վ եղբայրներ ի տարագրութիւն, եւ ի նախճիր··· Ես կուզամ ձեզի՝ ցնծութիւնը սրտիս մէջ, այն միակ ցնծութեամբը որ տրուած է Մտածողին՝ երբ ճշմարտութեան Թունաւոր տեսիլքը յայտնուած է իրեն, երբ անոր թեւերը, նորոգփառքով, քսուած են իր ճակտին։ Ես լսեցի բոլորիդ, եւ կը յայտնեմ ձեզ ահա։ Արեւի աշխարհին մէջ թէ հանդերձեալին, մեծագո՛յն ողբերգութիւնը կը գալարուի Բարի՛ Մարդուն սրտին մէջ։ Եթէ բարի ես՝ մատներդ կը ժխտեն բրտութեան զէնքերը։ Այն ժամանակ, անբան բրտութեան ո եւ է զէնք մը կոյր՝ կուգայ աւրշտկել, եւ արիւնաշաղախ ու դիւախառն ցեխի վերածել Գեղեցկութեան փեթակները, եւ պալատները Խաղաղութեան խորհուրդին հրաշացոլ։ Այս եզերական երկընտրանքին մէջ տարուբեր, ինչպէ՞ս հաշտեցնէ ատուլորը անոր չհաշտուող եզրերը։

Կ'ըսե՛ն, հեռաւոր Արեւմուտքին մէջ, Աղջնակ մը խաշնարած, չէր տեսած երբեք դէմքը Զարին։ Մէն մի մասնիկը իր սրտին զօրութիւնն ունէր աշխարհ մը լեցնող բարութեան։ Անընտել աշխարհի մարդոց ձայներուն՝ երկնքի բնակիչներուն հընչիւնները կը լսէր։ Ու մինչեւ այդ ուր իր սիրտը Բարութիւնն էր՝ կը դառնայ Սրբութիւն։ Արդ, ի՞նչպէս, ինչպէ՞ս այդ սրտին մէջ՝ սրբութիւնն ու արիւնը կրցան հաշտուիլ···

Կ'ըսե՛ն, հեռաւոր Արեւմուտքի այդ Աղջնակը խաշնարած կ'առաջնորդէր բանակները դէպի յաղթանակ, երբ, թշնամի գնդակներու տարափին տակ, իջաւ վար նժոյգէն, կապեց վէրքը արիւնահոս, զինքը նշած ու ապա ինկած մէկ թշնամիին··

Ես լսեցի բոլորդ, եւ կը յայտնեմ ահա ձեզ։ Ո՛վ եղբայրներ ի նախճիր, ո՛վ զաւակները իմ զաւակներուս, ո՛վ Թոռները իմ Թոռներուս որ նորէ՛ն Գեղեցկութեան փեթակները կը լեցնէք մեղրերուն անպատում քաղցրութեամբը, որ նորէ՛ն կը կառուցանէք բարձրաբերձ պալատներ իբրեւ պարգեւ Խաղաղութեան խորհուրդին, հրաշացո՛ղ պալատներ որ կուզան զգուել բուրումնալիր հովերն՝ Արարատներուն լանջերէն վազած եկած։ Ո՛վ Թոռները իմ Թոռներուս, ո՛վ Թոռները, Թոռնե՛րն իմ՝ գալոց բոլոր դարերուն, ես կը յայտնեմ ձեզի ահա։ Այն բազուկները որ կը հերկեն, այն բազուկները որ կը կոփեն, այն բազուկները որ կ'երկնեն՝ թող ըլլա՛ն, թող մնան միշտ՝ հզօր ու պատրա՛ստ։

Ցաւերժապէս ծնրադիր՝ Աստղիկին առջեւ գեղահրաշ, նոյնքան հզօր ու պատրաստ՝ Վահագնին կրակէն հրաշուի։ Երբ երկարին ճիրանները Աւերումի Վիշապին, անմիջապէս հակահարուածը ձեր բազուկներուն թող ըլլայ անողոք՝ ինչպէս պատուհասը արոյրէն մեկնող հրագունդին։ Պատասխանը ժիր բազուկներուն թող ըլլայ չանթահարո՛ղ, ինչպէս պայթիւնը ամպրոպներուն։

Բայց, ո՛վ Թոռներն իմ Թոռներուս, չմոռնա՛ք երբեք կոյս Աղջնակը խաշնարած։ Այն րոպէին իսկ երբ ձեր նիզակները Արդարութեան մէջ թաթաւուն ու անոր կայծքարէն յեսանուած՝ կը ժայթքեցնեն արիւնը նենգ, թող ձեր կուրծքերուն մէջ բաբախէ այն նոյն սիրտը՝ պատրաստ ամոքելու վէրքն արիւնահոս, պատրաստ, այդ նոյն րոպէին, բերելու իր սիրտը ողջակէ՛զ, յանուն խորհուրդին Սիրոյ, յանուն խորհուրդին դարերու Խաղաղութեան։

Ո՛վ Թոռներն իմ՝ գալոց բոլոր դարերուն, այդ բազուկները, ինչպէս սուրբ այսօրուան օրը վերածեցին փառատօնի՝ այն դրօշներովը որ բարձրացուցին, այդ բազուկները թող դործեն միշտ եւ հանապազ՝ կառչած դրօշներուն ամէնօրեայ, եւ Դրօշակին յաւերժական։ Այն ժամանակ, յաղթանակները պիտի տանին դէպի Ցաղթանակը։

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱ՞Կ... Ո՞Չ 50ԱՄԵԱԿ

1895 — 1915 — 1945

Մեր ժամանակակից ողբերգութիւնը 1915էն չէ որ կը սկսի։ Անկէ քսան տարի առաջ Կարմիր Սուլթանն ու իր արիւնարբու պաշտօնակալները, մեղսակցութեամբ քրիստոնեայ եւ «հայասէր» մեծ պետութեանց, հայաջինջ կոտորածներ սարքեցին որպէսզի Հայաստանն առանց Հայու մնայ։ Ու Տաւրոսի ստորոտներէն մինչեւ Արարատ՝ հայ աշխարհը լողաց 300000 նահատակներու արիւնին մէջ։ Առաջին արարուած։

1895—96ի ջարդերուն յիսնամեակն է ուրեմն այս տարի։ Ու երբ Ապրիլեան Եղեռնի երեսունեբորդ տարելիցը կը սգանք այսօր, չմոռնանք կէս դար առաջ միեւնոյն նուիրական նպատակին համար՝ իբրեւ նախավկաներ՝ հայրենիքի սրբազան սեղանին վրայ ողջակիզուած մեր հարիւր հազարաւոր հայրերն ու եղբայրները, մայրերն ու քոյրերը։

Զմոռնա՛նք նաեւ 1909ի Կիլիկիոյ համատարած ջարդը, որուն զոհ գացին հայութեան 30000 լաւագոյն զաւակները՝ Ատանայի արգաւանդ դաշտէն մինչեւ Հայ Լեռ ու Անտիոք։ Ու այս՝ առաջին հարուածն էր երիտասարդ Թուրքիոյ, որ ազատութեան, հաւասարութեան եւ եղբայրութեան կեղծ նշանաբաններով հրապարակ իջած էր դեռ ինը ամիս առաջ։ Այս ալ երկրորդ արարուածը՝ հայկական ողբերգութեան։

1915ը երրորդ արարուածն է, բայց ո՛չ վերջինը։ Ցաճախ ողբերգութեանց եւ վիպասանութեանց մէջ կը հանդիպինք դէպքերու, որոնք կը շարունակուին քսան, երեսուն տարի ետքն ալ եւ խաղին կամ վէպին հերոսը՝ յաճախ զոհ քսութեանց կամ վատութեանց՝ յանկարծ մէջտեղ կ'ելլէ եւ իր վրէժը կը լուծէ վերջապէս։

Շէյքսփիրեան ծանօթ ողբերգութեանց մէջ բոլոր հերոսներն ալ կը մեռնին վերջին արարուածին եւ ամէն ինչ կը վերջանայ, հերոսը լուծած ըլլալով իր վրէժը եւ հասած նպատակին։ Մեր ողբերգութիւնը դեռ չէ վերջացած, քանի որ հերոսը — հայութիւնը՝ որ յաւիտենական է — դեռ չէ լուծած իր վրէժը, չէ հասած իր նպատակին, տէր չէ դարձած իր սեփական հողին, իր պապերու նուիրական հայրենիքին, որ տակաւին կը հեծէ իր դարաւոր թշնամիին պիղծ կրունկներուն տակ։

Հայկական Դատ — Թրքահայ Դատ։ Այդ Դատը չէ լուծուած դեռ։ Անոր բո՛ւն իրաւատէրը՝ տարագիր Թրքահայութիւնը՝ ի սփիւռս աշխարհի ցրուած, արդարութիւն կը պահանջէ աշխարհի մեծերէն, որոնք այս օրերս հանդիսաւոր ժողովներ կը գումարեն հեռաւոր Խաղաղականի ափերուն վրայ, երկրագունդիս նոր դիմագիծը կերտելու համար։ Աշխարհասասան այս պատերազմէն ետք, երբ Եւրոպայի եւ Ասիոյ մէջ նոր սահմաններ պիտի գծուին, այդ մեծերը պիտի յիշե՞ն արդեօք՝ որ չորս հովերուն տարտղնուած Թրքահայ գաղթականութիւն մըն ալ կայ, որուն արդար իրաւունքն է վերստանալ այն նուիրական հողը, որուն ամէն մէկ քարն ու թումբը իր նահատակներուն եւ հերոսներուն արիւնովն է օծուած։ Այդ արիւնը արդարութիւն կը պահանջէ։

Մեր անհամար հերոսները մեռան նահատակի դափնեպսակը իրենց ճակտին՝ որպէսզի ապրի հայութիւնը։ Ու իրենց մահով անմահ ու սրբազան կտակ մը ձգեցին մեզի — հայրենիքի ազատութիւնը։

«Ո՛չ թէ Սուգի Տօն, այլ Ուխտի Օր», կը գրէինք այս սիւնակներուն մէջ, տարիներ առաջ։

Այսօր նոյնը կը կրկնենք։ Կը նորոգենք մեր Ուխտը՝ հաւատարիմ մնալու մեր միլիոնաւոր զոհերուն, այդ զոհերուն մեզի աւանդած նուիրական կտակին։ Զոհեր, որոնց շարանը կ'երկարի մինչեւ 1895։ Կտակ՝ որ իր եօթը դարեր ունի ու կ'երկարի մինչեւ 1375 — Կիլիկիոյ թագաւորութեան կործանումը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՅՈՒ ԱՐԻ՛ՒՆ... ՀԱՅՈՒ ԱՐԻՒՆ...

Ամբողջ աշխարհ կը ցնծայ այսօր, յաղթութեան եւ խաղաղութեան մօտալուտ աւետիսի յոյսով։

Ամբողջ Եւրոպան կը տքայ այսօր, գործուած հսկայ ոճիրին ծանրութեան տակ։

Երեսուն տարի առաջ, փոքրիկ հայ ժողովուրդն էր որ կը ճմլուէր արիւնաներկ, զոհ միեւնոյն ոճիրին։

Անքակտելի շղթայ մըն է պատմութիւնը։ Զանազան ձեւի օղակներ որ կը շարուին իրարու քով։ Երեսուն օղակներու բաժանումը գրեթէ չնչին միջոց մըն է դարերու հոլովոյթին մէջ···

Եւ այսօր, երբ աշխարհասասան արհաւիրքին պատասխանատուն պարտուած է, ամբողջ աշխարհը — Պատի՛ժ, պատի՛ժ, կը կանչէ միաբերան։

Իսկ երեսուն տարի առաջ, ո՞վ էր որ համարձակեցաւ խեղճուկ ձայն մը իսկ բարձրացնել ի պաշտպանութիւն այն օրուան արիւնլուայ զոհին։

Աղէտէն խելացնոր Արմենուշի ձայնը Ժընեւի մէջ, ժամանակին ճչաց համարձակօրէն։

— Je hais tous ceux qui ont vu et n'ont rien fait···

Եւ այսօր, այն ատեննուան «տեսնողներն ու բան մը չընողներն» են որ արիւն - արցունք կը թափեն ի տես ահաւոր աղէտին···

1915 Ապրիլ ամիսը եւ Ապրիլ ամիսը 945ին— արիւնի եւ ոճիրի ի՜նչ նմանութիւն···

Այն ատեն, 1915ին, կը բաւէր խօսք մը, ո՛չ, բառ մը միայն, բառ մը չորս տառերէ բաղկացած,

— Nein! (ո՛չ) մը, եւ Թուրքին պատիւը պիտի փրկուէր իրենին հետ···

Եւ եթէ բոլոր «տեսնողներն ու ոչինչ ընողները» այն ատեն տեսած ըլլալով՝ իրապէս բան մը ըրած ըլլային,— թերեւս այսօր տեսնէին ա՛յն, որու համար այնքա՛ն կ'աւաղեն···

Ահ, Հայու արի՛ւն, Հայու արի՛ւն, որքա՜ն կարմիր ես դուն, եւ որքա՜ն կենդանի։ Երեսուն տարի վերջ՝ գետնի խորունկ շերտերէն քու շոգիդ կը բարձրանայ եւ դեռ բողոքի ծուխը քուլաներուդ մէջ կ'արձագանգես ամպերու մէջէն՝ ու կը պահանջես անյողդողդ···

— Արդարութի՜ւն, արդարութի՜ւն···

Գ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

ՀԵՌԱՒՈՐ ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԸ

Ապրիլեան այս պատմական օրերուն, յուզումով կը վերյիշեմ 1914ի գարնան այն գեղեցիկ եւ զուարթ օրը, զոր ապրեցայ մեր ամէնէն տաղանդաւոր եւ ինքնատիպ բանաստեղծներէն Ատոմ Եարճանեանի հետ։

Լոզանի մէջ կը պտտէինք քանի մը ընկերներով, երբ յանկարծ դիմացէն մեզի մօտեցաւ գեղադէմ, աշխոյժ երիտասարդ մը։ Անմիջապէս զինք ճանչցող ընկերներ ծանօթացուցին մեզի Սիամանթօն։ Խանդավառ տրամադրութեամբ բոլորս միասին Լէմանի ափը իջանք եւ սրճարանի մը մէջ, սեղանի շուրջ, փոխանակեցինք զանազան գաղափարներ եւ տպաւորութիւններ, որոնց մեծ մասը, դժբախտաբար յիշողութիւնէս կը վրիպի այս պահուս։

Կը յիշեմ միայն շատ լաւ՝ թէ Սիամանթօն սաստիկ վրդովուած էր որ չէր կրցած Ժընեւի մէջ տպել տալ իր բանաստեղծութեանց փոքր հատորը զոր ամբողջութեամբ նուիրած էր Սիմոն Զաւարեանի։

Այդ միջոցին, Ժընեւի մէջ, «Դրօշակ»ի խմբագրատունը գրեթէ դատարկ էր։ Վարանդեան հիւանդ ըլլալով, չէր գրաղեր, իսկ գրաշարը, Անտոն Գօչ ծերացած եւ անկարող՝ մերժած էր գոհացում տալ Սիամանթօյին։

— Մէկ օր իսկ չեմ մնար հոս, բացագանչեց Սիամանթօ, ժպիտը իր թաւշային աչքերուն խորը։ Կը սիրեմ Եւրոպան, սակայն մեզի համար կեանքը իմաստ մը ունի միայն մեր երկրին մէջ ուր կայ հոծ հայութիւն։

Եւ դնելով թուղթէ ծրար մը սեղանին վրայ, մեզի բացատրեց թէ վաղն իսկ կը մեկնի Վենետիկ, Ս. Ղազարի տպարանը, իր բանաստեղծութեանց վերոյիշեալ հատորիկը տպել տալու, եւ յետոյ, անմիջապէս Պոլիս վերադառնալու համար, ուր՝ զինք կը քաշէ ազգային կենսատու մթնոլորտ մը։

— Սիամանթօ կը զարմանար որ իրենց ուսանողական շրջանը աւարտած եւ տարիքը շնորհքով առած տղաքներ կը յամենան տակաւին այս ջլատող քաղաքներուն մէջ, մինչդեռ Պոլիս եւ գաւառները ահագին աշխատանք կար կատարելիք։

Կը վերապրիմ այս պահուս, խոր տխրութեամբ, այդ երանելի օրը։ Կապոյտ Լէմանի վրայ արեւը պար բռնած, հէքեաթի պէս կ'օրօրէ երեւակայութիւնս։ Կը վերյիշեմ անզուգական Սիամանթօն, տիրական եւ փոթորկայոյզ՝ որ կը խօսէր մոգի մը ներշնչումով։ Վերադարձաւ ան իր սիրած ու երգած ժողովուրդին մօտ, լեցուն անհուն հաւատքով, բայց տարի մը վերջ, աւաղ, Ապրիլեան արեւոտ եւ ծաղկազեղ առաւօտ մը խաւարեցուցին իր պայծառ իմացականութիւնը, ինչպէս իր միւս տարաբախտ մտաւորական ընկերներուն, որոնք նահատակուեցան արիաբար, որպէսզի հայ ազգը ապրի յաւիտեան։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՄԵՐ ԱՐՁԱԿԻՆ ԿՈՐՈՒՍՏԸ

1915 Ապրիլ 11 եւ 1945 Ապրիլ 11, արդէն սահեցաւ առաջին երեսնամեակը, ու մեր պատմութեան յիշողութենէն հասնող անոնց դէմքերը այժմ սկսեր են արդէն կամաց կամաց մշուշոտիլ ու յստակ գիծերը միախառնուիլ միջոցին հետ: Բայց շունչը զոր ձգեցին կ՚երկարի, կը վազէ, կը թափի այնպէս լուսացնցող՝ ինչպէս միջօրէի ճառագայթները ծուլօրէն պառկած դաշտերու սրտին: Ու երնէ՛կ, եթէ խորապէս գնահատելով զայն, կրցենայինք վերապրեցնել եւ իր ամբողջական հարազատութեամբը յանձնել մեզի յաջորդող սերունդին:

Այդ շունչը կուգայ նախ գիրքերէն: Ինչ որ գրուեցաւ ստացիր, անշուշտ կը մնայ ու կը դիմադրէ ժամանակի հարուածներուն, բայց ամէնէն ախտսալին անհետացումն է մեր ոգեղէն այն ...ձէքներուն՝ զոր հիմնապէս եւ վերջնապէս կորսնցուցինք դաղթին սեւ սպանդին պատճառով: Այո՛, կորսնցուցինք նախ մեր գոյնզգոյն զաւառաբարբառները, յետոյ մեր ժողովրդ. երգերը, զուտ հայեցի մեր աննման պարը, ազգագրական մեծարժէք մեր սովորոյթները, տարազները, բարքերը եւն.: Ասոնց յիշատակումն իսկ կը կսկծացնէ մեր սիրտը:

Ասկէ մնացորդ գրաւոր բերքը կը բաժնուի ինքնաբերաբար երկուքի.— չափածոն եւ արձակը: Մեր նիւթը վերջինն է, ուրեմն կեդրոնանանք արձակին վրայ:

Վիպասաշտներէն մինչեւ արուեստագէտ սերունդը մեր արձակը անընդհատ խոյանքի մը մէջ է, անիկա հետզհետէ կը յղկուի, կը նրբանայ, փայլ կը ստանայ ու այսպէս երեք սերունդ վերջ կը հասնի այն տեսակ կատարելութեան մը որ ստակ կ՚ըլլայ պատմելու այս ժողովուրդին ներքին բոլոր տագնապներն ու իմացական թռիչքները: Անշուշտ այդ հոլովոյթը պարզելու համար հոս տեղը չէ մանրամասնութեանց մէջ մտնել. երեւոյթըն է զոր կը մատնանշեմ՝ ու այսքան: Այդ կատարելութեան ռահվիրաներն են Մամուրեան, Օտեան, Տէմիրճիպաշեանէն մինչեւ Թլկատինցին ու Չէօկիւրեանը: Այս վերջինով մեր արձակը կանգ կ՚առնէ, 1920էն վերջ կրկին ծաղկելու համար այս անգամ արտասահմանի մէջ (այդ մասին՝ ուրիշ անգամ):

1915ի Եղեռնով զոհ տուինք մեր արձակագիրներէն Թլկատինցին, Գ. Զօհրապը, Ակնունին, Ե. րուխանը, Մ. Կիւրճեանը, Ռ. Զարդարեանը, Տ. Չէօկիւրեանը, Մինասեանը, Գ. Բարսեղեանը եւն: Ասոնց բոլորին մասին հոս արտայայտուիլ անհնարին է: Պիտի ջանամ մէկ քանիներուն արձակին նկարագիրը զատորոշել ու ատով ալ փակել այս յօդուածը:

Թլկատինցիինարձակը.— Բուն հայկական միջավայրը ցայտեցնող արձակը զոր ունեցանք՝ Թլկատինցիինը եղաւ: Արեւմուտքի ազդեցութեան բնաւ չմօտեցած գրագէտն է ան, ու ատով ամէնէն բախտաւորը հարազատութեան տեսակէտէն: Դարձեալ միակը որ զերծ մնաց «գեղագիտական, խնամուած» ըլլալու մտահոգութիւններէն: Իր մօտ լեզուն ամէն բանէ առաջ տեղական համ է եւ գոյն: Ինքնատիպ յորջորջումը միայն եւ միայն կարելի է Թլկատինցի անունին կցել:

Գրիգոր Զօհրապին արձակը.— Եւրոպական առումով առաջին գրագէտը մեր մէջ, որուն ամէնէն մեծ արժանիքը նախ իր ըսելու ձեւն է, ոճը: Պչրող կիներուն կը նմանի, իր լեզուէն բխող հրապոյրները ալիք առ ալիք կը վազեն մեր վրայ, ու հազիւ թէ իր մէկ գեղեցկութեամբը պիտի գինովնայինք՝ ու ահա արդէն կը հասցնէ իր ուրիշ նոյնքան գգլխիչ ըսելու ձեւը: Խտութիւնը Զօհրապի արձակին մեծագոյն արժանիքն է: Իրեն երբեմն բաւ է նոյնիսկ մէկ բառ, որուն միջոցաւ արտաբերէ անհատի մը ներքին ամբողջ հոգեկան կառուցուածքը: Առնենք Թէֆարիկ Նորավէպէն տող մը. «Մարիամ կը կոչէինք զինքը, մայրս ուրիշ անուն չէր ընդուներ սպասուհիներուն համար»: Ամէն գրագէտ իրեն յատուկ գործածական բառերը ունի եւ Զօհրապով ողջնցած, օրինակ «ճիտին պարտքը» բառերը ուրիշ ոչ մէկ գրող կրնայ գործածել:

Ակնունիին արձակը.— Ռումբ մըն է. իր անկումն ու պայթումը ակնթարթի մը մէջ կը կատարուին: Ատոր համար պէտք չունի փնտռուած ձեւեր հնարելու, կ՚ըսէ այն՝ ինչ որ կը մտածէ: Իր լեզուն համակ ջիղ է եւ չարժում: Իր արձակը հոգիներուն վաղք կը պատճառէ: Երբ ըսաւ «Դէպի երկիր», տակա արդէն ամբողջ հատոր մը գիրքին խտացումն է: Իր մօտ բառը թէ խորհրդածութիւն է եւ թէ չարժում: Իր արձակը կը փայլատակէ ու կ՚որոտայ:

Երուխանին արձակը.— Իրապաշտ դպրոցին վերջին մնացորդներէն մին: Առաւելապէս կը շրջագայի Քաղքենիներու եւ ձկնավաճառներու շրջափակին մէջ, ու այդ պատճառով ալ կարծես ակամայ իր լեզուն կը ռամկանայ: Իր արձակը ոռոչ թափանցումներու ընդունակ՝ տպաւորիչ է եւ կենդանի:

Մել. Կիւրճեանին արձակը.— Իր լեզուին տինամիք ուժը ամբողջութեամբ տրամադրած կարծես միայն եւ միայն հաղորդակից ըլլալու համար:

ՄԵՐ ԵՐԳԸ

Ա.

Քե՞զ լսեցի կրկին անգամ, երգ իմ անուշ,
Օրօրի պէս, երազի պէս դու թախծանուշ,
Դու հոյովել, սարէ ի սար ձգուած հեռու,
Դու կարօտերգ, սրնգի տաղ իմ սարսռուն:
ժողովրդիս խոր ակունքից ես դու գալիս.
Դու արծաթեայ ալիք հնչուն, որոտալից...
Դու ծորում ես հնչիւններով կախարդական,
Փշրում սրտի դուռը կնքող ամէն փական:
Վարդ ես բերում գարնահասակ ամէն հոգու,
Գիշերային անուշ կսկիծ, քաղցր խռկում:
Օրօրւում ես ծխի նման երդիքների,
Դու գթառատ, դու բալասան, դու միշտ բարի...
Օ՛, գալիս ես անտառների մեր բուրազեղ —
Անուրջներով, սիրով լցնում ամենայն տեղ:
Թափւում ես յորդ՝ հեղեղի պէս յեռանկուտակ՝
Մեր սարերի կատարներից ձիւնապսակ:
Անմահ ես դու մեզ էլ կապոյտ, լուսացնցող,
Որ ցօղում է ցաւած սրտի կոշտերը թուխ...

Բ.

Քեզ լսեցի, երգ իմ անուշ, երէկ գիշեր,
Ու զարթնեցին խորն իմ հոգու ջերմին յուշեր:
Հարսանեկան նուագի ձայնն էր ղօղանջում,
Եւ փրփրաբաշ ձիեր էին խօլ վրնջում,
Նազուն կանանց, տղաների պարը ցնծուն
Դառնում էր յորդ, ցայգազուարճ մի խնդութիւն:
Ու բակերում, պարտէզներում կարմիր գինին
Հոսում էր վառ՝ բաժակներում զուարթագին:
Եւ գիշերում աստղերը ջինջ, շղթայ-շղթայ՝
Երկնքից ցած կախուել էին լուսաշղթայ:
Վառել էին ամենուրեք ոսկի խարոյկ,
Դու անմոռաց, դու հարազատ, լոյսի ակունք,
Հնչիր նորէն, երբ փակէ քունն աչքերը իմ,
Օ՛ մայրենի երգ իմ չքնաղ դու մտերիմ...

ՎԵՍՊԵՐ

ԱՐՑՈՒՆՔ-ՊՍԱԿ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԶՈՀԵՐԻՆ

Երբ գիշերն անյաղթ աշխարհին է գրկում,
Խաւարով ճընշում լոյս, հնչիւն, շարժում,
Երբ մարդկանց տանջող յոյսերն ու հոգեր
Անէանում են թըմրութեան, նիրհի
Անդորր ովկիանում, երբ ես նիւթեղէն
Պայքարից յոգնած երազ հանգստի
ժամերն եմ տենչում,
Դաժան տեսիլքներ, տխտան տեսիլքներ
Մըրրիկ թեւերով խուժում են հոգիս,
Քըրքըրում նըրան ցաւ - ժանիքներով:
Շառագունում է արեւելքը յանկարծ.
Լաց ու աղաղակ, հառաչ, հեկեկանք,
Կանչեր, վրէժի, կըրճտում, անէծք
Հեղում են երկիր:
Ու սահում է հեռուի ափերից անյայտ
Մի քոսր, մըսագոյն, անհատնում ամբոխ
Արիւն ցայտելով, արիւնով թըրջուած
Ու արեան միջով: Ահ, այդ նըրանք են,
Մարտիրոսները Մեծ Կոտորածի,
Որոնց մորթոտեց Սուլթան բորենին
Խեղդելու համար ազատութիւնը
Խեղն հայրենիքիս: Անցնում են շարք շարք,
Ծածկուած վէրքերով խորուն ու հոսուն,
Հայեացքները բոց, բռունցքը կայծակ,
Ճեղքուած կուրծքերում սիրտերը հրաբուխ:
Ու մէկ էլ շըրջւում, դառնում են դէպ ինձ,
Հազար ալիքով խուժում են վրաս,
Սարսուռ է ժայթքում:
Եւ խորտակւում եմ ես արիւնների
Ու նիզերի մէջ զայրածին, ցասկոտ —
— Շուտ մեզ մոռացաք, աւա՛ղ, մոռացաք,
Ինչո՞ւ մոռացաք:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Այս յատկանիշին կուգայ միանալ նոյնպէս գաւառի զգայութիւն մըն ալ ու իր լեզուն կը դնէ բարեխառն գօտիի մը մէջ: Սկզբնաւորութեան առաւելապէս տեղական գոյներով ծանրաբեռն՝ հետզհետէ կը նրբանայ, կը կատարելագործուի եւ կը վերածուի վայելուչ գործիքի մը որուն միջոցաւ իր սիրտը կը տրոփէ, աւիշը առնելով միշտ եւ ամէն տեղ գաւառի ապրումներէն: Իր վերջին արձակը հեռու է «Պանդուխտներու Կեանքէն»ի քիչ մը նախնական լեզուէն:

Տիգրան Չէօկիւրեանի արձակը.— Թեթեւ, հովի պէս թեթեւ վազք մըն է իր լեզուն որ իր գնացքին բոյր եւ գոյն կը վերցնէ ծաղիկներէն, բայց վանքի մը շուքին ծաղկած թուփերէն: Ասկէ ամըչկոտութիւն մը իր արձակին մէջ: Իր նրբակերտ արձակը ամէն օր նորնալու, թարմանալու արժանիքովն էր օժտուած: Իր «Վանքը» որպէս արձակ, մեր գրականութեան գոհարներէն մին է:

Ռուբէն Զարդարեանին արձակը.— Լեզուի զգայական գեղագիտութեամբ հարստացած արձակ մը: Զարդարեան իր ոճին զմայլելի երանգները կը վերցնէ մենաւոր քարանձաւներու, անդունդներու, օձի ճամբաներու եզերքներէն: Իր արձակը վերջալոյսի մը նման գոյն կուտայ եւ գոյն կ՚առնէ: Ինքնատիպ՝ իր յօրինուածքին մէջ, դաշնաւոր՝ առհասարակ եւ պերճ ու գունագեղ՝ իր պատկերացման պահերուն: Զարդարեանի նահատակութեամբ կորսնցուցինք մեր արձակագիրներուն իշխանը:

ՀՐ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՁԵՆՔ ԽՆԴԱՐ

Երջանիկ ճակները կը հարցնեն Մնացորդացին.
— Ինչո՞ւ չէք խնդար: Ինչո՞ւ թախծոտ են ձեր աչքերը:

Մնացորդացը ուս կը թօթուէ, կ՚արդահատի, սրտում-տխուր կը նայի եւ կը լռէ:

Երջանիկ ճակները ի՞նչպէս գիտնան: Ինչո՞ւ գիտնան: Ու կը հարցնեն վերստին: Պիտի հարցընեն հազար հեղ.

— Ինչո՞ւ չէք խնդար: Ինչո՞ւ թախծոտ են ձեր աչքերը:

Իսկ անմխիթար սերունդը, ժառանգորդը Եղեռնին, պիտի լռէ ու անցնի:

Ի՞նչպէս խնդայ: Ինչո՞ւ խնդայ:

Ահաւասիկ Ապրիլ ամիս: Գարնան արեւ, բողբոջ ու երգ:

Զափահաս Որբը պիտի խնդա՞յ: Ի՞նչպէս խընդայ: Ինչո՞ւ խնդայ:

Ահաւասիկ Ապրի՛լ ամիս:

Ու երեսո՛ւն Ապրիլ ամիս:

Որբը դարձեա՛լ կը մխրճի հայ անցեալին մէջ սրինոտ:

Ան կը սեղմէ թարթիչները ու կը նայի:

Կարաւանը կը քալէ:

— Երջանի՛կ ճակներ, դուք չէ՞ք տեսներ, բաց աչքերով:

Կարաւանը կը քալէ: Կը հասկնա՞ք այս խօսքը, ո՛վ հանդերձեալ, յաղեցեալ եւ ապահով ճակներ:

Կարաւանն է Հայաստանեայց աշխարհին, ճամբայ ելած Եփրատին հետ, որու վազքին բռնադատեալ հետեւորդ, ան կը քալէ:

Մինչեւ ե՞րբ, մինչեւ ո՞ւր: Մինչեւ վախճա՞նը օտարագնաց մեր գետին:

Կարաւանը պառաւներու, ծերերու, մանուկներու, կիներու, թարմ հարսերու եւ կոյսերու, քուրձերու մէջ, կիսամերկ, մերթ բոլորովին մերկացեալ, ու բոկոտն՝ կը քալէ լուռ, այլ ցաւատանջ:

Ան կը քալէ ընկճուած: Ոտքերն անոր կը քաշկռտուին մեղկօրէն: Ցաւա՞ղ կ՚երթայ: Տեղ քա՞յլ կ՚ընէ: Կը նահանջէ՞:

Կոկորդը չոր, անօթի եւ քրտնաթոր՝ Մնացորդացը կը քալէ, տունն ու հողը ետին ձգած, ...խոտելով ամուսինի, նշանածի, եղբայրներու եւ ...երու արեւախանձ կմախքները:

Կարաւանը կը քալէ:

Կը մագլցի լեռներն ի վեր: Կ՚իջնէ դաշտ: Բարձրաւանդակ կը քշուի: Դարձեալ կ՚իջնէ ձոր եւ հովիտ: Հրամանը կ՚արգիլէ կանոնաւոր ճամբան:

Կարաւանը կը քալէ սառած սրտով ու նայուածքով մոլորուն: Կ՚ապրի՞, կը զգա՞յ: Մահամե՞րձ է թէ անկենդան:

Եւ ահա կոյսեր այլափոխ: Ահա հարսեր խաթարեալ, բայց ճար չկայ: Խենէշ աչքը կը տեսնէ: Ու երբ իջնէ մեղսակցութիւնը սեւ գիշերին, հէք կոյսերն ու հարսերը պիտի կանչեն.

— Մայրի՛կ, մայրի՛կ...

Ու անէծքը մայրերու: Խեղճ մամերու պոռչտուքը կողկողագին.

— Աստուա՛ծ, հասիր:

— Ո՛վ ողորմած Քրիստոս:

Բայց, Ալլա՛հն է զօրաւոր եւ Մարգարէն բարերար:

Իսկ գիշերը դաւադիր:

Կ՚արձագանգէ կոյսին ողբը, կ՚արձագանգէ հարսին կանչը լալագին.

— Մայրի՛կ, մայրիկ...

Լոյս է կրկին: Կարաւանը կը քալէ: Հէք կոյսերը Հայաստանի, հէք հարսերը Հայաստանի, կորաքամակ, տառապակոծ, ամօթահար եւ գըլխիկոր:

Ու ահա մայրեր ծննդաբեր՝ ճամբուն վրայ: Ճամբաներու երկայնքին հետ՝ երկունքներ:

Ո՛վ հեգնութիւն: Մահ եւ ծնունդ կ՚ընդհարին: Հայ արգանդը կը դոռայ.

— Պիտի տոկան Հայերը:

Կարաւանը կը քալէ: Զունի գաղափարը ժամանակին: Ե՞րբ սկսաւ: Ի՞նչ ամիս, ի՞նչ օր է:

Մոռնա՞լ անցեալը, ուրանա՞լ զայն: Ջնջե՞լ ետին: Հապա՞ անյատակ վիշտը: Ժողովուրդ մը նահատակ: Տրամին տեսիլը անբաժան: Մեռելները չեն լռեր:

Երջանիկ ճակները կը հարցնեն Որբին.

— Ինչո՞ւ չես խնդար: Ինչո՞ւ թախծոտ են քու աչքերը: Մինչեւ ե՞րբ այսպէս:

— Մինչեւ հատուցում:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Անհանգիստ է հոգիս ու տրտում...
Ես տեսնում եմ աղէտ ու արիւն,
Խելագար ու խաւար խլրտում,
Աղաղակ, աղերսանք, գալարում:

....

Ես տեսնում եմ գիւղեր հրկիզուած,
Քաղաքներ,
Դիակներ, դիակներ գզգզուած...
Անհանգիստ է հոգիս ու տրտում...

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

ՄԵԾ ՄԵՌԵԼՈՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

« Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք ...»

Դժբախտ գրագէտին այս բառերը միտքս կուգան յանկարծ, բայց չեմ ուզեր տալ ընդվզումի մը պահուն գրուած հոյակապ բանաստեղծութեան երկրորդ նախադասութիւնը։

Չեմ ուզեր, որովհետեւ վստահ չեմ, թէ մոռցած չենք արդէն Չարիքը, եւ անէծքը՝ կուպրի պէս փակած չէ մեր վրայ։

Մոռցա՛ն անոնք, երէկի մեծ Դաշնակիցները, որ մեր արիւնը մանրուք դրամի էին վերածած, ի խնդիր իրենց առեւտրական հաշիւներուն։

Քար դնենք սիրտերուն վրայ, զսպենք յուզումը եւ տանք քանի մը պատկերներ այդ զարհուրելի օրերէն, որ հանճարեղ պատմիչի մը կը սպասեն տակաւին։

Հայրեր ու եղբայրներ՝ դաշունահար կամ թոպահար, կախաղանի չուանէն օրօր կամ հրացանազարկ, ոտքերուն պայտեր, աքցանով քաշուած եղունգներ ու միսեր։ Քարիւղաթաթախ եւ ողջ-ողջ վառուած մարդկային ջահեր։

Միւռոնի պէս սուրբ ու ամօթխած մայրերն ու քոյրերը՝ բռնաբարուած, ցեխէ - ցեխ քաշկռտուած։ Սրախողխող փոքրիկներու հոգեվարքի հռնդիւնները, սուինի հարուածով մը արգանդներէն պոկուածները. յուսահատութեան անդունդը հասած իրեց մեռելները ուտողները, խումբ-խումբ ջուրը նետուողները։ Ո՞ր մէկը յիշել, ո՞ր մէկը թուել։ Մին՝ միւսէն սարսռազդեցիկ, մին՝ միւսէն աներեւակայելի։

Ու, մէկով չէ, հարիւրով չէ։ Հարի՛ւր հազարներով։

Փոքր եւ չինարար ժողովուրդի մը նախ միտքը անճռուած, յետոյ գրեթէ կէսը, եւ իր փոքրութեան պատճառաւ՝ աւելի ողբերգական։

Մոռցա՛ն անոնք, ու այլեւս չենք յուզուիր, զարմանար, հիմա որ մօտէն կը ճանչնանք զիրենք։ Օտարնե՛ր էին։

Բայց, հազա՛ր ափսոս, կը մոռնանք, մոռցա՛նք նաեւ մենք, մնացորդները, զաւակները անապատներուն մէջ անթաղ եւ անշիրիմ կորսուողներուն։

Ապացո՞յց կ՚ուզէք։ Նայեցէք ձեր չուրջը, ականջ դրէք մեծամասնութեան զգացումներու զարկին, ոստում մը ըրէք դէպի ետ, եւ մտովին բաղդատեցէք սե՛ւ օրերու մեր տրամադրութեանց հետ։

Այն օրերուն, համակ վրէժ էինք ու կրակ։ Մեծ ճառերու պէտք չունէինք վրիժառու բաղուկէ մը բոցը ժայթքեցնելու համար։ Զոհաբերութեան ի՛նչ ուխտեր եւ երդումներ, որոնց վերյիշումը այսօր՝ կարմիր կը բերէ մեր ճակտին։

Սակայն, կեանքը իր հրամայական եւ երկաթեայ օրէնքներն ունի։ Տարիներու թաւալումը գրեթէ սպիացուց ահաւոր վէրքը, մաշեցուց ցաւը եւ մամուռ նետեց յիշատակներուն վրայ։ Մեծցան որբերը, տուն - տեղ կազմեցին, քիչ մը՝ հայրենիքին մէջ, շատ մը՝ ամէն տեղ։ Առօրեայ մտմտուքներու խարտոցը, քաղքենի կեանքի հանգստութիւններն ու հաճոյքները, անորակելի անտարբերութիւնը սպրդեցուցին տկար հոգիներէն ներս։ Մարդկային այս բնածին տկարութեան քիչ չնպաստեցին նաեւ ուրիշ պատճառներ, որոնց գլխաւորը դժբախտաբար՝ այս նուիրական զոհաբերութեան առջեւ ազգովին յարգանքի կենալու պակասն էր։

Հին վէճեր չեմ ուզեր քրքրել, բայց փաստ է եւ պիտի յիշեմ, նոր եղբրակցութիւն հանելու համար։ Եղան որբեր, դառնութիւնը ցմրուր քամած, որ մէկ անգամ ոտք չդրին սգահանդէսի մը սրահէն ներս, որովհետեւ կազմակերպողներու (ընդհանրապէս Զ. Ռ. Մ.ի տղաքը) կարդ մը գաղափարները չէին բաժներ։ Այսօր, գոհունակութեամբ կը տեսնենք իրենց նախաձեռնութիւնը, եւ ստորագրեալս, որպէս Զ. Ռ. Մ.ի պատասխանատու անդամներէն մին, իմ եւ ընկերներուս անվերապահ ու սրտագին մասնակցութիւնը կը բերեմ ձեռնարկին։

Անընդհատ, յամառօրէն պէտք է կազմակերպել այս հանդէսը, ո՛չ թէ լալու կամ միայն խունկ ծխելու համար, այլ, վառ պահելու «Երուսաղէմ»ի կարօտը։ Շա՛տ են արդէն անտարբերները, տառապանքը միա՛յն իրենց մորթին վրայ զգացողները։ Մոլեռանդ աղանդաւորներու նման ճանկռտելու, արիւնելու է վէրքը, որպէսզի չմոռցուին Սպանդին չարժառիթները։

Ընկերներ, բարեկամներ գայթաղկած են, երբ յայտնած եմ քարացած կարծիքս այս մասին։ Հօրս եւ գերդաստանի մը կէսին դիակները աչքիս առջեւ ըլլալով հանդերձ, թշնամիին հետ արիւնի խնդիր չունիմ, այլ հողի, լա՛ւ իմացէք՝ հողի։

Անտէր ու անմշակ հողերու, եւ թափառական տէրերուն դատն է որ կը տեսնեմ արցունքին մէջէն։ Այն երջանի՛կ օրը, երբ Սասունցի Դաւիթը — հասակի՛ն մատաղ — իր սուրովը գծէ ժառանգին սահմանները, այդ օ՛րը, ա՛յդ օրը միայն եկեղեցիին կը յանձնենք այս սգատօնը։

ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

օդանաւեր մինչեւ տանիքները իջնելով, կրակ կը տեղան բանուկ փողոցներու վրայ։

Մոսկուայի մէջ կը կարծեն թէ Պերլին կրնայ իյնալ 24 ժամէն։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԷՐ 1944 ՅՈՒԼԻՍ 20ԻՆ

Գերմանիոյ հռչակաւոր զօրավարներէն Տիթմար Ամերիկացիներուն անձնատուր եղաւ Մակտէպուրկի մէջ, տեսնելով մայրաքաղաքին փլուզումը։ Պատասխանելով զանազան հարցումներու, զօրավարը ըսաւ թէ պատերազմը կորսուեցաւ 1944 Յուլիս 20ին երբ ձախողեցաւ Հիթլէրի դէմ սարքուած մահափորձը։ Եթէ Հիթլէր մաքրուած ըլլար, բանակը ձեռք պիտի առնէր զինուորական եւ քաղաքական ղեկավարութիւնը եւ Գերմանիան պիտի փրկէր վերջնական կործանումէ։ Իր կարծիքով, գերման դիմադրութիւնը բոլորովին պիտի դադրի, երբ իյնայ Պերլինը։ «Ազգային միջնաբերդը պարզապէս երեւակայութեան արդիւնք է։ Անգամ մը որ Պերլինը իյնայ, ամէն բան վերջացած է։ Դիմադրութիւնը պիտի դադրի Նորվեկիոյ եւ Տանըմարքայի մէջ»։Զօրավարը որ յաճախ զինուորական տեսութիւններ կը պարզէր անթելով, չկամութեամբ խօսեցաւ Հիթլէրի մասին. բայց հաստատեց թէ Առաջնորդը Պերլին կը գտնուի եւ հոն պիտի մեռնի։ Կէօպէլս ալ Պերլին է, որքան գիտէ. բայց լուր չունի Հիմլէրէն։ Գալով Կէօրինկի, կամ մոռացութեան տրուած է եւ կամ գնդակահարուած (զրոյցի մը համաձայն փախած է կնոջը հետ)։

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՆ ՍԱՆ ՖՐԱՆՉԻՍԿՈՅԻ ՄԷՋ

Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովը կը շարունակէ իր աշխատանքները։ Առջի օրուան նիստին մէջ, Պ. Մոլոթով առաջարկեց որ չորս մնայուն նախագահներ ընտրուին հրաւիրող պետութիւններէն եւ կարգով կատարեն իրենց պարտականութիւնը։ Պ. Իտըն (Անգլիա) անմիջապէս ոտքի ելլելով, իբրեւ միջին ճամբայ առաջարկեց որ չորս նախագահներ ժողովը վարեն կարգով, բայց Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը միակ նախագահն ըլլայ գործադիր եւ վարիչ կոմիտէներուն։ Հեռագիրը կ՚ըսէ թէ բոլոր պատուիրակները հաւանութիւն յայտնեցին այս առաջարկին, բայց Մոլոթով ձեռնպահ մնաց։ Ասոր վրայ չորս մեծ պետութեանց պատուիրակները ուրիշ սրահ մը քաշուեցան խորհրդակցելու համար, մինչ միւսները կը սպասէին. եւ ահա նոր անակնկալ մը — Մոլոթով հաղորդեց թէ կարելի չեղաւ որ եւ է համաձայնութեան յանգիլ։ Բայց իրիկուան դէմ կարելի եղած էր համաձայնիլ։

Ուրիշ կարեւոր որոշում մը — միայն անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուները պիտի գործածուին խորհրդաժողովին մէջ, թէեւ ռուսերէնը, սպաներէնը եւ չինարէնն ալ պաշտօնական լեզու ճանչցուած են։ Մինչեւ հիմա ֆրանսերէնը մէկդի դրըուած էր, բայց ֆրանսական պատուիրակը բողոքեց, յիշեցնելով ֆրանսերէնի դարաւոր աւանդութիւնը իբրեւ դիւանագիտական լեզու։ Ռուս պատուիրակն ալ ուժ տուաւ այս բողոքին եւ ի վերջոյ համաձայնեցան։

Փէթէն Մոնռուժի բերդին մէջ

Մարէշալ Փէթէն բանտարկուեցաւ Մոնռուժի պատմական բերդին մէջ։ Սենեակ մտած ատեն առաջին գործն եղաւ զօր. տը Կօլի մէկ լուսանկարն ուզել, պատէն կախելու համար։ Բանտ առաջնորդուած ատեն, ներկայ էր նաեւ զօր. Քէօնիկ, Փարիզի զինուորական հրամանատարը։ Փէթէն ուզեց սեղմել անոր ձեռքը, բայց զօրավարը մերժեց։ Կալանաւորին յատկացուած են երկու գետնայարկ սենեակներ բերդին ձախ կողմը։ Երկու հարիւր բանուորներ 48 ժամ աշխատեր էին, գիշեր ցերեկ, յարմարցնելու համար այս երկու սենեակները։ Պատուհաններուն ձողերը կնքուած են, իսկ պատերը մերկ են։ Կարասիները — փայտէ անկողին մը, սեղան մը քանի մը աթոռներով եւ փոքր հայելի մը։ Երկու սենեակներն ալ կը նային այն ամբարտակին վրայ որուն ստորոտը գործադրուեցան Փարիզի Դատական Ատեանին մահավճիռները։ Պահպանութիւնը յանձնուած է ոստիկան զինուորներու որոնց հարիւրը կը կենան բերդին կռնակը եւ բարձր պարիսպներուն առջեւ։

Մարէշալը եւ կինը առաջին օրը կերան բանտարկեալներու սովորական օրապահիկը— սեւ հաց եւ միս։ Կ. Թաչի երկու քոյրեր եւ Ֆրէնի բանտէն երկու մայրապետներ իրենց տրամադրութեան տակ դրուած են։ Տասը ոստիկանական պաշտօնեաներ եւ բանտապահներ կը հսկեն նրբանցքներուն մէջ։ Ոչ ոք կրնայ այցելել, առանց զօր. Քէօնիկի կողմէ ստորագրուած արտօնագրի մը։

ՖՐԱՆՔՕ-ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՎԷՃ ՄԸ կը զբաղեցնէ քաղաքական շրջանակները։ Նախարարական խորհուրդի առջի օրուան նիստին մէջ, պատերազմական նախարարը հաստատեց թէ ամերիկեան հրամանատարութիւնը պահանջած է ամերիկեան իշխանութիւն հաստատել Ֆրանսականին տեղ, Շթութկարտի մէջ, դիտել տալով թէ այդ քաղաքը Ֆրանսայի գրաւման շրջանակէն դուրս կը գտնուի։ Ժողովը որոշեց իր տեղին վրայ պահել ֆրանսական զօրքը, մինչեւ որ պաշտօնապէս հաղորդուի Ֆրանսայի գրաւման շրջանը Գերմանիոյ մէջ։

ՀԱՄԱԿՐԱՆՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՑԱՆԿ 8

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք հետեւեալ գումարները.—

ԲԱՑԱՌԻԿ ԲԱԺՆԵԳԻՆ ԿԱՄ ՆՈՒԷՐ

Նաճարեան Միհրան, Մարսէյլ, Սուքիասեան Մերկեր, Լէվալոն 2500ական, Տիկին Շ. Տէր Յակոբեան, Փարիզ 1500, Տէր Յակոբեան Ալեքսան, Վիէն 1400, Նաթանեան, Ավինեօն 1250։

Լորենեան, Տրակինեան, Հաճեան, Տրակինեան, Մակարեան, Լեվալոն, Ղազարեան Ղազար, Լիոն, Աւետիսեան Արմենակ Լիոն, Երկու բարեկամներ Լիոն, Գրիգորեան, Կարտան, Մուրատեան Կարապետ 1000ական ֆրանք։

Բաժանեգին (Տարեկան 750 ֆրանք).—

Ջերչեան Ալֆորվիլէն, Ալեքսանեան Փարիզ, Նիկողոսեան Յկ. Պ. Քոլոմպ, Սահակեան Մեղոն Ալֆոր, Յակոբեան Միսաք, Պորտօ, Սուքիասեան Շնորհք, Պորտօ, Գըրպաշեան, Յակոբեան, Փարիզ, Բարսեղեան Փարիզ, Տէր Աւետիսեան, Անկետեան, Անդրիկեան, Տրանսի, Քիրպիթճեան, Փարիզ, Գասպեան Սր. Անիէռ, Կազմարարեան Իսսի, Հայկ Ստեփանեան Փարիզ, Ուզունեան Հմկ. Ալֆորվիլ, Բարսեղեան Զաքար Պ. Քոլոմպ, Փափազեան Յարութիւն Մոնթրէօյ 750ական ֆրանք։

Մազմանեան 800 ֆրանք։

ԿԱՐՄԻՐ ՃԱՄԲԱՆ

Այն տարին, յունիսի արեւը կարմիր վարդի մը պէս դեռ նոր բացուած էր։ Դրացի պարտէզներէն մեզ հասնող սոխակներու դայլայլիկը, անոյշ մեղեդիի մը տպաւորութիւնը կը թողուր։ Արտերը վարպետօրէն նաշխուած գորգերու կը նմանէին։ Մեր տուները դարձեր էին երջանիկ օրրան մը, լեցուն հազարումէկ բարիքներով։ Կեանք կար, սէր կար։ Երա՛գ կար ամէն կողմ։

Այդ օրերուն, յանկարծ, չեմ գիտեր ինչպէս չարաշուք փոթորիկ մը ծագեցաւ։ Երկինքը մթնեց։ Արեւը սեւ շղարշ մը քաշեց դէմքին վրայ։ Լեռներ ու դաշտեր իրար անցան։ Ամէն բան փոխուեցաւ։ Ամէն բան լռեց։

Ո՛րքան տեւեց այս, չեմ գիտեր։ Բայց առտու մը տեսայ, որ այդ քստմնելի խաւարին մէջէն՝ կարմիր, երկար ճամբայ մը բացուեցաւ։ Քովն ի վեր մարդագայլեր։ Ամբոխ մը սովալլուկ, որ խելայեղ կը պարէր։ Կ՚երգէր ու կ՚ոռնար։

Մինչ սուրերը կը շողշողային, ու խարազանները կը շաչէին մեր որբացած փողոցներուն մէջ։ Ես ու մայրիկս ալ դուրս քշուեցանք մեր օրհնուած տուներէն։ Ոստիկանապետ մը, որուն գլխարկին վրայ մահիկ մը կը փայլէր, հրամայեց.

— Հո՛ս, այս կողմը, այս ճամբան։

Այդ ճամբա՛ն։ Կարմիր ու երկայն։ Նոյն սուրերն ու խարազանները։ Դէմքեր խոժոռ եւ անծանօթ։ Աչքեր չար եւ վայրագ։

Հիմայ, մեզի պէս, մեզի հետ՝ ուրիշներ ալ կան։ Կը քալենք տխո՛ւր, մտածկոտ։ Ո՞ւր արդեօք, չենք գիտեր։ Ահա օր մը, երկու, երեք։ Ահա շաբաթ մը, երկու, երեք։ Ահա ամիսնե՛ր։

Ճամբան որ կը քալենք, ոչ չափ ունի եւ ոչ ալ սահման։ Ոչ սկիզբը կայ եւ ոչ ալ վախճանը։

Եւ սակայն, կարաւանը կը յառաջանայ քըրտինքը ճակտին։

Ճամբու վրայ, շատեր դեռ կոկոն, փրցուեցան իրենց արմատէն։ Ուրիշներ ալ աշնան տերեւներու պէս դեղնած՝ ինկան ու մեռան։

Ձորի մը մէջ ենք։ Ամէն կողմ արիւն կը հոտի։ Աստուա՛ծ իմ, յանկարծ սուրերը խաղ ելան։ Գլուխ մը կը թաւալի ու կ՚իյնայ։ Կ՚իյնան ուրիշներ ալ։

— Ո՛ւյ, ո՛ւյ, ո՛ւյ...

— Պո՛ւմ։

Հրացան մը կ՚որոտայ։ Գնդակը անգթօրէն կ՚երթայ ու կը մխուի մօր մը կուրծքը։ Հայուհին կ՚իյնայ, երախան գիրկը։

Հիմայ ուրիշ բան չենք տեսներ, այլ միայն մահը, որ բուի մը պէս իր շուքը կը պտտցնէ մեր վրայ։ Սարսափ մը կ՚իյնայ ողջ մեռեոներուս մէջ։ Կ՚ուզենք փախչիլ, բայց չենք կրնար։ Ցամքեր են մեր երակները։

— Պո՛ւմ, պո՛ւմ, պո՛ւմ...

... Ու այսօր, տարիներ ետք, դեռ կը յիշեմ գիշերի պէս երկար, անդունդի պէս խոր, դժոխքի պէս տաժանելի այդ Կարմիր Ճամբան։

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ կը ներկայացնէ յառաջիկայ Ապրիլ 29ին ժամը 3ին Միւթիւալիթէի մէջ։

"ՊԷՊՕ"Ն Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԻ

Մեծ երգչախումբով, խորհ. Հայաստանի թատերական խաղացանկին սիւնը, թատերգ. 3 արար։

Մասնակցութեամբ՝ Պ. Պ. Գմբէթեանի, Լաթիֆեանի, Վ. Պաղտասարեանի, Գր. Վահանի, Սանճաքի, Տիկին Լաթիֆեանի, Քիւթնէրեանի եւ Օր. Մինասեանի։

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17, Rue Damesme - 13e